

secolul 20

REVISTĂ DE LITERATURĂ UNIVERSALĂ

DESEN DE DANIEL MIROZ (R. P. Polonă)

Secolul 20

revistă de literatură
universală

Editată de
UNIUNEA SCRITORILOR DIN RPR
București. Redacția: Casa Scriitorilor,
Calea Victoriei, 115, tel. 16.79.22
Ad-ția: Șos. Kiseleff, 10, tel. 18.63.99

Apare lunar

Colegiul redacțional:

MARIA BANUȘ, MIHAI BENIUC,
SAVIN BRATU (Red. șef adjunct),
MARCEL BRESLAȘU (Redactor șef),
PAUL GEORGESCU, MIHNEA
GHEORGHIU (Red. șef adjunct),
EUGEN JEBELEANU, MIHAI
NOVICOV, ZAHARIA STANCU,
TUDOR VIANU

SUMAR

Nr. 3 — 1961

Pag.

Literatura și asaltul cosmosului

- Cititorul cosmonaut: IURI
GAGARIN, despre literatură* 4
TUDOR ARGHEZI: Mitologii 5
*E. DOLMATOVSKI: Zbor către
veacuri, în românește de
Marcel Breslașu* 6

O

- V. KOJEVNIKOV: Vi-l prezint
pe Baluev, roman, în romi-
nește de Iulia Soare* 7
*Poeme Africane, în românește de
Gellu Naum și Tașcu Gheorghiu* 40
*NIKOS KAZANTZAKIS: Note de
drum, în românește de Eugen
Barbu* 44
*BERTOLT BRECHT: Poezii, în
românește de Maria Banuș și
Marcel Breslașu* 52
*YAHIA HAKKY: Scara în spi-
rală, în românește de Veronica
Porumbacu* 56

Autori și opere

- GUILLAUME APOLLINAIRE: *Versuri* — pliant — în românește
de Mihai Beniuc; *Studiu*, de Savin Bratu 64
- TENNESSEE WILLIAMS: *Orfeu în Infern* — dramă — traducere
și prezentare de Mihnea Gheorghiu 77

Sinteze

- T. MOTILEVA: *Dostoievski și literatura modernă* 138

O

- TADEUSZ BREZA: *Poarta de bronz*, în românește de Olga
Zaicik 146
- KRISAN CIANDAR: *Un indian întors din America*, în
românește de Elena Celac 161

De vorbă cu:

- GALINA NICOLAEVA, la Moscova și SIMONE DE
BEAUVOIR, la Paris 169

Imaginea prezentului în lume

- VL. SOLOUHIN: *Picătura de rouă*; Oameni și umbre (*Naș Sovrem-
enik*); OLGA BERGGOLT: *Stele în plină zi*; Viitorul
eroului (*Literatura i jizni*); Șantier literar bulgar; Poezia
cehoslovacă contemporană; Tineri prozatori cehi (*Plamen*);
Expoziția cărții din R. D. G.; Strigăt în actualitate 163

	<u>Pag.</u>
VERCORS: « <i>Orzul și griul</i> »	176
Treptele lui Michel Butor; Plictisul în irealitate (<i>Tempo Presente</i>); Scrisoare din Sidney	179
SEMBEN USMAN: <i>Literatura Africii, un bun al poporului!</i>	184
Note despre literatura turcă; Iubirea și marea în Kerala; Poezia Nepalului; Povestiri din Australia, India și Africa de Sud	187

In cosmos

ROBERT DUBRAVEĆ (R. S. Cehoslovacia)

LITERATURA ȘI ASALTUL COSMOSULUI

12 aprilie 1961 UN EVENIMENT MARE ÎN ISTORIA OMENIRII U.R.S.S. A ÎNFAPTUIT PRIMUL ZBOR AL OMULUI ÎN COSMOS

Scinteia
Organ al Comitetului Central al P.M.R.

Anul III nr. 1532 201 12 aprilie 1961 1 PAGINĂ 10 BANI

La 12 aprilie 1961 în Uniunea Sovietică a fost lansată pe orbita în jurul Pământului nava cosmică-satelit „Vostok” (Răsaritul), având un om la bord.

Filatul cosmonaut al nașei cosmonauticii „Vostok” este astronautul-mare Iuri Alexeievici Gagarin, cetățean al Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste.

Nașterea lui Gagarin a aterizat în bune condiții în rezoluția stabilite din U.R.S.S.

S-a înfăptuit un vis milenar

YURI GAGARIN
Cosmonautul sovietic Iuri Gagarin
după aterizarea

Pacea reală și descoperirile noastre
în știință și tehnologie pregătitoare

CITITORUL COSMONAUT

Împărtășindu-și gândurile despre cărțile, eroii
literari și scriitorii preferați, Iuri Gagarin a spus:

«Încă pe cînd eram elev am auzit pentru prima oară numele lui Konstantin Tîolkovski. Cînd învățam la școala medie și la școala de meserii, acest nume ne era scump tuturor și toți studiam lucrările lui. Pot să spun că în cartea sa «În afara Pămîntului», Tîolkovski a prevăzut foarte clar

tot ceea ce am avut prilejul să văd eu însumi în cursul zborului. Tîolkovski și-a înmaginat mai bine ca oricine lumea care se va deschide în fața omului zburînd în Cosmos.

Am foarte mulți scriitori preferați, dintre scriitorii sovietici și clasici. Îmi place foarte mult să citesc operele lui Cehov, Tolstoi, Pușkin, Polevoi. Eroul literar pe care l-am îndrăgit din copilărie este eroul cărții *Povestea unui om adevărat* de Boris Polevoi. Regret că nu am avut niciodată prilejul de a mă întîlni cu Maresiev.

Am citit de asemenea cărți de Jules Verne. Cărțile lui sînt desigur interesante dar, după cum vedem, s-a constatat că în viață lucrurile au decurs altfel decît în fantezia lui. Un roman bun este *Nebuloasa din Andromeda* de I. Efremov. Mi-a plăcut. Dar, prin prisma mea de om care a văzut Cosmosul, pot afirma că nu tot ce este descris acolo este real. Totuși, cartea este utilă.»

Iuri Gagarin a subliniat că a citit scrisorile unor oameni care doreau să fie trimiși în Cosmos.

«Toate erau scrise cu inimă, cu suflet. Regret, desigur, că nu au avut ocazia să zboare. Sînt însă convins că va veni timpul cînd oamenii vor întreprinde călătorii în jurul Pămîntului cu bilete primite prin sindicate».

(Agerpres — TASS)

MITOLOGII

Mitologia făcutu-s-a viață și Prometeu făcutu-s-a om, om ca dumneata și ca mine, dar om ales. El a plecat de pe pămînt spre străfundurile tării prin vecii vecilor, care sînt Nesfîrșitul și Timpul... și de acolo, de pe tărîmurile încă neîncercate nici de zborul vîntului celui mare, s-a întors teafăr, vioi și blajin, îmbrățișîndu-și prietenii de acasă, de la vatră.

Toate acestea s-au petrecut ieri dimineața în Uniunea Sovietică, ajunsă țara basmelor trăite în vis și a unui nou început, în Uniunea Sovietică, nu în împărățiile miliardelor de suferință și ale comorilor de aur mort. Stăpînitorii s-au adunat, pe Atlantic și Pacific, să se zgîiască gură-cască în haosul pus pe fugă de om.

Omul a venit, a văzut și a biruit. Omul întors din eternitatea străbătută poartă la umăr gradul ostășesc de simplu maior. Îl cheamă Gagarin. Și e socialist, ba chiar comunist, împărate luminate!

Așa e? Așa e! Mai sînt la rînd uși de fier incuiate. Aruncați cheile în maidane! Fierul s-a burdușit, nu mai ține. Era de mucava...

Tudor Arghezi

EVGHENI DOLMATOVSKI

ZBOR CĂTRE VEACURI

*Toate-acestea-ncepură de mult. Din clipita
Cînd umilul bordei din Kaluga-a deschis
— Către tainica boltă șoptindu-și ispita —
Pentru sufletul rus, drum spre stele și vis.*

*Începutul izbînzii e-n salva — «Aurorei»,
În privirea lui Lenin, cu licăru-i viu.
Startul nostru stelar l-au făcut luptătorii,
Cei cu stelele roșii sclipind pe chipiu.*

*Am bătut drumul aspru și lung al urgiei;
Prea ușoare izbînzile nu ni-s pe plac,
Și în 45 — cu-un salut al stihiei,
Am deschis omenirii-al rachetelor veac.*

*La războinicul țarm, zgîrție-norii-acătării
Lasă veacul să treacă, lipsit de-nțeleș.
Din coliba de lut, pînă-n cumpăna zării,
Tot un om sovietic — cel'dintii — a purces.*

*Despre cel care-a-nvins vitregia naturii
Lumea-ntreagă-a aflat doar puțin pînă-acum:
Că-i pilot, că-i maior și că numele-i Iuri,
Și-a zburat în april pe-al mileniilor drum.*

*S-au și scris despre dînsul cîntări și poeme...
Pentru el, însă, cel mai de preț simțămînt
E că n-a urcat singur, și-o să vină o vreme
Să vedem apogeul toți cei de pe pămînt.*

*El știa. că se-ntoarce din saltul spre zori.
Și s-a-ntors pe-ale Patriei țarmuri iubite,
Cu zăpada din urmă și cu-ntîiele flori.*

În romînește de MARCEL BRESLAȘU

VI-L PREZINT PE BALUEV

A. KOŞEVNIKOV

Fragmente

BALUEV face parte din generația de comsomoliști care, în perioada primului asalt industrial, s-au metamorfozat în constructori. Oameni de felul acesta sînt ușor de recunoscut după anumite trăsături caracteristice. Astăzi, după ani de zile, cînd sîntem între patru ochi, noi, garda cea veche, sîntem oricînd dispuși să facem pe grozavii cu amintirile noastre. Ne place să ne lăudăm cu viața pe care am dus-o într-o baracă acoperită cu țurțuri de gheață pe dinafară și fără foc înăuntru, cu mesele alcătuite din ciorbă de pește uscat și rece, plutind în apa călduță drept felul întîi, și din pește uscat călduț cu garnitură rece de mei păsat fiert, drept felul doi. Ne îmbătăm amintindu-ne cum căram, iarna, roabele cu beton pe care-l acopeream cu cojoacele noastre, cum încălzeam coloanele de beton în barăci și cum ardeam în sobițe portative scînduri rupte din aceste barăci, după care săpam bordeie în pămînt, ca să avem unde locui, trebuind apoi să răspundem de distrugerea samavolnică a fondului de locuințe.

Ne amintim azi cit de necruțători eram pe vremea aceea unul față de altul; nu cunoșteam îngăduința față de renegare.

O dată, doi dintre băieții noștri au fugit de pe șantier. Noi, ceilalți, i-am ajuns din urmă în stea înzăpezită și i-am petrecut pînă la haltă cu fluierături. Apoi, am scris cu cretă pe peretele vagonului, în care s-au suit: «Dezertori!» — și conductorul, un flăcău ca și noi, i-a dat afară din vagon; alți conductori nici nu i-au lăsat să se urce în tren, iar șeful «gării» — așa se numea mica baracă de scinduri din stație — nu le-a dat voie să petreacă noaptea acolo nici măcar pînă la trenul următor.

După patruzeci și opt de ore, s-au întors la șantier, bolnavi, înghețați; peste puțin, unul din ei a murit de pneumonie. În ziua aceea, am fost cu toții la înmormîntare, dar nu la înmormîntarea lui, ci a lui Boris Stepcenko.

Boris fusese prins de beton într-un stîlp portant. Se băgase în interiorul cofrajului ca să spargă cu o rangă masa de beton ce se răcea. Am spart noi betonul care-l înghițise și am desprins de pe trupul strivit blocuri purtînd întipărit conturul corpului lui. Mai tîrziu, cînd au venit să ne vadă părinții lui Stepcenko, le-am arătat ușa de barăci care purta numele fiului lor și stîlpul atelierului în interiorul căruia murise Boris. Zăpezile s-au topit și apele lor au spălat mormîntul lui Stepcenko. Aveam de gînd să punem pe el o placă din primul metal produs de primul furnal comsomolist, dar ne mergea prost cu punerea lui în funcțiune. S-a mai prăpădit un flăcău de-al nostru fiindcă coborîse cuva furnalului, ca să spargă acolo un urs. Și pe mormîntul lui am avut de gînd să punem o placă turnată din primul metal...

Cei doi Baluevi, tatăl și fiul, erau căruțași. Tatăl voia să adune bani ca să-și cumpere un cal, dar cînd și-a dat seama ce greu e aici, ne-a lăsat și s-a întors la el în sat, după ce a luat cojocul și căciula lui fiu-său, care-i declarase că rămîne.

Pavel Baluev și-a improvizat un costum din pînză de sac. Noi i-am făcut roșt de un bon la secția de aprovizionare, dar el și-a vîndut haina nouă pe piață și și-a cumpărat o armonică.

Într-o noapte, a izbucnit un incendiu la depozitul de carburanți. Baluev s-a băgat în foc și a început să rostogolească afară butoaie, pînă a căzut în nesimțire. S-a ales cu arsuri grave, noi am fost mîndri de el, am organizat un miting, el a cerut cuvîntul și a spus:

— Păi bine cetățeni, nu vedeți ce haine am pe mine? Cum să-mi pară rău după ele? D-aia m-am și vîrît în foc.

A stat o clipă pe gînduri, apoi a continuat:

— La noi la țară nu găsești picătură de gaz, oamenii ard surcele, ca să aibă lumină, și voi țineți aici butoaie pline. Asta înseamnă alianța cu țărănimca? De ce nu vă gîndiți să dați ceva gaz și oamenilor de pe la sate?

A refuzat să se interneze în spital, fiindcă nu credea că va primi salariul pentru concediul de boală.

A lucrat mai departe așa, slab, jegos și posac, a montat în continuare armătura, făcînd cîte două schimburi pe zi și a ajuns udarnic.

Portretul său a apărut pe tabloul de onoare. Ne privea cu ochi răi, avea umerii obrajilor scofilciți ca două umflături și, cu toate că fotograful retușase

urmele arsurilor, chipul de pe tabloul de onoare a rămas cu pete. . . Baluev a consimțit să intre în comsomol dar, când a aflat că trebuie să plătească cotizatie de membru, a declarat cu hotărâre:

— Nu vreau! Destul că plătesc la sindicat. Am crezut că e pe gratis, dacă e vorba de bani, ce nevoie am de voi?!

De fapt, însă, transformarea vertiginoasă a lui Pavel Baluev nu se datorește numai trecerii timpului, care ia cu asalt fortărețele sufletelor cele mai osificate.

Dusia era un fierar-betonist priceput. Avea o fire delicată și dirză totodată, ar fi fost în stare de tot felul de pozne, dar nu era lipsită nici de timiditate; în ea trăia voința plină de tărie a epocii aceleia. Și fata tinichigului din Acinsk s-a apucat să modeleze suflul lui Pavel, a răbdat egoismul despotice al firii lui de țăran, neîncrezătoare și închisă în sine, dar permeabilă la duioșie, la bunătatea plină de abnegație.

Da, Pavel Baluev a devenit alt om. Poate că s-a înșurat cu Dusia numai din obligație; apoi, multă vreme după aceea, s-a frământat fiindcă-și dădea seama că Dusia îi e superioară și fiindcă se considera atins în orgoliul lui de bărbat.

I-a simțit superioritatea și în anii când au învățat împreună la facultatea muncitorească. Dusia i-a ajutat la studii și, mai târziu, când el a intrat la institut, a muncit ca să-l îmbrace și să-i dea de mâncare. Tot Dusia l-a împiedicat să devină vanitos când i s-a încredințat pentru prima oară conducerea unui șantier de construcții; da, a făcut lucrul acesta, deși a avut de suferit, ea și iubirea ei. Și când Baluev a fost retrogradat și a plecat de la direcția generală, Dusia a crescut din nou în ochii lui, fiindcă ea afirmase totdeauna că cine conduce masele trebuie să aibă asupra lor nu numai o superioritate, din punct de vedere al caracterului, morală, ci și una intelectuală. Baluev era un om energic, dar cunoștințele lui tehnice și științifice erau destul de superficiale și nu-i dădeau decât posibilitatea de a executa ideile altora.

Înainte de război, Baluev — ca noi toți, de altfel — era cu optsprezece ani mai tânăr. La direcția generală, era apreciat pentru lipsa de cruțare pe care o manifesta față de el însuși și care-l îndemna să se ofere voluntar să plece la executarea celor mai grele lucrări de construcții.

A condus șantiere situate dincolo de cercul polar și a ridicat pe pârâul oceanului fortificațiile necesare pentru apărarea țării. În timpul acesta, Dusia lucra la un institut de cercetări științifice.

Era o femeie subțirică, slăbuță, cu ochi mari, neliniștiți și atenți, vorbea puțin și avea multă stăpânire de sine. Doar în momentele de enervare, mâinile și gâtul înalt i se acopereau de pete stacojii și una din pleoape începea să tresară într-un mod destul de inestetic. Dar, pe măsură ce enervarea creștea, vocea ei devenea mai măsurată și vorbele mai chibzuite, adunate în fraze aspre și oarecum livrești. Numai ochii nu i se schimbau. Ochii ei, cărora nici trecerea anilor nu izbutise să le altereze culoarea și străluceau ca pe vremuri, rugători, gingași, naivi și limpezi ca ochii unei adolescente.

Întors acasă în obișnuitele lui concedii de trei luni, și dornic să se despăguiească de privațiunile îndurate acolo, în Nord, Pavel Gavrilovici își dădea seama invariabil că Dusia nu era pentru el o parteneră de distracții fără griji în perioada de odihnă.

Lipsa de menajamente față de sine însuși, cu care Baluev se mândrea atita, era comună în egală măsură și tovarășei lui de viață. Evdokia Mihailovna avea veșnic în fața ochilor imaginea tinerei Dusia, fierar betonist, o fată tunsă scurt, după ce trecuse prin controlul păduchilor, slăbuță, rușinându-se să se ducă la

baie, pentru că purta rufe bărbătești pe trupul ei osos și pentru că n-avea sini de loc, cu toți cei șaptesprezece ani ai ei. . . Fără îndoială că ar fi putut să se mai împlinescă puțin dacă și-ar fi mîncat piinea la masă. Dar Dusia tăia în bucăți tainul de piine, le usca și le trimitea maică-si, la Acinsk, așa cum făcea și cu zahărul, cu uleiul și cu articolele de îmbrăcăminte, pe care, în calitatea ei de udarnică, le căpăta pe bonuri speciale.

În schimb, cărpănoasa asta subscrisa cu dărnicie la împrumut salariul întreg pe o lună, ca după aceea să-și vîndă rufele ca să-și plătească bonurile de masă; tot ea a aruncat în nasul unui flăcău care «făcea scandal» fiindcă nu i se distribuiau haine de protecție, mănușile ei de pinză ceruită și a montat armătura lăsînd fișii din pielea degetelor pe barele de oțel care o ardeau pe gerul de 40°. Și, într-o iarnă, cînd chișaiul a inundat groapa de fundație, ea n-a fugit, ci a rămas pe loc, cufundată pînă la brîu în terciul mișcător și înghețat, pe cînd dulgherii cățărați pe bușteni așteptau răbdători să le facă comsoliștii un podeț ca să poată lucra la cofraj, fără să-și ude picioarele. . .

Acum, pe măsură ce creștea importanța rezultatelor obținute de Balueva în munca ei de colaboratoare științifică la institut, un sentiment neliniștit de răspundere față de Duska cea de altădată, de care ea nu voia să se despartă pînă la sfîrșitul zilelor, se accentua tot mai mult.

O iubea pe acea Duska și dorea s-o vadă devenind un om mare, cîstit, minunat, așa cum o merita Duska-fierar-betonist, care afirmase că «în societatea comunistă, oamenii vor fi cu toții atît de buni și de simpatici, încît ți-e și imposibil să ți-i închipui».

Într-adevăr, cum va fi el, omul viitorului? Cum să-i deslușim trăsăturile? Care sînt semnele lui de recunoaștere? Ce-ar fi să privim cu atenție și cu răbdare pe soții Baluev, de pildă, și să ne întrebăm dacă nu cumva deosebim de pe acum în ei trăsături premergătoare? De încercat, bine înțeles se poate, dar e puțin probabil că cercetările noastre vor fi încununate de succes — prea s-au ocupat puțin de ei înșiși.

Baluev, care era din nou acasă după mai multe luni de absență, îi propuse într-o zi nevastă-si cu un aer de bravură:

— Ce-ar fi, Evdochia, s-o luăm și noi din loc?

Rămase o clipă pe gînduri apoi continuă:

— Să plecăm la Tbilisi, de pildă, să mîncăm niște frigărui. Sau poate preferi Soci, sau Leningrad. Să trăim și noi ca boierii la «Astoria».

Își aduse aminte de ceva, se repezi la geamantan, scoase la iveală o cutiușă frumoasă de piele roșie și o scutură. O pereche de cercei masivi, care aduceau a două candelabre minuscule, se rostogoliră pe masă.

— Ei, ce spui? Extrafain! Și ridică cerceii spre loburile urechilor lui, degerate și umflate.

— Dar eu nici n-am găuri în urechi.

— Găurește-le.

— Asta-i o sălbăticie!

— Bine, atunci le punem clipsuri în loc de cîrlige, și nu mai trebuie să-ți găurești urechile.

— Tu nu știi că nu-mi plac zorzoanele, Pavel!

— Mașă! — strigă Baluev femeii de serviciu — ai găuri în urechi? Ia cerceiiăștia și poartă-i sănătoasă!

— Ai vrut să mă jighești? Îl întrebă Duska, zîmbind.

— D-apăi cum!

— Bun și năting mai ești, Pavel.

— Asta așa e, consimți Baluev. Un năting și o victimă a inegalității intelectuale. Întoarse capul și spuse cu glas dogit: — Când sînt departe, mă gîndesc mereu la tine, te visez mereu. Și, continuă malițios: — Închipeie-ți: de la gară m-am repezit direct la tine, la Institut. Intru, și ce-mi văd ochii? Un nene, o namilă de om, dă îndrumări unei îngrijitoare: « Cum ții mătura, femeie: Mișc-o mai ușurel, de ce apeși? Praful e la suprafață, dacă apeși, ici toată ceara de pe jos fără nici un rost. Bagă de seamă ca firele măturii să se-ndoaie ușor, cam cincisprezece grade. . . » Am încremenit pe loc și l-am ascultat cu luare-aminte, cu evlavie. Mi-am zis că asta-i academicianul vostru al mare. Când colo, am aflat că-i intendentul. Vezi ce înseamnă să ai relații cu intelectuali de elită! Ia să am și eu asemenea aptitudini. . . Se pocni cu palma peste frunte și reluă: — Uite, aici, înăuntru, nu-i o cantitate suficientă de materie cenușie.

— Ce-i cu tine, Pavel? Ce-s maimuțărilele astea?

— Fantezia dezlănțuită a unui soț care e mereu pe drumuri multiplică virtuțile soției sale cu numărul de kilometri și de zile ce-l despart de obiectul visurilor lui.

— Mai ai tu timp să compui asemenea aforisme?

— Ei, mai am. Și, în special, cînd culeg ghiocci pe banchize de ghiață. Apoi, o întrebă brusc, schimbîndu-se la față: — Cu alte cuvinte, nu vrei să vii cu mine la odihnă?

— Nu că nu vreau, dar nu pot.

— Bine. E în regulă, ne-am lămurit! Iartă-mă, e drept că sînt cam agitat. Cum te văd, mă prostesc; dar peste o săptămînă îmi va trece. Voi deveni din nou stăpîn pe mine și, cine știe? Mă fac poate la fel de înțelept ca intendentul acela al vostru. Și atunci n-ai să mai observi că în casa ta a intrat un om străin, străin nu de tine, ci de cercul acelora cu care ești deprinsă. . .

Și totuși, ori ce-ar fi fost între ei, soții Baluev erau fericiți. Erău fericiți, deși nici unul din ei nu-și spunea că asta e tocmai fericirea, că așa poate să fie fericirea.

— Pașa! Ascultă Pașa! Nu dormi! spunea Dusia, sgîlțîindu-l pe Pavel Gavrilovici. — Spune-mi! Poți să te obișnuiești cu un lucru frumos în așa măsură, încît nici să nu-ți mai dai seama cît e de frumos?

— De ce mă-ntrebi? întreba Baluev, somnoros.

— Să zicem, că ai o nevastă foarte frumoasă.

— Da ce, parcă tu ești mai urîtă decît ea!

— Care ea? Spune numaidecît!

— Păi, decît aia despre care ai vorbit adineaori.

Dusia spuse cu un aer visător:

— Eu aș vrea să fiu frumoasă numai de dragul tău. Știi? Am observat că atunci cînd undeva intră o femeie frumoasă, fețele bărbaților capătă o expresie lingusitoare.

— Ei, cum îți închipui că eu m-aș putea umili înaintea unei muiești?

— Și totuși, voi bărbații vă umiliți.

— Vrei să-ți vorbesc deschis?

— Da, ca de la bărbat la bărbat.

Baluev scoase o țigară, și-o aprinse, și zîmbi pe sub mustață:

— Da ce crezi tu, că un bărbat adevărat vorbește cu altul despre așa ceva?

Asta n-o spune decît unul pe care nu dai nici doi bani ca înfățișare, dar face pe grozavul.

— Bine, dar mie poți să-mi spui orice, sînt a ta.

Și Dusia își sprijini cuminte capul pe umărul bombat și puternic al soțului ei.

Baluev începu să vorbească cu greu, alegându-și cuvintele și ațintindu-și privirile asupra țigării aprinse:

— Să vezi cum stă chestia cu noi... Uneori ni-e rușine, alteori nu știm... în fine, naiba știe de ce... Uite, așa-i și în cărți: cînd bărbatul își iubește soția și-l iubește și ea pe el, au amîndoi niște mutre prostești și plicticoase. Dar dacă se întîmplă să calce vreunul din ei pe alături, se schimbă socotela... Știi, acolo citesc puțin, mărturisii el, numai așa, ca să mă fure somnul mai repede. Dar nu-i carte de un scriitor rus sau străin, în care să nu găsești pe cineva care calcă pe alături. Și dacă ai știi ce grozav iese totul, ce convingător e!

— Pavel, dar tu ai vreo iubită acolo?

— Poftim, asta se cheamă logică științifică! După ce mă tragi de limbă și mă pui să-ți vorbesc despre muieri, mă ici la rost!

— Bine, lasă, te cred. Nu te supăra.

Dusia îi mîngie cu duioșic mîna.

— Vrea omul să spună ceva și tu, gata: «Sus mîinile! Recunoaște!»

— Bine, gata, nu mai fac.

— Uite, să-ți povestesc un caz concret, un caz real.

Pavel Gavrilovici rămase o clipă dus pe gînduri, apoi urmă, cu o voce nesigură:

— A fost așa, să vezi: Un termotehnician de la noi s-a legat de nevasta șefului de lucrări și i-a suflat-o. Omul s-a apucat de băutură. Bine înțeles, l-am chemat și i-am spus: uite, eu nu mă amestec în chestiunile dumitale personale, dar, dacă te mai prind vreodată beat la lucru, să știi că te dau afară. Pe nevastă-sa o cunoșteam. Frumoasă femeie, n-am ce zice, ochi mari, albaștri adînci, un corp strașnic. Termotehnicianul e unul brun, chipș, bărbat ce-i drept... Șeful de lucrări s-a lăsat de băutură; în schimb, a început să se dea la betoniste ca un căpiat. Le lua și le lăsa una după alta, de parcă ar fi vrut să se răfuiească cu toate femeile fiindcă una singură l-a înșelat. Iar l-am chemat la mine. Era un caz delicat, îți dai și tu scama, o chestiune personală. L-am rugat, l-am sfătuit. Omul m-a ascultat calm, politicos. Numai buzele îi tremurau. Mi-a dat cuvîntul de onoare. Peste cîteva zile, s-a întîmplat ceva extraordinar. Șeful de lucrări a tras în termotehnician toată încărcătura unei arme de vînătoare și îndată după aceea, s-a descălțat, a apăsât cu piciorul pe trăgaci și a descărcat în el cealaltă țevă. Eu n-am avut nici o neplăcere. Dacă s-ar fi întîmplat vreun bucluc pe șantier, atunci, era vai de capul meu! Dar asta era o dramă pasională, administrația nu răspunde de așa ceva. Unii se țin de potlogării, alții înșală încrederea partidului, fac concesii ideologiei burgheze, fură statul. Cu de ăstia ne-am obișnuit, știm cum să ne purtăm cu ei. Dar cînd ne aflăm într-o împrejurare de soiul ăsta, sîntem legați de mîini și de picioare. Cînd îl prind pe unul care umblă cu pungășii, îi zic: strînge-ți catrafusele și cară-te! Așa...

Pavel Gavrilovici avu o nuanță de regret în glas:

— E ca și cum ai vrea să dregi un ceas cu scule de lăcătuș.

Apoi adăugă zîmbind:

— Numărul femeilor frumoase e mai mic decît al celorlalte, al femeilor obișnuite. Procentul va rămîne neschimbat și sub comunism. Și acum spune-mi tu mie: și atunci se vor împușca bărbații din cauza lor?

— Dar ce, parcă numai femeile sînt de vină?

— Eu nu arunc vina pe nimeni. Eu spun numai că omul umblă după tot ce-i frumos.

— Dar tu nu m-ai înșelat niciodată?

Baluev zîmbi şiret, apoi o întrebă:

— Vrei să-ţi înşir toate femeile cu care te-am înşelat? Una era fierar-betonist, alta învăţa la facultatea muncitorească, asta face două. A treia era studentă. Pe urmă au venit la rînd o inginerasă şi o candidată în ştiinţe. . . Numai o femeie academician n-am avut încă. Şi-mi lipseşte, vreau să am sortimentul complet.

— Dar sînt tot eu şi numai eu ! exclamă Dusia, fericită. Apoi, se întunecă deodată: — Nu mă minţi?

Rămase pe gînduri şi după un răstimp îl întrebă:

— Şi ce ţi-a venit să-mi povesteşti tocmai acum cazul ăsta de la voi?

— Nu ştiu, voiam să-ţi vorbesc despre dragoste pe concret. Eu nu pot să mă exprim în fraze care să fie şi frumoase şi abstracte totodată.

— Dar e adevărat că mă iubeşti?

— Am să fiu obraznic şi am să-ţi răspund: da, te iubesc.

— Asta înseamnă să fi obraznic?

— Stai puţin. Baluev se înşenină la faţă şi spuse cu un fel de stinghereală:

— Să ştii că, după mine, şeful de lucrări era un om de treabă. Dacă ar fi vorba de tine, aş fi şi eu în stare. . .

— Ce spui, Pavele? Aşa vorbeşte un comunist?

— Şi ce dacă sînt comunist? Să ştii că aş fi în stare. . .

Cute încăpăţînate şi aspre i se adunară la rădăcina nasului.

— Nu te dau cu una cu două ! Cel care ar face-o, e un papă-lapte. Îi prinse umerii în palme, îi strînsă tare şi rosti printre dinţi: — Eşti a mea. Eşti toată a mea. De la început şi pînă în ultima clipă a vieţii. Îmi aduc aminte de tine aşa cum te văd de fiecare dată şi totdeauna eşti aceeaşi pentru mine. Ai înţeles?

— Lasă-mă, mă doare.

— Uneori nu mai ştiu despre mine nici ce mutră am. Acolo, nu mă uit în oglindă. Mă spăl pe faţă cu căciula în cap, las să-mi crească o barbă cit toate zilele şi mi-e şi scîrbă cînd mă simt aşa de ostenit. Şi, deodată, mă gîndesc la tine, şi totul se limpezeşte. Dat dracului eşti, măi omule, îmi spun, cum de ai avut noroc să pui mina pe o femeie ca asta? Cea mai grozavă din toate ! Mi-e şi ruşine, zău ! Şi mă gîndesc: o fi ştiind ea cîte parale face. În clipe de astea, aş dori să te ştiu mai urîtă, să nu te vadă şi alţii, să nu-şi dea seama şi ei că eşti deosebită. Ce-ar fi, de pildă, dacă ţi-ar lipsi un ochi: Pentru mine tot una ar fi, pentru mine eşti întotdeauna la fel, eşti aşa cum te-am născocit eu, aşa cum eşti, altfel n-ai să fi niciodată.

— Ce fermecător eşti tu, Pavele, cînd ţi se face dor de mine ! Da, zău că eşti fermecător !

— Dar în mod obişnuit nu sînt tot aşa? Sînt mai rău?

— Nu, dar eşti altfel, cu totul altfel.

— Asta înseamnă totuşi că sînt mai rău.

— Nu; numai eu ştiu cum eşti tu de fapt.

— Şi cum sînt? Ia spune !

— Aşa cum eşti acum, dar asta nu trebuie să afle nimeni pe lumea asta, niciodată. Jură-mi că n-are să afle nimeni.

— Stai, mă sugrumi ! bolborosea Baluev, fericit. Ce mîini zdravene ai ! Uite ce înseamnă o betonistă veche ! Şi adăugă fudul şi bucuros: — Pe vremea aceea îndoiam şi eu bare numai cu mîinile, fără dispozitiv. Arătam la toată lumea ce sîntem noi în stare să facem.

— Gata, mai taci din gură !

— Bine, tac, consimți Baluev. Și închise ochii, fiindcă voia să-și întipărească în minte chipul Dusici, așa cum îl vedea în clipa aceea.

★

Baluev fu grav rănit și evacuat de pe front. Evdochia Mihailovna îl găsi în spitalul din Siberia unde fusese internat, indobitocit de suferință, și-l îngrijii până-l văzu iar pe picioare.

Cînd Baluev își reveni și-și recunoscuse pentru prima oară soția, șopti fericit:

— Știi, Dusiko... nu se observă de loc... Nu se vede arsura de pe obraz. Și-și lăsă mîna pe mîna ei.

Dusia nu-i spusese nimic despre viața pe care o duceau ea și copiii după evacuare.

Institutul fusese instalat în clădirea unei fabrici de bere. La început, o parte din salariații lui fură cazați în bordeie. Dusia repară frida ferestrei din bordeiul ei și în loc de geamuri puse funduri de sticle. Zidi o sobă de cărămizi, făcu rost de o țevă de canalizare pentru horn și o transportă cu sîniuța din oraș.

Stringea într-o căldare zăpada amestecată cu păcură din curtea fostei baze de produse petroliere și o topea, apoi muia lemnele în ea ca să poată aprinde focul în sobă, înainte de a pleca la lucru.

Oamenii au ridicat imnuri de slavă în cinstea celor dintîi exploratori ai Arcticii, care se hrăneau cu curelele desprinse din hamurile cîinilor și mureau înghețați lîngă flacăra din ce în ce mai slabă a focului, după ce însemnau într-un carnet ultimele fapte menite să le immortalizeze opera. Ce s-ar putea spune atunci despre femeile sovietice care, în perioada evacuării, au trecut prin suferințe neînchipuite, fără să-și piardă echilibrul sufletesc și nici simțul de plenitudine a vieții!

În cadrul unui colectiv de colaboratori ai Institutului, Evdochia Mihailovna Balueva a terminat în această perioadă o lucrare științifică, rezultat al eforturilor unui mare număr de ani și care trebuia să revoluționeze un întreg sector al chimiei.

Evdokia Mihailovna își dădu copiii la internat și continuă să locuiască în bordei. Cînd Pavel Gavrilovici ieși din spital, veni și el aici.

Pentru prima oară în viață, Evdokia Mihailovna suferi adînc și fu cuprinsă de o teamă de ea însăși care o înjosea. Își așternu pe buzele uscate și palide o mare cantitate de pomadă dulceagă și lipicioasă, își încreți părul și se spălă cu săpun de toaletă la dispensarul de control sanitar. Asta n-o împiedica să se frămînte neîncetat la gîndul că avea un trup uscat, vlăguit, lipsit de feminitate și de frăgezime, că arăta ca o tablă de spălătorie, din care ieșeau afară coastele.

O treceau furiile cînd își spunea că Pavel Gavrilovici se va apropia de ea și va dori s-o îmbrățișeze. Dar soțul ei fu atît de zguduit cînd își dădu seama cum trăise ea în tot acest timp, cînd se pomeni în fața bordeiului cu fundurile de sticlă în fereastră, cînd văzu soba făcută de mîinile ei și țeva de canalizare în chip de horn, cînd bău infuzia de cetină vitaminoasă și constată că-și va odihni capul pe niște pantaloni vătuiți, virțiți într-o față de pernă, încît totul se învălmăși în sufletul lui. Se temu să nu se lase pradă sentimentului de venerație religioasă față de Dusia, își luă un aer curajos și începu să facă spirite de prost gust asupra «activității ei de improvizare».

Afirmă, cu o totală lipsă de tact, că în bordeiul acesta era totuși mai bine, decît pe vremuri, în baraca-termofor, de pe șantier. Simțea că spune numai prostii și trivialități și suferea din cauza lor, de aceea începu să facă pe cocoșul și povesti cum luptase pe front, ca și cum ar fi vrut să se justifice astfel într-o oarecare măsură față de Dusia. Era dornic să scape din ghiarele care-i strîngeau inima și începu să toarne de băut. Apoi fără să mai aștepte să se prăjească cartofii și mai înainte

ca Dusia să fi aşternut o foală pe lada ce ţinea loc de masă, bău pe nerăsuflăte şi-i dădu şi ei să bea.

Acum le era ruşine unul de celălalt şi sentimentul acesta îi chinuia. Se aşezară din nou lângă ladă şi băură iar, ceea ce nu le aduse însă nici o uşurare; în schimb, începu să-i doară capul din cauza băuturii.

Baluev zîmbea numai cu jumătate gură cînd o atrase pe Dusia spre el şi o îmbrăţişă. Ea se ghemui lângă el cu capul plecat, şi o scobitură mare i se adînci la rădăcina gîtului.

— Aşteaptă o clipă, să sting lampa, spuse ea cu o voce rugătoare, dar n-avu putere să sufle în flacără. — Pavel — urmă ea cu durere — te rog numai să nu-mi spui pe urmă nimic, ştiu singură totul. Dă-mi mîna — zise ea cu deznădejde — dă-mi mîna şi nu te uita.

Îi luă mîna şi o trecu peste clavicule şi peste coastele ei. Ridică bărbia şi spuse cu ochii închişi:

— Ai văzut, Pavele? Acum ştii cum arăt. . . Acuma ştii. Îşi şterse cu dosul palmei pomada de pe buze şi spuse cu furie: — Uite, am vrut să te păcălesc, am vrut să-ţi plac — m-am vopsit, mi-am smuls sprîncele! Auzi Pavele: am vrut să te înşel, da, am vrut să te înşel pe tine!

Baluev se lăsă jos, pe podeaua de pămînt, şi-şi lipi obrazul de pantofii de pînză grosolană ai Dusiei. . . Nici în clipa aceea, nici mai pe urmă, nu izbuti să-şi explice starea lui sufletească, evlavia de care fusese cuprins.

Dusia era jenată şi încerca să se depărteze de el, să-şi ascundă picioarele, rugîndu-l:

— Paşa, lasă-mă, Paşa nu vezi că sînt murdari? Apoi zîmbi fericită şi şopti: — Paşa, ce faci? Pantofii nu-s ai mei, de ce-i săruţi? Mi i-a împrumutat Zoia Alexandrovna. Ai mei sînt sus pe sobă, uită-te la ei.

Şi Dusia rîdea cu glas subţirel, fără grijă, aşa cum n-o mai auzise Pavel Gavrilovici rîzînd de multă vreme, poate chiar de pe cînd era Dusika — fierar-betonist. . .

Baluev se întoarse pe front şi luptă mai departe cu îndrîjire, cu îndrăzneală şi cu măsuri de precauţie care, pentru duşman, erau mai primejdioase decît impulsurile cele mai crunte de răzbunare.

La Stalingrad, făcea calcule ingineresti subtile şi, economisind cu zgîrcenie fiecare kilogram de exploziv, arunca în aer cu virtuozitate fortificaţiile defensive ale duşmanului. Reuşi chiar să facă şi o invenţie, amenajînd o sonderă obişnuită pentru forajul orizontal, cu scopul de a săpa galerii de mină sub cazemate.

Baluev a fost omul care s-a strecurat printr-o reţea de canalizare şi a aruncat în aer un depozit german de carburanţi. În timp ce se retrăgea tîrîş, ţiteiul se răspîndea prin ţevile subterane. Ieşi la suprafaţă prin gura unui canal; era cuprins de flăcări şi ostaşii izbutiră să-l stingă rostogolindu-l prin zăpadă. Şi, cu toate că Evdokia Mihailovna se întorsese acum la Moscova şi avea drept la raţiile alimentare rezervate colaboratorilor Academiei, Baluev se încăpăţîna să-i trimită din raţia lui hrană rece suplimentară. Erau colete de unt şi de slănină căpătate şi de la alţi tovarăşi, cărora le dădea în schimb tutunul şi raţia lui de vodcă reglementară. Dusia îi scria că n-are nici un motiv să fie îngrijorat, fiindcă acum se îngrăşase. Cum nu putea el să uite, se întreba ea neliniştită, că o găsise slăbită în perioada aceea de deznădejde generală?

Ceva mai tîrziu, Baluev fu chemat la Moscova şi primi o misiune secretă: trebuia să plece în Extremul Orient şi să lucreze la montarea unui dicher submarin, menit să aprovizioneze cu carburanţi flota din largul oceanului. Avea dispoziţii să plece imediat la locul de destinaţie.

LEA GRUNDIG (R.D.G.)

Din ciclul luptei împotriva morții atomice

Baluev îi dădu nevستی-si un telefon la Institut și o rugă să vină la aeroport. Nori gri și compacți coborau de sus. Ploaia cădea în săgeți oblice brumării. Dintr-un avion sanitar erau scoși militari grav răniți, înfășurați în pansamente din cap până în picioare, ca niște mumii.

Cineva apără conducând un general german prizonier, în manta cenușie, cu chipiu înalt, cenușiu, cu obraz cenușiu și pielea scofilcită. Generalul pășea țănoș, fără să-și îndoaie picioarele de la genunchi. Ochii aveau pupilele nemișcate și o privire de nebun.

Într-o gheretă vopsită în alb, unde, înainte de război, se vindea borjomi¹, o fată ședea pe o ladă. Îngenuncheat înaintea ei, un maior îi încerca o pereche de pantofi eleganți, cu tocuri înalte. În atașul motocicletei, cu care sosise maiorul, mai erau și alte cutii cu încălțăminte de damă. Fata era o parașutistă care trebuia să ajungă în spatele frontului dușman. Pe aerodrom, în ultima clipă înainte de plecare, își dăduseră seama că fata purta cizme și maiorul sosise numaidecât cu pantofi de damă. Fata făcea alegerea cu pasiune; era evident că ar fi preferat perechea cea mai frumoasă, aceea cu fundulițe. Maiorul spunea:

— Esențialul e să nu te strângă. Privi de jos în sus spre obrazul plecat al fetei, și adăugă judicios: — În situația noastră, e de ajuns un amănunt cât de neînsemnat și... Se apucă cu două degete de gît, sub bărbie.

Fata îi răspunse pe același ton realist:

— Ei, nu-i chiar așa. Îți rămîne totdeauna timp ca să-ți tragi un glonț în cap.

O vacă slabă, galbenă, cu ochii viorii, fu debarcată pe ușa de parașutare a unui « Douglas » dat cu var. Pilotul ridică din umeri și explică ofițerului de serviciu:

— Eu trebuie să execut ordinele. Comandantul detașamentului de partizani mi-a dat un ordin, l-am executat: Cică vaca asta deține un record mondial. Dracu s-o știe, că eu n-am fost cioban în viața mea, nu mă pricep la vite!

Vaca se opri sub aripa avionului, ca sub un șopron. Era calmă și indiferentă, s-ar fi zis că începuse să se deprindă cu tot felul de peripecii. . .

Dusia se apropie în șuba ei de verităț roasă și udă. Își adăpostea sub umbrelă capul frumos coafat. Avea o rochie ușoară, de vară, care-i venea ca turnată pe corp și purta cercei în urechi. Baluev o zări numaidecât. Veni spre ea, o îmbrățișă și o sărută lacom, în tăcere, gata-gata să scoată de pe ea șuba deschisă.

— Ce faci, Pavele! Ne văd oamenii.

Dar nimeni nu se uita la ei, toată lumea se obișnuise cu de toate: și cu vaca, și cu fata care mergea la moarte, și cu ostașii grav răniți, în care abia mai stăruia o licărire de viață, și cu generalii prizonieri, teferi și sănătoși, și cu scenele de despărțire de cei dragi, pline de dramatismul disperării.

Cei ce se apropiau de avioane îi ocoleau pe Baluevi cu același aer imperturbabil, cu care ociseră adineaori brancarda cu mortul, lăsată jos de infirmieri ca să fie ridicată mai târziu, după evacuarea celor vii.

Baluev atinse cu degetul lobii urechilor nevستی-si, pe care cerceii îi trăgeau în jos.

— Nu te doare? De ce ai făcut asta dacă te doare? Îi puse mîinile pe umeri, o împinse ușor îndărăt și spuse: — Îți stă bine! Apoi adăugă supărat: — Îmi pare rău că ai să arăți așa în lipsa mea! Păcat, ai fi putut să mai aștepti.

— Știi că ești nostim, Pavele? ! Ia te uită, mă rog! Și Dusia își respiră părul pe tîmple. — Nu vezi cum am încărunțit? Încep să îmbătrînesc.

¹ Apă minerală din Georgia din localitatea Borjomi.—n. trad.

— Foarte bine ! exclamă Baluev satisfăcut. De ce nu ? Ia te uită la ea ! continuă el cu entuziasm, dar imediat după aceea se plînsese : — Ești veșnic aceeași și totuși nouă-nouă.

— Și tu ești veșnic nou pentru mine, spuse Dusia, și închise ochii. Acuma sînt sigură că ai scăpat de moarte; ce bine e !

— Da, aproape că mi-e rușine, replică Baluev.

Făcu o strîmbătură și dădu din cap în direcția vacii, care era încă sub aripa avionului.

— Ne trimite pe amîndoi în spatele frontului, și pe mine și pe ea.

— Dar misiunea ta e foarte importantă, Pavele.

Baluev ridică furios din umăr :

— Astăzi nimeni nu-și poate îngădui să-l amenințe pe omul sovietic, nimeni în nici un fel ! Cu fasciștii, e altă socoteală, bine înțeles. Dar nimeni altul în afară de ei, niciodată.

— La ce te gîndești, Pavele ?

— Știi, Dusika ? spuse Baluev dus pe gînduri. Să nu crezi că războiul e numai o calamitate. Nu, nu-i așa. Astăzi știm cu toții perfect ce poate fiecare din noi. Uite, îi vezi pe toți cei de pe aerodromul ăsta ? Du-te la oricare dintre ei și spune-i, numai ai grijă să-i vorbești frumos, spune-i așa : — Este aici un rănit care are nevoie de singe ! — Da ? Cum să nu ? Vă stau la dispoziție, are să-ți răspundă. Dar pe fata asta o vezi ? umblă semeată cu tocurele înalte, prin noroi, și se duce în spatele frontului german, la moarte. Întreabă cine vrea să plece în locul ei și toată lumea are să-ți răspundă la fel : — Cum să nu ! Vă stau la dispoziție.

— Pavele, spuse Dusia, arăți ca un îndrăgostit, dar mi se pare că nu pe mine mă iubești. Am motive să fiu geloasă.

— Cînd războiul va lua sfîrșit, se va ridica un uriaș monument de oțel inoxidabil în onoarea omului sovietic, asta va fi tot. E lucrul cel mai important, de care avem nevoie, după război...

Avionul care pleca în Extremul Orient purta, una lîngă alta, urmele lovirilor primite, cîrpite cu tot felul de petice. Pilotul și mecanicul de bord aveau pe piept trese aurii și roșii, indicînd rănile succesive. Și ele arătau ca niște petice care acopereau niște spîrturi. Pilotul îi spuse lui Baluev, ca și cum ar fi vrut să se dezvinovățească :

— Am ieșit din spital și acum ne odihnim în aviația civilă...

Fața aviatorului era roșie, lucioasă și nemișcată, pielea boțită era subțire și transparentă ca o peliculă. Baluev mai văzuse și la tanchiști chipuri ca acestea, arse și pîrlite...

Fiindcă nu vreau să se găsească cineva, care să spună despre mine că sînt un om de nimic, mă simt obligat să fac o rezervă : există și cetățeni necorespunzători minciilor lor în sectorul administrativ, necorespunzători nu numai fiindcă sînt nepricepuți, ci fiindcă nu au calitățile sufletești necesare. După părerea mea, momentul cel mai important, cel mai decisiv din viața unui om, este acela în care se pomeneste deodată cu o porțiune de autoritate în mîini și cu dreptul de a da dispoziții altuia. Este o ispită majoră și nu oricine izbuteste să-i reziste.

Am cunoscut niște indivizi care aveau faima că sînt buni de gură și spirituali ; ei bine, în clipa în care acești oameni cîpătau o muncă de răspundere, amuțeau brusc și tăcerea lor era atît de semnificativă, încît îți dădeau impresia că sînt veșnic obsedați de teama de a nu trăda cine știe ce secrete de stat. Fețele lor cîpătau expresia gravă și neînsușită a unor cadavre și dacă se întîmpla să deschidă gura ca să dea vreun sfat, luau un ton atît de lugubru, încît, involuntar, îți spuneai

în gînd: ăsta vrea să-și ridice un monument cît mai e încă în viață și crede că are să reușească numai cu mîna pe care o face.

La drept vorbind, monumentul în chestie avea mai puțină valoare decît oamenii despre care vă vorbesc, așa cum îi cunoscusem eu, înimoși, sinceri și destul de inteligenți, dar care, din cine știe ce pricină, își nesocoteau acum aceste calități inițiale.

Da, uniforma psihică a unui conducător atîrnă greu și cine știe să ducă această povară cu ușurință, fără să se facă observat de cei din jur, este vrednic de tot respectul.

A fi șeful altora — un șef într-o slujbă cît de mărunță — implică încercări serioase pentru sistemul nervos. Cred că mii de oameni din țara noastră, care au funcțiuni de conducere, vor fi de acord cu mine în această privință. Mulți dintre prietenii mei, care au ajuns în munci de conducere, erau oameni cu aptitudini excepționale. Știau tot ce trebuiau să facă, dar cînd era vorba să pună mîna la treabă... modestia de care dădeau dovadă era pur și simplu eroică. Deși erau oameni în toată firea, nu se rușinau să rămîna într-o postură de adolescenți, ba simțeau chiar o plăcere ciudată să pună întrebări adulților în legătură cu orice fleac.

Uneori, facultățile lor intelectuale erau stimulate în clipa cînd începeau să dea îndrumări. Dacă, de pildă, cineva pune următoarea întrebare: — Nu credeți că ar fi mai rentabil să folosim hidromonitorul la săparea gropii de fundație în locul excavatorului? — omul nostru reacționa întotdeauna la fel. În loc să pună mîna pe creion și pe hîrtie, să calculeze și să vadă exact în ce măsură procedeul de mai sus este sau nu avantajos, deschidea o paranteză agreabilă, în care introducea dezbaterea asupra calităților omenești necesare soluționării unor asemenea probleme. Celălalt bătea în retragere, copleșit de un număr de fraze debitate într-un timp record și însoțite de o mimică deosebit de expresivă, care te pune în imposibilitatea de a-ți aminti întocmai obrazul șefului. Cum arăta, oare, acest obraz în împrejurări normale? Șeful avea desigur cunoștințe nenumărate și variate și, totuși, era evident că ignora două cuvinte — cele mai importante și cele mai simple din vocabularul omului: «da» și «nu». Și ți se rupea inima de mila unui astfel de șef, cînd, spre seară, îți dădea seama că-l dor toți mușchii feței, agitați de nenumărate zîmbete destinate să facă impresie bună; și ți se rupea inima de milă și fiindcă-l simțea stingherit în postul important pe care-l ocupa și obsedat de ideea că e obligat să trezească simpatia tuturor.

Dar oamenii noștri nu sînt amatori de temperamente placide și nici de firi cu prea mult sînge rece. Oamenii noștri sînt îndrîjiți și cutezători. Sînt și realiști, pînă la asprime.

Sudorul Bosonogov a zis o dată despre Pavel Gavrilovici:

— E liniștit numai cînd totul e în ordine, altfel e vai și amar. Te zdrobește, scoate tot ce ai pe dinăuntru, face curățenie, pe urmă te coase la loc. Îi place să conducă oamenii. D-aia nu se ploconește înaintea noastră, și nu vrea să pară mai bun decît este în realitate. Are o mare calitate, știe să ne privească de parc-am fi de sticlă. Ai zice că are în cap un izotop radioactiv, din ăia cu care facem noi radioscoopia cusăturilor sudate; cu izotopul radioactiv descoperi îndată totul, și sulfura, și incluziunile de zgură, nimic nu-ți scapă... Cine are o muncă de răspundere și urcă pe soclu, nu se menține mai presus de ceilalți dacă nu cores-punde. Îl ajutăm noi să coboare și să umble cu picioarele pe șantier, să se lovească de concret, să-și însănătoșească mintea. Munca nu așteaptă. Nimic nu e mai important decît ea. Noi construim comunismul. A și început să ia o înfățișare plină de viață și de firească. E momentul cel mai hotărîtor.

Nu există pe planeta noastră un individ mai nesupus și care să cugete mai liber, nu există ființă mai puțin dispusă să asculte orbește, ca omul sovietic. Și să știți că fiecare om sovietic are caracterul lui propriu, visele lui, un sentiment excepțional de demnitate și o mândrie care arde ca flacăra în ochii lui. Fiecare se consideră personal răspunzător de îndeplinirea planului. Și nu-i vorbi de sectorul de producție în care lucrează el! Nu, să avem iertare: e vorba de producția întregii țări și în parte de destinul omenirii.

Baluev era o fire pasionată și nerăbdătoare, își cunoștea cusururile și se temea de ele. Crizele acestea de pasiune și de nerăbdare puneau uneori stăpânire pe el și, asemenea unei amețeli spontane, îl făceau să comită fapte cărora încerca să le reziste cu indignare și pe care, totuși, le repeta.

În dosarul lui Baluev P.G., sînt trecute recompensele și dovezile de recunoștință primite de la stat, precum și sancțiunile și admonestările. La drept vorbind, dacă seara, înainte de-a se lăsa furat de somn, Baluev ar obișnui să-și recitească dosarul, dornic să tragă învățăminte din el, poate că nu i-ar strica. Fiecare șantier nou se aseamănă cu o bătălie, în care e cu neputință să prevezi totul. Un șantier înseamnă totdeauna un duel între tehnică și forțele primitive și brutale ale naturii.

În afară de asta, în metodele de conducere din zilele noastre au intervenit schimbări mari. Zeci de mii de oameni au lucrat la montarea primei conducte magistrale de gaze. Dar, numărul mașinilor mari, perfecționate, a crescut în fiecare an și numărul oamenilor folosiți pe traseu a scăzut. Dacă altădată era absolut imposibil să-ți amintești de unul la sută din membrii unui colectiv de muncă, astăzi, cînd numărul muncitorilor e atît de redus, ești obligat să-l cunoști pe fiecare îndeaproape, căci un singur muncitor de azi, conducînd un mecanism cu productivitate mare, face cît o sută de muncitori de altădată. Să ne gîndim numai cum discuta pe vremuri un șef cu un colectiv de mii și mii de oameni. Se suia pe o ladă de buloane goală și rostea un discurs. Dar astăzi, cum procedează? Un singur mecanic de excavator pășitor execută munca a două sute de muncitori săpători. Atunci, la ce bun să te urci pe lada care-ți servește drept piedestal înaintea lui și să-i ții de la această înălțime o cuvîntare plină de foc de parcă te-ai afla în fața a sute de oameni?

Într-o situație de acest gen, așază-te mai bine lîngă om, pe scara excavatorului, ca să fii amîndoi, hai să zicem, la aceeași altitudine, aprindeți-vă fiecare cite o țigare, apoi stai de vorbă cu el, privindu-l drept în ochi. Fii om în fața omului și găsește cuvinte inimoase care să corespundă noilor condiții istorice și noilor metode de conducere.

Pavel Gavrilovici știe să vorbească pe un ton însuflețit și cald unei mari mulțimi de muncitori ca și cum ar fi vorbit unui singur om. Dar același Pavel Gavrilovici nu s-a putut dezbăra multă vreme de obiceiul de a vorbi unui singur om așa cum se vorbește unei mulțimi.

★

La lucrările de izolație era laborantă Izolda Bezuglova. Pavel Gavrilovici o primi în serviciu, fără s-o cunoască și fără nici un fel de acte, în următoarele împrejurări. Într-o zi, pe cînd traversa Volga cu bacul, se auzi deodată, în clipa cînd bacul ajunsese în mijlocul apei, un plescăit scurt. Cineva strigă speriat:

— S-a aruncat în apă! O fată s-a aruncat în apă!

Bubnov își scoase ghetetele, le lăsă în paza lui Pavel Gavrilovici, împreună cu haina și cu șapca lui plată, și sări în apă.

În locul acela, Volga gonea cu viteza unui tren.

— Nu vă temeți, tovarăși, spuse Pavel Gavrilovici, asta-i scafandru.

Bubnov o trase pe sinucigașă pe un banc de nisip. Făcînd o mutră uimită, spuse cu glas plîngăreț:

— Am găsit-o tocmai la fund. Parcă nu-i ființă vie, parcă-i o greutate de cîntar. Mai că-mi vine să rid. De unde atîta greutate în oasele ei?

Fata își pusese în sîn nisip amestecat cu prundiș, strîngîndu-și cordonul rochiei pînă la limită și înlănțuise cu mîinile un coș, în care avea un pietroi enorm, împachetat în hîrtie destrămată de apă. După ce o readuseră în simțiri, Pavel Gavrilovici îi spuse lui Bubnov cu aer poruncitor:

— Nu sufla nici o vorbă!

— Cred și eu, spuse Bubnov. Întîi să vedem și noi despre ce e vorba.

— Ei, lasă că ne lămurim noi! spuse Baluev cu siguranță.

Dar, deși își bătea destul capul cu fata asta, nu era chip să se lămurească. În primul rînd, n-o simțea nici rușinată, nici jenată. Și cu toate că ochii ei albaștri, ușor bulbucați, aveau scilpiri de neliniște și de spaimă, atitudinea ei rămînea agresivă, îndrăzneată, aproape nerușinată.

— Și ce vreți, mă rog de la mine? îl întrebă ea pe Baluev. Vreți să trîntiți poate un proces-verbal?

— Nu, vreau numai să bem cîte un ceai tare și fierbinte. Ia, te rog, pușină dulceată.

— Duceți-vă la dracu, cu ceai cu tot!

— Așa, bun! rosti Pavel Gavrilovici, făcînd un efort ca să nu se infurie. Totuși nu se putu stăpîni să nu-i spună: — Cred și eu! Cine era să se înecce, nu mai cere de băut. Ți s-a făcut silă de apă, am înțeles.

— Mi s-a făcut silă de dumneavoastră, nu de apă. Lăsați-mă să plec. Nu sînteți de la miliție și n-aveți dreptul. . .

— Dar ce drept ai dumneata să faci ce ai făcut?

— N-am făcut nimic, am căzut în apă, asta-i tot.

— Știi ceva? îi propuse Pavel Gavrilovici. Ia mai bine un păhăruț de votcă.

— Ce să iau?

— Văd că tremuri, ai buzele vinete. Mă tem să nu răcești. Sau ce-ar fi dacă ți-aș da niște polibromură? Ce zici? Să-ți dau o tabletă?

— Puteți s-o luați dumneavoastră, cu toate că nu v-ați scăldat împreună cu mine.

— Nu, nu m-am scăldat, dacă veni vorba. Numai tovarășul Bubnov a ținut să se scalde împreună cu dumneata. Vremea e bună, temperatura apei plus 10°, te răcorești. . .

— Mă lăsați să plec?

— Unde stai?

— Ce vă privește?

— Ia ascultă, ce-ar fi dacă am vorbi omenește și nu te-ai mai rățoi așa la mine? Rămase o clipă pe gînduri, apoirecurse la o afirmație, care nu era decît în parte adevărată: — Poate că și mic mi s-a întîmplat odată în viață ceva asemănător. Da, era cît pe aci să mă lase nevasta. Ne-am insultat unul pe altul, ne-am ieșit amîndoi din fire. . . Eu am ieșit afară, era noapte, ploua, era întuneric și afară și înăuntru. . .

Fata luă un număr din «Ogoniok»¹ de pe masă și începu să-l frunzărească cu un interes prefăcut. Avea un obraz slăbuț, nasul ascuțit, trăsături mici, o claică de păr blond. . .

¹ «Luminîș», reviză ilustrată — n. trad.

Trupul ti era slab, plat, cu claviculele ca niște umerași de haine. . . Fata indepartă revista cu un gest nepăsător, căscă, se rezemă de speteaza scaunului, își înnodă mâinile după ceafă, și se întinse. În clipa aceea ghici, fără să se uite anume, că i se desenează sinii ascuțiți și se simți numaidecât jenată; se ghemui, își strînse picioarele sub scaun și-și acoperi genunchii cu mâinile care aveau unghii înegale, mincate. Avu un zîmbet arțăgos și spuse:

— Mă rog, vă ascult. Puteți să vorbiți cît poștiți.

Dar privirea ochilor ei se stinse, fața i se umbri de amărăciune și tot trupul i se încovoie. O vinișoară albăstrie i se zbătea pe gît, lîngă ureche.

Pavel Gavrilovici era hotărît, totuși, să-și facă drum pînă la inima ei:

— Te rog să nu crezi că mi-e milă de dumneata. Dacă vrei să știi, sînt revoltat, sînt pur și simplu revoltat. Mie nu-mi ajung oamenii pe șantier și dumnealor, poftim! se aruncă în Volga! Apoi încercă să glumească: — Noi te-am pescuit, acum a noastră ești, ești prada noastră. Te angajăm începînd de azi.

Fata îl privea absentă, cu buzele strînse și severe. Acum nu mai avea înaintea ochilor decît chipul lui Igor, așa cum arătase el, în dimineața aceea, cînd se pregătea să plece la lucru, și-i spusese: « Să nu mai lași cheia la locul convenit. » « De ce? » « Așa, nu-i nevoie ». Își privea țintă ghetele pătate de var și pe fața lui se citea o tristețe adîncă. « Nu mai viu diseară. Scuză-mă, adică iartă-mă ». Și continuase cu o gravitate naivă: « Mi-e cu neputință să mă înșor cu tine. Cum ai putut să te arunci așa de gîtul primului venit? E drept că eu am fost primul tău bărbat, dar. . . nici nu m-ai întrebat măcar, dacă vreau să te iau de nevastă. . . »

— Va să zică nu era adevărat cînd spuneai că mă iubești, nu era nimic adevărat. . . Va să zică ești un ticălos, ești un ticălos. . .

— Așa, mă insulti. Și pînă acum ai făcut pe mieluşeaua. . . Igor tăcuse o clipă, apoi reluase: Foarte bine că mă insulti, acum văd, cel puțin cu cine am de-a face. Să zicem că am glumit numai, continuase el zîbind, că am vrut să văd dacă ții cu adevărat la mine. Dar dacă reacționezi așa, s-a terminat, plec. Acum, știu totul, tot adevărul.

Igor rămăsese în ușa, ca și cum ar fi așteptat ceva.

— Du-te, îl rugase ea, du-te.

— Bine, mă duc. Mă duc fiindcă mi-o ceri tu, nu-i așa? spusese Igor, subțîin-du-și ironic ochii.

— Să știi, mă rog, că taică-meu e erou al Uniunii Sovietice!

— Nu cumva de asta te-au făcut brigadieră la tencuitorii noștri? o întrebase el cu răutate. Tot timpul mi te-ai lăudat cu taică-tău și eu mă frămîntam cînd mă gîndeam la al meu. Ți-am spus îndată ce te-am cunoscut: Am un tată rău. . . N-am spus-o nimănui pînă acum afară de tine, și am plîns. Îți aduci aminte cum am plîns?

— Da, îmi aduc aminte.

— Și tu m-ai mîngîiat pe ceafă și ai vrut să mă liniștești și mi-ai spus: Un copil nu răspunde de faptele părinților lui. Ai vrut să mă liniștești din înălțimea generozității tale. Și eu mă tot gîndeam ce caut eu cu taică-meu în familia voastră? Mi-era rușine de taică-meu. Îți aduci aminte? Va să zică, eu mă frămîntam, dar nu mi-a fost frică și ți-am spus adevărul, fiindcă te iubeam. Și tu mă mîngîiai, tatăl meu, am vrut să știe și el. Nu puteam să apar ca un laș în ochii lui. Și el mi-a răspuns, și mi-a arătat încredere. Dar acum, totul e lîmpede, știu cum stau lucrurile. Mie mi-e tot una, cine e tatăl tău. Dar, dacă mă iubeai, puteai să-mi spui, să știu și eu despre ce e vorba; așa trebuia să faci dacă mă iubeai cu adevărat. Dar tu, ai tăcut pînă în ultima secundă și pe urmă m-ai insultat. Cu alte cuvinte,

ai crezut că sînt o canalie, așa cum am încercat să mă arăt. Nu, eu nu sînt o canalie. Sînt ființa cea mai nenorocită de pe suprafața pămîntului, fiindcă te iubesc. Numai că m-am înșelat, îmi dau seama că tu nu crezi în mine. Asta înseamnă dragoste? Eu am crezut în tine, și nu m-am temut, nu mi-a fost teamă că dragostea noastră ar putea fi umbră din cauza lui taică-meu. Ei, cine dintre noi e bun și cine e rău?

— Iartă-mă Igor, îl rugase ca cu glas răgușit. Iartă-mă!

Igor se rezemase de perete și, privind tîntă în jos, continuase să vorbească, să-și depeze gîndurile cu un fel de deznădejde, fără să asculte parcă ce-i spunea ea.

— De ce o fi fugit tata de pe front? Să-i fi fost frică de moarte? Nu înțeleg de ce. Și mă întreb ce se va întîmpla dacă, într-o zi, voi fugi și eu undeva, dacă mă va cuprinde și pe mine frica. . . Am început să mă tem de mine. Am vrut să mă verific, am venit la tine să știu de ce mă tem, și de ce nu mă tem. Îți aduci aminte cum a fost cînd s-a înșepenit cablul macaralei. M-am suit pe brațul ei, ca să-i dau drumul. Toată lumea a crezut că am făcut asta ca să începem iar munca și să nu ne pierdem timpul degeaba, pînă la sosirea unui specialist care lucrează la înălțimi. Dar eu am făcut-o pentru mine, am vrut să mă controlez. Cînd am coborît, toți m-au felicitat, dar eu nu mă gîndeam decît la un singur lucru: să nu observe și ceilalți cum tremur. . . Dacă ai știi ce frică mi-a fost cînd m-am pomenit sus, în virful brațului! Îmi venea să mă arunc jos, am vrut să mă arunc jos. Poate că și taică-meu a fugit așa, poate că și el a simțit nevoia să se arunce jos. Și cînd eram acolo sus, l-am înțeles, mi-am dat seama de ce a fost laș. Nu l-a omorît nimeni, s-a omorît singur cînd a rupt-o la fugă. Și eu am ținut minte lucrul ăsta și nu m-am aruncat jos, m-am tîrît pînă la capătul brațului, deși mă bătea vîntul din toate părțile. Da, mă tîram spre vîrf și mă gîndeam la tata. . . Ridicase spre ea un obraz descompus, o privise fără să clipească, drept în ochi, și zisese: — Ți-am mai spus eu. Tu nici n-ai nevoie să fii cine știe ce frumoasă. Eu, de pildă, te-am îndrăgit fiindcă mi se părea că ai caracter. La cursurile școlii muncitorști, am învățat fizică. Am învățat că o rază de lumină nu se încovoie, că nimic n-o abate din drum. Particulele de lumină zboară drept, ca gloanțele. Tu, însă, ai făcut tot felul de zig-zaguri în relațiile dintre noi și eu nu rabd așa ceva. Poftim, asta am avut de spus.

— Mîșil! Tot ce spui e o minciună! strigase ea. Recunoaște mai bine că ți-a fost rușine cînd ai aflat totul!

— E-eh, se cheamă că ești o ființă umană, spusese Igor cu dispreț, și nu poți să pricepi omenește. Doar îți vorbesc ca oamenilor, îți vorbesc ca un om sovietic, mi-e silă de ticăloși. Uite, o să mergem să ne înregistrăm, fiindcă așa-mi dictează conștiința. Dacă aș fi știut de la început, nu mi-ar fi fost milă de tine, fiindcă asta n-are nici o importanță pentru noi amîndoi. Dar acum, mi-e milă. Ești un om slab, da, un om slab. Își pusese șapca, și adăugase cu un aer de condescendență: — Așa că, lasă cheia la locul convenit, ca întotdeauna. Am să mă întorc. Azi, am cinci ore la cursul seral. Șovăise, apoi reluase: — Vezi, nu te frămînta în lipsa mea, fiindcă ți-am spus toate astea. Dacă scap mai devreme de la școală, mergem să facem o plimbare. Să ne spunem tot ce mai avem de spus în povestea asta și pe urmă nu mai vorbim niciodată despre ea.

— Nu, spusese fata cu deznădejde, nu, să nu mai vii! Și să nu cauți cheia, că n-ai s-o mai găsești.

— Bine, răspunsese Igor, o să vedem noi, dacă am s-o găsesc ori ba! Și plecase fără să se uite îndărăt, cu o expresie severă și îngrijorată pe față. . .

— Uite, ți s-au uscat pantofii, spusese Pavel Gavrilovici, și împinse spre picioarele ei pantofii roșii cu talpă de microporos, primiți în dar de la Igor.

- Și acumă mă lăsați să plec? întrebă ea cu tristeță.
- Nu, asta nu, răspunse zîbind Pavel Gavrilovici. Nici n-am făcut încă cunoștință. Se poate să fii așa de prost crescută?!
- Se poate, răspunse ea, din nou furioasă.

A doua zi, Bezuglova îl rugă pe Pavel Gavrilovici s-o primească pe șantier și Baluev o înscrise la cursurile de laborante; după aceea, fata veni la el și-i povesti tot ce se putea povesti despre ea, fără să se cruțe.

Mama ei lucra la o fabrică de țesătorie și filatură din Iarțevo. Orașul fu ocupat de nemți. Maică-sa se îmbolnăvise de febră tifoidă și nu putea să se evacueze. Casa fu perchiiziționată și bolnava fu siluită de un SS-sit. Cînd se însănațoși, dădu foc unui depozit german și se alătură unui detașament de partizani. Știa că era însărcinată și ar fi vrut să facă un avort, dar trupele de represalii urmăreau neconținut detașamentul lor și ea nu-și putea permite să rămînă nici măcar cîteva ore în pat. Pe urmă a fost prea tîrziu. Născu o fetiță și o alăptă cu scîrbă. După ce orașul fu eliberat, maică-sa se întoarse la fabrică, unde primi înștiințarea că soțul ei fusese ucis la Koenigsberg¹. Era o femeie mîndră, care nu voia să ascundă nimănui nimic, așa că-i dădu fetei numele de Isolda. O trata însă ca pe o străină, fiindcă nu era în stare să-și biruie dezgustul. O jigneau, apoi izbucnea în hohote de plîns deznădăjduite, și-și cheltuia toți banii ca s-o îmbrace și s-o hrănească bine, de parcă ar fi vrut să-și ispășească vina față de ea. Dar Isolda avea mereu un sentiment de culpabilitate față de maică-sa, ba chiar și față de ceilalți, față de toată lumea. Într-o zi veni la ei Feodor Fomici Bezuglov, Errou al Uniunii Sovietice, un prieten al lui taică-său. Își pierduse toată familia în bombardamentele care se abătuseră asupra orașului. Venea des pe la mama Isoldei, dar nu vorbea niciodată cu fetei, se mulțumea s-o privească în tăcere, cu ochi grei și posomorîți.

Într-o zi, îi spuse maică-si:

— Mîine plec, Glașa, mi-e greu să rămîn aici. Își frecă genunchiul cu palma și declară pe neașteptate: — Dă-mi-o pe Isolda, vreau s-o înfiez. N-are să se aleagă nimic de ea dacă rămîne la tine.

— Și dacă o iei tu, crezi că are să-i fie mai bine? întrebă maică-sa cu voce surdă.

— Da, are să-i fie mai bine, răspunse Bezuglov. M-am gîndit mult la asta și sînt ferm hotărît. Fie-ți milă de mine, te rog, am nevoie de ea. Are să mă ajute să mă refac sufletește. Bezuglov coborî glasul și continuă: — Cînd am aflat acolo, pe front, că toți ai mei s-au prăpădit, mi s-a părut că totul se învîlmășește în mine. Am devenit necruțător și rău. Cine lucrează în serviciul de recunoaștere are oricum nervii zdruncinați. Trebuie să-ți spun că ajunsesem să spun? ! Mi se părea mereu că-s prea puțini. Unii mi-au cerut în genunchi milă și îndurare. Din cauza felului în care m-am purtat, mi-a retras comandamentul să-i fiu tată. Am să-i fiu un tată adevărat, am s-o iubesc din toată inima. Tu suflet... Asta-i războiul! Cîte suflete n-a pîngărit! Ce vrei? Să ne pierdem cu firea, fiindcă a trecut războiul peste noi? Acum, s-a luminat de zi, noaptea s-a dus, e timpul să fim oameni, nu crezi?

¹ Azi Kaliningrad — n. trad.

Ochii lui Bezuglov avură o strălucire de duioșie tristă. S-ar fi zis că din ei se desprindea o rugă blindă și sfioasă.

Și așa s-a purtat el totdeauna cu fetița, pe care o înfiase: cu blindețe, cu sfială, cu o atenție veșnic neliniștită.

Bezuglov a lucrat ca mecanic pe numeroase șantiere din țară. Iar Isolda, de care nu se despărțea niciodată, a dus aceeași viață nomadă, pe care-o ducea și el. Bezuglov a rugat-o să învețe limba germană.

— Ești o prostuță, îi spunea el cu duioșie. De ce ți-e rușine? Nu-i considerăm noi frați pe nemții din Republica Democrată Germană? Nu ne sînt ei rude întru socialism? Atunci de ce nu vrei? Tu ești rusoaică în adîncul inimii și asta e principalul. Rusul nostru are un suflet încăpător, cuprinde totul cu mintea și pricepe orice. Și-a înălțat fruntea spre comunism și din înălțimea aceea privește în jurul lui. Și tu știi doar că fruntea e punctul cel mai înalt al trupului omenesc. Foarte bine a făcut maică-ta cînd ți-a dat un nume de basm. Pe rusește e Zolușka¹. Nu vezi tu, că te imbracă ca pe o prințesă! De ce crezi că faci lucrul ăsta? Fiindcă acum avem produse industriale, cu toptanul! Numai de un lucru mi-e teamă, adăugă el cu îngrijorare, să nu te răsfăț prea tare, ca să-mi fac eu o plăcere. Eu n-am dreptul să uit că-ți sînt tată, nu, n-am acest drept. Tu ești obligată să-ți croiești o viață carcă să semene cu a tatălui tău. Viața mea a fost grea, dar tocmai de aceea am ajuns om. Și numărul carnetului meu de partid nu este dintre ultimele; îl am din 1920. Mi-am făcut mai întîi datoria în război, în Garda Roșie, și pe urmă am intrat în partid.

Cînd Isolda a fost admisă în comsomol, el a asistat și la ședința de birou, și la adunarea generală, și la comitetul raional. A ascultat-o cînd și-a făcut autobiografia cu privirea plecată și a dat mereu din cap, cu un aer de aprobare. Mai tîrziu, cînd a putut sta de vorbă cu ea între patru ochi, i-a spus cu un aer visător:

— Bravo, îți mulțumesc! Erai toată numai lumină. Ți-ai făcut autobiografia cu curaj, așa cum trebuie să și-o facă orice comunist. Sînt mîndru că sînt tatăl tău. Eu sînt responsabil de purtarea ta față de două popoare, al nostru, și celălalt. Ai înțeles? Orice popor este judecat după oamenii săi de frunte. Noi îl avem pe Lenin, ei îl au pe Karl Marx. E drept că ai crescut în împrejurări grele, dar tocmai de aceea nu trebuie să te mai temi de nimic. Scrie în chestionar fără nici o șovăială: rusoaică. Țasta e adevărul.

Într-o zi, pe cînd monta o macara-turn, în bătaia vîntului și la 30° sub zero, Bezuglov răci și căzu la pat. Dispensarul trimise o soră, pe Olga Ivanovna Koleseni ca să-l îngrijească. Olga Ivanovna era plinuță, avea un obraz fraged, era duioasă și-și îngrijea bolnavul cu energie, fără să piardă însă nimic din farmecul feminității. După ce Bezuglov se făcu bine, mai veni de cîteva ori ca să vadă cum îi merge. După ce Bezuglov se făcu vizite de musafir. Cît timp fusese bolnav Bezuglov, Olga Ivanovna învățase rostul casei și acum nu se mai purta ca oaspete, ci ca stăpîna casei, gătind și servind la masă felurile de mîncare preferate ale pacientului, de pe timpul cînd se aflase sub îngrijirea ei. Într-o zi, o dojeni pe Isolda:

— De ce nu ai mai multă grijă de taică-tău adoptiv? Nu vezi că-și spală singur rufe. Păi, se poate?

Bezuglov n-o lăsa pe Isolda să-i spele și nu îngăduia nimănui să-l numească «tată adoptiv». Isolda nu-i răspunse nimic Olgai Ivanovna, în schimb Bezuglov își luă această sarcină și zise:

¹ «Cenușdreașă». În realitate, eroină a unui basm celtic, regină de Cornwall, în Anglia — n. trad.

— Nu te supăra, Olga Ivanovna, dar acum sînt sănătos, nu mai am nevoie de supraveghere medicală.

— Cum trebuie să interpretez vorbele astea? întrebă Olga Ivanovna și păli.
— Chiar așa cum le-ai auzit, răspunse Bezuglov, și începu să-i explice Isoldei lecția de chimie pentru școală, de parcă n-ar fi fost decît ei doi în cameră.

Olga Ivanovna plecă jignită și cu lacrimi în ochi.

— Dar de ce nu te-nsoiri, tată? întrebă Isolda. Fiindcă locuiesc eu la tine? Sau îți iubeai așa de mult soția și vrei să-i respecti memoria?

Bezuglov răspunse cu un aer posomorît:

— Discuția asta nu are nici un rost.

— Dar nu sînt fiica ta? N-am voie să te-ntreb?

— Va să zică, mă strîngi de gît și-mi spui vorbe de astea. Bezuglov zîmbi:

— Bine, strînge-mă de gît.

— Eu simt că ești singur, simt prea bine că-i așa.

— Sînt chiar orfan, răspunse Bezuglov și zîmbi iar. Și n-am nici un suflet lîngă mine.

— Vorbesc serios, tată. N-ai văzut cum se poartă Olga Ivanovna cu tine? A plîns, n-ai observat?

— Ia ascultă, se răsti Bezuglov supărat. Eu nu stau să cercetez sentimentele unor femei. Și nu te băga unde nu-ți fierbe oala. Gata! S-a înțeles? N-am poftă să discut cu o mucoasă chestii de astea.

Scăpăra un chibrit ca să-i aprindă țigara cu degetele tremurătoare. Apoi reluă cu aceeași neliniste în glas și o preveni:

— Eu ți-s și tată și mamă. S-a înțeles? Ultimele cuvinte avură darul să-i placă, fiindcă zîmbi și repetă: — Eu ți-s și tată și mamă. Ce-ți mai trebuie? O mamă vitregă? Și dacă-mi vine în casă cine știe ce scorpie că trebuie să ne luăm amîndoi cîmpii de răul ei? Las'că știu eu ce-nseamnă asta... Un bărbat, care a-nceput să îmbătrîncească nu trebuie să se însoare cu o femeie mai tînără decît el. Și acum, nu vreau să mai aud o vorbă despre chestia asta! Nu-i treaba unei fiice să facă pe pețitoarea lui taică-său.

Trecură cîteva luni, Isolda află că taică-său avea legături intime cu Olga Ivanovna care aștepta un copil, dar nu voia să se însoare cu ea. Biroul de argument în apărarea sa. Se alese cu o admonestare în scris, pentru că se făcuse vinovat de atitudine iresponsabilă față de femei, deși unii membri ai biroului nu-și ascuseră bănuiala că Olga Ivanovna îl atrăsese în cursă; mai mulți tovarăși afirmaseră că ea încercase să-i impună aceste relații și că-l așteptase adesea la ieșirea din serviciu ca să plece împreună spre casă.

Olga Ivanovna nu-i mai dădea pace Isoldei. O implora să-l convingă pe taică-său s-o ia de nevastă și afirma că el o iubește, dar că nu vrea să se însoare cu ea, de frică să nu-și supere fiica.

Isolda îi spuse lui taică-său că fusese repartizată de comitetul raional la șantiierul unei fabrici de produse chimice și că trebuia să plece.

— Așa, rosti Bezuglov, cu un aer trist și încurcat. Bine, dacă-i o hotărîre a comsomolului, n-avem ce discuta, e categoric. Ia-o din loc! Își întoarse capul într-o parte și întrebă: Știi că am dat de belea?

Isolda dădu din cap, fără să răspundă.

— Am dovedit că nu sînt un om cu caracter. Credeam că am o voință de fier și, uite, acum se vede că sînt un fleac. N-aș vrea să mă-nsoir, dar trebuie s-o fac cînd s-o naște copilul. Am răspundere față de el. M-am dat la fund. Am cum-părat și o copăiță pentru baie. Apoi continuă cu un aer trist și vinovat: — Iartă-mă

Isolda. N-am făcut din tine ce-mi propusesem să fac. Voiam să te dau la o școală superioară, ca să ai un orizont mai larg în viață. Nu te-am dus pînă la capăt, am rămas de căruță.

Era prima oară că Bezuglov nu-i spusese Zolușka, ci Isolda, nume la care fata nu ținea în mod deosebit. Făcuse lucrul acesta fără să-și dea seama, ceea ce era îngrozitor. Durerea, pe care o trezi în sufletul fetei, era adîncă și nu se șterse. Ca să evite s-o stîrnească din nou, Isolda încetă să mai vorbească altora despre ea. Nu mai putea să-și povestească viața simplu și demn ca altă dată, cînd îl simțea pe taică-său fericit și mîndru că o vede atît de curajoasă.

Cînd află ce înseamnă singurătatea, începu să se teamă de ea.

★

Străbătura crîngul de stejari, scîldat într-o lumină albă. Trunchiurile palide ale copacilor străluceau în amurg.

Zina o luase pe Kapa de braț și mergea cu ochii închiși, poticnindu-se.

— De ce te atîrni așa de mine? o întrebă Kapa.

— Sînt obosită, se plînsese Zina, sînt foarte obosită. . . Cred că am să mă culc numaidecît, nici dinții nu mai am putere să mi-i spăl.

Merseră multă vreme pe drumul de țară răscolit de tractor; de o parte și de alta, stejarii mugeau cu minie în vînt și ciorii tuciuiri își luau zborul de pe crengile lor răsucite.

Zăpada cădea agale pe pămîntul noroios. Marcenko se lăudă:

— Ia uitați-vă ce repede se topește zăpada pe obrazul meu. Parc-ar fi o sobă!

— Adevărat! exclamă Zinocika mirată și-i puse mîna pe frunte. Ce fierbinte ești!

Marcenko se uită la Kapa.

— Am plecat de acasă răcit, se vede că am puțină febră. Voi sînteți zgribuliți de frig, caraghioșilor, și mie mi-e cald că-mi vine să mă deschii la palton.

Zina îl apucă de mină:

— Nici să nu te gîndești!

— Du-te numaidecît la dispensar! îi porunci Kapa.

— Te conduc eu, îi propuse Zaițev.

— Atunci n-ai învățat nimic de la conferențiar! Păi, nu ni s-a spus că trebuie să fim politicoși? Nu se poate să lăsăm fetele singure, trebuie să le ducem pînă acasă. Și-și împinse voinicește șapca spre ceafă.

Digul se înălța uriaș, ca un zid de cetate. La poalele lui, un rug ardea cu o flacără galbenă, vie. Lîngă rug ședea mecanicul de serviciu, un om mic, slăbuț, cu nasul roșu.

Pompele clefăiau, fiecare în ritmul ei. Trupul lung și negru al conductei de gaze, pe jumătate scufundată, se odihnea pe tălpi de lemn. Din taluzul digului se căsca gura burlanului-manșon, din care ațîrnau turturi de ghiață.

Mecanicul se bucură că nu mai era singur și spuse:

— Ascultă, Vitka, sînt tare amărit. Au fost azi șefii pe aici, s-au învîrtit toată ziua, au umblat voinicește, dar n-au făcut nici o treabă. Au plecat înapoi ca Chaplin, triști, și fără să se uite îndărăt. Scafandrierii s-au băgat în burlan — dar cum să se strecoare prin el! Printre alge pot ei să răzbească, se descurcă și în întinericul de sub apă, dar aici. . . Numai plastronul lor de aramă e cît tot diametrul burlanului. Și ce rost are să-i trimitem pe scafandrieri înăuntru cînd în conductă nu-i decît un pic de apă? Mai bine să caute șeful pe vreunul mititel și slăbuț și să-i promită o mie de ruble. Cred că s-ar găsi un nebun care să se

prindă. Să-l bage în burlan. Am încercat și eu, dar nu-i aer înăuntru, nu poți să respiri. Abia am izbutit să ies afară mergînd de-a-ndaratelea.

— Ai ajuns departe? întrebă Marcenko.

— Am făcut vreo zece metri, cel puțin.

Mecanicul își scoase căciula și-și duse mina spre creștetul capului.

— Era cît p-aci să-mi sparg căpățîna, dar pînă la urmă am scăpat cu bine. Am un păr tare și des, alții au numai cîteva fire ca de mustață. Și, bine înțeles, în burlan e umed și frig. Le-a spus Baluev scafandrierilor să-mi dea niște spirt și l-am băut o dată cu lacrimile care curgeau în el. M-am încălzit numaidecît.

Marcenko își scoase paltonul și îi spuse mecanicului pe un ton poruncitor:

— Ține asta! și porni spre burlan.

Mecanicul îi luă paltonul și exclamă bucuros:

— Așa-i, tu ai să poți. Nu ești fricos și, deocamdată, ești burlac! Apoi se întoarse spre fete și le întrebă: — Nu-i așa, fetelor, că asta-i burlac pe termen scurt? Aici, nu faci nimic fără eroism, adăugă el cu îngrijorare. S-a anunțat la radio că temperatura e în scădere. Dacă pînă mine nu pătrunde cineva în burlanul-mașon, îngheață apa din el și nu mai poți s-o spargi nici cu tunul. Da, mine diminează toată apa asta se va face ca piatra! Pompele de Andijan nu dovedesc s-o golească. Niște rable, zău așa! Plescăie tot timpul, dar în mașon... potop în regulă.

Zaițev se apropie de gura mașonului și spuse pe un ton poruncitor:

— Vasilii, ești răcit, n-are rost să faci tu asta.

Marcenko vru să-l dea la o parte cu brutalitate, dar mecanicul interveni:

— Candidații la spital n-au ce căuta înăuntru. Și adăugă numaidecît: — Văd eu ce mutră ai. Și fără termometru îmi dau seama că ai cel puțin 38°. Pe mine m-a lăsat șeful aici și nu-ți dau voie să intri, gata, nu mai avem ce discuta! Apoi îi aruncă paltonul pe umeri și-i porunci: — Pune-ți-l pe mînci, încheie-te la toți nasturii și, marș de aici! Și te poftesc să nu faci scandal, că îndată chem oamenii, și te ducem cu alai la șef.

Își întoarse privirile spre Zaițev, îl examinează cu atenție și spuse:

— Tu ești potrivit ca proporții. Dacă stai bine cu sănătatea și ai obraz, încearcă, n-am nimic de zis.

— Mulțumesc, răspunse Zaițev și începu să se dezbrace.

Mecanicul se uită la toate fermoarele scurtei de catifea de bumbac a lui Zaițev și-l întrebă:

— Ai pus toate fermoarele astea ca să te dezbraci mai iute? Nu cumva vrei să te bagi în burlan doar așa, de ochii fetelor? adăugă el, îngrijorat. Dacă-i așa, să știi că nu te las nici pe tine.

La drept vorbind, Zaițev se gîndea acum la Isolda. Era cît el de înaltă, dar avea un păr bogat care o înălța și mai mult. Lui Viktor i se părea însă că și atunci cînd ochii săi se aflau la nivelul ochilor ei, Isolda era mai mare. Cînd o înțelegea, îi vorbea întotdeauna pe un ton oficial, deși simțea că față de ea n-are dreptul să facă pe șeful. Își amintea totdeauna de cuvintele lui Baluev: «Un superior e numit, pe cînd un șef e ales. Cu cît ne vom apropia mai mult de comunism, cu atît va scădea numărul superiorilor și va crește numărul șefilor. Șeful este mai presus de ceilalți nu numai prin cunoștințele, ci și prin calitățile lui morale.»

E drept că Zaițev luase hotărîrea să intre în burlan fiindcă Isolda era de față. Totuși, îi spuse mecanicului, cu asprime:

— Sînt secretarul organizației de comsomol, ai înțeles? Și-mi asum toată răspunderea.

— Binc, s-a făcut, poți să încerci, consimți mecanicul. Apoi îl rugă: — Stai puțin, așteaptă. Vreau să chem și pe alții, să organizăm o mică solemnitate, pentru ca pilda ta să servescă și altora.

Mecanicul plecă și se întoarse cu doi muncitori, cărora le spuse cu un aer de autoritate, arătînd spre Zaițev cu o mișcare a capului:

— Ia uitați-vă! Se bagă comsomolul în burlan. Voi stați la căldurică, în baracă, și el ia o hotărîre pentru noi toți. Să salutăm fapta tovarășului, propuse el, și începu să bată din palme.

Unul dintre cei doi muncitori își scoase mănușile de pînză, celălalt aplaudă cu mănuși cu tot.

— Și acum, spuse mecanicul cu un aer preocupat, aduceți cablul.

Muncitorii aduseră de la troliu un cablu gros, din fire subțiri de oșel răsucite, și-i întinseră mecanicului unul din capete. Mecanicul încercă lanțul pe Viktor, își desfăcu fularul de la gît și înfășură cu el sîrmușele destrămate și ascuțite ale capătului.

— N-are nici un rost să te zgîrîi cu sîrmele astea, îi explică el.

Petrecu lanțul oblic după umărul lui Zaițev, îl examinează de sus pînă jos și adăugă:

— Nu-ți scoate galoșii. Cauciucul se lipește mai bine: cînd ai să te tîrăști prin burlan, are să-ți vină mai ușor să te împingi cu picioarele. Ei, și acum, spor la muncă și drum bun! Încheie mecanicul și-i strînse mîna.

Cei doi muncitori îi strînseră și ei pe rînd mîna.

Marcenko spuse posomorît:

— Faci o greșală, Viktor, eu sînt mai îndemînat decît tine.

Kapa îi strînse cu putere degetele și-i spuse:

— Am foarte mult respect pentru tine, Viktor, să știi!

Zina exclamă deznădăjduită:

— Să ieși cît mai repede! N-o să avem liniște din cauza ta!

Isolda îl întrebă încet:

— N-ai să te înăbuși? Poate ți-ar trebui o mască antigaz?

Viktor spuse cu glas tare și cu un aer curajos:

— Ei, rămîneți cu bine! Ne întîlnim de partea cealaltă a digului!

— Ascultă! spuse Isolda adresîndu-se mecanicului. Ce se întîmplă dacă începe să se înăbușe?

— Nu te teme, nu-l lăsăm noi să moară de tot, răspunse mecanicul. Îl tragem cu cablul, îl scoatem ca pe un dop. Și mie mi s-a făcut frică să merg mai departe, continuă el posomorîndu-se, și atunci m-au tras oamenii cu cablul. După cum vezi, am și cîpătat experiență în privința asta.

Zaițev îngenunchie în fața gurii înghețate a burlanului-manșon și-și vîrî capul în bezna din interiorul lui, unde domnea un aer greu.

Ceilalți se înșirară unul după altul și apucară cablul ca să-l tragă spre burlan, pe măsură ce Viktor va înainta.

Mecanicul îi dădu o lampă electrică de buzunar, și-i spuse:

— Dacă ți se face rău, ori dacă nimerești peste o umflătură de gheață, prin care n-ai cum să te strecorei, fă semn cu lumina, o să te tragem numaidecît înapoi. Și dacă ți-e frică, tot așa să faci, să nu-ți fie rușine! N-am încercat numai eu, au intrat și alții în burlan, dar n-a izbutit nici unul. Nu-i nici o mirare dacă-ți îngheață inima de spaimă. Înțelege, băiete, adăugă el cu severitate, acum nu sîntem în timp de război, noi facem o muncă pașnică, nimeni nu ne cere sacrificiul vieții. Așa că vezi să nu faci prostii și să nu te încăpățînezi. Nu vrei să bei ceva ca să te încălzești și să te scuturi puțin?

— Nu, răspuse Viktor.

— Bine, atunci, dă-i drumul! și mecanicul îi întinse mânușile lui de pînă ceruită.

În clipa aceea, un tren trecu peste dig. Zaițev, care intrase pe jumătate în burlan, simți trepidația surdă a trenului și vuetul roților care năvălise în burlan. Zgomotul acesta păru că-l îngustează și mai mult, sporindu-i aspectul întunecat. « Pătrund ca într-un mormînt, gîndi Zaițev cu groază, un mormînt îngust și fără sfîrșit ». Recită cu glas tare, ca să-și facă curaj:

— Cadavrul tău rămîne, dar nu mai ești tu, e doar un stîrv!

— Ce-i cu tine? întrebă mecanicul, neliniștit.

— E un vers din poetul american Whitman, îi explică Zaițev, așa spune el.

— Despre morți trebuie să vorbim cu respect, spuse mecanicul, cu un fel de supărare, și adăugă cu tristeță: — Eu am fost tare pe front. Aici, însă, am dovedit că mi-au slăbit nervii. Pe front mă repezeam la atac fără să clilesc, dar aici, am închis ochii și am șters-o înapoi. Ei, hai, pornește, vezi de îndreaptă lucrurile, că stăm prost!

Zaițev se strecură anevoie prin gura plină de ghiață a burlanului. Mecanicul îl ținea de picioare și-l împingea înainte. Ceva mai încolo, stratul de ghiață se subția, apa îi plescea sub piept și sub pîntec, hainele i se udară și începură să atîrne greu.

Zaițev se țira, ajutîndu-se cu coatele, în timp ce galoșii îi lunecau pe burlanul căptușit cu ghiață.

Burlanul vuia, zgomote de tot felul mișunau prin el ca un mormăit sinistru.

Din cînd în cînd, deasupra lui, treceau vagoanele metalice ale cîte unui tren, și bandajele de oțel ale roților lui nenumărate huruiau prelung. Atunci, povara aceea uriașă apăsa cu atîta putere pe spinarea masivă a digului, încît ai fi zis că e gata să strivească burlanul-mașon în învelișul lui subteran.

Sub această impresie, tinerii rămași la suprafață se repeziră spre vizuina rotundă de fier. Țeava vuia amenințător, cu glas de bas, de parcă ar fi acumulat în ea tot vuetul trenului în goană. Mugetul țevii stăruia pînă tîrziu, după ce vagoanele dispărușeră în ceața brumărie, așa cum stăruie zgomotele unui tren cu viteză mare, înregistrate pe o bandă de magnetofon și reproduse de un difuzor puternic.

Ghemuiți pe vine, lîngă gura burlanului, tinerii așteptau să se facă liniște în interiorul lui.

Marcenko strigă în burlan:

— Viktor!

Un glas adînc îi răspuse:

— Ce vrei?

— Cum e înăuntru?

— M-am făcut cam mititel, răspuse țeava cu vocea lui Viktor.

— Dar cum te simți?

— Binișor, îmi văd de drum încet, încet.

— Nu te strînge prea tare?

— M-a cam strîns la început! La capăt, țeava e înghețată. Sub dig, e ceva mai caldă, dar are apă multă!

Zăpada cădea de sus, așternîndu-se pretutindeni. Cerul coborîse jos de tot, încărcat de nori gri și umezi și strivea digul sub apăsarea lui. Pompele aspirau apa cu zgomot. Mecanicul dădu drumul motoarelor Diesel la turația maximă și măsură grav nivelul apei cu o nuia.

Tinerii erau înșirați unul după altul și desfășurau cablul, de pe tamburul de oțel al trolului.

Cablul șerpuia și din când în când se oprea brusc, șovăind parcă în fața unui obstacol invizibil; atunci, cei de afară se opreau și ei cuprinși de neliniște, iar mecanicul se apropia de gura burlanului, se băga în el și striga. Burlanul răspundea cu glasul lui Viktor, care suna din ce în ce mai slab și mai prelung.

Mecanicul se întoarse și anunță:

— Încă puțin și n-ai să te mai poți înțelege cu el, chiar dacă ai avea un gitlej de șaisprezece poli. Eu nu mai aud decât un fel de foșnet, dar nu-i mai înțeleg cuvintele, ceea ce înseamnă că a ajuns departe. Și de câte ori nu v-am spus să împingeți cablul în burlan! Cu cât merge mai departe, cu atât îi vine mai greu să tragă el cablul. Trebuie să-l împingeți cu prăjina, să-i dați omului o mână de ajutor!

Kapa o sfătui pe Zina:

— Mai bine te-ai duce să te încălzești, ai obrazul ultra-violet.

Zina îi răspunse pe un ton chibzuit:

— Du-te tu! Eu am să mă încălesc când am să știu că Vitia iese din nou la suprafață. Altfel, mă fac iar vinătă și are să-i fie scîrbă să se uite la mine. Luă un aer visător și spuse: — Acuma sînt așa de îndrăgostită de el, că simt cum tremur toată!

— Cum îți vine să spui prostii? Zaițev e într-o situație atât de serioasă, și tu te ții de fleacuri!

— Sînt sinceră, atât și nimic mai mult, răspunse ea cu blîndețe. Deși îmi dau foarte bine seama că nu trebuie să-mi fac nici o speranță.

Deodată, muncitorul cel înalt, care aplaudase pe Zaițev fără să-și scoată mînușile, îi spuse Isoldei:

— Nu te uita la mine ca la o bestie, fiindcă nu m-am băgat cu în țevă, deși lucrez aici. Am încercat, dar n-am putut, mi s-a oprit inima în piept. În timpul războiului, am fost înmormîntat de viu într-un adăpost. Am trecut țeava armei, prin movila de pămînt, i-am scos închizătorul și am respirat așa. Cînd am intrat în burlan, am rețrăit clipele de atunci și n-am fost în stare să mai rabd o dată.

— Dar nu m-am gîndit la nimic. Probabil că am eu ochi răi. Mă uit la oameni și ei consideră că i-am jignit.

— Dă-mi voie, spuse și celălalt muncitor, un om scund și cu părul creț. Egorov a spus adevărul și mă simt dator să adaog cîte ceva și despre mine: am trăit opt luni de zile în pămînt, în niște catacombe de lîngă Vilnius. Acolo mi-am înmormîntat și fiica și soția. M-am băgat și eu în burlan, tremuram, dar continuam să mă strecor prin el. Gîndește-te, însă, ce înseamnă un traumatism colo el a suferit un traumatism. Și știi cîți sînt în situația asta?

— Știu, spuse Isolda încetîșor și-și întoarse obrazul, ca să nu trebuie să vorbească. Totuși, nu se putu stăpîni și spuse cu glas tare: — Uite, de pildă, tatăl meu a fost neamț. Luă un pumn de zăpadă, își frecă fața cu el, apoi întrebă încet de tot: — Asta sînt eu, ați înțeles?

— Să avem iertare, spuse cel cu părul creț, cu un aer indignat. Nu asta ești, ești un om sovietic adevărat. N-are nici un rost să vrei să-i convingi pe cei din frîmțuri pentru asta? mai întrebă el cu un aer muștrător. Nu orice adevăr este adevărat. Care e vina dumitale? N-ai nici o vină. Și noi, toți, ce vină avem? Nici una. Eu repet că războiul este o ticălogie. Oricine dintre noi va recunoaște că este o ticălogie.

T. T. SALAȘOV (U.R.S.S.)

Primul transport

OREST DUBAY (CEHOSLOVACIA)

Dimineața (Gravură în lemn)

— Ai dreptate, Matvei, spuse cel înalt, venindu-i în ajutor. Dacă fiecare dintre noi își va suci și-și va răsuci toată viața suferința pe care a întâmpinat-o în el războiul, se va alege cu o frîghiuță care-i va înlătui sufletul și suferința nu va dispărea niciodată. Ia spune mai bine, o întrebă el pe Isolda, îți place brînză topită? Am să-ți dau să guști, am o cutie întreagă. Am cumpărat-o fiindcă mi-a plăcut ambalajul. Eu am încercat-o, e un fel de săpun. Hai, mănîncă! El are să se mai tîrască mult și bine prin burlan, de ce să-l aștepti așa, pe nemîncate?

— Mulțumesc, răspunse Isolda, îmi place brînză topită, îmi place foarte mult!

— Dar ai niște ochi extraordinari, îi spuse cel cu părul creț și făcu cu ochiul în direcția burlanului. Eu pot să-ți garantez că-i luminează bălatului drumul ca niște faruri în întuneric. Sper că ai observat că în ultima clipă s-a uitat în urină drept la dumneata?

— Ești un om vesel! spuse Isolda, zîmbind.

— Exact, consimți cel cu părul creț: asta-i un umor înnăscut. De ce să mă lepăd de el, dacă pot să fac altora plăcere?

Greutatea cablului și a hainelor ude îl strîngea tot mai mult pe Viktor, care acum nu mai înainta tîrîndu-se, ci răsucindu-și trupul, sufocat de aerul jilav, închis și înepător. Își rupse mînușile și-și găuri la genunchi pantalonii care se frecau de proeminențele inelelor din burlan. Își pierdu galoșii, apoi ghetetele și se distruseră și ele, tot din cauza inelelor.

Se lovi cu fruntea de bolta zgrunțuroasă și-și făcu o rană din care începu să curgă sîngele, care-i lipea pleoapele. Dar asta n-avea importanță: în burlan era oricum întuneric și nu putea să vadă nimic. Se simțea închis, strîns în această țevă nesfîrșită de oțel. Aerul înecăcios îi făcea greață și-i dădea amețeli. Uneori, i se părea că burlanul începe să se rotească și că el se rotește o dată cu burlanul. Simțea cum îngheață în hainele acelea ude și obrazul i se acoperea de o sudoare rece. Ecoul accentua sinistru scrișnetul cablului care se freca de canalul țevii și lui i se părea că vuetul acela vestește surparea terenului.

La un moment dat, Zaițev începu să se tragă brusc îndărăt și merse așa un timp, pînă fu oprit de cablul care se răsucea în spirală. La început, Viktor se îngrozii, fiindcă se gîndi că era închis în țevă; și chiar după aceea, în timp ce-și revenea în fire treptat, fu pe punctul să-și piardă capul cînd își dădu seama ce vroise să facă. Atunci se întinse pe spate și rămase așa, încercînd să se odihnească, asurzit de pocnetul singelui care-i bătea dureros în temple.

Ca să înlătore spaima provocată de gîndul morții, începu să cugete cu glas tare. Își asculta cuvintele, pe care ecoul le amplifică dîndu-le un sunet cumplit, și se adresa acestor cuvinte care ieșeau din el.

— Mă doare fiecare răsufare, se plîngea un anume Viktor Zaițev.

— Nu cumva ai pofti un ventilator? întrebă un alt Zaițev, în bătaie de joc.

— Am să dau jos lațul și am să mă trîsc înapoi, nu mai pot...

— Șezutul tău ud are să apară primul pe gura burlanului... ai să cazi la pămînt, cu el înainte!

— Ar fi de ajuns să te culci pe spate, să-ți pui pe piept lanterna și să faci semn cu ea; cei de afară te-ar trage numai decît de cablu. Trîște-te pe spate, cu picioarele înainte. Ai să le spui cinatit: «N-am putut!»

«Dar mama ta l-a dus în cerc! pe taică-tău după ce fusese rănit și căzuse în neamîntre! Pe urmă, cînd și-a pierdut ea cunoștința, a luat-o taică-tău în cerc!... Și ea afirma greu, cu plîntecele acela în care erai tu, ghemuit așa cum te ghemuiești acum. Da, tu... viitorul Viktor Zaițev. Părinții tăi se trăiau prin mlaștini și gloanțele plesceau cîzînd în apă. Și la baza de partizani, fasciștii omorau pe răniți.

Mlaștina era acoperită de un strat de ghiață neagră, sfărâmicioasă și ei se cufundau în ea. Și se tirau mai departe. Tatăl tău i-a poruncit mamei: — Pleacă singură să nu pierzi copilul! Eu am să mă odihnesc puțin și pe urmă am să vin după voi. Îi vorbea ca și cum n-ar mai fi fost singură. Dar ea a spus: — Și ce am să-i spun eu copilului când va crește mare? Că l-am lăsat pe taică-său să se prăpădească? Nu, eu nu vreau să mă disprețuiască.»

Așadar, cu ultima licărire de viață din ei, oamenii aceștia discutau despre sentimentele ce le vor inspira copilului lor când va fi mare. Și se tirau mai departe, luându-se pe rînd în cîrcă unul pe altul. Lucrurile acestea, i le povestise maică-sa; după moartea ei, îi povestise taică-său: «Era încă sănătoasă cînd te-ai născut, dar pe urmă a răcit și n-a mai mers. Avea dureri care o înnebuneau. I se făceau zilnic injecții, dar la un moment dat, injecțiile nu și-au mai făcut efectul, tot trupul i se contracta. Așterneam pe ea o bucată de stofă de lînă și ca s-o încălzesc treceam pe deasupra fierul de călcat. Îi făceam tratament cu lumină albastră zi și noapte. Avea dureri așa de mari, încît nu mai avea putere nici să strige. Iartă-mă, Viktore, continua el pe un ton rugător, m-am chinuit rău cu ea, dar nu i-am arătat niciodată că mi-e greu. Ani de zile am fost un fel de femeie de serviciu pentru voi, și am trăit numai din pensie. Și doar eu sînt un om sănătos. M-am lipsit de orice. De ce nu poți să mă înțelegi?».

Și totuși Viktor nu-l iertase pe taică-său, ba chiar încetase să-i mai spună tată. Și acum, închis în țevă și sleit de puteri, Viktor spuse pentru prima oară după doi ani, cu glas tare și plin de duioșie:

— Tată, tăticle! Și adăugă pe un ton copilăros: — Tăticle, n-o să mă mai port așa cu tine! Chiar azi o să-ți scriu ca să-ți cer iertare, chiar azi! Cum am să mă văd afară, am să-ți scriu.

Și Viktor începu să înainteze repede în interiorul burlanului, agățîndu-se cu fiecare pîrtică din trup de canal și trăgînd după el cablul, care se făcea din ce în ce mai greu.

În timpul cît Viktor zăcuse întins, fără să-și dea seama dacă se odihnește, sau dacă a abandonat lupta, cablul atîrnase neputincios în gura burlanului.

În partea aceasta a digului rămăseseră cei doi muncitori, împreună cu Zina și Kapa.

Mecanicul, Marcenko și Isolda așteptau de partea cealaltă.

Ninsoarea încetase, aerul era acum uscat, și cerul strălucea limpede și senin.

Mecanicul spuse îngrijorat:

— Mă tem că a înghețat țeava la ieșire și că n-o să poată sări băiatul din ea. Trebuie să spargem ghiața.

Apucă drugul de fier și barosul cu mîner scurt și începu să se cațere pe taluz.

Marcenko și Isolda îl urmară în tăcere.

Curînd, putură să-și dea seama că mecanicul avusese dreptate. În locul acesta, la ieșirea de sub dig, gura burlanului era înghețată.

Primul care începu să spargă ghiața fu mecanicul; Marcenko și Isolda îi urmară pilda. Acum pătrundeau din ce în ce mai adînc în interiorul burlanului. Se legară între ei cu o frînghie și se scoteau pe rînd afară, cînd le obosea mîna și nu mai puteau ridica barosul.

Cablul atîrna neputincios și nemișcat, de gura cealaltă a țevii, din care nu mai răzbătea nici un suet. Zina începu să pîpe ca scoasă din minți.

În cele din urmă, își dezbracă paltonul, îl aruncă la pămînt și, îmbrăcată numai într-o rochie ușoară, intră cu hotărîre în burlan. Privi o clipă îndărăt și strigă:

— Vreau numai să văd ce-i cu Vitia și mă întorc numaidecît! Apoi dispăru în gura întunecoasă.

Muncitorul cu părul creț care se afla mai aproape de burlan se repezi după ea și strigă din marginea lui ceva cu neputință de înțeles.

Celălalt muncitor izbutea să o oprească pe Kapa și-i strânse mâinile la spate în timp ce ea dădea din picioare ca să-l îndepărteze. Omul se mulțumi să o roage:

— Să nu mă lovești la genunchi, fiindcă a fost zdrobit și s-a vindecat cu chiu cu vai. Dacă mi-l spargi, iar am să încep să schiopătez.

— Dă-mi drumul! striga Kapa.

— Nu, nu se poate. Țeava-i plină, nu mai e loc pentru nimeni. Strașnică ispravă ați făcut! Se nenoroceste o mulțime de lume și pentru ce? Eroismul ăsta e un fel de molimă... Apoi o rugă: — Fii cuminte, și-ți dau drumul. Dă fuga la Baluev și spune-i că s-a întâmplat ceva nemaipomenit. Să vină să salveze oamenii. Poftim, infundă țeava și nu mai rămîne pic de aer de respirat. Cînd era singur, băiatul stătea în curent. Dă fuga și spune-i lui Baluev! Asta-i adevărată nenorocire!

«Tereștrii» și «subacvatici» se întruniseră într-o conferință tehnică și luaseră hotărîrea să strecoare cablul prin burlan, cu ajutorul unui compresor. Pentru aceasta, trebuiau să fixeze unul din capetele cablului de un dop de lemn avînd un diametru potrivit, care să fie propulsat prin țeavă cu ajutorul aerului comprimat. Este o metodă întrebunțată la curățirea conductelor cu peria de metal.

Tocmai în clipa cînd participanții la ședință se opriseră la această soluție, Kapa Podgornaia năvăli în birou, strigînd că niște oameni se asfixiază în burlan.

Pavel Gavrilovici Baluev se obișnuise de-a lungul anilor să reacționeze cu un calm protector. În clipele cele mai critice, cele mai grave, devenea dintr-o dată foarte calm, ba chiar imperturbabil și indiferent, iar gesturile lui păreau aproape leneșe. Știa foarte bine că nimic nu e mai primejdios, decît să te agiți și să-ți pierzi singele rece.

Așa dar, Pavel Gavrilovici zîmbi cu un aer îngăduitor și o rugă pe Kapa să se liniștească. În timp ce se îmbrăca, îi punca întrebări și dădea ordine cu jumătate de glas; nu pierdu prilejul să se laude în fața lui Jarkov de la sectorul de construcții și montaj nr. 8.

— Ei, ce spui de vulturii mei?

Însă cînd se urcă în mașină, îi spuse șoferului:

— Sașa, bagă mașina în viteză! S-a întâmplat o nenorocire, se prăpădesc oamenii!

Micul «GAZ» o porni glonț înainte.

În mașină, Baluev își scoase ghețele și-și trase cismele vechi, învelite în mantaua de pînză ceruită, pe care le avea totdeauna la îndemînă, împreună cu o pîne lungă și o cutie de conserve.

Își aducea aminte de accidente care se întîmplaseră de-a lungul anilor pe diferite șantiere.

Cu ani în urmă, cauza lor era de obicei neglijența. În război, însă, oamenii învățaseră să fie atenți, calmi și îndemînateci. Temeritatea ostașului este, de fapt, știința care-l învață să rămînă prudent și să nu-și piardă o clipă singele rece. Tineretul care sosește acum pe șantier a crescut într-o atmosferă de adînc respect față de mașină, dar eroismul la locul de muncă reprezintă un adevărat pericol pentru șeful de șantier. E aproape cu neputință să prevezi cum se va manifesta acest eroism, împotriva căruia nu te poți apăra nici dacă ai lua cele mai riguroase măsuri de securitate. Problema preîntîmpinării lui depășește pînă și capacitatea

unui bătrîn și experimentat șef de șantier, căruia i s-a dus vestea pentru măiestria talentului său organizatoric.

Unui șef administrativ nu-i place să se înregistreze cazuri de eroism pe șantierul lui, fiindcă atunci își spune numaidecît: din moment ce a fost nevoie de acte eroice, înseamnă că am scăpat eu ceva din vedere, că n-am ținut seama de ceva și că n-am tras concluziile potrivite.

În domeniul construcțiilor, există, însă, termenul «front de lucrări», care are o justificare deplină. Nu e vorba numai de o noțiune topografică: aceste cuvinte sînt pline de spirit combativ și muzica lor răsună ca un marș războinic, în care se disting note majore emoționante. Și, cu toate eforturile unor anumiți șefi administrativi, care nu acceptă eroismul, afirmînd că actele eroice sînt întîmplătoare și intervin doar în cazuri excepționale, în împrejurări provocate de o lipsă de prevedere din partea conducerii, dîrzenia și curajul biruie totdeauna aceste argumente.

Ba chiar adesea, conducerea se avîntă și ea în fața primejdiei fără nici o socoteală.

Lucrul acesta s-a întîmplat și cu Baluev, care a luat hotărîrea să intre el însuși în burlan ca să-și salveze oamenii din pericol. El era un om cu experiență, experiență formată la Stalingrad, unde se strecurase prin canale subterane ca să arunce în aer cazematele dușmanului.

Baluev se întoarce spre scafandrierul Kocetkov și-i spune:

— Eu am să intru primul și tu ai să ții lanterna din urmă ca să-mi luminezi drumul.

Scafandrierul nu răspunde îndată; apoi, rosti pe un ton enigmatic:

— Bine, o să vedem la fața locului cine dintre noi are să lumineze drumul și din ce direcție.

Baluev sări din mașină înainte de a se fi oprit și se repezi spre burlan.

Zina Penocikina fusese întinsă pe jos. Era palidă și rochia îi era sfîșiată bucăți. Muncitorul cu părul creț se afla lingă ea, și-i freca cu zăpadă mîinile zdrelite și înșingurate.

Muncitorul cel înalt spune cu un aer posomorît:

— Eu l-am tras de picioare, iar el n-a dat drumul picioarelor ei; așa i-am remorcat. Norocul lor, că nu s-au băgat prea departe, altfel nu mai apucam să-i scot afară.

Zina Penocikina își venise în fire și se silea să se acopere cu mîinile. Se făcuse ghem, chiloții albaștri, tricotați, erau rupeți pe șold, și fata își trăgea din răsputeri resturile fustei peste genunchi.

Baluev își scoase paltonul și după ce o ridică de pe jos, o înveli în el și o duse în brațe pînă la mașină. În drum, șiragul de mărgelă trandafirii pe care Zina îl purta la gît se rupse și se împrăstie pe jos.

Între timp, scafandrierul Kocetkov se dezbrăcase. Avea acum numai lenjeria reglementară de lînă, pe care o poartă scafandrierii, și se îndreptă cu vioiciune spre țevă. Muncitorul cel înalt îl opri:

— Stai puțin, nu intra și tu fără să te gîndești mai întîi. Se vede după cablu că băiarul a făcut o bucată bună de drum; pe dincolo poți să ajungi mai ușor la el.

Scafandrierul nu răspunde și începu să urce taluzul digului. Muncitorul îi strigă în bătaie de joc:

— Se cheamă că vî bălăciți în umezeală și în întuneric printre alge, că sînteți regii apelor, dar în burlan v-a fost scîrbă să intrați. Ei și ce dacă-i țevă de canalizare? Dacă șantierul are nevoie, nu trebuie să te mai gîndești că ești acvatic,

te bagi în burlan și gata socoteala. O să vedeți voi, continuă el amenințător, am să vă demasc eu în ședință. Uită-te la mine și ține minte cum arăt, că așa am să fac.

Apoi începu să urce și el digul. Baluev venea în urma lui.

Kapa o îmbrățișă pe Zina și plecă cu ea la infirmerie. Zina vorbea cu însufleșire.

— S-a dus dracului tot utilajul meu. Mi-am rupt mărgелеle, mi-am pierdut clipsurile. Un clips mi-a sfișiat tot obrazul. Cum ajung la infirmerie, am să cer un calmant, ca să nu mai simt cum mă doare. Își scoase oglinjoara și-și examină supărată fața: — Ce mutră am! exclamă ea. Tăcu o clipă, apoi reluă: — Știi, medicinista noastră și-a petrecut concediul de odihnă la Gagri și s-a bronzat ca o negresă; dar eu, în locul ei, nu m-aș rade pentru nimic în lume la subsuori.

Kapa întrebă, exasperată:

— Tu-ți dai seama ce vorbești?

— Dar ce s-a întâmplat? întrebă Zina speriată. E vreun bucluc pe undeva? Tare aș vrea să mănînc ceva. M-au slăbit emoțiile și acum am o poftă de mîncare cumplită. Toate femeile slabe sînt mîncăcioase, adăugă ea cu autoritate.

La infirmerie, se constată că, pe lângă alte leziuni, Zina avea nasul frînt. Fata începu să se roage, deznădăjduită:

— Doctore, te rog: nasul nu este numai organul mirosului, e podoaba cea mai de seamă a obrazului!

— Ascultă, o rugă doctorul, eu zic să facem așa: să plîngem încet și să rîdem tare.

Zina întrebă cu încredere:

— Atunci, n-o să am nasul strîmb?

— Nici vorbă! o asigură medicul.

Zina era întinsă pe patul de campanie, de la infirmerie, cu obrazul bandajat, și vorbea cu un aer visător:

— Știi, Kapa, aș fi în stare să mănînc toată viața numai salam special și să beau limonadă. Habar n-ai cum îmi plac, mă omor după salam special și după limonadă.

— Dar cum poți să vorbești acum despre asta? întrebă Kapa revoltată.

Ochii Zinei se umplură de spaimă, fata scînci deznădăjduită:

— Lasă, Kapocika, nu te supăra. Sînteți atîția oameni deștepți aici! Pot să fiu eu singura proastă.

Kapa îl rugă pe medic să-i spună ce crede despre starea Zinei. Cînd află că e în afară de orice pericol, îi spuse pentru orice eventualitate:

— Tovarășa Penocikina a făcut o faptă eroică, a vrut să salveze un om din burlanul-manșon.

— Ia te uită! exclamă mirat medicul. Și e cît o păsărică de mică!

Văzînd că prietena ei se pregătește de plecare, Zina îi spuse cu un aer plîngător:

— Știi, Kapocika, eu nu pot rezista la nici un fel de suferință: nici la cele fizice, nici la cele morale. Și cu toate astea, pînesc veșnic cîte ceva. Tu ce crezi? Are să-mi facă operație? întrebă ea speriată. Sau, cine știe, poate că m-am ales cu o comorț cerebrală? Nici nu știi cum mă trîgea ăla de picioare.

— Dormi, răspunse Kapa. Dormi! Mîine au să-ți dea drumul să te întorci acasă.

Zina înconjură gîtul prietenei sale cu brațul, o atrase spre ea și șopti cu glas rugător:

— Tare aș vrea să vină și Vitia la mine, să vadă cum stau în pat, rănită și pansată. Totdeauna mă vorbește de rău, și eu îi iau mereu apărarea. Sau, poate vine să mă vadă Vasia Marcenko? Și el e un băiat bun.

Kapa oftă cu părere de rău și închise după ea ușa de placaj vopsit, pe care era lipit un afiș reprezentînd un copil mic și gras, care ședea grav și plin de importanță pe un cîntar alb.

Kapa gîndi mașinal:

« Dacă voi avea un copil, voi cumpăra neapărat un cîntar emailat și frumos ca ăsta, ca să-l cîntăresc în fiecare zi ».

Culcat pe spate, Baluev se lăsă să alunece de pe taluzul digului și se repezi șchiopătînd spre gura burlanului-manșon.

Mecanicul și Marcenko erau încovoiați deasupra burlanului și trăgeau de cablul care le atîrna pe umeri, încordați ca doi edecari.

Ceva mai departe, într-un butoi de fier gofrat, ardea solidolul¹, împrăștiînd în aer o trîmbă de fum.

Hainele lui Viktor Zaițev erau negre și zdrențuite; din ele ieșeau aburi. Întorcea spre flacăra cînd spatele, cînd cotul. Un strat gros de funingine îi acoperea obrazul, din care se vedea doar albul ochilor cu sclipiri de sîdef.

Isolda se apropie de Zaițev și-l sărută pe neașteptate. Zaițev o privi uluit și spuse:

— Dar sînt murdar. Ai să te murdărești și tu !

Cînd îl zări pe Baluev, Marcenko lăsă cablul jos și-i dădu raportul:

— S-a făcut, tovarășe director ! Putem trage conducta prin burlan, conform itinerarului întîrziat al « tereștrilor » !

— Dar cine v-a dat voie? strigă Baluev, cu sufletul copleșit de o fericire neîpărmurită. Asta-i o porcărie ! continuă el să răcnească, ascultîndu-și uimit glasul tunător de șef. Nu izbuti să se stăpînească, izbi din picior și strigă din nou: — V-am întrebato, cine v-a dat voie?

Mecanicul se apropie de el, legănîndu-se din mers. Își șterse palmele de pantaloni și spuse:

— Vă salut, Pavel Gavrilovici ! Pe mine trebuie să mă judecați, cu am admis — pe fața mecanicului se ivi un zîmbet — ... porcăria asta.

Baluev îl atrase spre el, îl zgîlții de umeri, apoi îi îmbrățișă pe Marcenko și pe Zaițev.

— Vitečka, spuse el, omulețul meu drag, tînc nerușinat ce ești ! Îl strîngea în brațe, îl mîngîia pe cap, și-i șoptea vorbe duioase fără șir. Apoi, îl trase deoparte, depărtîndu-l de lingă foc, și-i spuse cu un aer neînduplecat:

— Și să știi că lui taică-tău îi trimit o telegramă, chiar acum, ai înțeles?

— Nu, îi dau eu un telefon, răspunse Zaițev tot în șoptă.

— Bravo, Viktore ! Asta are să fie o faptă și mai bună decît chestia cu cablul. E o dovadă că ești un caracter hotărît.

Tractoarele « tereștrilor » soseau ca să tragă conducta de gaze prin burlan. Jarkov, șeful sectorului de construcții și montaj, ordonă să se înfigă numai-citi inscripțiile victorioase: « SCM-8 ».

Baluev aruncă o privire în jurul lui și exclamă cu tristețe:

— Ne-au făcut-o « tereștri » ! Și tot cu minile noastre ne-au făcut figura asta !

Rămășițele de rivalitate intrau din nou în funcțiune. Baluev era ros de gelozie și nu se mai gîndea decît la un singur lucru: vroia să coboare conducta de pe taluzurile de nisip ale șanțului, înalte și șubrede, cu ajutorul propriilor macarale, fără să mai facă apel la « tereștri ». Desigur că aceștia aveau să-și dea numaidedî

¹ Unsoare consistentă — n. trad.

concursul, cu multă plăcere chiar, dar pe urmă aveau să-i trimită un extras de calcule trecut la capitolul « Cheltuieli de regie ».

Jarkov era mîndru că putea să se recomande cu aceste cuvinte: « În chestiuni de economie, sînt un tigru. Nu cruș pe nimeni ». Ca orice om bun și blind, aceste calități îl înspăimîntau și, uneori, cînd era vorba de banii statului, dădea dovezi de zgîrcenie excesivă. În cazul de față, însă, hotărî să fie darnic. Veni la Baluev și-i propuse cu generozitate:

— Dă-mi lista cu numele băieților tăi. Îi voi propune pentru premiere din fondul meu directorial.

— Dar ce, crezi că noi sîntem niște cerșetori? exclamă Baluev, cu o strîmbătură de nemulțumire. Tu n-ai ce să te amesteci în gloria altora, pe vulturii mei am să-i răsplătesc singur. Poți doar să asîști, dacă vrei. Ai voie și să bați din palme, dar bineînțeles, din mulțime — adăugă el.

Se îndreptară cu toții spre mașină. Baluev și Zaițev mergeau în frunte. Isolda venea ceva mai în urmă, silindu-se să-l atingă pe Viktor cu umbra ei.

Mecanicul pășea alături de Marcenko și-i spunea arătînd cu capul spre Isolda:

— Fata asta-i de fier! Spărgea ghița, ca un miner. Și eu mă gîndeam: are manichiură, n-o să facă mare ispravă!

Marcenko tăcea. Îl durea tot trupul, vedea ca printr-o ceață, și-și simțea cerul gurii uscat. Spuse supărat, dar numai așa, ca să spună și el ceva și ca să scape de gura mecanicului:

— De doi ani sudez îmbinări la țevi și azi m-am plimbat pentru prima oară în interiorul conductei.

— Da, oftă mecanicul, e o încăpere confortabilă, n-am ce zice. Dar de ce naiba e nevoie de atîtea obezi în ea? Uite, toată lumea s-a rănit pînă la sînge din cauza lor.

— Fără inel-garnitură nu poți să sudezi îmbinarea.

— Eu credeam că asta o face mai rezistentă, spuse mecanicul. Va să zică, voi, sudorii, înghițiți, fără rost, tot metalul ăsta.

— Da, noi, admise flăcăul care se întreba în momentul acela de ce Isolda nu se uita o singură dată în direcția lui?

Făcu un pas spre ea, o apucă delicat de cot și o întrebă, uitîndu-se drept în ochii ei:

— Totuși, să știi, că l-am scos foarte frumos pe Vitka din țevă. Tu ai fost prima care ai ajuns pînă la el și am văzut cum îl trăgeai de păr ca pe un înecat.

Buzele Isoldei erau strînse și-i dădeau o expresie aspră. Marcenko își spuse în gînd: « Dacă va săruta vreodată un bărbat va ține buzele tot atît de strînse și va avea o expresie tot atît de aspră. Buzele Kapei seamănă cu ale ei. Numai ale Zinei sînt blînde și moi ». Își aduse aminte că Zina îi spusese odată: « Știi, Vasia, eu nu rezist nici la suferințe fizice, nici la cele morale. Cînd am vorbit despre mine atunci, la ședință, n-am făcut-o fiindcă sînt principială, ci fiindcă nu pot să mă frămînt de una singură ».

Isolda îi spuse mecanicului:

— Am să iau salopeta acasă, și-o spăl și ți-o aduc înapoi curată.

Mecanicul îi răspunse pe un ton cavaleresc:

— Lasă, e o plăcere pentru mine s-o port așa, după ce ai purtat-o dumneata.

Isolda îi spuse lui Marcenko:

— Nu uita să-i faci o vizită Zinei la infirmerie. Nici nu știi ce fată bună e.

Marcenko dădu din cap fără să răspundă. Se simțea foarte prost. Avea o senzație de greață, din cauza temperaturii, și i se părea că obiectele din fața lui își pierd contururile.

În romînește de IULIA SOARE

Ilustrații de EUGEN MIHĂESCU

MARTIAL SINDA
Congo (Brazzaville)

POEME AFRICANE

IMN AFRICEI

Salut, salut, Ție, Africa mea!
Pământ iubit, luminează
Gîndirea noastră îndurerată!
De ce Africa Neagră
E țara legendelor,
A veșnicelor amintiri amare?
Pentru ce limba de-acolo
Este ieroglifică?
Pentru ce, acolo, în inima ta,
Cerurile sînt veșnic de cenușe și de aramă?
Pentru ce dorul și întunecarea
Ne strîng sufletul
Zi de zi și ne-nlănțuie neîncetat
Cîntecele curate ale bucuriei,
Făcîndu-ne să uităm chiar și dansurile noastre
Cu ritmurile de tam-tam și n'tsambi.
Tu vei fi, în sfîrșit, a noastră.

Ascultă și veșnică mîngîiere să-ți fie
Vocea înaltă și gravă
A ambasadorului popoarelor negre,
Iubitor al Păcii,
Iubitor al Libertății
Iubitor al Egalității
Iubitor al Fraternității
Între oameni.

Africa mea, pentru ce
Ești țara interpretărilor false,
Țara legendelor
Țara vrăjitoriilor,
Țara poveștilor deformate
După modelul bunului Povestitor-Alb ?
Țară de flaute, țară de aezî,
Țară a tam-tam-ului, Africa mea,
Tu vei fi, totuși, a noastră.

În romînește de TAȘCU GHEORGHIU

AGUINALDO FONSECA

(Insulele Capului Verde)

DIVIZIUNEA MUNCII

Ne-am pus în gînd amîndoi
să ne clădim lumea noastră.

Tu cărai pietrele și apa, amestecai varul
iar eu stăteam ceva mai la o parte și te priveam :
— Frumoasă o să fie clădirea ! . . .

Apoi am intrat
am cercetat totul, atent
și ți-am zîmbit și te-am încurajat :
— Să știi că o să fie trainică ! . . .

Tu mînuiai lopata și tîrnăcopul
croiai drumuri
și pomi plantai pe marginile lor;
munca asta grea îți zdrelise mîinile
și-ți rosesese, pînă la sînge, picioarele . . .

Eu, între timp, m-am urcat în mașină
am străbătut drumurile croite de tine
și am cules fructele pomilor pe care tu i-ai plantat;
— Totul e bun, și trainic, și frumos! . . .

Tu ai săpat pămîntul, l-ai semănat
și l-ai udat cu sudoarea trupului tău.
Eu am venit la strîngerea recoltei și am spus:

— Belșug!

Tu ai lăsat unealta din mînă, o clipă,
doar cît să-ți ștergi sudoarea de pe frunte,
doar cît să-ți numeri banii, mizeră plată pentru munca ta
și ai strigat:

— Foame!

Ne-am pus în gînd amîndoi să ne clădim lumea noastră
dar cînd s-a terminat munca
eu am intrat, am trîntit ușa
și te-am lăsat afară . . .

În romînește de GELLU NAUM

FRANCISCO JOSÉ TENREIRO
(Insula San-Tomé)

CÎNTECUL PĂDURII TINERE

Soarele străpunge spinarea negrului
și rîurile de sudoare sînt veșnic, veșnic fierbinți.

Cumplită dogoare!

*Cuțitul străpunge tulpina copacului
și riul de sevă curge, curge mereu.*

Cumplită dogoare !

*Ochii albului
ca niște bice retează tufe
și tufe gem . . .*

*Și numai apa e mereu liniștită,
apa care aleargă spre mare, fără grabă,
de parcă ar fi sufletul pământului.*

În rominește de GELLU NAUM

Nikos Kazantzakis-note de drum

Scriitor grec născut la Candia (Creta) în 1881, Nikos Kazantzakis a făcut studii juridice și filozofice la Atena, Paris și în alte universități europene. Și-a început cariera literară în 1905, simțindu-se atras mai ales de tragedie. «Prometeu», «Sodoma și Gomora», «Nicefor Focas», «Constantin Paleolog», sînt doar cîteva din titlurile operelor sale în acest gen. «Odissea», poemul său, pornit de acolo de unde l-a lăsat Homer, are 33.333 versuri. Călător pasionat, străbătînd continentele, Nikos Kazantzakis a lăsat interesante însemnări de călătorie. A vizitat de trei ori Uniunea Sovietică pe care a admirat-o mult. Celebritatea și-a cîștigat-o tirziu, cu cele patru romane: «Ultima ispită», «Alexis Zorba», «Christos răstignit din nou», «Libertatea sau moartea» (Copetan Mihalîs). Pentru umanitatea și democratismul său, scriitorul supranumit *Homerul Greciei contemporane*, a primit în 1956, cu un an înaintea morții, premiul Consiliului Mondial al Păcii.

CÎND, în sfîrșit, în apropierea largilor guri ale Nilului marea hieroglifelor, *Marea cea verde*, începu să aibă culoarea frunzei, un vechi cîntec, care ne-a rămas ca un strigăt din vremea farao-nilor, mi-a umplut sufletul.

Noi sîntem cufundați fără să vrem în cumplita neliniște a epocii noastre și un om viu cu adevărat nu mai poate călători cu nepăsarea unui turist. Ce valoare reală mai prezintă la ora actuală piramidele, mumiiile aurite, giganticele temple din Karnak, statuile de granit ale regilor? Și cum am putea noi să mai gustăm, în toată simplitatea lor, aceste două minunate motive decorative ale deșertului — palmierul și cămila?

Noaptea, stînd pe nisip lingă foc, ciulesc urechile la miile de respirații îndepărtate, halucinante, ritmice, ale deșertului; toate aceste glasuri romantice se pierd în fața strigătului marilor orașe îndurerate. Timpul nostru are propriul său strigăt care condamnă la tăcere toate glasurile seducătoare ale înțelepciunii și frumuseții. Ce diferență între Egiptul dinaintea catastrofei mondiale — această mare dungă însîngerată care împarte în

două epoca și inima noastră — și Egiptul care răsare astăzi în fața ochilor noștri de după război.

Căci războiul nu a transformat numai lumea ci — aici e esențialul — ne-a făcut să privim cu alți ochi.

Deodată, într-un mod inconștient, în vreme ce contemplăm cîmpia joasă și fertilă a Nilului, gîndul meu îndepărtează toate aurăriile și culorile și micuțele dansatoare egiptene și faraonii triumfători și zeii cu obraz de monștri; și aud ridicîndu-se din nisip, monoton ca un cîntec de felah, înspăimîntătorul strigăt — milenar și modern — al poetului anonim și proletar din Memphis:

« Am văzut! Am văzut! Am văzut pe fierari în fața focului; degetele lor sînt noduroase ca pielea de crocodil și sînt impregnate de un miros fetid. Agricultorii muncesc ziua întregă pe cîmpuri; noaptea mai lucrează de asemenea. Bărbierul rade toată ziua; el umblă din poartă în poartă în căutare de clienți. El se folosește de mâini pentru a-și umple stomacul

« Boala pîndește pe zidar, căci el lucrează totdeauna în soare, agățat de streșină și de acoperișurile caselor. Seara se reîntoarce la ai săi și își bate copiii. Țesătorul e nenorocit în atelierul lui, cu genunchii la gură; el respiră un aer viciat și ca să poată vedea lumina zilei trebuie să-l corupă pe păzitor.

« Înainte de a porni la drum, factorul poștal își face testamentul căci riscă să fie devorat de fiare și de oameni; abia ajuns acasă se și grăbește să plece din nou. Degetele boiangiului duhnesc a pește putrezit, ochii îi sînt oboșiți, el își petrece timpul sfîșiiind țesăturile. Cîrpaciul cerșește toată viața; și e sigur că nu va muri de foame, cînd se gîndește că în cel mai rău caz poate minca pieile pe care le lucrează ».

Această melodie sfîșietoare urca din tot Egiptul scaldat de soare în dimineața sosirii mele. Dacă aș fi intrat în această țară în vremea sfîntului Francisc aș fi auzit sufletul oamenilor, condamnat la idolatrie, chemînd pe Christ în ajutor. Dacă aș fi sosit în timpul lui Goethe aș fi gustat armonia bărbătească emanată de templele gigantice și aș fi ascultat freamătul de bucurie, vocea preoților înțelepți, inițiind în misterele vieții și ale morții, tînăra Eladă extaziată.

Dar eu călătoresc în epoca în care sufletul oamenilor, aservit mașinii și foamei, luptă pentru pline și libertate. Strigătul muncitorului este astăzi strigătul Pămîntului și, dintr-un capăt în celălalt al Egiptului, în cursul pelecîinajului meu acest strigăt sfîșietor mi-a alergat înainte și m-a condus.

Natură felahă, liniștită, fecundă, aservită. Cîmpie mlăștinoasă, plantată cu bumbac, cu bob, cu porumb. Palmieri, mimoze, smochini de Barbaria. Cer greu, culori dense, aerul sufocat de umiditate. Corbii bine hrăniți coboară să se plimbe pe marginea brazdelor muncite. Berzele somnolente, hieroglice, stau într-un picior pe malurile fluviului.

Felahul, fragment din peisaj plămădit din același nămol, se apleacă deasupra Nilului ridicînd și coborînd macaraua, scoînd apa și umplînd brazdele. Serv fidel, el continuă gestul milenar al strămoșilor săi. Aceeași

frunte îngustă, aceiași ochi negri, migdalați, aceleași buze subțiri ca niște tivuri, aceiași craniu ascuțit, ars de soare.

Femeile murdare, suple, cu ochi fardați, coboară spre fluviu, umplu urcioarele negre, le pun pe capetele lor legate cu fișii de pînză și urcă din nou în șirag. Inelele de bronz strălucesc în jurul gleznelor subțiri, arse de soare, minjite cu noroi.

Evantaliul verde al Deltei se deschide și se întinde liniștit spre mare: la minierul evantaliului, ca un rubin, Cairo strălucește și scintilează. Pe urmă, dezordonat ca un curmal, începe, lungindu-se spre sud, trunchiul subțire al Egiptului. Artera profundă și azurie a fluviului între două benzi înguste și verzi, la dreapta și la stînga, cit vezi cu ochii, nisipul cenușiu al deșertului. Păsări roșii planează deasupra apelor, cîmpiile cu trestie de zahăr se multiplăcă, cîmpia începe să se onduleze.

Pentru a-și deschide un drum din Africa centrală la Mediterana, de-a lungul a 6500 de kilometri, fluviul a ros stîncile timp de milioane de ani. S-au ridicat munți galbeni și golași; între ei apa albastră curge și fertilizează nisipul blestemat. Aerul devine uscat. Deșertul fumegă, oamenii sînt tot mai negri, de la nuanța bronzată ei trec la culoarea șocolatei, pe urmă vin rasele negre de tot, cu reflexe ale pielii de un albastru metalic.

Iată păsările multicolore! Cîrduri de păsări parcă pe catalige, cu egrete fine, rîndurile albastre, cu gulere crenelate. Bărbații sînt mai subțiri, femeile au inele în nas, copiii se rostogolesc în noroi și mîncă trestie de zahăr.

Munții se înroșesc la apusul soarelui, cămilele trec legănîndu-și leneș gitul, felahii scot apă și udă pămîntul cîntînd — totul pare fericit și calm și nimic nu lipsește, în afară de un suflet romantic pentru a se lăsa furat de această seninătate.

Însă dincolo de această mască liniștită eu văd obrazul frămîntat și îndurerat al Egiptului. Toată această linie strîmtă și lungă care înverzește în mijlocul nisipului sinistru este efortul teribil și încăpățînat al apei și al omului. Dacă lupta ar înceta doar o clipă, toate podoabele efemere ale pămîntului — arbori, păsări, oameni — ar fi devorate de nisip. Egiptul nu este pur și simplu un *dar al Nilului*, cum spune Herodot, ci e munca grea de zi cu zi pe care acest mare zeu al Egiptului o impune omului. Zi și noapte, de-a lungul a mii de ani, felahul lucrează, luptă pentru a capta forța sălbatică și dezordonată a zeului. El îi canalizează cu regularitate inundația și creează cu ajutorul apei, Egiptul — prin sudoarea frunții.

Din cele trei fluvii ale antichității — Nilul, Eufratul, Gangele — Nilul este cel mai sfînt.

El este cel care cară pămîntul și formează aluviuni, el este acela care acoperă solul și îl face roditor, dînd naștere plantelor, animalelor și felahilor și tot el este acela care îi silește pe oameni să colaboreze, să se organizeze, să descopere primele științe.

Izvoarele lui erau misterioase în antichitate. Poeții egipteni pretindeau că el coboară din ceruri. Au făcut din el un zeu blajin, culcat pe nisip, bunic gigantic pe care se cățără nenumărații lui nepoți minusculi. Izvoarele sale sînt secrete și obscure ca izvoarele lui dumnezeu, obrazul lui scintilează ca steaua Aldebaran și culorile sale se schimbă: cînd sînt verzi, cînd sînt sîngerii, cînd noroioase, cînd azurii. . . Trei oameni, spune o veche tradiție egipteană, au jurat să viclească toată viața spre sud pentru a descoperi izvoarele tainice ale Nilului. După 10 ani a murit unul dintre ei, după alți 10, al doilea muri și el în timp ce apa curgea mereu mai departe; cînd al treilea avu o sută de

ani, se întinse în barca sa ca o mumie și își așteptă sfârșitul. Atunci o voce consolatoare s-a ridicat din ape și a murmurat în urechile sale: «Fericitule, nici un om n-a străbătut atîta apă ca tine! Preafericitule, izvoarele pentru care ai suferit atîta le vei găsi acum coborînd între umbre!».

Astăzi marele mister e dezlegat. Nilul izvorăște din marile lacuri ale Africii; il sporesc ploile, în februarie aduce cu sine pămînturile din platourile Abisiniei, se împarte în două ramuri: Nilul Alb și Nilul Albastru, care se împreună la Karthum; Nilul își reia apoi cursul în albia sa seculară, depune, revărsîndu-se, nămolul, și creează pe stînga și pe dreapta o fișie subțire de pămînt roditor — Egiptul.

În timpul verii *hamsinul*, teribilul vînt de vest, usucă Egiptul. Copacii sînt înecați în praf, ierburile sînt carbonizate, oamenii și animalele nu pot să respire. Fluviul se retrage, coboară, scade. Toată viața Egiptul e în pericol; deșertul, mereu la pîndă, înaintează, gata să-l înghită.

Dar zăpezile încep să se topească în Abisinia și Nilul se umflă; el aleargă săltînd. În aprilie, valul impetuos se găsește la Karthum, nilometrul urcă, bucuria inundă pămîntul, animalele, oamenii. Ochii disting cu greutate creșterea cotidiană a apei. Heralzi aleargă de-a lungul satelor și anunță numărul treptelor urcate. Digurile de pămînt se răstoarnă, insectele renasc, copiii oamenilor se bucură că berzele și peștii strălucesc și se zbenguie nebunatici în valul noroios; deasupra, păsările zboară în cîrduri.

Nilul înverzește, pe urmă se înroșește, pare un fluviu de sînge, pe urmă se întinecă și acoperă pămîntul. El umple canalele și cisternele, tot Egiptul e un lac pe care plutesc satele și arborii.

Pe o piramidă se pot citi aceste cuvinte de bucurie, scrise cu 3000 de ani înainte de Christos: «Acei care văd Nilul umflîndu-se tremură. Dar cîmpiile rid, pășunile înfioresc, ofrandele zeilor coboară din cer. Inima zeilor dansează».

Spre sfîrșitul lui august, Nilul atinge nivelul său cel mai înalt. Pe urmă, încetul cu încetul, el se retrage. Bucuria ia sfîrșit, pentru felah începe o epocă grea; lucratul pămîntului, semănatul, irigația, cositul și, în sfîrșit, ultima înfățișare, cea mai tragică a muncii: sosirea stăpînului — același personaj secular — sub nume diferite: faraon, preot, suveran, neguțător, cămătar — care strînge recolta.

Nilul nu fertilizează numai pămîntul, arborii, animalele, oamenii. El fertilizează și legile și științele elementare. Creșterea apelor poate deveni nefastă dacă nu e supravegheată de oameni. Ei sînt așadar constrînși să se organizeze, să colaboreze ca să dirijeze această creștere; ei trebuie să ridice diguri înalte pentru a frîna elanul Nilului și să conducă surplusul spre un imens rezervor.

Oamenii se organizează în societate și descoperă științele hidraulice. Curînd după aceea ei sînt forțați să descopere geometria. Marginile de pămînt care limitează cîmpiile sînt distruse în fiecare an de inundații; proprietatea fiecăruia trebuie trasată deci cu claritate și înregistrată precis într-un registru de cadastru. Nilul a fost astfel creatorul unei legi — a științei ce desparte.

Fiecare provincie e tributară celeilalte și prosperitatea ei depinde de distribuirea regulată a apei; astfel Nilul constrînge pe oameni să adopte o ierarhie riguroasă, adunînd toată puterea într-un centru politic, avînd sarcina să administreze și să repartizeze apa cu justețe; monarhia absolută a faraonilor a luat naștere în mod fatal.

Eu rățăcesc pe maluri printre trestii, privind cu spaimă apa mută care se mișcă greoi, tăcut; Nilul se agită, se încordează, condus de om, fecundând prin atingere, udind, violentînd această întindere de deșert. Ea se dăruiește pentru un moment, se deschide, fructifică, dă naștere palmierilor, animalelor, felahilor, dar inapoia arborilor, dincolo de umerii oamenilor care scot apa, eu văd, cutremurîndu-mă, ochii strălucitori ai celui alt deșert, ai deșertului neimblînzit.

Nu voi uita niciodată cum, într-o zi, din înaltul colinei de la Helio-polis am surprins, foarte aproape, între frunzele verzi ale unui banan, deșertul la pîndă. Inima mi s-a strîns și am simțit că acest tigru înspăimîntător, mai devreme sau mai târziu, va învinge. În zadar strălucește Nilul pe o fișie neînsemnată de nisip și o fecundează. Pînă cînd? Sărmanii oameni, pe jumătate goi, scot apa, scobesc șanțuri, seamănă semințe, sapă, luptă. Dacă Nilul s-ar opri o singură dată, și el se va opri odată, totul va fi înghițit de nisipul cenușiu, nemișcat și neimblînzit.

Mi se pare drept că preoții ofereau sacrificii Nilului; ei își ridicau brațele și îi cîntau laude.

«Salut, Nil, încarnat în pămînt, care vii pașnic să dai viață Egiptului. Tu îți ascunzi trecerea în umbră, tu îți întinzi undele peste grădini și dai viață fiecărui lucru însetat.

«Stăpîn al peștilor, tată al griului, creator al orzului, cînd degetele tale nu mai lucrează, mii de ființe sînt aruncate în neant, zeii dispar, turmele înnebunesc. Cînd tu te arăți, pămîntul strigă de bucurie, fiecare pîntec se înveselește, fiecare spinare se zguduie de ris, fiecare dinte se pune pe mestecat.»

Și iată că, 4000 de ani mai târziu, cel mai important poet al Egiptului modern, Ahmet Bey Chawky, celebrează cu același adorație Nilul:

*Apele tale se transformă în aur și tu îneci
Pămîntul pentru a naște mai frumos
Cursul tău e neoprit
Ca o lege eternă a prieteniei și a dragostei
Și din îmbrățișarea ta, valea capătă
O viață îmbelșugată.*

Cairo

Iată Orientul așa cum îl iubim, plin de lumină, de culori, de murdărie, centru al nenumăratelor generații apărute din noroiul fluviului, uscate ca niște cărămizi la soare și reîntoarse în noroi.

Pe străzile din Cairo, mă bucur privind toată recolta umană a Nilului: felahi slabi și subțiri, devorați de muncă și de foame; copii șireți și grași; beduini zvelfți, tăcuți, cu centura strînsă bine pe mijloc, cu privirea de vultur;

negri buzați, rostogolindu-și albul ochilor, femei cu ochii fardați și inele grele de bronz la gleznele lor de sclave; prin toată această mișunare de oameni, sumbră și pestriță, care miroase a mosc și a bălegar, europenii albi, sub soarele arab, par gălbejiți, inodori și suferinzi.

Intr-un taler mare, o femeie felahă poartă pe cap doi copii de țică ca pe doi pești mari. Trei negri, încinși cu iatagane lungi, bat niște tamburine, o cămilă bătrână, încoronată cu flori, asudă schiopătind, negri veseli răgușesc strigând: «Măine în măcelăria lui Ahmet Ali vor tăia această cămilă dragăstoasă. Fericit cel ce va gusta din ea!».

Cu o cădelniță fumegândă în mîini, un vagabond intră și iese vioi din prăvălii. Soarele este la zenit, străzile se umplu de *djêlêbiehs*, aromatele în saci mari de pai galben își imprăstie parfumul; o fată unduioasă trece cu capul gol, răspindind miros violent de mosc, ridicîndu-și rochia transparentă pînă la genunchi, și surizînd.

Intr-un loc îngust, un bătrîn își bagă în gură pumni de bumbac, îi mestecă și pare că-i înghite. Un alt personaj apare și, cu degetele strînse ca pentru apucat, scoate din gîtul bătrînului un fir interminabil, în sfîrșit, o femeie, a treia membră a trupei, ia firul, îl pune pe o furcă și începe să toarcă. Gura bătrînului, o dată goală, își face apariția o tavă de cerșit și mulțimea se răspîndește. Pe neașteptate, niște bocitoare traversează trotuarele. Ele aleargă, ridicîndu-și, coborîndu-și brațele și zgîrîindu-și obraji; în spatele lor, acoperit cu o stofă verde, întins pe un scriu înalt, mortul cu turban alb.

Mirosuri grele de scortîșoară, cuișoare și tămîie, iată-ne în faimosul tîrg acoperit unde se vînd toate parfumurile Arabiei. Cu niște maiuri mari de fier în mină, efebii palizi bat puternic într-o tencuială de granit. Bătrîni așezați pe cîte o pernă, cu genunchii îndoiti, amestecă aromatele, frămîntă în castronașe mititele de marmoră pomade misterioase, iar femeile se opresc, își ridică ușor voalul și se tocimesc cu voce scăzută pentru khol negru pentru ochi, henné roșu pentru unghii, ulei aromat de Bagdad, apă de trandafiri, mosc, unguent secret, toți complicitii blestemați ai sîntei dragoste.

Mai departe se văd micile ateliere unde se lucrează arama și argintul. Aplecați asupra tradiționalelor uneelte primitive, artizani iscusiți, absorbiți cu totul de lucrul lor, lucrează în relief pe metal ornamentele vechi de sute de ani — gorgone, lei, chiparoși, păuni, versete din Coran.

Urc pe zidurile în ruină ale vechii cetăți, ore întregi rătăcesc în jurul minunatelor morminte ale Kalifilor. Moschei divine, minarete pline de grație și elegantă, complet albe în albastrul întunecat al cerului. Jos, orașul face un zgomot ca marea, soarele începe să coboare, aerul se colorează și devine răcoros. În jurul caselor zăresc deșertul care pîndește și asediază cetatea. Pe nisip, se desfășoară imensa rochie a orașului Cairo; Nilul o stropește, ea înflorește. Aerul e plin de voluptate și de moarte.

Noaptea, întorcîndu-mă pe străduțele strîmte ale vechiului oraș, am nimerit într-un cartier bizar, dubios, plin de lanterne, de femei și de camere de dormit. Pe pragul fiecăreia, așezată sau stînd în picioare, cîte o femeie cu torsul gol, cheamă clienții. Cărnurile strălucesc, unele de un albastru închis, altele întunecate ca șocolata, altele albe și pudrate, mărci europene. În spatele lor, luminat de o mică lampă de petrol, se întinde, de la o extremitate la alta a camerei, un pat mare. În colț, un urciur mic de apă și pe perete un ștergar murdar.

Deasupra ușilor se balansează emblemele diverse ale femeilor. O imensă șopîrlă, un șoarece împăiat, o stampă, un crocodil înghițind o femeie, o gorgonă care îmbrățișează un marinar. Deodată o inscripție în tinichea: «De laudat» scrisă în toate limbile.

O tinără femeie cu buze groase, fardate, cu niște minunați ochi migdalați, ține între genunchi un braser plin de cărbuni aprinși; își prăjește pline și o mîncîncă. Mai încolo, pe o stradă, o oribilă ciurmă coace crabi mititei pe care-i vinde trecătorilor, aerul în jurul ei miroase a mare. În trecere aud o italiancă grasă care pălăvrăgește cu vecina ei: «Și ție îți merge tot așa?»

Cealaltă răspunde veselă: «Eu am făcut de doi pantaloni și trei djélébiehs!»

În rominește de EUGEN BARBU

Ilustrație de N. CHAKER

(în exclusivitate pentru Secolul 20)

BERTOLT BRECHT

Patru Cîntece de dragoste

I

Dup' aceea, cînd plecam,
Azi mi-era vecie,
Și-mprejurul meu vedeam
Numai veselie.

Și din ceasul cel de vis
— Ștîpi voi seara, ceasul —
Buzele mai mindre mi-s,
Mi-e mai sprinten pasul.

Și-s de-un verde mai frumos
Arbori, lunci, tulpine.
Apa curge mai spumos
Cînd o torn pe mine.

2

Cînd tu mă faci să rîd,
Îmi spun adesea:
Acum și moartea —
Să fiu ferice
Pîn' la sfîrșit.

Bătrîn cînd fi-vei
Îți voi apare
Precum sînt astăzi,
Să-l ai tot tînăr
Al dragei chip.

3

Șapte roze-s în tufiș.
Șase fin de vînt.
Una, ca s-o pot găsi,
Ține de pămînt.

Eu de șapte ori de chem,
Șase — nu vei fi.
La a șaptea — fac un semn
Și-i destul să-mi vii.

4

O creangă draga-mi dărnă,
Pălit frunziș avea.
I-aproape anul de sfârșit.
Iubirea-ncepe-abia.

În românește de MARIA BANUȘ

Ilustrații de IONIȚĂ JIANU

LA LECTURA UNEI CĂRȚI SOVIETICE (1953)

*Citeam: ca să strunească Volga
nu o să fie lucru lesne!
Ea o să-și cheme fiicele într-ajutor
— pe Kama, Oka, Unșă și Vetluga —
și pe nepoatele-i — Viatka și Ciugovaia.
Toate puterile-o să și le-adune;
cu apele din șapte mii de afluenți
o să se năpustească, minioasă,
izbind zăgazul de la Stalingrad.*

*Și acest geniu inventiv,
cu drăceasca intuiție a grecului Odiseu,
va folosi fiice falie a solului,
va coti într-o parte, va ocoli prin cealaltă
și sub pământ își va săpa ascunzători.*

*Dar mai citesc că oamenii sovietici
cari o iubesc și-o cîntă,
au cercetat-o iarăși îndeaproape,
că încă înainte de 1958
or s-o strunească —
și negrele tărîmuri joase ale Caspiceii,
asprele cîmpuri, copiii cei vitregi,
îi vor plăti și răsplăti — cu pîine!*

În romînește de
Marcel Breslașu

SCARA IN SPIRALĂ

TREPTILE de fier cățărindu-se în spirală de-a lungul zidurilor în marile clădiri, asemenea iederii sau unui burghiu uriaș, ni se par a fi o aberație adusă din țări străine. Trebuie să ne fi rămas moștenire de pe urma unor rafinate ale tribunalelor Inchiziției spaniole, doritoare să nască oarecărui torturile cele mai perfide și mai rușinoase.

Locatarii și musafirii lor au dreptul să folosească liftul chiar dacă nu se urcă decît la etajul întâi sau al doilea. Dar din porunca proprietarilor și portarilor (care sînt — stăpînul o știe prin sluga lui — oameni răi, cu inimă de piatră, atinși de sadism și de mania grandoarei), nici oamenii care poartă coșuri grele, nici servitorii, nici neguțătorii, nici culegătorii de zdrențe, nici băieții de băcănie, sau de la călătorii, nici vinzătorul de înghețată n-au voie să folosească liftul, chiar dacă ar trebui să se urce pînă sus pe terasă. Nu-s ei urmașii celor ce-au ridicat piramidele ?...

Astfel de scări se văd uneori în curți interioare aidoma una cu alta și izolate de lumea dinafară. În viața mea n-am văzut ceva mai sever, mai urît, mai înăbușitor, ca aceste curți, ceva care să scoată într-atît la vedere putregaiul din interioare și deșeurile vieții casnice! Pe legea mea, li s-ar putea spune: gîuri de șoareci! Citeodată, scările sînt în aer liber și, zărind pe sub halate picioarele uscățive și musculoase ale celor ce urcă, te-ai crede undeva într-un

Luna-Park, în fața unui joc nou, născocit spre a batjocori și a face de ris făpturile lui Dumnezeu. Cine urcă scara? Un băiețuș? I se taie răsuflarea, îi bate inima, îi atîrnă limba afară din gură, are gitlejul uscat. Își închipuie că ar face parte dintr-o sectă a dervișilor care se învîrtesc pe loc pînă să se înalțe la cer. La coborîre, dimpotrivă, sărînd treptele, are senzația că sare în gol... Se lovește de balustradă ca o bilă de ruletă, surîzător, îmbătat de brusca ușurătate a trupului care-l face să se simtă atît de bine, de sirul de rotiri monotone, apoi de amețala plăcută, la început cel puțin. Dar cînd tălpile lui ating în sfîrșit pămîntul, rămîne o clipă nemișcat; totul se învîrtește în fața ochilor, îi e greață și urechile îi țiuie.

În ciuda necazurilor și grijilor, și spre deosebire de marile scări tăcute și reci, scările de din dos plutesc într-o atmosferă de vorbărie veselă, pe care o creează din nimic cei ce se spetesc în goana după o bucățică de piine; certurile mărunte se împacă de minune cu sîciilele slugilor între ele, așa, de haz. Din cînd în 'cînd, mai bate unul pe umăr pe celălalt, sau îi trage un ghiont în spate, însoțit de o vorbă de ocară: «Vagabondule...», «Nenorocitul...», «Du-te în mă-ta!»

Aici se deșartă măruntaiele imobilului. Din lăzile de gunoi afli ce mîncîcă oamenii și poți cîntări lăcomia lor. Tot așa cum poți măsura, după pătura slugii și după salteaaua, ce-o vezi așternută pe scară, amîndouă negre ca funinginea și cu urme de ploșnițe, simțul de curățenie al stăpînilor și respectul lor pentru om.

Scara de serviciu este totodată o piață de schimb a birfelilor, socotite toate drept taine de cei ce și le încredințează. Nu trece un ceas sau două fără convorbiri grăbite — ca ale îndrăgostiților — între slugi și vînzători; și iată cum toată lumea știe din zvon public ce s-a petrecut cu o noapte înainte la fiecare etaj.

Farghali, băiatul de la călătorie, venea adesea în clădirea cea mare așezată la intrarea în Heliopolis, unde locatarii a trei apartamente se numărau printre

clienții prăvăliei. Nu știu de ce îl îndrăgeau toți șobolanii de pe scara de serviciu. Poate fiindcă suridea mereu? Surisul lui nu era totuși adresat altora, nici nu depindea de ei. Îi venea din inimă și își zimbca lui însuși. Cum să nu te prindă mirarea și neliniștea, văzând cum se izola acest pui de om de ceilalți oameni, cum, la vârsta lui încă fragedă, trebuia să-și afle singur calea ca să-și explice viața și să știe cum să facă un pas după altul, încît să-și creeze o lume unde să poată viețui singur-singurel? Aceasta era taina surisului lui...

Poate că-l iubeai, fiindcă se deosebea de semenii lui printr-o anumită grijă de a fi curat, deși umbla îmbrăcat numai cu haine purtate, sau dăruite, sau cumpărate de la alții mai înalți de stat ca el. Piciorușele lui înotau în niște pantofi mari numărul 40, adevărate șalupe. Flanela de lînă îi ajungea pînă la genunchi. Tichia de pe cap îi intra peste urechi și îi venea pînă la sprincene.

Poate că-l îndrăgeai fiindcă derviișii noștri ce se tot rotesc între cer și pămînt, simțeau, în ciuda amețelii lor, că orfanul acesta palid, cu mers de moșneag, clătîindu-și capul cînd la dreapta cînd la stînga, purta înainte de vreme, pe umerii cu oase încă neîntărite, o povară care l-ar fi făcut să se clatine și pe un om mare.

El era susținătorul unei familii compuse din mamă, un frate, o soră — ultimii doi mai mici decît el. Trăiau într-un sat din inima țării, în ținutul Badari. Avea o leafă de zece piaștri pe zi, pentru o muncă neîntreruptă de la răsăritul soarelui și pînă la orele zece seara. Cinci piaștri își lua lui, aplecîndu-se și sărutîndu-și fața și dosul palmei, în semn de mulțumire. Restul, îl lăsa în păstrare la stăpînul lui; cînd, la zîntii, clienții funcționari veneau să-și plătească datoria, el primea o sută patruzece de piaștri (pentru luni, cînd prăvălia era închisă, nu primea o leafă). Cum din bacșișurile de cîte 2—3 parale pe zi mai cîștiga încă 10 piaștri pe lună, strîngea în total 150 de piaștri pe lună. Așa cum făgăduise, îi trimitea prin poștă mamei lui, la fiecare zîntii, și o făcea lună de lună, fără să fi uitat vreodată.

Așa că-i rămîneau șase sau șapte piaștri pentru mîncare și îmbrăcăminte. N-ajungea să mînce carne decît dacă stăpînul întîrzia la prăvălie; nevastă-sa îi trimitea atunci o mîncare cu carne, iar el îl poștea pe micul comisionar să mînce cu el. Și atunci încă trebuia să-l vezi cum își muia sfîos bucățile de pîne în mîncare, dar niciodată mai mult de jumătate.

De dormit, dormea într-un colț al odăii unde locuia un unchi al său cu familia lui, în fundul mahalalei Saidienilor, la Heliopolis. De acasă pînă la prăvălie avea peste cinci kilometri de mers.

Într-o bună dimineață, Farghali veni la casa aceea mare. Voia să se urce la apartamentul de la etajul al treilea. Era rîndul celor de acolo. În adevăr știa că în ajun fusese ziua lor de spălat. Ocolind casa ca să ajungă la scara de serviciu, trecu pe dinaintea intrării cu scară de marmură și ușa cu ornamente, de aramă strălucitoare. Cercetă repede cu privirea intrarea și cușca ascensorului. Nici urmă de portar! Căuta cu ochii și cu mirosul să se asigure de lipsa lui; nu simțise mirosul sudanez ce-l împrăstia portarul imobilului. Atunci intră diavolul într-însul, îndemnîndu-l să facă o șotie, să-i joace o festă portarului, să-i arate de ce e el în stare, și astfel îi veni chef să folosească și el scara de marmură... Nu era lucru greu, că doar nu se urca la etajul opt sau nouă; se putea duce și întoarce într-o clipită, înainte să apară portarul. Și-apoi, ia-ți băiete picioarele la spinare! Ca un hoț pus pe fugă, străbătu antreul imobilului, sui scara din patru în patru trepte, pînă ce ajunse la ușa apartamentului, avînd grijă să nu atingă rampa strălucitoare, puse mîna pe butonul soneriei și apăsă... Atunci auzi sunetul care îi ajungea la ureche uneori, cînd se urca

pe scara de serviciu, și care se deosebea de țiritul soneriei de la ușa bucătăriei. Niciodată nu văzuse interiorul apartamentului; nu știa cum arată la față proprietarii. Ceea ce nu-l împiedica să știe o groază de lucruri despre familia lor...

Mindru nevoie mare de îndrăzneala cu care cucerise scara principală, și plin de bucurie că înșelase vigilența portarului, Farghali uitase de Rex, ciinele din apartament. Totuși îl știa prea bine! Pe drum, îl văzuse trăgând de curea, aproape trântindu-l la pământ pe servitorul care-l ducea. Îl văzuse mirosind coloanele și trunchiurile copacilor, înainte de a-și ridica piciorul, și scurmind cu labele de dinainte, ca să-și facă nevoile, iarba semănată în mijlocul străzii, care se numea — chipurile — grădină. Cu dosul pe jos, cu picioarele indoite, îl văzuse frământându-se și răsucindu-se, ca unul căruia i se scoate o măsea ce se clatină, cu un clește de dentist. De-ar fi putut vorbi, ciinele ar fi gemut atunci de plăcere, ca un om; dar Farghali n-avea încredere în el, și dacă-l chema, rostindu-i numele, sau plescăind din limbă, o făcea numai păstrind o distanță respectabilă. Era salutul cu care un vânzător de apă de trandafiri l-ar fi cinstit pe vânzătorul de pește sărat, fiindcă, în felul lui, se temea tare de ciini. Nefiind obișnuit să-l întâlnească pe scara de serviciu, trăsese concluzia că Rex n-avea voie să intre în bucătărie.

Locatarii apartamentului erau musulmani, dar din cei ce nu fac rugăciuni și nu păstrează prescripțiile de curățenie. Cu toate acestea le era grozav de scîrbă de balele ciinelui, dacă se întimpla să lingă oalele sau farfuriile; scrupul religios, sau poate și teamă pentru propria lor sănătate... Cînd Farghali auzea un lătrat de ciine în apartament, îi îngheța inima; și cînd să intre în bucătărie, abia se întredeschidea ușa, că o și străpungea cu privirea, cercetînd la ătușă zidurile, ca sulul de lumină al unui far, ca să-și dea seama dacă poate intra fără teamă în odaie. Numai atunci intra, sau, altfel, rămînea pe palier.

Toate acestea le uitase, cînd sună la poarta principală. Poate că mica lui minte nu-l ajutase, în timp ce picioarele îl purtau în goana mare pe scări, și i se păru, în grabă, că s-a oprit la ușa de serviciu, ca de obicei...

Deodată, ușa se deschise și apărură ceva mare și negru, care aproape îi întunecă vederea și îl fascină ca jarul; căci stupefăcînd îl făcea să vadă, în locul celor doi ochi, unul singur, mare, rotund, ca soarele de jăratec la apus. Din întineric, încordat ca un arc, un trup se repezi asupra lui, ca o săgeată. Era ciinele, pe care l-ai fi putut înveli într-un fular, dar care acum îi părea mare ca un leu fioros. Lătra, urla, schelălăia totodată. Farghali își pierdu cunoștința și se trezi culcat pe spate, sprijinit în mîini, cu picioarele întinse, așa încît i se vedeau tălpile încălțărilor cu cite o gaură mare la mijloc. El băgă de seamă că din mîna dreaptă îi curgea un firicel de sînge. Abia atunci începu să plîngă, să strige, să scuture mîna ca de dureri cumplite; și două mici fire de muci viscoși, amestecați cu coji, i se scurseră pe buze, ca pasta de dinți.

În apartament se auzi o mare mișcare și Nafissa Hanem, în cămașă de noapte, veni în fugă. Deși plîngea, Farghali își zise: «Parcă am văzut cămașa asta!» Doamna purta papuci împodobiți cu un pampon verde din păr de iepure zbîrlit. Ea îl apucă pe Rex și închise în urma lui ușa dormitorului.

Nafissa Hanem îl luă pe Farghali cu blîndețe de mîna stîngă și-l aduse în apartament. Îl mîngîie binișor pe spate și pe umeri, spunîndu-i să nu mai plîngă și să nu mai strige. Aduse apoi repede o bucată de pînză muiată în mercurcrom, îi unse rana, o acoperi apoi cu o vată curată, și legă totul cu ață. Farghali își reveni puțin în simțiri; stătea pe un divan moale la mijloc, iar pantofii i se înfundau într-un covor frumos. El privi, așezată înaintea sa,

măsuța joasă cu fața cu marmoră, dar privirea i se opri pe statueta reprezentînd o femeie goală care mîna un tigru cu corpul alungit și cu ghearele de aramă galbenă. («O femeie goală mînînd un tigru, ce-o mai fi și asta?») Farghali nu înceta să-și tot scuture mîna rînită și să-și o pipăie cu cealaltă. Și tot încerca să tragă în sus pe nas mucii ce-i curgeau.

Nafissa Hanem deschise ea însăși bufetul din sufragerie. Scoase o farfurie cu prăjiturile din nucă de cocos și îl îmbie de cîteva ori să se servească. El luă o prăjiturică și-o vîri întreagă în gură.

— Ia cît vrei! îi spuse ea, înainte ca el să fi putut înghiți; și îi mai întinse încă două.

El le luă, își vîri mîna sub flanelă și le lăsă să cadă în buzunarul halatului.

— Ei, ei! Nu te temi c-o să-ți murdărești buzunarul? îl întrebă ea ironic.

Farghali zîmbi pentru prima oară. Asta-i bună! Cum să asemui frica prin care trecuse, cu teama de-o asemenea prostie! Pesemne ea nu înțelegea că pentru prima dată în viață gustase și el biscuit, că-l mestecase și înghițise cu atîta rușine, încît nu simțise nici o plăcere, și că voia și el să fie singur. ca să mănînce liniștit pe ceilalți doi! Desigur, mai văzuse prăjituri prin geamurile vitrinelor cofetăriilor, dar de gustat, nici vorbă! Îi lăsa gura apă, privindu-le cît erau de frumoase, împodobite cu bucăți de coajă de portocală...

Cu cîteva zile înainte, Nafissa Hanem făcuse o vizită uneia din prietenele ei, care avea și ea un cîine. O auzise povestind, într-un val de vorbe, toate amănuntele nenorocirii ce se abătuse asupra-i; cîinele mușcase pe fiul paznicului de la garaj! Nu era vorba decît de o mică zgîrietură... Ea încercase să-l împace pe copil, dăruindu-i o jumătate de rial. Totuși, de cum se întorsese copilul acasă, toată familia lui, bărbați și femei, veniră să bată la ușa ei. Învinuirile lor erau aproape insulte! Femeia aceea în negru nu putea vorbi fără să-și legene bustul sau să se joace cu poalele mantalei; parcă era o curcă dînd din aripi. Cînd da din fâlci, i se umflau obraji dolofani și fără zbîrcituri, și cînd își ridica capul, el parcă era o armă de luptă. Cu ochii parcă lua de pîr pe femeia cu care se certa, o trîntea și o ținea la pămînt; nici atunci nu înceta s-o calce în picioare; tăbăra pe ea, îi căra la ghionți în spate, încît i se cutremura șira spinării pînă în creieri. Toate astea cu un potop repede de vorbe, întretîiate de «scumpa mea», «lumina ochilor mei»... Îndată ce familia băiatului observase în apartament unele semne de bogăție, învinuirile se schimbaseră în încapăținare și dispreț, și cu toții plecară la postul de poliție. Se reîntoarseră însoțiți de un polițist, pentru cercetări. Acesta încheie un prim proces-verbal, prin care o făcea răspunzătoare pe doamnă, pentru rănirea copilului — primul delict; și al doilea, pentru că ținea un cîine neînregistrat: era o contravenție. Pentru aceste două crime amenda era mare, și mai trebuiau adăugate despăgubirile de plătit victimei!... Și nu era încă tot. Dacă ar fi cerut numai de două ori pe atîta, numai să nu ia cîinele ca să-l trimită la hingheri!

Din acea clipă doamna nu mai închisese ochii, știind că hingherii sînt oameni fără milă, pe care nu-i poți înduioșa și careucid cînd vor pe prizonieri, fără măcar să te prevină. Fusese acolo în fiecare zi, fără excepție, ca să-i ducă demîncare cîinelui ei, să se intereseze de sănătatea lui, și să umple paznicii de bacșișuri. Acest du-te-vino durase cincisprezece zile, pentru că ea nu voia să angajeze un avocat, înainte de a fi scos cîinele din mîna hingherilor; doar cîinele era acuzatul, și nu ea! Ea povestea apoi că rudele băiatului încurcaseră treaba și că poliția lucrase cu o grabă neîngăduită, căci nu izbutise să le convingă că băiatul purta sandale de lemn, că se apucase să bată din picioare,

intr-un cuvînt, că el speriasse ciinele, îl necăjise, îi mîriise în faţă. Doar era un ciine de rasă, un ciine bine crescut. Era hotărîtă să aducă martori la tribunal...

Toate necazurile acestea îi veneau în minte Nafisei Hanem în timp ce-l îngrijea pe Farghali, uitîndu-se la el ca să ghicească dacă era în stare să-i facă şi ei la fel cum făcuseră ceilalţi prietenei ei. Nu putea răspunde la întrebare, convinsă că avea de-a face cu un reprezentant al unei clase viclene, mincinoase, în care nu puteai avea nici o încredere. Teamă ce o resimţea o făcea să exagereze îngrijirile ce i le da; dar în inima ei (de mamă...) era şi oarecare compătimire, curată şi sinceră, pentru copil. Totuşi era doar o bunăvoinţă trecătoare şi mută, menită să dispară în lumea egoismului şi a interesului.

Îl întrebă cum îl cheamă, îl întrebă despre familia lui, ce minca, ce bea. Îi jură apoi pe tot ce avea mai scump, că Rex era un ciine bun şi că adesea, jucîndu-se cu ea, îi muşca uşor mina, cum făcuse şi cu el, fără ca ea să ia măcar seamă la asta. Ba chiar o muşcase o dată pe cînd îl silea să bea o doctorie şi ea răbdase muşcătura ca pe o mică «bubă» care nu doare tare.

Nafissa Hanem se gîndi de îndată să restabilească buna înţelegere între Rex şi Farghali. Se întoarse cu ciinele în braţe, mîngîindu-i capul şi spunîndu-i vorbe de dezmiardare; ciinele se zbătea şi se fiţia, dînd din coadă.

Era un ciine cu părul creţ, un soi de ciine care se deosebeşte de alţii prin menire: el părea destinat să devină în mina oamenilor obiect de batjocură. Ca să i se desăvîrşească frumuseţea, i se taie coada de mic, apoi i se rade părul peste tot, lăsîndu-i numai cîte un smoc de păr pe cap şi la încheieturi, aşa încît ajunge să arate ca un clown. Farghali se temea cel mai mult de ochii lui duşi în fundul capului, ascunşi de cîrlionţi de păr ce îi cădeau pe obraz. Nafissa Hanem stăruia să mîngîie şi el ciinele, dar băiatul refuză, păstrîndu-şi năduful. Lucru şi mai de mirare, ciinele începu să-i arate prietenie şi să-l miroasă.

— Ei vezi? zise Nafissa Hanem, nu-ţi spuneam eu? Dacă nu ai fi arătat că ţi-e frică de el, nici n-ar fi sărit la tine!

Zicînd aceasta, se îndepărtă, apoi se întoarse şi strecură o jumătate de rial în mina copilului; atît o sfătuisese prietenul ei să plătească drept despăgubire. Văzînd că pe băiat nu-l supără, că picioarele lui mici înotau în încălţămîntea prea mare pentru el, îi dăruia o pereche de pantofi de-ai soţului. Pe urmă, însoţindu-l pînă la uşă, îi zise:

— Dacă aflu că e ceva serios, o să te duc eu singură la doctor; eşti ca şi copilul meu! Dacă ai nevoie de ceva, vino la mine.

În mai puţin de două zile, muşcătura se vindecă şi rana se închise. Dar Farghali avu o nouă criză de friguri, care-l sili să stea ghemuit cîteva zile în ungherul său. Febra se urcă pînă la 40° şi peste, de-i rupea oasele, apoi scăzu, în timp ce o sudoare rece ca gheaţa făcea să-i clănţane dinţii. Nu luă nici o doctorie şi nu se duse la nici un medic; oameni de felul lui îşi vindecă bolile numai cu răbdare, lăsîndu-le pe seama trecerii timpului. Lucrul la care se gîndea mai mult nu era boala, ci mai cu seamă faptul că nu mai primea leafă, că stătea singur şi nu lucra. Îi plăcea prăvălia călătorului. Mirosea plăcut cînd fierul de călcat trecea în sus şi în jos pe pînza curată, stropită cu apă. Iarna, temperatura în călătorie era căldică; iar vara, nu era dis plăcută muşterilor: dacă-i ardea arşiţa soarelui cînd ieşeau pe stradă, intrînd în călătorie se răcoreau în aerul umed, călduţ...

În această prăvălie, toate tainele clientului se dezvăluiau: nimic nu era mai grăitor decît aspectul rufăriei. Cutare cucoană elegantă nu mai sfîrşea

cu rochiile! Le schimba la fiecare anotimp. Ce deosebire de cămășile uzate și peticate ale soțului ei, de costumul lui ponosit, vechi de ani și ani de zile. Numai Dumnezeu știe cum arată izmenele lui, adevărate zdrențe! Numai după ele puteai ști din ce stambă era cutare femeie, și din ce aluat era cutare bărbat...

Nu era de mirare că prăvălia călcătorului era locul de întâlnire preferat al femeilor de serviciu. Acolo își întâlneau bărbatul, legitim sau nu, care le fura giuvaericele sau le învăța să fure giuvaericele stăpînelor lor. Dar după plecarea lui, ele rămîneau singure cu ostenele sarcinii și chinurile nașterii vinovate...

Farghali se înapoie la prăvălie. Acolo povesti întîmplarea cu mușcătura. Toți într-un glas îi spuseră că Nafissa Hanem îl păcălise cu jumătatea ei de *rial* și că ar fi putut să scoată de la ea o liră. Mare prostănac mai fusese!... Copilul nu luă seama la vorbele lor, ele îi rămăseră totuși întipărite în fundul inimii. La zîntii ale lunii nu putu pune deoparte, ca de obicei, cei 150 de piaștri, îi lipsea o jumătate de liră. Și-i veni în minte ce-i spunea Nafissa Hanem, pe cînd îl conducea pînă la ușă: «Ești ca și copilul meu! Dacă ai nevoie de ceva, vino la mine». Fără să spună nimănui nimic, băiatul se îndreptă spre casa ei. Îl hotărîseră ironiile tovarășilor lui și gîndul la despăgubirea de o liră, cît socoteau ei că i se cuvenea pentru mușcătură. Dar n-avea să ceară o liră, ci numai o jumătate de liră. Nu voia nici pomană, nici binefacere, ci doar un împrumut pe care să-l restituie îndată ce dumnezeu îi va ajuta să o poată face. Asta-i era gîndul, deși ar fi dorit ca Nafissa Hanem să-i ofere o liră întreagă. Nu era obligată față de el, pentru că nu-i ceruse nici o despăgubire și nu se dusesese să se plîngă poliției?...

Farghali urcă scara de serviciu și zise bucătarului:

— Dacă ești bun, vrei să spui doamnei că Farghali o roagă să-i dea o jumătate de liră, pentru că n-o poate căpăta din altă parte? S-o treacă la socoteală ca un împrumut, dacă vrea.

Bucătarul intră în apartament și Farghali auzi lămurit începutul convorbirii:

— Cine? ce cere? cincizeci de piaștri?

Apoi se auziră șoapte, din care urechea lui nu putu prinde decît frînturi ca acestea:

— Ești un dobitoc!... Trebuia să-l trimiți la plimbare, spunîndu-i că nu e nimeni acasă!...

După o clipă, șoaptele se auziră din nou. Nafissa Hanem își închipuia că a devenit victima unei exploatări nerușinate, care nu știa pînă unde va merge. Era îngrijorată că băiatul redeschidea o chestie pe care ea o crezuse definitiv înmormîntată. Dar pe urmă, teama să nu fie luată drept proastă, nepricepută și slabă, fu mai tare ca prima mișcare de măriminie care era cît p-aci să biruie...

Bucătarul se înapoie și-i spuse lui Farghali:

— Doamna îți trimite vorbă că n-are bani pentru moment. La întoarcerea Excelenței Sale Beyul, o să-ți mai trimitem, băiete, o jumătate de rial, pe lîngă cel dintîi. E-n regulă?

Farghali coborî încet scara, cu capul plecat și inima sfîrîmată, apăsător de rușine. De pe stradă, privi în sus, spre ferestrele apartamentului, apoi își văzu de drum, zicîndu-și: «Ciudați oameni, frățioare! Nu li-i milă de cineva, decît dacă l-a mușcat cîinele lor!»

În romînește de VERONICA PORUMBACU

Ilustrații de GRIGORE VASILE

Apollinaire
poet
al
secolului 20

de
SAVIN BRATU

POEZIEI decadente i-a plăcut întotdeauna să-și găsească precursori și întemeietori, unilateralizînd și denaturînd creații autentice. Cultul ei pentru Apollinaire — ca și pentru alții — a făcut din Apollinaire și din alții victime ale unei istorii falsificate. Mijloacele: dogmatizarea unor texte alese din ceea ce constituie o relativă doctrină estetică a poetului cultivat; apoi, poezia lui însăși, ignorată în esența ei și fragmentată în chip arbitrar.

Guillaume Apollinaire a făcut, într-adevăr, multă operă doctrinară. A vrut să-și explice căutările poetice, a scris programe și manifeste, bilanțuri și critici, a ținut rubrici de recenzii, de cronică plastică și dramatică. Dar Marcel

Raymond — autorul cărții *De la Baudelaire la suprarealism* — nu greșea când spunea că « pe timpul gândirii (lui Apollinaire), de îndată ce vrei să-l luminezi, se adună toți norii ». Ne aflăm, de fapt, în fața unei doctrine estetice contradictorii, în evoluția ei și chiar în fiecare moment al ei. Numai că aceasta nu ne îngăduie să extragem din ea ce ne place și să aruncăm restul, cum au făcut, rînd pe rînd diverse școli « moderniste ». În păienjenişul contradicțiilor doctrinare ale unui mare creator de artă, metodologia leninistă, materialist dialectică și istorică, ne indică drumul discernămintului între ceea ce e esențial și reprezentativ și ceea ce nu e, raportînd teoria la cauzele ei profunde ca și la practica poetică. Poet autentic, care ne face și azi să vibrăm puternic, nu-l vom considera deci pe Apollinaire « un aventurier al gândirii », cum face Raymond, ci un sincer și adînc căutător al adevărului, încă deznădăjduit și dezorientat pentru că nu ajungea la o concepție limpede asupra lumii și societății. Un gânditor care trăiește tragedia limitelor sale în cunoaștere și se zbate să le spargă. Și care își ascundea conștiința tragică îndărătul unei poze de mistificator, uneori, « bătîndu-și joc de burghezi », deși poza însăși, ca și energia combatantă și goana după programe, răspundea unei nevoi autentice de acțiune, de insurecție, de împotrivire la stagnarea agnostică. Poezia lui se resimte și pozitiv și negativ de pe urma căutărilor sale doctrinare, în măsura în care este, realmente, o experiență (sau o multiplicitate de experiențe) poetică. « Gîndirea în imagini » descoperă, adeseori, adevăruri pe care insuficiența clarificare a gândirii teoretice încă nu le-a atins. Apollinaire n-a fost întotdeauna liricul care investighează lumea cu unelte proprii. A fost și un liric care își ilustra, rațional, teoriile — în succesiunea și diversitatea lor contradictorie. Mare și inegal în poezie, cum a fost sincer și contradictoriu în gîndirea lui estetică. A creat și a experimentat (uneori la altitudini majore). De aceea Raymond pune bine problema esențială dar nu știe să o rezolve: « Pe toate drumurile pe care le-a deschis arta franceză, din 1905 pînă în jurul lui 1920, vezi proiectîndu-se umbra lui Guillaume Apollinaire; și capeți ușor impresia că descoperi, în fiecare din poemele sale, un poet nou. Unde să-l sezișezi? »

Istoriografia burgheză n-a știut nici unde, nici cum să-l sezișeze pe adevăratul și întregul Apollinaire.

La început, istoriile academice l-au privit de sus. (René Lalou, în 1922, îl accepta ca pe un poet minor, care trebuie să fie « dezbrăcat de prestigiul unui șef de școală »). L-au îmbrățișat cele mai felurite școli « moderniste », declarîndu-l, pe rînd, « simbolist », « cubist », « simultaneist », « suprarealist » ș.a.m.d. Istoriile literare au început să-l încadreze, cu respect, într-una sau într-alta dintre aceste « isme » care, departe de a mai fi o « avangardă » « anti-burgheză », au devenit bon-tonul oricărui burghez cu pretenții intelectuale. Cînd unii istorici și-au dat seama că îl supun pe Apollinaire patului lui Procust, au apelat la indicația pe care se spune că ar fi lăsat-o cu limbă de moarte poetul Jean Moréas (botezătorul simbolismului cîndva, evoluat spre un neo-clasicism de dreapta): să renunțăm la clasificări și să privim fiecare poet numai ca pe o individualitate. Așa a apărut « miracolul Apollinaire », neexplicat și neclarificabil ! În vreme ce unii, francezi sau anglo-saxoni mai ales, continuă să scrie despre Apollinaire într-un *Index du Vocabulaire du Symbolisme* (Guiraud, 1953) sau *Apollinaire and the Automatic Life* (în Poetry, New York, 1950) și *Cubist Poetry, the School of Apollinaire* (Carmody, 1954).

Dar poezia lui Apollinaire, în ciuda etichetelor istoriografice, a devenit, de mult, un bun al masselor, în Franța și în alte țări. Adevărații succesori ai săi, de la Aragon, Eluard, Marcenac la cei mai tineri poeți ai Franței luptătoare,

și-l revendică pe bună dreptate și-l revelează în lumina lui proprie. Recent, în *Innostranaia literatura*, criticul sovietic N. Balașov a adus o contribuție hotărâtoare scriind despre *Actualitatea lui Guillaume Apollinaire*. Pentru cunoașterea lui Apollinaire, un rol însemnat l-a avut editarea, relativ recentă, a unei mari părți a operei lui inedite sau risipite prin reviste uitate.

Ca să-l *sejism* pe Apollinaire trebuie să-l privim prin prisma luptei dintre cele două culturi ale societății burgheze, să-l situăm în cadrul acestei lupte, să studiem raportul căutărilor sale — poetice și teoretice — cu realitatea lor contemporană. Contradicțiile și victoriile sale nu le putem aprecia decât în dialectica lor istorică, în evoluția poetului (și, am spune, în perspectiva nercalizată a acestei evoluții curmate brusc de o moarte timpurie într-o epocă abia în clarificare). *Sejismdu-l*, vom putea răspunde la întrebarea fundamentală: *al cui este Apollinaire?* Al căreia dintre cele două culturi franceze? Al căreia dintre cele două culturi mondiale?

Exemplul lui Balașov trebuie să fie urmat, și critica literară românească, familiarizată printr-o lungă tradiție cu valorile poeziei franceze, își poate spune cuvântul rodnic, azi, de pe pozițiile științifice.

Însoțind tălmăcirile publicate în pliantul acestui număr și datorate lui Mihai Beniuc, de mult iubitor al autenticului Apollinaire, nu urmărim decât schițarea citorva coordonate ale evoluției și locului lui Apollinaire în poezia secolului 20.

Apollinaire s-a născut în 1880. În același an cu Tudor Arghezi. Cînd începe să scrie, pe la 15—16 ani, trăiește, din plin și direct la sursă, acea epocă tulburătoare a poeziei franceze pe care Arghezi o trăiește la aceeași vîrstă prin filiera cenaclului lui Macedonski. E epoca ramificării unor căutări poetice care încep, în ansamblu, să se numească «simbolism». Expresie tipică și complexă a decadentei culturii burgheze: în moduri aparent diferite, o obsedantă abstragere din realitate. Izvorită, la unii, după cum demonstrează Plehanov, dintr-o neputincioasă revoltă individuală împotriva realității sociale a orînduirii burgheze. La alții, și la mulți, din interesul burgheziei însăși de a evita reflectarea artistică a adevărului social, de la sine acuzator. De a evita, mai ales, cuvîntul durerii, revoltei și năzuințelor revoluționare ale proletariatului, la ordinea zilei. Și la unii și la alții, cu bună sau rea credință, poezia «damnaților», a «satanicilor», a «macabrilor» slujea camuflării realității burgheze. În loc să contribuie la răsturnarea ei, simbolistii își făceau iluzia evadării din ea, emigrînd în plaiuri exotice, reverii opiomane și infernuri imaginare.

Apollinaire era un adolescent apatrid (născut în Italia; mamă poloneză de cetățenie rusă; tatăl necunoscut; fără cetățenia Franței adoptive). Zdruncinat de traumatismul vieții familiale anormale. Sărac, pentru că, personal, nu dispunea de nici o avere și de nici un ciștig material. Era, deci, firesc, un *răzvrătit* împotriva ordinii și moralei burgheze. Burghezul = om așezat, cu «bun simț», debordînd de sănătate, mulțumit de dumnezeu și de orînduiala lăsată de el pe pămînt. Apollinaire = «satanic», ca și simbolistii. *Guillaume Macabre*, cum își semna primele poeme, în 1897, inedite. Actualitatea politică și socială îi era mai puțin apropiată decît reflexul ei adesea denaturat — actualitatea literară. Dar nu-i era cu totul străină. De-aici, optarea categorică pentru dreyfusarzi, în marele proces al epocii. Anarhic prin situație și prin carență ideologică — deci simpatie pentru intelectualii anarhiști, anarhist declarat. Departe, în Rusia, Tolstoi protestează împotriva persecutării soldaților sectanți care refuză să-și îndeplinescă

serviciul militar. Protestul a apărut și în *Revue Blanche* (Adolescentul știa însă și rusește, ca și italienește). Deci: apărător al «dubkaborilor» cărora *Moartea* le spune:

*Veniți ! Veși fi-narmați cu lănci, cu puști, cu săbii,
O să purtați stindarde și strai de uniformă
și veși ucide oameni
așa precum vă spun
căci nu vrea împăratul
el însuși să ucidă
oameni !...*

*...Și nici cînd n-o să-aveți libertatea reală
de-o vreți mondială...*

La Paris, de la 19 ani. Apollinaire e nefericit și izolat îndelung, departe de profitorii vieții ca și de frontul împotriva acestora. Amenințarea expulzării. Formalități polițienești. Oferte de serviciu la Mica Publicitate. Victorie meschină: un post de funcționar mărunț, la 20 de ani. Roman-foileton scris ca «negru» pentru un publicist nevolnic. Primele iubiri. Lirism curtezan și trist. (Maria, fata cafeiului din piața Stavelot, unde-și petrece vara; Linda, tînăra evreică.) Viață hărțuită. Un roman erotic, scris pentru banii unui editor de duzină. Spulberate viziuni de debut glorios. Debutul are loc, totuși, în 1901, sub semnătura Wilhelm Kostrovitzki (numele adevărat) în *La Grande France*. Eveniment: un post de meditator într-o familie bogată, cu proprietăți în Germania și nefericita dragoste pentru tînăra guvernantă (Annie) a casei. Poetul, în 1902, e format: ciclul *Renane* (inspirație din natura și viața Renaniei, folclor, Heine și ceva în plus, un romantism nou, cu amestec de mit și de observație realistă, de ironie tristă și de durere luată în glumă, care e Apollinaire!), și celebra *La chanson du mal-aimé* (lăis-urile franceze și *lied*-urile germane, baladă și romanță, melodii populare și popularizate, care se trezesc la atingerea amintirii și se succed într-un val unic, în fond autobiografic — confesia îndurerată a celui ce e un copil pierdut, un surghiunit, un pribeag, un ne-iubit și care aspiră spre un atașament fidel, asemeni celui al cazacilor zaporojeni pentru steпа liberă; tandreță ușor și voit desuetă, răscolită de invective eliberatoare). Natural, din aceeași etapă, inspirația numai aparent dispare și ignorată din poezia (inedită) *Au prolétaire* (nu revoluționară, dar cu un profund instinct de solidaritate cu muncitorul care crecează nu numai bogăția ci și *frumusețea* lumii).

Întoarcerea la Paris, după o lungă călătorie prin Germania, ca și la Praga și Viena: întoarcerea la posturile mărunte în gigantul Paris. În *Revue Blanche* apare, pentru prima dată, *Guillaume Apollinaire*. Apoi în *La Plume* (ambele reviste ale «avangărzii» de stînga). Călătoria la Londra, în absurdă și disperată urmărire a «crudei» Annie, care nu visează poezii.

Pînă în 1903, Apollinaire e încă un ultim acord al poeziei veacului trecut. De-acum încolo, e în căutarea unei poezii noi, a ceea ce trebuie să fie poezia secolului 20. Care sînt elementele acestei căutări? Pe care dintre cele reale le cunoștea Apollinaire? La care se va opri?

Secolul 20 va rămîne inegalabil în istoria omenirii; secol al agoniei capitalismului și al construirii comunismului; al unor colosale descoperiri științifice, al puterii atomice, al zborurilor cosmice, al aparatelor electronice; al luptei ca forțele nemărginite dezvăluite de om să fie puse în slujba omului.

Încă în primii ani ai secolului, toate aceste elemente se anunțau, deși nu erau decât rareori previzibile în concretețea lor istorică. Dar unele dintre ele erau mai pregnante și mai sensibile în prezentul imediat. Mulți nu simțeau, încă, apropierea marii revoluții sociale, pentru care proletariatul internațional lupta, către care omenirea întreagă aspira, chiar fără să-și dea seama, și de care clasele dominante se înpăimintau. Dar uluirea admirativă în fața avionului și a cinematografului era unanimă. Zeul tehnicii începea să-și instaureze cultul și să-și aibă idolatri. Puțini, încă, înțelegeau unitatea și interdependența fundamentală a elementelor definitorii pentru noul secol.

Poeții căutători de la 1900 au înțeles că arta lor trebuie să se înnoiască, în pas cu vremea. Să cinte *Secolul în mers*, să-i surprindă viteza fără precedent. Să discearnă, în prezent, *viitorul*. Dar, pentru unii, acest viitor rămânea încă învăluit tocmai în latura lui esențială — aceea socială. Viitorul însemna pentru ei doar surpriza miraculoasă a tehnicii. Și s-au închinat zeului nou, uitînd de *Omul* care e marele descoperitor și care poate fi fericit sau distrus prin descoperirile sale. Aceștia sînt *futuriștii*. În Italia post-belică aveau să alunece spre fascism. Alții au înțeles că poeții trebuie să devină *profeți ai viitorului*; unii — că trebuie să *cheme*, prin poezia lor, la transformarea lumii în sensul viitorului pe care-l profetizau luminos. Maiacovski, eliberat de futurism, avea să profetizeze, să cheme și să sprijine revoluția socialistă. Între futuriști și Maiacovski: ascensiunea întregii mișcări poetice europene — contradictorie și inegală — în căutarea viitorului.

Pentru Apollinaire, *viitorul* devenea *timpul esențial* al poeziei. Încărcat cu nostalgii și neîmpliniri ce clamau în amintire. Și cu observația, însetată, asupra prezentului dinamic, ardent.

Simțea Apollinaire vibrînd subteran marea revoluție socială a secolului 20? Manuscrisele anilor de început de veac dau răspunsul tulburător: *da*. Deși departe de lupta efectivă pentru înfăptuirea ei. L-a iubit pe proletar și credea în forța lui. A cunoscut, în Parisul strălucitor, armata șomerilor:

*Bătrînii zdrențăroși bat talpa-n așteptarea
Vre-unui patron ce i-ar tocni la lucru...*

(Le coin)

Încă în pragul secolului, scrisese, desnădăjduit și nădăjduind anarhic:

*În veacul care vine, vînjoși — bărbați, femei —
Fără stăpîni lupta-vom și departe de moartele cetăți...*

(Les poètes)

Într-una din primele poezii publicate în *La Plume — Avenir* — în 1903, viziunea viitorului se arată încă anarhică, apocaliptică, profetizînd un război crîncen la ceasul «cînd vor tremura de spaimă cei puternici» dar se va așeza, pe pămîntul «purificat», o lume a păcii și libertății unde:

În dulce dragoste trăi-vor prea fericiții pămînteni

Dar, după 1903, Apollinaire nu mai e un căutător izolat. Intră în cercurile generației sale poetice. Ceea ce îi e încă lui însuși nedeslușit și contradictoriu avea să fie confruntat și adesea împletit cu alte căutări nedeslușite și contradic-

torii, ale altora. Programul său poetic — program de școală. De școli. De adept și de șef al unor școli.

De-aici «experiențele». Uneori slujind, alteori dăunând fondului liric propriu. În 1903, întâlnire cu André Salmon. În 1904, cu Picasso, cu Max Jacob, cu Jarry. Școala cubistă, în pictură. Secolul 20 a început pătrunderea în miezul universului, depășind aparențele. Să aducem și arta plastică la nivelul secolului. Cubismul lui Picasso vrea să pătrundă în esența lucrurilor, să le reproducă în întregul lor organic, pe care ochiul, oprit la suprafață, îl scapă. Vreă sinceră. Nu numai ideologică, ci și socială: cubismul trebuia să fie o artă activă, descoperind lumii adevăruri noi și transformând-o. Dar în locul unei imagini artistice, concret-sensibile, a adus o imagine fabricată, ireală, arbitrară. Iar Apollinaire credea în mesajul cubist și-l proclama valabil în poezie deasemenea.

Ce-a însemnat pentru Apollinaire experiența cubistă? O «experiență» eșuată, care a ținut câțiva ani. Poetul reacționa împotriva simbolismului: a evaziunii din realitate; a confecționării unei lumi «poetice» opuse realismului cotidian, «nepoetic», «banal», «trivial». Secolul 20 cere o reintegrare a realității în poezie. A realității, cu toate planurile ei simultane. Obsesia «simultaneismului» (o regăsim azi, oarecum, în romanul «noului val»): să nu scăpăm *nimic* din ceea ce constituie viața pe care o trăim. Dar viața nu poate fi surprinsă, în esența ei, prin aglomerarea componentelor ei nediferențiate (aglomerare care se vrea, dar nu poate fi niciodată realmente *totală*), ci prin selecție semnificativă, revelatoare. Apollinaire ajunge uneori la amestecuri inextricabile, de fapte diverse observate, de afecte trăite, de fraze citite, dar realitatea îi scapă adesea tocmai în ceea ce are ea esențial.

Și, totuși, lirismul apollinairian, rămânând structural, începe acum să se îmbine cu notația realistă și socială, investigând mediul imediat și scrutând viitorul. «Simultaneismul» său conține, în germene, viciul «futurismului». Dar e, în același timp, cum s-a mai spus, «whitmanian» și «profetic» (Raymond).

Alăturarea, între 1907 și 1909, la revista «neosimbolistă» a lui Jean Royère — *La Phalange* — e o întoarcere din drum. Bunele intenții abia transpar prin simbolistica absconșă; spontaneitatea lirică, atât de proprie, e gătită, realitatea socială pare să fie expulzată. Acum publică *Le brasier* (rugul) și *Les Fiançailles* (logodna), poate cele mai incomprehensibile poeme ale sale, ca și *Onirocritica*, text straniu, care anunță suprarealismul. Iluzia unei victorii poetice îl orbește, când ilustrează prin poeme un confuz program expus cu prilejul unui articol despre Royère. «Poemul meu cel mai bun, chiar dacă nu imediat accesibil» — scrie el despre *Le brasier*. Căutarea lui, eșuată, e însă, consecvent, pozitivă: «Nu caut decît un lirism nou și totodată umanist» — se destăinuie el, comentîndu-și poemele din *La Phalange*. Poetul vrea să *inoveze*, nu să distrugă valorile predecesorilor — și se explică, cu orice prilej, în acest sens. Un autor contemporan e lăudat pentru «finele sale găsiri realiste, care dovedesc, toate, cultură și ordine». Romanticul și inovatorul Apollinaire e urmărit, consecvent, de idealul unui echilibru clasic, pe care-l vrea înghlobat însă într-o poetică inedită, «revoluționară»: «nu încetez să anunț apropierea unei arte cu totul noi, care nu are nimic comun cu *clasicismul renăscut* al neghiobilor. Tinerii autori îi pregătesc intrarea triumfală. Numele pe care-l va purta acest umanism, slujit de intuiție și stăpînit de instinctul popular, nu are mare însemnătate». . . În acest spirit îl elogia pe Paul Fort, relevîndu-și convingerea unui raport dialectic între tradiție și inovație, saluînd continuitatea unei filiații a poeziei izvorite din contactul cu viața și cu cîntecul popular: Villon, Shakespeare, La Fontaine, Nerval, Verlaine. «Arta poetică a lui P. F. e personală, ieșită dintr-o tradiție care urcă dincolo de veacul

al XVII-lea. Nimic din ce a constituit delectarea și nobletea poeziei franceze n-a fost parăsit. Dimpotrivă, totul și-a găsit, dintr-o dată, forțe noi... El crează totul cu atîta ordine și cu atîta rațiune încît *verosimilitatea*, ba, mai mult, *adevărul*, nu sînt niciodată șocate. Și, în concordanță cu viața însăși, el exprimă atît de bine sentimentul uman încît poți afirma că el creează ca și cum toți oamenii ar crea odată cu el». Apollinaire, chiar în poeziile revistei neo-simboliste, pleda, cu orice prilej, pentru realismul autentic, pentru realismul critic. Din proza pe care o recenza, ca titular al rubricii *Romanele*, respingea «naturalismul psihologic și sentimental, la modă», «falsa aparență de realism... care nu e decît platitudine». Gusta însă, în spiritul realismului critic, «precizia malițioasă». *Maliția*, element integrat în propria-i poetică, însemna arderea cu fierul roșu al ironiei denunțătoare (el apreciază, de pildă, un roman despre tînărul burghez care «trebuie să știe a renunța la dragoste dacă nu găsește în ea o legătură utilă, slujind scopurilor urmărite»; scriitorul care «analizează cu fineță caracterul machiavelic al acestui personaj contemporan, al *îndrului burghez*, mi se pare — scrie el — un minunat cunoscător al epocii noastre și al pasiunilor care o domină»).

«Neo-simbolismul» nu putea dura în poezia lui Apollinaire. Izbîturile realității își spun, evident, cuvîntul, direct și brutal. 1911: are loc stupida arestare a poetului, învinuit de complicitate la furtul «Glocondei» din Luvru; revoltă pentru acuzația calomnioasă; închisoarea; amenințarea, reactualizată, a expulzării «apatridului». Dar, mai mult decît relativ scurtă detenție, realitatea îl izbește prin evenimentele social-politice ce preced primului război mondial.

Un tumult social răscolește Europa, mai aproape acum de coticura istorică a lui 1917. Bustul lui Jaurès începe să apară pe masa de lucru a poezilor ce caută viitorul. Din Rusia vine vestea luptelor revoluționare și tânărul poet Blaise Cendrars avea să spună că «a presimțit apariția mărepului Hristos roșu al revoluției ruse». Parisul însuși se concentra, viu, în piața în care aveau loc meetinguri muncitorești, rămânând, în rest, «o cetate moartă» — și Apollinaire vedea cum se deschide *Un dernier chapitre* — un ultim capitol al unei istorii vechi.

Poporu-ntreg se repezi-n piață

Veneau și albi și negri și galbeni și chiar roșii

*Veneau și muncitorii uzinelor a căror înalte coșuri nu mai fumegau
din cauză că se-nfăptuise greva*

*Iar dincolo de piață orașul părea mort și nici nu tresărea.**

Din acești ani răscolitori datează poemele *Zone* și *Vendémiaire*. Apollinaire țintea, din nou, «să conceapă un poem simultan, ca o scenă din viața însăși». Și simultaneitatea aceasta nouă, vibrantă de actualitate, e în primul rînd *realistă* și, mai mult decît critică, *combativă*.

La urmă ești sătul de-această lume veche...

e versul de căpătîi al *Zonei*, secțiune transversală în peisajul social al epocii (cu strada industrială pe care trec «directorii» și «muncitorii», și peste care «în fiecare dimineață de trei ori geme sirena»; cu Parisul întreg străbătut de «mulțime» și de «trupe de autobuze mugind»; cu cartierele emigranților sărmani și rătăcitori) ca și în autobiografia intelectuală și afectivă a poetului însuși.

Oameni de mîine, amintiți-vă de mine:

Trăiam în acea vreme cînd regii se sfîrșeau

sînt versuri de căpătîi ale celui alt poem, *Vendémiaire*, în care toate provinciile Franței salută capitala și în care glasul cel mai viguros e al «orașelor din Nord», industriale:

Cetățile virile cari chiuie și-i cîntă

Pe sfinții cei metalici din uzina lor sfîntă...

Și-n care muncitorii, goi — ca degetele noastre —

Ne fabrică realul cu-atît și-atît pe oră...

Aceste două poeme deschid și închid primul volum reprezentativ al poetului: *Alcools*, 1913. «Simultaneismul» lor nu ne poate duce în eroare, dar dezvăluie contradicțiile acute care dublează investigația realistă cu absurde inovații formaliste. Căci, în același an, Apollinaire redacta, pentru Marinetti, «manifestul-sinteză» al «anti-tradiției futuriste», opus, în fond, adevăratei sale arte poetice și foarte curînd părăsit. Și, începînd cu *Alcools*, Apollinaire renunță definitiv la punctuație — inovație pur exterioară.

Al doilea volum compact al poeziilor lui Apollinaire avea să apară abia în 1918: *Calligrammes* — «poeme de pace și de război». Aici avea să fie reprezentată experiența anilor 1913—1917.

Prima parte a acestui volum — *Ondes* — avea să cuprindă poeme ante-belice. Printre acestea, cele ce aveau să dea titlul volumului întreg: *caligramele* (sau *ideogramele*) — poezii ale căror versuri sînt aranjate, grafic, în forma obiectelor

* În romînește de Mihai Beniuc.

de care vorbesc. Inovație naivă, sub nivelul justificării teoretice: « ar fi fost straniu ca, într-o epocă în care cinematograful, arta populară prin excelență, este o carte de imagini, poezii să nu fi încercat și ei să compună imagini ». Desfăcute din desenul lor, versurile « idiogramate » pot fi citite normal, inovația rămânând pur și simplu de ordin tehnic dar împiedicând lectura. A doua experiență: « poemele-conversație », variantă a transcrierii simultane, cu intenția de a aduce în concizia notațiilor sugestia romanului de moravuri. Sint alipite, « neutru », frânturi de conversație, zgomote, fraze întâmplător receptate etc. . . Dincolo de acestea, domină, însă, realismul din *Zone* și *Ultimul capitol*. Poezia profetică atinge, aici, cu poemul *Colinele*, cea mai înaltă expresie apollinairiană:

*Unde oare-mi pierdui tinerețea
tu privești viitorul arzînd
Află că astăzi vă vorbesc
ca să vestesc întregii lumi
că în sfîrșit se născu arta proorocirii. . .*

Poetul trebuie să facă parte din rîndul acelor oameni care sint oamenii *colinelor*; *Să se ridice dintre semeni și să vadă, departe, viitorul*. Poetul își aduce omagiul Omului: *vulturii au un zbor mai puțin înalt decît el, cînd mintea lui se întîlnește cu vîrul*. Viitorul va aduce

*minuni miliarde de minuni
care nu făcură să se nască nici-un basm
căci nimeni nu-și închipuise basme. . .*

Mîine va aduce, de asemenea, explorarea profunzimilor din conștiință ca și epoca în care *vom studia tot ce constituie suferința și vom putea cunoaște viitorul fără să plătim cu viața această cunoaștere*. Omul va descoperi alte lumi. . .

Poetul nu cîntă pentru sine. *Cîntecele sale cad ca semințele* și el cheamă la înțelegerea viitorului prin încrederea în dreptatea de mîine ca și prin trăirea suferinței de azi:

*Învățați-vă ca și mine
cu minunile pe care le vestesc
cu bunătațea care va domni
cu suferința ce-o-ndur
și veți cunoaște viitorul*

Începînd cu a doua parte, volumul *Calligrammes* cuprinde poemele scrise după izbucnirea războiului. Apollinaire, « apatridul », se înscrie voluntar pentru front. Se poate ușor înțelege obsesia expulzării pentru Apollinaire, poet atît de francez, atît de legat de tradiția poeziei villoniene și pariziene — și rolul hotărîtor al acestei obsesii în voluntariatul lui Apollinaire: în mentalitatea lui, frontul era un prilej să-i arate patriei sale adoptive că e gata să-și verse singele pentru ea. « Patria recunoscătoare » avea, într-adevăr, să-i acorde cetățenia, cu o săptămîină înainte de rănirea gravă în lupte. Și poetul avea să se bucure de ea prea puțin. Iar la cîțiva ani după moartea-i timpurie, în care rana de la tîmplă a jucat evident un rol hotărîtor, René Lalou nu se va sfi să aprecieze că « poate, limba patriei adoptive » i-a rămas totuși (lui Apollinaire) prea mult ceva *învățat*. . .

Legenda unui Apollinaire poet patriotard e, însă, risipită de lectura atentă a versurilor sale de război. Poezia de trîmbiță belicoasă apare doar în primele scrieri din 1915, mai ales în unele dintre cele cu un caracter în fond epistolar, adresate îndeosebi aristocratei Lou care rămăsese indiferentă față de pasiunea poetului dar se arătase mai sensibilă față de cea a croului, fără să pregete totuși a-l părăsi în clipele cele mai grele ale frontului. Romantismul soldășesc al lui Apollinaire cedează repede pasul notației realiste, anti-militariste și anti-imperialiste. Și cîți poeți autentici au trăit, în primul război mondial, experiența reală a frontului — a vieții în prima linie, în mijlocul soldaților simpli? Cîtă luciditate dure-roasă răzbate pînă și în poeziile pătimașe adresate ingratei Lou (editate și inedite)! Nu-i trimite chiar ei poemul « Suspinele servantului din Dakar », în care cuvîntul îl are soldatul negru din coloniile franceze, trimis să moară pentru țara stăpînilor săi? Adevăratul Apollinaire, poet al războiului scria, în decembrie 1915:

*Las viitorului povestea lui Guillaume Apollinaire
Care a fost la război știind să fie pretutindeni
Și la neutri și la cei dușmani*

(vers cenzurat n.n.)

*În fericitele orașe dinapoia frontului
Și în tot restul universului
În cei ce mor călcînd în picioare sîrma ghimpată...*

(Merveilles de la guerre)

Notațiile « simultane » din viața cotidiană și brutală a frontului pătrund din ce în ce mai mult în poezia de război a lui Apollinaire. Vezi în *Il y a*:

*Poși vedea — un pedestraș trecînd orbit de gazele asfixiante
Poși vedea — prizonierii care trec cu chipuri îngrijorate
Poși vedea — în miez de noapte, soldați cari taie scînduri pentru sicrie
Poși vedea — americani cari fac un groaznic negoț cu aurul nostru*

(vers cenzurat n.n.)

*Poși vedea — oameni pe lume cari n-au fost nicicînd la război
Poși vedea — indieni cari privesc mirași cîmpurile occidentale
Gîndind cu melancolie la cei pe care nu știu dacă-i vor revedea
Căci — în războiul acesta a fost împinsă foarte departe
arta nevizibilității*

Încă în aprilie 1915, poetul-voluntar îi scria iubitei Lou care-l voia erou:

*A fost un poet, odată,
Care plecă la război, nu se știe de ce...*

Apollinaire nu-și compunea poeziile ca un corespondent de război, oarecum la adăpost, ci chiar în linia întâia: « În momentul acesta — îi scrie el prietenului André Billy, în mai 1916 — în pădurea în care ne adăpostim, în colibe de paie, ploaie torențială, obuzele miaună de cînd mi-am început strofa a doua și acum întrerup pentru că trebuie să mă culc la pămînt, după ordin... » Dealtfel, dincolo de încercările sporadice de a idealiza frontul, pe placul lui Lou, și dincolo de patriotismul lui autentic, Apollinaire era, în 1915, colaborator la revista *Der*

Mistral, care apărea la Zürich, scoasă de un grup de poeți ce se considerau, încă, «futuraști» cu toții. «Se va remarca — nota Romain Rolland în *Jurnalul anilor de război* — că mai mulți dintre aceștia sînt ostași pe fronturi opuse și că totuși au găsit mijlocul să editeze fără piedici o revistă internațională».

De la rănire (martie 1916), Apollinaire nu mai trăiește nici trei ani. (Moare în noiembrie 1918.) În mai, același an, nefericitul în dragoste, care cîntase ardent nu numai erotismul ci și aspirația spre o familie (cu mulți copii), izbutise să-și întemeieze un cămin, căsătorindu-se cu Jacqueline, «la jolite rousse».

În primăvara lui 1917, Apollinaire a fost, poate, primul poet occidental, în versurile căruia răsuna chemarea:

*Ascultați!
Rusia cîntă Marscilleza!*

Iar, după cum depune mărturie obiectivă prietenul său André Billy, de la Academia Goncourt, intelectual departe de comunism, «cînd a izbucnit revoluția din octombrie și Rusia a făcut pace separată cu Germania, el (Apollinaire) a refuzat să se indigneze, cum făceau toți în jurul lui. *Cine știe* — spunea el — *dacă nu va ieși de-aici ceva mare?*» Întrebarea pe care și-o pune azi Billy, indiferent de răspunsul pe care și-l dă, nu poate fi evitată, impusă de orientarea din ce în ce mai progresistă a lui Apollinaire, după 1916: «În zilele noastre, Apollinaire ar fi devenit comunist?»... În orice caz, au devenit prietenii lui, din aceeași generație și din cea mai tînără: Picasso, Eluard, Aragon, Marcenac și alții...

Testamentul său poetic, contradictoriu pentru că doctrina lui estetică era încă în formare, e cuprins în ultima sa conferință — *Spiritul nou și poezii* — din noiembrie 1917 și în ultimul său mare poem — *La jolite rousse* — publicat în martie 1918. Lăsînd deoparte tributul dat programelor «moderniste», acest testament poetic intră în tezaurul celor mai pozitive profesii de credință ale secolului:

«Spiritul nou care se anunță pretinde mai întîi de toate să moștenească de la clasici un trainic bun simț, un spirit critic sigur, vederi de ansamblu asupra universului și sufletului omenesc... El pretinde să moștenească pe de altă parte, de la romantici, o curiozitate care îl împinge să exploreze toate tărîmurile... Explorarea adevărului, căutarea lui... iată principală trăsătură a spiritului nou...» De la Apollinaire a intrat în circulație noțiunea de «spirit nou», echivalent de istoriografia burgheză, cu «spiritul modern», cu «modernismul». Dar spiritul nou apollinairian nu era conceput ca o răzvrătire împotriva tradiției poetice ci ca o continuare a ei pe o treaptă nouă, fără dispreț — ci cu stimă și dragoste pentru ea. Nu în numele lui Apollinaire pot ricana unii tineri snobi și superficiali la lectura marii poezii clasice și la îndemnul de a-i urma exemplul, fără, mul, drept o interpretare excesivă a «spiritului nou». În numele clasicului gust francez, el avea repulsie pentru «dezordinea artistică»... Și, mai ales, ca un avertisment pentru tineretul care va confunda «spiritul nou» cu cosmopolitismul, renunțînd la specificul național (și Romînia a cunoscut asemenea tineret), Apollinaire prevenea: «poezii sînt totdeauna expresia unei societăți, a unei națiuni, omenirii întregi dar numai ca expresie a unei nații și a unei societăți date... O expresie lirică cosmopolită n-ar da decît opere vagi, fără accent și fără ax, care ar vibra tot atît cît clișeele retoricii parlamentare internaționale». Căușurile tinerei

generații, conchide Apollinaire, chiar eșuate, vor rămâne utile dacă « vor constitui temelia unui nou realism ». « Nu o artă decorativă, nici o artă impresionistă. Ci numai studiu al naturii exterioare și interioare, numai ardore pentru adevăr . . . » Și, de asemenea, spiritul nou îi cere poetului « să-și asume sarcini profetice ». Numele lui Whitman făcea parte dintre cele venerate în testamentul lui Apollinaire, care îi avertizează din nou pe urmași: « Spiritul nou e, înainte de toate, dușmanul estetismului, al formulelor și al oricărui snobism. El luptă pentru înțelegerea limpede a epocii sale și pentru a deschide noi perspective aspra universului exterior și interior . . . Cine poate sili poezia să se izoleze în afara realității înconjurătoare, să ignore mărețea exuberanță a vieții pe care oamenii, prin activitatea lor, o adăogă naturii . . . Spiritul nou e al epocii în care trăim. O epocă bogată în surprize ».

...noi, cei care ne batem veșnic la hotarul
Viitorului și al nemărginirii

— își încorona Apollinaire testamentul poetic în *La jolie rousse*.

Dincolo de prejudecățile și de tendențiozitatea clasificărilor ei, însăși critica burgheză a fost silită să vadă în așa-zisul modernism al lui Apollinaire o notă aparte, recunoscând în el glasul poeziei sociale adeseori răzvrătită, profund legată de popor și de viața acestuia. A fost studiat raportul dintre poezia apollinairiană și vechiul cîntec francez, sau folklorul walon, sau liedul german. Numele i-a fost alăturat adesea celor ale lui Villon, Heine, Whitman. Umanitatea și umanismul lui au fost subliniate frecvent. Marcel Raymond chiar recunoștea că, după 1913, Apollinaire nu mai căuta doar o « alchimie a cuvîntului » ci sensul transformărilor care se coc în evenimentele înseși ale lumii contemporane. Pînă și filonul realist continuu al poeziei sale a fost identificat și opus evazionismului propriu tuturor școlilor « moderniste », decadente, contemporane.

Apollinaire a fost, mai devreme sau mai târziu, recunoscut de burghezie, identificat chiar, parțial, în trăsăturile sale autentice, dar numai cu prețul unilateralizării sale în vederea înglobării de ansamblu în modernismul decadent.

Însă, cum reliefează pe bună dreptate N. Balașov, adevărata recunoaștere a lui Apollinaire s-a produs mult mai târziu și nu a venit din partea burgheziei ci din partea poeziei progresiste a Franței, impetuos dezvoltată în timpul și după cel de-al doilea război mondial. Cititorii democrați din Franța și din alte țări îl cunosc azi pe Apollinaire în perspectiva urmașilor săi autentici. Aceștia nu-i ignoră dibuirile, explicațiile eșuate și rătăcirile — pentru care și-l revendică diverse școli « moderniste », dar știu că în anii domniei absolute a modernismului moștenirea lui Apollinaire lumina căile abia explorate ale unei poezii a viitorului. N. Balașov e îndreptățit să vadă, cum văd înșiși poeții luptători ai Franței, că moștenirea lui Apollinaire a ajutat generația lui Aragon, Eluard, Marcenac să găsească drumurile spre o lirică a realismului socialist.

« O, frate al nostru, totdeauna atît de aproape de noi, de speranțele noastre absurde și de cele întemietate poet care ai gîndit ca și noi că o dată cu sfîrșitul războiului va începe timpul dreptății, sfîrșitul violenței, domnia visului dogoritor al rațiunii, poet convins că mori tocmai cînd asupra lumii s-au aprins zorile! » — scria, în memoria lui Apollinaire, poetul Jean Marcenac, într-un număr din *l'Humanité*, spre sfîrșitul anului trecut.

Apollinaire, scria Marcenac, nu a fost « un om politic » și nu ajunsese la « o poziție precisă ». « Dar nimeni ca el n-a știut să dea glas, cu atîta gravitate

și cu atîta pasiune, acelei nevoi de schimbare pe care omul modern, încă nededusit, dar de pe atunci atît de violent, începea să o resimtă în epoca sa . . . Azi, cînd toate vechiturile lumii se adună pentru a ne impune o imagine călcată în picioare a Franței și a noastră înșine, acest glas francez, mai răscolitor și mai pur decît oricare altul, respinge stagnarea și izolarea la care sîntem supuși. Glasul lui continuă și azi să ne strige că geniul nostru național ne cere să ne deschidem ochii și inima către tot ce se naște în lume . . . »

Al cui este Apollinaire? Fără îndoială, al Franței luptătoare, al Franței lui Gabriél Peri și a lui Maurice Thorez, a lui Aragon și a tuturor acelor care deschid patriei lor orizonturile luminoase ale dreptății sociale, care se află, cum vroia el, « la hotarele nemărginirii și ale viitorului ». Și al culturii progresiste universale, care filtrează impuritățile și-și însușește toate valorile de aur ale poeziei popoarelor.

Versurile din text, în romînește
de M. BRESLAȘU

Desene de PICASSO

TENNESSEE WILLIAMS

un
peisagist
al
singurătății
americane

de MIHNEA
GHEORGHIU

După dispariția lui Eugene O'Neill, a cărui operă, tulburătoare și contradictorie, marchează, în dramaturgia contemporană, o dată de indiscutabilă semnificație, figurile cele mai proeminente ale literaturii dramatice americane și în general ale teatrului burghez de la jumătatea secolului au rămas Arthur Miller și Tennessee Williams, scriitori deosebit de talentați a căror cugetare activă despre lumea pe care o zugrăvesc nu depășește totuși prea mult strigătul de tragică neputință morală, lansat de teatrul marelui O'Neill, strigătul unei umanități frustrate de bunurile ei cele mai de preț: demnitatea și frumusețea vieții omului pe pământ.

După Moartea unui comis voiajor de Arthur Miller, unul dintre cele mai bune spectacole ale stagiunii trecute, teatrul bucureștean a stabilit o interesantă și izbutită continuitate, ca temă și formulă teatrală, prezentând drama în două acte Menajeria de sticlă de Tennessee Williams, scrisă cam în aceeași vreme cu piesa lui Miller, adică imediat după război și evocând, ca și cealaltă, aspecte din viața cenușie a păturilor mijlocii americane, adică inconvoiate sub jugul monopolurilor și dezorientate de himera «prosperității». Această tristă dezorientare, această neagră dezamăgire pe care o reflectă cele mai multe din operele literare și artistice americane din ultima vreme, reprezintă, în ciuda lipsei lor de «ieșire la un țărn mai luminos», o atmosferă plină de implicații realiste și critice; asemenea lucrări printre care se numără câteva deosebit de valoroase, oglindesc un climat social și spiritual ce dezmiște

puternic și impresionant publicitatea fățarnică și zgomotoasă a apologeșilor lumii burgheze și ai capitalismului contemporan.

De la Menajeria de sticlă și pînă la Orfeu în infern, teatrul lui Tennessee Williams a parcurs un grafic agitat ca existența unei veverițe dor-nice de libertate între barele cuștii ei mobile: de la tristețea «romantică» la strigătul și zbuciumul delirant în tragica-i singurătate sub privirile unor spectatori deprinși să-i aplaude doar istețimea și tumele caraghioase. Critica teatrală burgheză a salutat în opera noului dramaturg american postbelic numai speculațiile psihanalitice și i-a respins, cu o indignare nedisimulată, fondul de critică socială, recomandînd și interpretării scenice acest aer dubios. Scriitor inegal și structural influențabil, care percepe lumea la suprafață și mai ales sub aspect emoțional, Tennessee Williams poate și trebuie să fie judecat por-nind de la logica strictă și istoria exactă a lumii și societății pe care a cunos-cut-o și o aduce pe scenă.

Pieseile lui de așa-zisă «atmosferă», oricît de vagă ar părea la prima vedere această atmosferă, purced de la adevăr și realitate, o realitate ome-nească și dureroasă ca și în teatrul lui Cehov. Scriitorul american o declară în prologuri, în replici diverse, sau direct, ca în această profesiune de credință: «Mulți mă întreabă dacă pesimismul, personajele și scenele de violență din teatrul meu nu sînt o reflectare a haosului ce ne înconjoară... Nu am pre-tenția să cuprind, în ceea ce scriu, toată această lume din ce în ce mai necrutătoare, în care trăim;... dar conflictele care-mi servesc de punct de plecare în oricare dintre piesele mele, sînt conflicte a căror victimă am fost eu însumi»...

Luînd cunoștință de biografia lui Thomas Lannier (care avea să-și aleagă, mai târziu, pseudonimul cu ecouri sudice: Tennessee Williams), nu se poate ca analogia să nu se producă. Era fiul unui mic voiajor comercial din Colum-bus, un sufocant oraș de provincie din statul dixiecrat Mississippi, guvernat de una dintre cele mai retrograde burghezii provinciale din Statele Unite ale Americii. Pentru spectatorul de teatru, analogia cu fiul cel risipitor, chinuît de luciditate, al comis-voiajorului lui Arthur Miller, este evidentă. Dar mediocritatea visurilor spulberate de pragmatismul yankeu se amplifică tragic, în școala vieții lui Tennessee Williams, prin mediul social specific sudului american, unde legea junglei capitaliste este geamănă cu legea căpi-tanului Lynch, rușinoasă pată seculară pe fața palidă a rasiștilor. S-a născut în primăvara primului război mondial și a fugit în lume, în căutarea unei vieți mai curate, la vîrsta la care copilăria încearcă întîiul sentiment de repulsie față de stricăciune: «mediocritatea condiției noastre mi s-a deșvăluit la vîrsta cînd impresiile copilăriei sînt mai acute ca oricînd; asta a provocat în mine un șoc și o revoltă care, de atunci, sînt componentele inseparabile ale operei mele»...

A început cu versuri și cu proză; la teatru a ajuns după această experiență, dobândită paralel cu lupta pentru existență în ipostaze ce nu diferă prea mult de zbuciumata ascensiune spre carieră a celor mai cunoscuți scriitori americani. Fiul comis-voiajorului avea 22 de ani când a scris *Luminări la soare* (1936) — în care se prefigurează subiectul dramei *Menajeria de sticlă* — iar trei ani mai târziu, succesul culegerii sale de piese într-un act *American Blues* îl impune atenției oamenilor de teatru.

De la acest succes pe muchie de cuțit, se trage concluzia interpretării unilaterale a lui Tennessee Williams în lumea scenei americane și occidentale. Pentru că, din strigătul de scîrbă al unui solitar mușcat de fauna mocirlei prin care e silit să treacă, din apa tulbure a tablourilor dramatice zugrăvite intens și laconic de talentatul peisagist al celei mai sălbatice și mai corupte mediocrități contemporane, fabricanților de succes le-a convenit să pescuiască numai imondicitatea, marfa pe gustul neo-decadenților. În *Proprietate condamnată*, o fetiță cu o păpușă ieftină în mînă, se juca cu un băiețel pe linia ferată dintre două stații lăturalnice, nu departe de Memphis, un port la Mississippi. Din scurta și eliptica lor conversație, reieșea groaznica condiție umană a acestor copii de oameni sărmani, pe care o societate cinică și egoistă îi auzirile, din fragedă vîrstă, în ghearele viciului. *Candida* și *impudica Willie*, din statul Tennessee, știa că va muri de tuberculoză, părăsită de toată lumea și în primul rînd de cei ce o vor « iubi ca la cinematograful ». Conștiința acestei singurătăți va crește și va exploda în eroinele lui « nimfomane » din piesele mult discutate, *Un tramvai numit dorință* (1947) și *Pisica pe acoperișul de tablă încinsă* (1955) pentru care i s-a decernat, de două ori, premiul Pulitzer. Și va reveni, după *Blanco du Bois*, mai limpede și mai critic în *Carol*, trista fată sălbatecă din Orfeu în infern.

Momentul de cotitură spre certitudine în cariera dramatică a lui Tennessee Williams s-a produs în 1944—45, cu *Menajeria de sticlă* răsplătită cu Premiul Criticii Teatrale, o piesă saturată de nuanțe și simboluri poetice, care respinge instrumentația simfonică. Această minoră dramă cu patru personaje și decor unic, seamănă cu o piesă de muzică de cameră în care fiecare dintre partituri are o existență proprie, sensibilă auzului avertizat, dar și o afinitate absorbantă a ansamblului, care dă acestui cvartet farmec și sens. Ea a putut fi interpretată în felurite chipuri. Și mai poate fi încă. Dramaturgul se mărginește să redea aspectul exterior al oamenilor, al lucrurilor, al evenimentelor, lăsîndu-l pe spectator să completeze restul cu imaginația, să caute singur legătura dintre fenomene, să pătrundă esența problemei. Acesta este specificul dramaturgiei lui Tennessee Williams, care lasă în afara acțiunii dramatice cauzalitatea socială ce se răsfrînge în personajele lui. *Menajeria de sticlă* nu are un conflict intrinsec; drama celor patru personaje nu este decît un ecou personal al unui conflict mai amplu, exterior. Autorul intervine

în imobilitatea morală a eroilor săi prin procedee abile de tehnică teatrală, acordându-le un sens mai larg prin metafora poetică, cu ajutorul efectelor muzicale și luministice, sau, ca aci, prezentându-le prin glasul comentatorului ca și cum acesta le-ar reconstitui din memorie. Comentatorul este tânărul Tom Wingfield, care își părăsește casa părintească și mica lui slujbă de la un depozit de încălzăminte, în căutarea unei fericiri iluzorii în lumea largă dincolo de orizontul meschin al orașelului său de provincie. Sora lui, Laura, o mică floare ofilită înaintea de vreme, trăiește lungile ceasuri ale resemnării între cei patru pereți ai odăii ei modeste, printre micile bibelouri de sticlă, «menajeria ei», cu certitudinea unei existențe ratate o dată pentru totdeauna. Amanda, mama celor doi tineri, abandonată de soțul ei, și-a clădit din amintiri și iluzii o altă existență, nu mai puțin tristă și mai neadevărată. Și tot atât de dezo-lantă este și viața presupusului peșitor al Laurei, tânărul «cu succese», un ratat inconștient care apare și dispare la fel de insignifiant și de mulțumit de sine într-o seară în casa lor, seară menită să risipească ultimul vis de fericire al familiei. Apoi, totul reintră în «normal», adică în cenușiu, în gol, ca într-un univers ploios în care fiecare strop de ploaie este o lacrimă omenească.

Volumul de Opere, apărut nu de mult, în câteva limbi, mai cuprinde piesele: *Vară și fum* (1948), *Roza tatuată* (1950) — dramă simbolistică, influențată de teatrul lui Garcia Lorca — și *Camino Real* (1953). În ciuda tributului pe care dramaturgul îl plătește unui amalgam de tendințe ale modernismului teatral, și limitelor sale ideologice, opera lui contribuie efectiv la profilarea unei tragedii populare americane a secolului 20. Această contribuție a fost uneori mai puțin fermă. Ultimele lucrări, *Garden District* (1958) și *Dulce pasăre a tinereții* (1959) dezamăgesc pe spectatorii care l-au prețuit pentru Orfeu în infern (1957). Dar ea nu poate fi negată. Observând acest aport, critica burgheză a reacționat defavorabil. Cum s-a întâmplat și în cazul lui Miller. Amindorura, de pildă, criticul american burghez J. W. Krutch (în *The American Drama Since 1958*) le reproșează «abuzul de concret și veridicitate» și constată, cu un fel de uimire, că «nici la unul, nici la celălalt, nu se observă tendința de a găsi în univers, un sprijin în afara omului», cu alte cuvinte tendința de a expedia în planul metafizic rezolvarea problemelor sociale concrete ale prezentului.

Pe de altă parte, așa cum conchide, cu deplină perspicacitate, criticul sovietic G. Zlobin, în articolul ce însoțește traducerea integrală a piesei *Orfeu în infern* apărută astă-vară în *Innostranaia Literatura*, este greu să discerni de pe acum, fără greș, drumul viitor al lui *Tennessee Williams*: «el poate alege calca realismului, deoarece are toate calitățile care să-l îndrume spre ea și tot atât de lesne poate să devină un stilp al modernismului; după cum s-ar putea să rămână ce este acum: un dramaturg inegal și contradictoriu... totuși un dramaturg remarcabil».

Proiectoarele luminoase pe care dinsul și ca el mulți dramaturgi americani valoroși le îndreaptă, cu o intensitate dureroasă, asupra faptului de viață, nu luminează și nu încălzesc interiorul celor ce-l trăiesc. Când, de la dezvăluirea faptelor concrete realizate adesea prin acumularea lor naturalistă, acest teatru încearcă să se ridice la reflectarea fenomenelor crude în conștiința eroilor, la generalizare, el se rătăcește. Protestul inclus în dramaturgia lui Tennessee Williams este la fel de ceșos ca și visurile de fericire ale eroilor săi dezmoșteniți.

Simbolul dramei a cărei versiune românească apare întâi aici, se cuprinde într-o frază simplă: Orfeu descinde în iad și se întoarce fără Euridice. Orfeu și Euridice, concepuți pentru o distribuție cu Marlon Brando și Anna Magnani, apar cam ciudași în piesa scriitorului american (filmul realizat cu ei a eșuat din păcate într-un soi de melodramă cu pretenții de psihanaliză). Eroii trebuiesc judecați în contextul lor istoric. Dar iadul? Tennessee Williams, dramaturgul singurătății americane, situează infernul într-un mic orașel din sudul Statelor Unite, nu departe de Memphis. Consecvența lui geografică are un sens, de bună seamă.

Cadru din filmul « Omul cu piele de șarpe » cu Anna Magnani și Marlon Brando

Tennessee Williams

Orfeu în Infern

Dramă în trei acte
în românește de MIHNEA GHEORGHIU

PERSONAJELE

DOLLY HAMMA
BEULAH BINNINGS
PEE WEE BINNINGS
DOG HAMMA
CAROL CUTRERE
EVA TEMPLE
SISTER TEMPLE
UNCHIUL PLEASANT
VAL XAVIER
VEE TALBOT
LADY TORRANCE
JABE TORRANCE
SERIFUL TALBOT
DI. DUBINSKI
FEMEIA
DAVID CUTRERE
SORA PORTER
Primul BĂRBAT
Al doilea BĂRBAT

ACTUL 1

PROLOG

Decorul reprezintă, convențional, un mic magazin din branșa galanterie și confecții și o aripă dintr-o patiserie anexată acestuia, într-un orașel din Sud. Tavanul încăperii e înalt; pe pereți coboară mari pete întunecate de igrasie și pinze de păianjen. În fundul scenei, prin geamul mare și prăfuit al galantarului, strada oferă o priveliște de gol dezolant care se pierde în amurgul înălbăcit. Acțiunea piesei are loc în anotimpul ploilor, între iarnă și primăvară; de aceea, uneori, geamul vitrinei devine opac, dar sclipind argintiu sub șiroaiela de ploaie. Pe fereastră șade scris cu litere de bronz demodate: **TORRANCE MAGAZIN COMERCIAL.**

Mărfurile din magazin sînt reprezentate prin cîteva detalii răzlețe: niște ștofe și pinzeturi, înfășurate pe suluri mari, puse vertical; scheletul negru al unui manechin de croitorie se reazimă, fără sens, de o colonetă albă; de tavan atîrnă, imobil, un ventilator pe care s-au lipit fișii de hîrtie de muște.

Cîteva trepte urcă pînă la odihna scării, — pe care tronează un sinistru palmier artificial într-o jardiniară verde-cafenie — și dispar undeva, în catul de sus.

Dar patiseria, a cărei aripă se zărește pe sub o arcadă larg deschisă, se smulge parcă din tot acest climat apăsător, constituind obscuritatea ei poetică, un cadru interior, o arenă separată a piesei și a scenei.

O altă arenă a scenei, mult mai mică, este cabina de probe a magazinului, acum un minuscul alcov, în nișa de sub scara interioară, mascat cu o draperie în stil oriental, uzată și murdară, totuși mai păstrînd urmele broderiei care înfățișa un copac de aur cu fructe purpurii și niște păsări fantastice.

La ridicarea cortinei, în primul plan, DOLLY și BEULAH, două femei cam trecute dar care fac pe tinerele, pun de cină, pe două mese reunite, aduse din patiserie. Mesele au tablaua de marmură cu vinișoare roz și gri, iar picioarele, grațios curbate, din fier forjat, negru.

Cele două femei, neveste ale unor mici plantatori, sînt îmbrăcate ținător și fără gust, după o modă personală.

De departe răsună un șuierat de tren, căruia îi răspund lăirături de cîini, din direcții și de la distanțe diferite. Femeile fac o mică pauză de la treaba cu masa și se reped spre arcadă, strigîndu-și bărbații, cu o voce pusă pe cicăleală.

DOLLY: Pee Wee!

BEULAH: Doog!

DOLLY: Intră rapidul, a trecut de depou.

BEULAH: Dați fuga la gară; mai aveți timp să-i prindeți.

Cei strigați apar și traversează grăbiți magazinul spre ieșire; sînt oameni greoi, cu fața roșie, și poartă niște haine prea strîmne, sau prea largi pentru ei, și cizme murdare de noroi.

PEE WEE: Banditul ăsta de automat mi-a înghițit o sută de monede și a eliminat numai cinci.

DOG: Sufere de constipație.

PEE WEE: Am să vorbesc eu cu Jabe despre afacerea asta.

Ei ies, se aude un motor care apoi se oprește.

DOLLY: Jabe Torrance are alte griji decît automatul lui din patiserie.

BEULAH: Asta cam așa e. Am fost pe la doctorul Johnny în legătură cu Dog. Are iarăși zahăr în urină... și la plecare l-am întrebat cum stă chestia cu operația pe care Jabe Torrance a făcut-o la Memphis. Ei bine, află ce mi-a spus.

DOLLY: Ce ți-a spus Beulah?

BEULAH: Mi-a spus cel mai cumplit lucru pe care poate să-l spună vreodată un doctor.

DOLLY: Ce, Beulah?

BEULAH: Absolut nimic, nu a scos din gura lui nici un cuvînt! S-a nîtat numai la mine cu ochii ăia ai lui mari și tenebroși și a dat din cap, uite așa!

DOLLY (cu tristă satisfacție): Așa? Dacă a tăcut și a dat din cap așa, înseamnă că a iscălit condamnarea la moarte a lui Jabe Torrance.

BEULAH. Exact asta mi-a trecut și mie prin cap. După cîte am înțeles,

doctorii l-au spintecat de sus pînă jos, s-au uitat... *(Se oprește ca să ciugulească ceva dintr-o farfurie de pe masă).*

DOLLY: Și l-au cusut imediat la loc. Asta am auzit cu.

BEULAH: Nu știam că mășlinele acestea murate au simburii.

DOLLY: Ai crezut că erau umplute? BEULAH: hî. Unde sînt surorile Temple?

DOLLY: Unde crezi?

BEULAH: Colo sus. Își viră botul prin toate dulapurile. Dacă le prinde Lady o să le tragă fetelor ăstora bătrîne o chelfăneală să le meargă fulgii! Nu-i ea degeaba italiancă.

DOLLY: Ha, ha, ha, ba bine că nu! Ai grăit un mare adevăr, scumpo... *(Se uită pe ușă afară în timp ce trece un automobil.)* Să-ți spun drept, cînd m-am dus sus am rămas trăznită.

BEULAH: Și tu te-ai dus sus?

DOLLY: Da, m-am dus și ai fost și tu, pentru că te-am văzut, Beulah.

BEULAH: Am zis eu că nu am fost? Curiozitatea este un instinct al omului.

DOLLY: Au dormitoare separate carc nici nu sînt măcar alături. Fiecare stă la alt capăt al hallului și totul e atît de murdar și întunecat, acolo sus. Știi cu ce seamănă? Seamănă cu o pușcărie. Zău, dacă mint. Rămii trăznită, cum pot trăi niște oameni albi într-o cocină ca aia. Zău așa.

BEULAH *(cu un ton de rău augur)*: Pot să spun că cu nu m-am mirat de ce am văzut acolo sus. Femeia aceea nu s-a măritat ca toată lumea. Jabe Torrance a cumpărat-o.

DOLLY: A cumpărat-o?

BEULAH: Da, a cumpărat-o cînd era fată de 18 ani. A luat-o chilipir, fiindcă rămăsese pe drumuri și era tocmai cu inima zdrobită de... din cauza ăluia... *(Arată cu capul spre un automobil care trece, apoi continuă:)* Cutrerc, băiatul... Ah, ce... Mmm ce... tip bine era ăsta... Și cînd s-au întîlnit ei doi, fata cu el, a fost

ca și cum ai fi lovit amnarul de cremene. Au luat foc, nu alta. Da, da, foc...

DOLLY: Ce?

BEULAH: Am zis foc...

Aprinde un chibrit cu care apoi aprinde unul din candelabre. Din culise se aude o mandolină. Monologul ce urmează trebuie luat ca o scurtă expunere a piesei, adresată direct spectatorilor cu o simplitate care solicită atenția publicului. Dolly se retrage în fundul scenei și după primele fraze dialogul lor se transformă pe de-a-ntregul în monolog.

BEULAH: Ei, asta s-a petrecut cu multă vreme în urmă, mai înainte ca tu și Dog să vă fi mutat la Two River. Cred că ai auzit despre asta. Tatăl lui Lady era un macaronar din vechiul continent și cînd a descins prima oară aici, cu o mandolină și cu o maimuță îmbrăcată într-o hăinuță de catifea verde, ha, ha, ha, umblau prin circumi și aduna bănuți cu cheta... asta a fost înainte de prohibiție... Lumea îi spunea pur și simplu Macaronarul, nimeni nu știa cum îl cheamă, așa că îi ziceau toți «Macaronarul». Ha, ha, ha...

DOLLY *(din fund, vag)*: Aha...

Beulah se trîntește pe un scaun și aplecîndu-se puțin înainte privește fix în ochii spectatorilor obligîndu-i să o asculte cu luare-aminte. Vocea ei este plină de nostalgie, iar de cîte ori simte o clipă de neatenție în sală, se ridică și vine drept în fața scenei, ca iluzionistii. Acest monolog trebuie să stabilească reperele întregii piese.

BEULAH: Ei, precum spun, ăsta a fost tatăl lui Lady! Apoi a venit prohibiția și, ca tot omul, Macaronarul s-a apucat de contrabandă. Asta i-a mers, că i s-a potrivit ca balta la pește. A pus mîna pe o fișie de pămînt foarte ieftină de-a lungul țărmlui de nord al Lacului Lunii, care de fapt era vechia albă a riului, și toată lumea credea că într-o zi riul are să-și reia

matea pe acolo, așa încît el a luat fișia pe nimica toată... (*Mîscă scaunul mai aproape de avanscena.*) Acolo a plantat o livadă; a acoperit tot țărîmul de nord al lacului cu viță de vie și cu pomi fructiferi și a comandat niște chioșcuri, chioșcuri mici, albe, de lemn, cu mese și bănci, ca să-ți poți sorbi vinisorul în tihnă, ha, ha, ha! Și în timpul verii și primăvara veneau acolo perechile tinere, și cum eram și eu cu Pee Wee, căci și noi obișnuiam să mergem acolo și petreceam, he, he, cum mai petreceam! Pe atunci era regim-sec în America, vreau să spun sec de-a binelea, nu ca acum, fiindcă acumă n-ai decît să ieși pe șosea și să fluierei de trei ori ca o gaită și îndată îți și iese din tufisuri unul cu o sticlă de whisky la subsuoară.

DOLLY: Asta chiar așa e, ha, ha, ha.

BEULAH: Ei, vezi că, pe-atunci, era cu adevărat un regim sec, chiar foarte sec, pot spune. Dar nu în grădina de vară a Macaronarului. La el era raiul pe pămînt. Toți ne-adunam acolo. Ne duceam la Macaronar să-i bem rubiniul în chioșcurile lui acoperite cu verdeață, și petreceam și ne făceam de cap și porneau niște scandaluri grozave. Îmi aduc aminte că, într-o duminică, bătrînul doctor Tooker, reverendul metodist, s-a oțărît așa de tare în timpul predicei, împotriva italianului, încît i-a pleznit o vină și era să-l apuce damblaua la amvon.

DOLLY: Doamne ferește.

BEULAH: Așa, madam! Și fiecare din acele chioșcuri de lemn avea cîte un lampion și încet, încet, unul cite unul, lampionașele se stingeau, iar tinerele perechi începeau să gungurească...

DOLLY: O, o...

BEULAH: Și încă ce mai gungureli, și șoapte de dragoste și suspine și chicoteli... (*Vocea ei devine blîndă și plină de amintiri.*) Și apoi, una cite una lămpile se aprindeau din nou, iar Macaronarul și fiica lui începeau să cînte cîntece italiene, acompaniindu-se la mandolină... (*Se aude o mandolină*

și cîntecul « *Dicitencello vuoi* ».) Alteori Macaronarul începea să-și caute fata și descoperirea deodată că Lady nu era pe acolo.

DOLLY: Și unde era, mă rog?

BEULAH: Era cu David Cutrere.

DOLLY: O, o, o! ha, ha, ha.

BEULAH: Fratele mai mare al domnișoarei Carol Cutrere. Cu el dispărea Lady în livadă, iar bătrînul Papa Romano, Macaronarul, începea să zbiere ca un apucat: « Lady, Lady! » — și nu-i venea de nicăieri nici un răspuns.

DOLLY: Cred și eu că este cam greu să răspunzi « sînt aici, Papa », cînd ești în brațele amarezului.

BEULAH: Ei, și cum zic, în primăvara aceea, ha nu, a fost pe la sfîrșitul verii... (*Dolly se retrage din nou din planul întîi al scenei.*) Papa Romano a făcut o prostie nemaipomenită. Închipuie-ți că s-a hotărît să primească și negri să bea la el. Atunci a intrat în acțiune « Grupul Mistic ». Au venit aici călare, într-o noapte, cu butoaie de petrol — și era o vară grozav de uscată — și au dat foc la tot! Au dat foc și a ars totul: via, chioșcurile, pomii. Pee Wee și cu mine ne aflam în pavilionul de dans, pe partea cealaltă a lacului și am văzut cum a izbucnit focul. În zece minute țărîmul de nord al lacului devenise o mare de flăcări, o adevărată mare de flăcări și puteam auzi de dincolo de pe mal pe tatăl lui Lady strigînd « Foc, săriți, foc, foc! » ca și cum era nevoie să mai anunțe lumea despre asta cînd tot cerul era o vîlvătaie mai roșie decît tot rubiniul lui. Ha, ha, ha... și nici o mașină de pompieri, nici măcar una nu s-a mișcat de la locul ei în noaptea aceea în Two River. Bietul bătrîn, bietul Macaronar a luat o pătură și a dat fuga singur în vie, să se lupte cu focul, singur, și... a ars de viu... o, oh... de viu a ars... (*Mandolina se oprește brusc. Dolly se întoarce la masă ca să-și ia cafeaua.*) Știi tu ce mă întreb eu cîteodată?

DOLLY: Nu, ce te întrebi?

BEULAH: Mă întreb uneori dacă Lady are vreo bănuială că bărbatu-său Jabe Torrance a fost șeful Grupului Mistic, în noaptea aceea când l-au ars pe tatăl ei, în via lor de pe malul Lacului Lunii.

DOLLY: Beulah Binnings, faci să-mi înghețe singele în vine cu asemenea bănuieli. Cum ar fi putut trăi ea, aproape 20 de ani, cu un bărbat, dacă ar fi știut că el i-a dat foc lui taică-su de viu?

Un ciine latră în depărtare.

BEULAH: Ar fi putut trăi, urindu-l, Dolly. Oamenii pot trăi împreună foarte multă vreme, urindu-se. Trebuie doar să bagi de seamă dacă țin la bani. Eu am observat că perechile care nu se iubesc, au întotdeauna patima banilor. Tu n-ai băgat de seamă asta? Sigur că ai văzut și tu cum devine cazul cu perechile care își rămin credincioase pînă la moartea unuia din parteneri. Unii ajung pînă acolo că de-abea pot să se suporte unul pe altul și stau așa, la pîndă, pînă la sfîrșit. Nu este adevărat?

DOLLY: Dacă ai fi citit din Scriptură, și nu ai fi grăit un adevăr mai curat.

BEULAH: Cu greu se suportă, iar unii nici măcar asta nu mai fac. Știi, Dolly Hamma, eu cred că nici măcar jumătate din bărbații căsătoriți care s-au sinucis prin părțile noastre, nu au murit din motivele pe care le-a înscris procurorul în actele lui.

DOLLY (*aștăpădă că a priceput insinuarea*): Crezi că le-au făcut felul soțiile lor, scumpo?

BEULAH: Nu cred, ci știu. Sint perechi care se urăsc de moarte și care scupă pe tot ce are vreo legătură cu celălalt. Uneori nu se mai pot suferi înainte ca biletele călătoriei lor de nuntă să fi fost perforate în stația terminus pentru retur.

DOLLY: Este groaznic să admit acest lucru, dar nu pot să-l neg.

BEULAH: Și totuși se cramponează unul de altul.

DOLLY: Da, se cramponează unul de altul.

BEULAH: Și uite-așa, an după an an după an, adunînd averi și bani, dobîndesc și poziție socială, și respectul concetățenilor, în orașele în care locuiesc, și trăiesc, se duc la biserică, fac parte din aceleași cluburi și așa mai departe și nici un suflet nu știe că dacă unul din ei atinge vreun obiect din casă cu care a umblat celălalt o clipă înainte, se repede la baie să se spele imediat pe mîini! Ha, ha, ha!

DOLLY: Beulah, risul tău nu sună a bine, zău nu sună a bine!

BEULAH (*mai tare*): Ha, ha, ha! Tu știi prea bine că asta e adevărul.

DOLLY: Da, (*face un semn cu capul către spectatori*) adevăr grăiște!

BEULAH: Apoi unul din ei ziceam că se îmbolnăvește de ceva subit, sau are un atac și trece-n lumea dreptilor... Celălalt...

DOLLY: Celălalt se aruncă în viață, ca un berbec.

BEULAH: Izact, ca un berbec! Ei, atunci să te ții cum el, sau ea, începe să înflorească. Casă nouă, mașină nouă, haine noi. Unii își schimbă și religia. Dacă este văduvă, o vezi cu cite unul fără tuloie sub nas, iar dacă este văduv, începe să tragă clopote la puicute abia ieșite din găoace. Ha!... Și atunci de-aia zic că i-am spus, da, i-am spus lui Lady, azi dimineață, înainte de a pleca la Memphis ca să-l aducă acasă pe Jabe, i-am spus: «Ascultă, Lady, eu nu pot să cred că ai de gînd să deschizi din nou patiseria aia, înainte ca Jabe să se împiciorogheze după operație». Ea mi-a răspuns: «Nu mai pot aștepta fiindcă ar însemna să aștept pînă la paștele cailor». Astea sint izact cuvintele ei. Nu mai poate aștepta. A băgat prea mult capital în această afacere. Trebuie să renoveze șandramaua, să sugrăvească și să deschidă localul, la

data stabilită, adică în simbăta marc, acum, înainte de paște. De ce în primăvara asta? Pentru că... știe că Jabe e pe dric, se duce, și nu vrea femeia să piardă sezonul.

DOLLY: E groaznic tot ce-mi spui. Dar

e adevărat. Cele mai multe grozăvii de care auzim, sînt adevărate.

În fundul întunecat al sconeii se aude brusc un ris sonor. Amîndouă tresar. Lumina de scenă se schimbă pentru a sublinia trecerea pe altă arenă de joc.

Scena I

Ambele femei se întorc și o văd pe Carol Cutrere care apare în arcada ușii dintre magazin și patiserie. Are peste 30 de ani și, deși nu este propriu zis frumoasă, o luminează o frumusețe stranie, inezisabilă, subliniată aproape pînă la fantastic de un gen special de a se farda. Acest gen a fost lansat de o dansatoare care a făcut vogă în centrele boeme din Franța și Italia; fața și buzele pudrate cu alb și ochii subliniați exagerat cu creion negru, iar pleoapele fardate în albastru. Familia Cutrere este cea mai veche și mai distinsă din regiune.

BEULAH: Se pare că unele persoane nu știu că magazinul e închis.

DOLLY: Beulah!...

BEULAH: Ce?

DOLLY: Tu poți pricepe cum pot face unele persoane dinadins ca să arate așa de... fantastic?

BEULAH: Sînt persoane care vor să-ți sară-n ochi; au o adevărată pasiune să facă orice ca să atragă atenția bărbaților.

DOLLY: O atenție ca asta nu m-ar zăpăci de fel, zău așa.

Aceste fraze sînt spuse destul de tare ca să fie auzite de Carol. Carol s-a apropiat de telefon și a introdus o monedă.

CAROL: Dați-mi New Orleans, Tulane 03.70. Poftim; oh! Rămîneți un moment la aparat.

EVA TEMPLE coboară scările și pare a fi speriată de apariția lui Carol. Carol deschide casa și scoate de acolo cîteva monede: se întoarce și le introduce în telefon.

BEULAH: A luat bani din casă.

Eva trece pe lângă Carol ca un copil speriat care coletează o cușcă de leu.

CAROL: Hello, Sister.

EVA: Nu sînt Sister; eu sînt Eva.

CAROL: Hello, Eva.

EVA: Bună ziua... (Cu o șoaptă destul de tare către Beulah și Dolly:) A luat bani din casă.

DOLLY: O, ea poate să facă ce vrea, sîndcă este o Cutrere.

BEULAH: Nu mai spune...

EVA: Dar ce cauți aici, desculță?

BEULAH: Cînd a fost arestată ultima dată, pe șosea, am auzit că n-avea pe ea decît paltonul, pe pielea goală.

CAROL (la telefon): Aștept. (Către celelalte femei:) Mi-am prins tocul de la pantof în trotuarul vostru oribil, de lemn, și mi s-a rupt... (Ridică pantoful.) Se zice că dacă ți se rupe papucul dimineața, înseamnă că-ți vei întîlni ursitul înainte de apusul soarelui. Cînd s-a rupt al meu era deja întuneric. Poate că asta înseamnă că am să dau peste dragostea vieții mele între apusul și răsăritul soarelui. (Vocea ei devine uimitor de clară, ca a unui copil.)

Apare SISTER TEMPLE pe palierul scării, în mîndă cu o tîgaie de făcut cldute.

SISTER: Nu erau ei?

EVA: Nu, era Carol Cutrere.

CAROL (*la telefon*): Vă rog să sunați mai mult, pentru că este probabil beat. (*SISTER o evită, exact cum a făcut și EVA.*) Știți, cînd e omul beat are nevoie de mai multă vreme pînă ocolește toate mobilele din cameră.

SISTER: Parcă-i altă arătare.

EVA: Ihi.

CAROL: Tu ești, Bertie? Aici e Carol. Ce faci, păpușe? Te-ai izbit de ceva?

Am auzit ceva dărîmîndu-se. Eu plec chiar acum, sînt deja pe drum, totul este aranjat, mi-am obținut subvenția cu condiția să mă ațin cît mai departe de districtul Two River. A trebuit să-i șantajez un pic. Am venit la masă cu ochii fardați și cu holeroul meu negru, cînd m-a văzut Betsy Boo, cumnată-mea, m-a și apostrofat: «Carol, te pregătești pentru vreun bal mascat?» I-am răspuns: «Nu, de loc, mă pregătesc să ies să mă plimb astă seară pe șoseaua principală, de la noi pînă la Memphis, așa cum obișnuiam cînd locuiam aici.» Ei scumpule, să fi văzut cum a sărit de la masă, așa de repede încît nici nu știu cînd a trecut dincolo și cînd s-a și întors cu un cec, cu cerneala neuscătă încă pe el. Și asta se va repeta lunar, atîta timp cît voi sta departe de districtul Two River... (*Ride vesel.*) Ce mai face Jackie? Drăguțul de el, sărută-l dulce din partea mea! Oh, scumpule, mă urc în mașină și vin direct; nu mă opresc să culeg pe nimeni, decît numai dacă tu ai nevoie de cineva! Ne vedem la barul «Starlite» înainte de închidere, iar dacă întîrzi prea mult, atunci vino la Morning Call la o cafea, fiindcă celelalte localuri de noapte or să fie închise... Eu... Bertie! Bertie!... (*Ride nesigur și atîrnă receptorul.*)... Ia, să vedem acum... (*Scotește un revolver din buzunarul trench-coatului și trece după teighea ca să-l încarce cu gloanțe.*)

EVA: Ce caută acolo?

SISTER: Întreab-o.

EVA (*înaintînd*): Ce cauți acolo, Carol?

CAROL: Îmi încarc revolverul.

DOLLY: Nu are permis de port-armă.

BEULAH: N-are nici permis de conducere pentru mașină.

CAROL: Pentru că nu-mi place să-mi opresc mașina decît în fața aceleora care merită să te oprești pentru ei.

DOLLY: Cînd se întoarce de la gară, șeriful Talbott ar trebui să fie și el informat de asta.

CAROL: N-aveți decît să i-o aduceți la cunoștință, doamnelor. Eu l-am și informat că dacă încearcă vreodată să mă mai oprească pe șosea, am să-l împuşc pe loc...

BEULAH: Cînd o persoană este certată cu legea...

Fraza ei este întreruptă de un strigăt de spaimă al Evei, repetat îndată de Sister. Surorile Temple fug pe scări în sus și se opresc pe palier. Dolly țipă și ea și se întoarce, acoperindu-și fața. În magazin a intrat un negru, un fel de vrăjitor. Hainele lui zdrențuite sînt împodobite alandala cu o mulțime de talismane, scoici, oase și pene «aducătoare de noroc». Pielea lui, de un negru albastru, este pictată în alb cu tatuaje criptice.

DOLLY: Dați-l afară, dați-l afară, o să-mi deoaache copilul.

BEULAH: Ei, taci din gură Dolly...

Dolly fuge pe palier, după surorile Temple. Vrăjitorul înaintează, bolborosînd cu o voce joasă, printre maxilarele știrbe, cuvinte care suieră ca vîntul prin iarba uscată. Întinde o mîină tremurîndă în care ține ceva.

BEULAH: E vrăjitorul ăla bătrîn și țicnit din Blue Mountain. Asta nu-ți deoaache copilul. E om bun.

Cîteva măsuri de muzică primitivă, sau exprimată printr-un instrument de percuție, în timp ce negrul se apropie, în plină lumină. Beulah o urmează pe Dolly pe palier.

CAROL (*cu o voce clară foarte tare*): Vîno încoace, Unchiule, și arată-mi ce ai acolo. Ah, e un fel de os. Nu,

nu vreau să-l ating, nu e curat, încă mai are niște carne pe el.

(Femeile scot exclamații de scîrbă.)

Da, știu că este coșul pieptului de la o pasăre dar mai are încă rămășițe de carne. Trebuie să-l lași cîtăva vreme pe o stîncă pustie în ploaie și soare, pînă cînd se va spăla și se va mistui orice urmă de putreziciune de pe el; abia atunci va fi bun de vrajă, curat, luminat, ca argintul strecurat. Așa încît ia-l de aici unchiule, și fă așa cum ți-am spus...

(Negrul face un semn de supunere și se îndreaptă încet spre ușă).

Hei, unchiule! Pleasant vreau să te aud cum arunci în patru vînturi strigătul de moarte al tribului Choctaw.

(Negrul se oprește în sala patiseriei.)

El face parte din neamul străvechilor Choctaw și cunoaște strigătul lor de luptă.

SISTER TEMPLE: Nu-l lăsați să urle aici!

CAROL: Hai, unchiule hîtrule, știi tu cum...

Își scoate trench-coatul și se aază pe marginea din dreapta a galantarului și lansează chiar ea primul strigăt. Negrul își lasă capul pe spate și lansează strigătul: o serie de huiete scurte care se ridică pînă la notă foarte înaltă, de o intensitate sălbatică. Femeile de pe palier se retrag mai sus, pe trepte. Chiar în clipa aceasta, ca și cum ar fi fost adus de strigăt, intră în magazin VAL. E un bărbat tîndr, de vreo 30 de ani, care are un fel de frumusețe sălbatică ce trebuie să fie sugerată de strigăt. El poartă o cămașă simplă și o pereche de pantaloni de doc de culoare închisă, lucioși de uzați ce sînt și care nu-s tocmai pe măsură. Partea neobișnuită a îmbrăcămînții sale este o scurtă din piele de zarpe pestriț, alb, negru și cenușiu. În mînă are o gîtară pe care se văd scrise diferite inscripții.

CAROL (privind la tîndr): Mulțumesc, unchiule...

BEULAH: Hei, bătrîne! Choctaw! Vrăjitorule! Cioroile! Leși o dată din

prăvălia asta. Din cauza ta nu ne putem da jos.

Carol întinde un dolar negrului, care iese mormăind ceva. Val deschide ușa pentru VEE TALBOTT, o femeie trecută de 40 de ani, greoaie, cu o privire incertă. Se ocupă cu pictura «primitivă» și tocmai vine cu un tablou în magazin, spunînd:

VEE: Mi-am prins fusta în ușa Chevrolet-ului și mi-e teamă c-am rupt-o.

(Femeile coboară în magazin: se saluă scurt, toată atenția lor este îndreptată spre Val.) E întuneric aici, ori am început eu să nu mai văd? Am pictat toată ziua, am terminat un tablou în 10 ore, m-am oprit numai cîteva minute să iau o cafea și m-am apucat din nou, ca să nu-mi pierd inspirația. Cred că de data aceasta am reușit. Dar sînt atît de sleită de puteri, că nu mai pot să mișc nici un deget. Nu există nimic mai istovitor pe acest pămînt decît o astfel de muncă. Nu corpul obosește atîta, ci sufletul; te simți secătuit pe dinăuntru. Înțelegeți ce vreau să spun? Pe dinăuntru parcă te-a pirjolit un foc. Dar cînd ai terminat, simți ca o împlinire mare, te simți elevat. Ce mai faci, Dolly?

DOLLY: Bine, doamnă Talbott.

VEE: Îmi pare bine. Și dumneata, Beulah?

BEULAH: O, și eu sînt foarte bine, de-asta nu mă plîng.

VEE: Încă nu pot distinge prea bine lumea de aici. Cine este persoana de acolo? (Arată spre Carol care stă la vitrină. Urmează o tăcere semnificativă. Vee, deodată:) O! credeam că familia ei a evacuat-o din districtul nostru. (Carol ride ușor nostalgic, cu ochii spre Val, apoi se îndreaptă spre raionul de patiserie, cu pași legănători.) Jabe și Lady nu s-au întors încă?

DOLLY: Pee Wee și Dog s-au dus la gară să-i întîmpine.

VEE: Perfect, am picat tocmai la timp. Am adus cu mine noul meu tablou, încă nu s-a uscat uleiul pe el. M-am gîndit că Lady ar vrea poate să-l

atirne în camera lui Jabe cit are să-și petreacă convalescența după operație, fiindcă după ce ai dat ochi cu moartea simți nevoia să fii mai aproape de lucrurile spirituale. Poftim? Da! Asta este înălțarea sfântului duh...

DOLLY (*privind la pînză*): Ai uitat să-i pui sfântului cap.

VEE: În inspirația mea în loc de cap am văzut o mare orbitoare de lumină.

DOLLY: Cine este tînărul care a venit cu dumneata?

VEE: Ah, scuzați-mă, sînt prea obosită ca să fiu politicoasă. Să vă prezint pe domnul Valentin Xavier, Doamna Hamma și Doamna... iartă-mă Beulah, niciodată nu pot să-mi amintesc numele dumitale de familie.

BEULAH: Nu face nimic. Mă recomand Beulah Binnings.

VAL: Vreți să-mi spuneți ce să fac cu asta?

VEE: A, cu borcanul de șerbet? Credeam că Jabe ar putea avea nevoie de ceva ușor și atunci i-am adus un borcan cu șerbet.

DOLLY: Cu ce aromă l-ai făcut?

VEE: De ananas.

DOLLY: O, strășnic, îmi place ananasul. Pune-l în răcitor, să nu se topească.

BEULAH (*privind sub țipla care acoperă borcanul*): Mi-e teamă că ai pus lacăt la grajd după ce a plecat calul.

DOLLY: Ah, s-a și topit?

BEULAH: E numai zeamă.

VEE: Nu mai spune! Ei, pune-l în orice caz la gheață, poate că se îngroașe la loc. (*Femeile se uită mereu spre Val.*) Unde este răcitorul?

BEULAH: Colo, în patiserie.

VEE: Credeam că Lady a închis raionul acesta.

BEULAH: Da, dar frigiderul a rămas acolo.

Val se îndreaptă spre raionul de patiserie.

VEE: Domnul Xavier e străin de orașul nostru. Mașina lui a avut un accident

în timpul furtunii din noaptea trecută; l-am remorcat eu și l-am dus să doarmă la închisoare, la bărbatul meu, într-o celulă liberă. Caută de lucru și m-am gândit să-l prezint lui Lady și Jabe, fiindcă dacă Jabe tot nu poate lucra vor avea nevoie de cineva care să-i ajute în magazin.

BEULAH: E o idee bună.

DOLLY: Ihî...

BEULAH: Ei, ia veniți cu toții-ncoace, se pare că ūia de la gară n-au de gînd să vină acasă.

DOLLY: Poate că nu a fost rapidul lor.

BEULAH: Sau poate că se abat să cumpere Pee ceva de băut.

DOLLY: Da... la Ruby Schiopul.

Trec pe lângă Carol și ies. Carol s-a ridicat. Intră în planul întâi al scenei, privind la Val cu o curiozitate candidă, de copil care examinează un alt copil. El nu-i acordă nici o atenție; pare concentrat asupra cataramii de la curea pe care o dregă cu un briceag.

CAROL: Ce repari acolo?

VAL: O cataramă de la curea.

CAROL: Băieți ca dumneata întotdeauna au ceva de reparat. Vrei să-mi repari și mie pantoful?

VAL: Dar ce are?

CAROL: De ce te prefaci că nu-ți amintești de mine?

VAL: Este greu să-ți amintești de cineva pe care nu l-ai întîlnit niciodată.

CAROL: Atunci de ce ai tresărit cînd m-ai văzut?

VAL: Am tresărit? Eu?

CAROL: Am crezut o clipă că voiai chiar s-o iei la fugă.

VAL: S-a întîmplat să iutesc pasul din cauza unei femei, dar nu cred că vreuna din ele m-a făcut vreodată să o iau la fugă. Îmi stai în lumină.

CAROL (*se dă puțin la o parte*): Te rog, scuza-mă. E bine așa?

VAL: Mulțumesc.

CAROL: Ți-e teamă poate că am să te torn?

VAL: Ce să faci?

CAROL: Să te denunț. Nu, n-aș face-o, nu sînt pîricioasă din fire. Dar dacă e cazul pot dovedi că te cunosc. Erai la New Orleans, în noaptea de revelion.

VAL: Mi-ar trebui un clește mic.

CAROL: Purtaai scurta asta și aveai un inel în formă de șarpe cu un ochi de rubin.

VAL: Niciodată n-am avut un inel în formă de șarpe cu un ochi de rubin.

CAROL: Atunci un inel cu ochi de smarald.

VAL: N-am avut niciodată un inel în formă de șarpe cu nici un fel de ochi... (Începe să fluiera încet cu fața întoarsă.)

CAROL (zîmbind drăguț): Atunci poate că era un inel cu un dragon cu un ochi de smarald, sau de diamant, sau de rubin. Ne-ai spus că era un cadou de la o doamnă care se ocupă cu osteopatia și pe care ai întîlnit-o undeva în călătoriile dumitale și că ori de cîte ori erai la ananghic, telefonai acestei doamne și oriunde te-ai fi aflat, sau oricît ar fi trecut de la ultima întîlnire, ea îți trimitea de fiecare dată un cec de 25 de dolari cu același dulce mesaj: «Te iubesc, cînd te întorci la mine?» Și pentru a dovedi că această poveste era adevărată, deși nu era greu de crezut, ai scos din portofelul dumitale ultima dintre aceste dulci epistole ca să o vedem... (Își aruncă spre spate capul cu un ris încet. El se uită în altă parte și își face de lucru cu catarama.) Te-am urmărit cu toții, în cinci localuri, pînă ți-am dat de urmă și eu am fost aceea care m-am apropiat de dumneata. M-am dus spre barul unde stăteai rezemat, ți-am pus mîna pe haină și te-am întrebat: «Din ce material e făcută?» Și cînd mi-ai răspuns că e din piele de șarpe, am zis: «Mi-ar fi plăcut să-mi fi spus singur asta, înainte de a te fi atins.» Și mi-ai răspuns atunci ceva care nu era de loc drăguț. Ai zis: «Altă dată să-ți ții mîinile la locul lor.» Era

după miezul nopții, iar eu eram beată. Îți aduci aminte ce ți-am spus? Ți-am spus: «Ce naiba poți să faci pe acest pămînt altceva decît să te agăți cu amîndouă mîinile de orice se apropie de tine și să nu-l lași chiar de-ți sfărîmă degetele». Nu spuseseam asta pînă atunci niciodată nici măcar nu o gîndisem. Dar după aceea mi s-a părut cel mai mare adevăr pe care buzele mele îl rostiseră vreodată: «Ce naiba poți face altceva decît să te agăți cu amîndouă mîinile de orice îți iese în cale și să nu-i dai drumul chiar de-ți sfărîmă degetele»... Mi-ai aruncat o privire piezișă, iute și gravă. Cred că ai dat ușor din cap, apoi ți-ai luat chitara și ai pornit să cînti. Apoi ai început cheta. Și de cîte ori ți se arunca în pălărie un dolar întreg fluierai o dată. Vărul-meu Bertie și cu mine ți-am pus cinci dolari și ai fluierat de cinci ori, apoi te-ai așezat la masa noastră să bei ceva. Am băut coniac Hennessy cu șapte stele. Ne-ai arătat toate iscăliturile de pe chitara dumitale... Ai ceva de corectat, pînă aici?

VAL: De ce ții atît de mult să dovedești că te cunosc?

CAROL: Pentru că vreau să te cunosc și mai bine. Aș vrea să ies cu dumneata astă seară la un «jooking».

VAL: La un ce?

CAROL: Ah, nu știi ce-i asta? Asta înseamnă: Te urci într-o mașină și bei puțin, apoi te plimbi puțin și te oprești și dansezi puțin la muzica unui pick-up automat și apoi mai bei puțin și te plimbi din nou puțin și te oprești și mai dansezi puțin și apoi te oprești din dans și te apuci să bei, apoi te plimbi și apoi te oprești din plimbare și iar bei și după aceea în sfîrșit te oprești din băut...

VAL: Și ce mai faci apoi?

CAROL: Asta depinde de anotimp, și de persoana cu care ești. Dacă este o noapte caldă cu lună te urci la cimitirul de pe Dealul Cipreșilor și

intinzi acolo o pătură printre monumentele de piatră; însă ducă nu este vreme bună — dar noaptea asta este — atunci te duci de obicei la cabanele Idlewild care se află pe șoseaua Dixie între noi și Sunset.

VAL: Astea le știu și eu. Dar cu pe drumul ăsta nu mai merg. Beția și fumatul a tot felul de buruieni și aventurile cu necunoscuți merg la niște copii de 20 de ani; dar cu împlinesc astăzi 30 de ani și le-am pus cruce la astea. (*Se uită cu o privire întunecată.*) Nu mai sînt tînăr.

CAROL: Sper că la 30 de ani omul mai este tînăr! Eu am 29.

VAL: Nu, nu mai ești tînăr la 30 de ani, dacă de la 15 ani n-ai făcut decît blestemății. (*Își ia chitara și cîntă acompaniat «Iarba cerului». Carol scoate din buzunarul trench-coatului o sticlă de whisky și i-o întinde.*)

CAROL: Mulțumesc. A fost foarte frumos. La mulți ani, Piele de șarpe.

E foarte aproape de el. Intră Vee și spune foarte brusc:

VEE: Domnul Xavier nu obișnuiește să bea.

CAROL: O, scuzați-mă.

VEE: Și dacă te-ai fi purtat mai frumos, tatăl dumitale n-ar fi zăcut acum paralizat!

Se aude zgomot de mașină. Cîteva femei intră în fugă, cu multă larmă. Lady intră și ea, salută femeile, și ține ușa deschisă pentru soțul ei și pentru bărbații care îl urmează. Ea salută femeile aproape fără glas, ca și cum ar fi prea obosită ca să vorbească. Pare a avea orice vîrstă între 35 și 45 de ani, dar silueta o arată mai tînără. Fața îi este încordată, chipul unei femei care a trecut printr-o mare încercare în tinerețe. Își reține cu greu nervii. Vorbește tare, adesea cu izbucniri ascuțite și este mereu crispată. În clipele de destindere apare din nou în ea o blîndețe de fată tînără și chiar arată cu zece ani mai puțin.

LADY: Intră, Jabe. Aici avem un întreg comitet de primire care ne întîmpină. Ne-au pregătit și un bufet rece.

Intră Jabe. Este un om foarte slab, cu trăsături de lup, cu un ten galben cenușiu. Femeile flecăresc prosteste.

BEULAH: Oh, uitați-vă cine este aici!
DOLLY: Ah, Jabe!

BEULAH: Nici nu-ți vine a crede că a fost bolnav. Ai zice că a fost la Miami. Uitați-vă numai la culoarea minunată de pe obrajii lui!

DOLLY: Nu l-am văzut în viața mea arătînd atît de bine!

BEULAH: Pe cine crede el că prosteste cu boala asta? Ha, ha, ha, în orice caz nu pe mine!

JABE: Oh, doamne... sînt îngrozitor de obosit...

Urmează o tăcere jenantă, fiecare se uită cu ochi curioși la muribundul cu zîmbetul încordat și răutăcios și cu tusea lui nervoasă.

PEE WEE: Știi, Jabe, că ți-am îndopat cu bani blestematul tău de loto-automat. Mașina asta m-a ruinat, nu alta.

DOG: Mergca-n plin, ajunsese mai fierbinte ca un revolver.

PEE WEE: Ha, ha, ha.

Eva Temple apare pe scări strigînd-o pe sora sa.

EVA: Sister, Sister! A sosit vărul Jabe! Se aude un ropot de picioare pe scări și țipete.

JABE: O, doamne...

Eva se repede spre el, se oprește brusc și izbucnește în lacrimi.

LADY: Ah, termină o dată Eva Temple! Ce făceai acolo sus?

EVA: Nu mă pot opri să nu plîng de fericire; sînt atît de fericită. E atît de minunat să-ți revezi vărul, pe Jabe, dragutul de el!

SISTER: Unde este Jabe, unde este neprețuitul nostru Jabe? Unde este neprețuitul nostru văr?

EVA: Chiar aici, Sister.

SISTER: Vai, ce fericire, Jabe! Ia priviți la el, ce bine arată.

BEULAH: Tocmai îi spuneam că arată de parcă ar fi fost la Miami și a luat în obraji tot bronzul Floridei, ha, ha, ha!

Dialogurile precedente sînt foarte rapide și se încăleacă.

JABE: N-am fost nicăieri, la nici o Floridă și dacă-mi dați voc, am să-mi serbez sosirea, sus, în pat, fiindcă sînt cam... obosit. *(Se duce cu greu spre scări în timp ce Eva și Sister plîng în spatele lui cu fața în batistă.)* Văd că s-au făcut niște schimbări aici. Oho! Cum de a ajuns raionul de încălțăminte înapoi, aici?

În atitudinea soților apare brusc o nuanță de dușmănie, vădit obișnuită între ei.

LADY: Știi bine c-am avut întotdeauna dificultăți cu lumina, în acest magazin.

JABE: Și tocmai de-aia ai pus raionul de încălțăminte mai la întuneric?

Foarte cu cap: O foarte inteligentă soluție la această problemă, Lady.

LADY: Știi, Jabe, că ți-am spus că o să trebuiască să instalăm neon aici.

JABE: Mda, bine. Mîine am să aduc niște negri să mă ajute să mut raionul de pantofi înapoi, lângă vitrină.

LADY: Ai să faci cum vrei tu, e magazinul tău.

JABE: Îmi pare bine că ți-ai amintit de asta.

Lady se depărtează brusc. El începe să urce scările urmat de Pee Wee și Dog. Femeile se îngîmădesc în prăvălie și zăpălesc între ele. Lady se lasă, obosită, într-un fotoliu, lângă masă.

BEULAH: Niciodată omul ăsta nu va mai cobori pe picioarele lui, această scară.

DOLLY: Da, niciodată, scumpo, ni-ci-o-datîl.

BEULAH: Avea sudoarea morții pe față! N-ai observat că avea sudoarea morții pe față?

DOLLY: Era galben ca lămîia, galben ca un...

Sister suspină.

EVA: Sister, Sister!

BEULAH *(se apropie de Lady)*: Lady, nu cred că ai chef să vorbești despre asta tocmai acum, dar Dog și cu mine sîntem foarte îngrijorați.

DOLLY: Pee Wee și cu mine sîntem și noi foarte îngrijorați.

LADY: Despre ce?

BEULAH: Operația lui Jabe, la Memphis... A reușit?

DOLLY: N-a reușit?

Lady se uită la ele fără să le vadă. Femeile, afară de Carol, se apropie cu priviri pline de o curiozitate morbidă.

SISTER: A fost prea tîrziu pentru o intervenție chirurgicală, nu-i așa?

EVA: Nu a reușit?

Se aude o bătaie tare, regulată, în tavan.

BEULAH: Ne-a spus cîeva că era prea tîrziu, pentru cușit.

DOLLY: Noi tragem nădejde că situația nu este deznădăjduită.

EVA: Sperăm și ne rugăm să nu fie disperată.

Toate au un zîmbet șters, inconștienți, pe față. Lady le privește pe rînd pe fiecare și începe să ridă ușor, pe neașteptate, apoi se ridică brusc de la masă și se îndreaptă spre scări.

LADY *(ca și cum ar fugi de ele)*: Iertați-mă, trebuie să mă duc sus, Jabe ciocănește după mine.

Lady urcă. Femeile se uită fix după ea.

CAROL *(întrerupe liniștea brusc cu o voce clară)*: A propoz de ciocănit, am și eu o bătaie în motorul meu. Mereu aud cioc, cioc, și cînd întreb: cine e? tace. Și nu știu dacă sînt semnalizările vreunui strămoș mort, sau e numai motorul care e gata să mă părăsească în puterea nopții, pe șoseaua Dixie. Te pricepi la mecanică?

Sînt sigură că da. Vrei să fii at t de dr gu ,  i să faci un mic drum cu mine?

Ca să po i auzi bătaia accia.

VAL: Nu am vreme.

CAROL: Dar ce ai de făcut?

VAL: A tept să vorbesc cu cineva pentru o slujbă in magazinul acesta.

CAROL:   i ofer eu o slujbă.

VAL: Vreau o slujbă plătită.

CAROL: Pot să te  i plătesc.

Femeile  optesc tare in fundul scenei.

VAL: Las-o pe m ine, sau pe altă dată.

CAROL: Dar nu pot r m ine aici peste noapte. Nu am voie să înnoptez in acest oraș. (*  optele se aud mai tare. Cuv ntul « stric t  » se aude foarte clar. Fără a se întoarce, Carol z mbe te vesel.*) Ce spun? Auzi ce spun femeile astea despre mine?

VAL: Tratează-le la rece...

CAROL: Crezi că  a  ceva se poate trata la rece? Co-au spus? Că sînt o stric t ?

VAL: Dacă nu vrei să se vorbească despre dumneata, atunci de ce te furdezi tip tor, de ce faci...

CAROL: C  să mă arăt!

VAL: Cum?

CAROL: Nu vreau să trec neobservată, vreau să f u văzută, auzit , sim tit ! Vreau să știe lumea că trăiesc! Dumneata nu vrei să știe toată lumea că tr ie ti?

VAL: Eu vreau numai să trăiesc  i puțin îmi pasă dacă lumea  tie asta, sau nu.

CAROL: Atunci de ce c n i la chitară?

VAL: Dumneata de ce dracului vrei să te arăți la toată lumea?

CAROL: Atunci, pentru același motiv?

VAL: Nu, noi nu mergem pe același drum...

El moreu se depărtează de ea; ea îl urmează mereu. Toate frazele ei sînt for ate.

CAROL: Am fost c ndva ceea ce se nume te o reformatoare întru Hristos.  tii dumneata ce este asta? Un fel de exhibi ionism nepedepsit.  ineam discursuri, trimiteam scrisori de protest

 n legătură cu masacrarea organizată a negrilor, care constituie majoritatea popula iei din districtul acesta. Consideram că era nedrept ca ei să moară de foame  i de pelagră, c nd se prăpădesc recoltele din cauza g r  itelor, sau a verilor prea ploioase. Am vrut  i am încercat să construiesc dispensare  i am cheltuit in acest scop toți banii pe care mi i-a lăsat mama.  i c nd acel Willie Mc. Gee a fost trimis pe scaunul electric pentru că a avut rela ii nepermise cu o prostituată albă... (*vocea ei tremură de emo ie*) am făcut una de pomină. Am pus pe mine un sac  i am pornit-o pe jos spre re edin a guvernatorului. Era iarnă. Am plecat descul   i îmbrăcată numai cu sacul acela ca să  nminez guvernatorului acestui stat protestul meu personal. Da, cred că a fost  i un pic de exhibi ionism din partea mea, însă nu numai asta. Mai era ceva, sigur că mai era. La fiecare pas, huiduit , batjocorită,  i scuipată!  i după numai  ase mile de mar  spre capitală am fost arestată! Ghici pentru ce? Pentru vagabondaj  i desfr nare. Da, da, asta a fost acuza ia: « vagabondaj  i desfr nare », fiindcă au decis că acel sac de cartofi pe care îl aveam pe mine nu era o îmbrăcămintă cuvin ioas ... Ei, dar asta a fost cu multă vreme în urmă, iar astăzi din reformatoare n-a mai rămas nimic. Sînt pur  i simplu o « vagabondă desfr nat  ». Acum le ar  eu lor cum arătă într-adevăr o « vagabondă desfr nat  », dacă   i pune toată inima ei într-asta,  a  cum fac eu. E-n regulă.  i-am spus povestea mea, povestea unei femei exhibiționiste. Acum    vrea să faci  i tu ceva pentru mine. Du-mă, te rog, cu mașina mea, pe Dealul Cipreșilor.  i acolo vom asculta cum glăsuiesc morții. Ei vorbesc, de-adevărat, acolo sus. Flec resc unii cu al ii, ca p   rile de pe deal, dar tot ce spun ei se reduce la un singur cuv nt  i acel

cuvînt este: « trăiește, trăiește, trăiește, trăiește, trăiește! » Este tot ce au învățat ei, după o viață de om, este singurul sfat pe care ți-l pot da. Trăiește, și atîta tot... (*Deschide ușa.*) E simplu! Un sfat cum nu se poate mai simplu...

Iese. Vocile femeilor încep să crească într-un murmur indistinct, ca un sîsiit de gîscă.

VOCILE FEMEILOR: Nu, nu e beată! Ia stupefiantă!

— În orice caz nu este normală!

— Tatăl și fratele ei au fost preveniți de către Asociația Vigilenților că e mai bine s-o țină în afara orașului nostru.

— Este complet depravată.

— Da, e o stricăta.

— Stricăta pină-n măduva oaselor.

Ca și cum ar fi degustat de vocile lor guierătoare, Val își ia brusc chitara și iese afară din magazin în timp ce VEE TALBOTT apare pe palier și strigă:

VEE: Domnule Xavier! Unde este domnul Xavier?

BEULAH: A plecat, scumpo.

DOLLY: Trebuie să suportți și asta, Vee. Ai mai pierdut un candidat întru salvarea sufletului. A trecut de partea celorlalți.

BEULAH: S-a dus cu Carol Cutrere pe Dealul Cipreșilor.

VEE (coboînd): Dacă unele din voi, femei în toată firea din Two River, ați da exemple mai bune, ar fi mai mulți tineri de treabă pe la noi.

BEULAH: Ce vrei să spui cu asta?

VEE: Vreau să spun că femeile care dau petreceri unde doamnele se îmbată atît de tare încît nu mai știu care este bărbatul lor și care bărbatul altei doamne, ori mai fac parte și din consiliul parohial și după slujba duminicală joacă poker pe bani...

BEULAH: Huo, destul, rogu-te! Va să zică asta este sursa birfelilor murdare care circulă pe-aici.

VEE: Nu fac decît să repet ceea ce mi-au spus alții. Eu nu am fost niciodată la aceste petreceri.

BEULAH: Nu, și nici nu vei fi poftită vreodată! Ești o cobe publică. Mai ești și o prefăcută de n-ai pereche!

VEE: Încerc să îndrept sufletele și să imblînzesc moravurile. Dumneata cu chefurile dumitale nu te ocupi decît cu stricarea lor. Eu mă duc sus, mă duc sus! (*Fuge pe scări.*)

BEULAH: Îmi pare bine că i-am spus ce-aveam în gușă, acestei muieri. Nu pot să rabd fățărnicia. Dolly, hai să punem aceste lucruri pieritoare în frigider și să le lăsăm acolo. Nu mi-a fost niciodată așa silă de toate și de tot!

DOLLY: O, doamne! (*Se oprește pe scări și strigă:*) Pee Wee! (*Iese cu farfuriile.*)

SISTER: Femeile-astea două sînt niște gunoaie.

EVA: Familia lui Dolly din Blue Mountain e calică lipită pămîntului... niște lepădături ale rasei albe. Lolly Tucker mi-a spus că bătrînul stă pe prispă fără pantofi și bea bere de-a dreptul din butoi. Hai să luăm florile astea, să le ducem la biserică, la altar.

SISTER: Și să scriem în registrul parohial că sînt din partea lui Jabe.

EVA: Am să iau și aceste sandviciuri cu măsline. Au să pice bine, la ceaiul ajutorului episcopului.

Dolly și Beulah traversează sala.

DOLLY: Mai avem timp să ne întoarcem.

BEULAH (strigînd): Doog!

DOLLY: Pee Wee!

Se reped și ies din magazin.

EVA: Va să zică stă pe prispă fără pantofi?

SISTER: Și bea bere din butoi.

Ies amîndouă cu umbrelele. Bărbații coboară scările.

ȘERIFUL TALBOTT: Mi se pare că Jabe se duce. Mai mult ca sigur că n-apucă să se coacă bumbacul.

PEE WEE: El niciodată n-a arătat bine.

DOG: Ei da, dar acuma arată și mai rău.

(Traversează spre ușă.)

ȘERIFUL: Vee! Hei, Vee!

VEE (*de pe palier*): Taci o dată! Eu mai rămân. Trebuie să vorbesc cu Lady despre băiatul acela și n-am putut față de Jabe, fiindcă el crede că va putea să lucreze singur iarăși.

ȘERIFUL: Hai să mergem și termină o dată cu prostiile.

VEE: Cred că ar trebui să aștept pînă cînd se întoarce băiatul acela.

ȘERIFUL: M-am săturat să tot faci pe caraghioasa, ori de cite ori găsești cite un neisprăvit care s-a rătăcit prin districtul ăsta.

Se aude un claxon de mașină. Vee își urmează soțul. Zgomot de mașină care pleacă. În depărtare latră ciinii în timp ce luminile scad și se sting, ca să indice o scurtă trecere de timp.

Scena II

Cîteva ore mai tîrziu. E noapte. Prin geamul mare al vitrinei apare într-o lumină slabă un peisaj citadin, sub un cer cu lună și cu nori în mișcare. Afară se aude risul unei fete; este Carol al cărei ris sonor este urmat de zgomotul motorului, care se depărtează repede.

Val intră în magazin înainte ca zgomotul mașinii să se depărteze complet, în timp ce undeva pe șosea un ciine mai latră încă după ea. El exclamă încet «*Isuse*» se duce spre bufet și-și șterge urmele de ruj de pe gură și față cu un șervețel de hirtie, apoi își ia chitara pe care o lăsase pe tejghea.

Se aud pași ce coboară: apare Lady pe palier într-o rochie de casă de flanelă, tremurînd în aerul rece; pocnește din degete, nerăbdătoare, chemîndu-l pe bătrînul ciine Bella care vine șchiopătînd, lîngă ea. Lady nu-l vede pe Val așezat în umbra tejghelei și se îndreaptă direct spre telefon, lîngă scară. E nervoasă; cînd vorbește parcă șipă.

LADY: Dați-mi, vă rog, farmacia. Știu că farmacia este închisă, la telefon e doamna Torrance. Și magazinul meu este închis, dar am aici un om bolnav, care de-abea s-a întors de la spital, da, da, un caz urgent. Treziți-l pe domnul Dubinski, lăsați să sune pînă cînd va răspunde, o un caz urgent. (*Pauză: murmură ceva între dinți.*) Porcă miseria! — Mai bine aș fi în mormînt, în mormînt era mai bine...

VAL (*calm*): Nu, nu crezi asta, Lady.

Ea tresare, se întoarce și-l vede și fără a lăsa telefonul deschide casa și scoate ceva de acolo.

LADY: Ce faci aici? Știi bine că magazinul e închis.

VAL: Am văzut că era lumină, și ușa era deschisă și atunci am intrat...

LADY: Vezi ce am în mînă? (*Ridică un revolver deasupra nivelului tejghelei.*)

VAL: Ai de gînd să mă împuști?

LADY: Am să trag, dacă n-o ștergi imediat de aici, domnule.

VAL: E-n ordine, Lady, m-am întors numai să-mi iau chitara.

LADY: Să-ți iei chitara? (*El o ridică cu gravitate.*) Aha...

VAL: Miss Talbott m-a adus. Eram aici cînd te-ai întors de la Memphis, nu-ți amintești?

LADY: Ah, da... Ai fost aici tot timpul?

VAL: Nu, am plecat și m-am întors.

LADY (*la telefon*): V-am spus să lăsați telefonul să sune pînă cînd răspunde! Nu întrerupeți, lăsați-l să sune, lăsați-l să sune! (*Către Val:*) Ai plecat și ai venit înapoi?

VAL: Da.

LADY: Do ce?

VAL: O cunoști pe fata care era aici?

LADY: Carol Cutrerre?

VAL: Mi-a spus că era ceva în nere-

gulă la mașina ei și m-a rugat să i-o repar.

LADY: Și i-ai reparat-o?

VAL: Mașina nu avea nimic, în schimb ea nu era-n regulă cu direcția...

LADY: Ce direcție?

VAL: A greșit direcția în legătură cu mine.

LADY: Ce a greșit?

VAL: I s-a năzărit că port de gît o firmă: «animal de reproducție».

LADY: I s-a năzărit că... ce? (*Brusc, la telefon:*) Oh, domnule Dubinski, îmi pare rău că te-am trezit, dar chiar acum l-am adus pe bărbatul meu de la spitalul din Memphis și mi-am uitat cutia cu luminal în... Trebuie să iau ceva! N-am dormit de trei nopți și simt că-mi pierd mințile, mă auzi? Îmi pierd mințile. N-am închis ochii trei nopți, trebuie să am niște tablete, acum, în astă-noapte. Te rog, ascultă-mă, dacă vrei să rămii furnizorul meu, trimite-mi câteva tablete... Atunci adu-le dumneata personal, ce dracu, te rog scuză-mi expresia. Înțelege că simt că înnebunesc chiar în clipa aceasta! (*Pune receptorul la loc violent*) Doamne... tremur de frig! E frig în acest magazin ca într-un frigider și nu știu de ce casa asta nu ține niciodată căldura. Poate că tavanul este prea înalt, sau altceva, dar nu ține căldura de loc. Acum spune ce vrei. Eu trebuie să mă duc sus.

VAL: Uite, pune asta pe dumneata.

Își scoate haina și i-o întinde. Lady n-o ia imediat, se uită la el încrebător și apoi ia haina încet în mîini, o examinează, își trece degetele peste pielea de șarpe.

LADY: Din ce e făcută haina asta? pare a fi piele de șarpe.

VAL: Da, chiar din asta e și făcută.

LADY: Dar ce faci cu o haină din piele de șarpe?

VAL: E ca un fel de marca fabricii. Lumea îmi spune Piele de șarpe.

LADY: Cine îți spune așa?

VAL: O, în baruri și în toate locurile

unde am lucrat. Dar acum le-am părăsit. M-am săturat de acest fel de...

LADY: Ești comediant?

VAL: Cînt și mă acompaniez din chitară.

LADY: Da? (*Îmbracă haina ca și cum ar vrea s-o simtă mai bine.*) Este caldă și bună.

VAL: Cred că a încălzit-o corpul meu...

LADY: Înseamnă că ești un tinăr cu singele fierbinte...

VAL: Asta e adevărat...

LADY: Pentru numele lui Dumnezeu, ce cauți dumneata pe aici?

VAL: De lucru.

LADY: Tineri ca dumneata nu lucrează.

VAL: Cum adică, tineri ca mine?

LADY: Tineri care cîntă din chitară și se laudă cu singele lor fierbinte...

VAL: Întîmplător, asta e adevărul. Temperatura mea normală este întotdeauna cu câteva grade mai ridicată decît cea obișnuită. Cîinii o au așa. Pentru mine temperatura cîinilor e temperatura normală, asta e adevărul...

LADY: Nu, zău?

VAL: Nu mă crezi?

LADY: N-am nici un motiv să nu te cred, dar ce-i cu asta?

VAL: De fapt, nimic...

Lady ride, destinsă pe neașteptate; Val suride discret, cu căldură.

LADY: Ești un ipochimen ciudat, foarte ciudat! Cum de te-ai rătăcit pe la noi?

VAL: Treceam cu mașina pe aici astă noapte și am avut o pană care m-a oprit în drum. Ploua cu gălcata și s-a nimerit să găsesc un loc să dorm, la închisoarea districtului. Doamna Talbott m-a poftit acolo, mi-a dat un pat de campanie într-o celulă, și mi-a spus că dacă mai rămîn pe aici pînă te întorci dumneata de la Memphis mi-ai putea da o slujbă în magazin, ca să vă ajut pentru că bărbatul dumitale este bolnav.

LADY: Ah, așa... Ei, pot să-ți spun că în chestia asta s-a îngelat... Dacă ar fi să angajez un om, aș lua pe cineva cunoscut, în orice caz cineva de pe

aici, cu nu pot angaja un străin cu o... haină de șarpe și o chitară... și care are o temperatură de dulău. (Își dă capul pe spate, ride din nou brusc, dar cald, și începe să-și scoată haina.)

VAL: Mai ține-o.

LADY: Nu, trebuie să mă duc sus acum, iar dumneata trebuie să pleci...

VAL: N-am unde să mă duc.

LADY: Fiecare își are socotelile lui, și socotelile dumitale nu mă privesc.

VAL: Dumneata de ce nație ești?

LADY: De ce mă întrebi asta?

VAL: Pari a fi străină.

LADY: Sint fata unui macaronar contrabandist care a murit ars cu livada lui o dată. Ia-ți haina...

VAL: Ce ai spus despre tatăl dumitale?

LADY: Ce-am spus?

VAL: Un macaronar contrabandist și mai ce?

LADY: Și l-au ars de viu cu livada lui cu tot. Și ce-i cu asta? Povestea e răs-cunoscută în regiune. (*Jabe bate în tavan.*) Trebuie să mă duc sus, a bătut după mine.

Închide lumina de deasupra tejghelei și în aceeași clipă el începe să cinte din chitară «Iarba cerului». Se oprește pe neașteptate și spune brusc:

VAL: Mă pricep la reparații electrice. (*Lady se uită la el cu blindeșe.*) Știu să fac tot felul de lucruri. Astăzi am împlinit 30 de ani și am pus cruce vieții pe care am dus-o pînă acuma. (*Pauză; în depărtare lărat de câini.*) Am trăit în stricăciune, dar nu sint stricat. Și uite de ce. (*Ridică chitara.*) Tovarășa vieții mele! Ori de cîte ori mă atinge ceva necurat ea mă spală ca o apă limpede. (*Cîntă încet, cu un zîmbet șters.*)

LADY: Ce o cu inscripțiile acelea de pe ea?

VAL: Autografe de muzicieni pe care i-am întilnit pe unde am umblat.

LADY: Pot să le văd și eu?

VAL: Aprinde lumina.

Ea aprinde un bec cu un abajur verde deasupra tejghelei. Val ține instrumentul cu mîlă gîngășie ca și cum ar fi fost un copil între ei; vocea lui e caldă, intimă, tandră.

VAL: Vezi acest nume? E Leadbelly.

LADY: Cine e Leadbelly?

VAL: Cel mai mare artist din toate timpurile. Cînta pe o chitară de 12 strunc. Atît de bine a cîntat o dată încît a înmuiat și inima de piatră a unui guvernator din Texas care l-a grațiat de ocnă... Și uite-l pe asta. E Oliver! King Oliver! E un nume nemuritor, Lady. Cel mai mare trompetist, de la arhanghelul Gabriel încoace.

LADY: Și cestălalt?

VAL: O, acesta? Și ea e nemuritoare. Numele negresci Bessie Smith este înscris printre stele. Jim Crow a omorît-o, ca pe John Bob-de-orz. Da, Bessie Smith a fost linșată dar asta e o altă poveste... Și pe-asta de aici îl vezi? Alt nemuritor.

LADY: Fats Waller? Și numele lui stă scris între stele?

VAL: Da. Numele lui este de asemenea înscris printre stele...

Vocea ei este acum plină de intimitate și blindeșe; între ei plutește o vrajă lîdă, corpurile lor aproape că se ating, doar chitara le desparte.

LADY: Ai lucrat vreodată în comerț?

VAL: Toată viața mea am vîndut cîte ceva cuiva.

LADY: Asta o facom fiecare. Ai vreo referință la dumneata?

VAL: Am recomandăția aceasta.

Scoate o scrisoare împăturiidă, usată, dintr-un portofel din care cad pe podea diferite fotografii și cărți poștale. Îi întinde hîrtia grav și se apleacă să stringă ce a căsut, în timp ce ea citește scrisoarea de recomandăție.

LADY (*citind rar, cu voce tare*): «Acest tînăr a lucrat la mine 3 luni, în atelierul meu de reparat mașini și este

în adevăr un muncitor serios, bun și cinstit, dar e un mare palavragiu și acesta este motivul pentru care eu l-am concediat, însă aș fi vrut să... (apropie scrisoarea de lumină) aș fi vrut să-l păstrez. Al dumneavoastră...»

Val se uită la ea foarte serios, clipind puțin.

LADY: Asta zic și eu, referință.

VAL: Așa spune acolo?

LADY: Nu știi ce scrie acolo?

VAL: Nu. Omul a sigilat plicul.

LADY: Nu este genul de referință care ar putea să-ți facă mult bine, băiete.

VAL: Nu, acumă îmi dau seama că nu.

LADY: Totuși...

VAL: Ce anume?

LADY: Nu are importanță ce spune lumea despre dumneata. Te pricepi la măsurile de pantofi?

VAL: Cred că da.

LADY: Ce înseamnă David 75? (Val se uită la ea lung și dă din cap încet.) 75 înseamnă lungime șapte și jumătate iar David înseamnă lățimea D. Știi să faci un schimb?

VAL: Da, aș putea să fac o schimbare.

LADY: În mai bine, sau în mai rău, ha, ha! Ei (pauză) ei bine, vezi camera cealaltă, acolo după arcadă? Este patiseria; acum e închisă, e-n renovare; dar va fi curînd redeschisă și am de gînd să fac concurență tuturor localurilor de noapte din această regiune; deverul începe după ce se termină programele la cinematografe. Am de gînd să servesc aici băuturi tari. Am să zugrăvesc totul din nou. Am un plan întreg în minte. (Vorbește cu vioiciune ca pentru sine.) Crengi artificiale de viță și de pomi în floare vor atîrna pe toți pereții și pe tavane. Va fi ca o livadă, în plină primăvară! Tatăl meu avea o livadă lângă Lacul Lunii. O grădină de vară cu 15 chioșculețe albe acoperite cu boltă de viță și cu mese înăuntru... Acolo serveam vin roșu, din via proprie, bere și whisky adus pe sub mină. Și ei i-am dat foc și a ars totul, tot,

pînă-n temelii! Și tatăl meu a ars de viu acolo... (Jabe bate deasupra mai tare și o voce răgușită strigă «Lady». Apare o siluetă la ușă și strigă: Madam' Torrance.) O, e farmacistul cu somniferele mele. (Merge spre ușă.) Mulțumesc, domnule Dubinsky, îmi pare rău că te-am deranjat, îmi pare rău...

(Bărbatul mormură ceva și pleacă. Se închide ușa.)

Du-te dracului, de ramolit bătrîn (Se întoarce cu pachetul.) Ai suferit vreodată de insomnie?

VAL: Pot să dorm, sau să nu dorm, exact cît și cînd vreau.

LADY: Adevărat?

VAL: Pot dormi și pe ciment, și pot să stau la volan fără să-mi fie somn 48 de ore. Și pot să-mi țin răsufarea 3 minute fără întrerupere; am făcut un pariu pe 10 dolari, că pot să fac asta și am cîștigat. Și pot să rabd o zi întreagă fără să beau un strop de apă.

LADY (tresare): Asta e chiar adevărat?

VAL (simplu ca și cum ar face o remarcă obișnuită): Da, chiar este. Într-o vreme am fost închis pentru vagabondaj și pus în lanțuri cu alți cîțiva. Am fost legat de un stîlp și am stat așa o zi întreagă în soare refuzînd să beau apă, ca să le arăt acelor nemernici cît pot să rabd.

LADY: Acum înțeleg ce a vrut să spună meșterul de la atelierul de reparații-auto cînd a scris că acest băiat este un mare palavragiu. Și, spune-mi, ce mai poți face altceva? Povestește-mi cum îți mai încerci voința.

VAL (zîmbeste): Se spune că o femeie e în stare să ardă un bărbat de viu. Eu aș putea să perpelesc o femeie de viu.

LADY: Minciuni! Ce fel de femeie?

VAL: Orică femeie bipedă.

LADY (amuzată, își aruncă capul spre spate într-un ris brusc, prietenos, căruia el îi răspunde zîbind cu candoarea unui copil): În orașul nostru sînt

o mulțime de femei care ar vrea să încerce perpelena dumatăle.

VAL: Am spus că aş putea. Nu spun că aş vrea.

LADY: N-ai grijă băiete, cu n-am de gînd să te pun la încercare. Întă, eu sînt o femeie pe care nu trebuie să o convingi de formidabila dumatăle voință.

VAL: De fapt, am pus cruce la toate astea.

LADY: De ce? Te-ai plictisit?

VAL: Nu m-am plictisit, dar sînt dezgustat.

LADY: O, ești dezgustat, nu zău?

VAL: Vezi Lady, în lumea asta oamenii se împart în cei care sînt cumpărați, și cei care-i cumpără, ca pe niște bălci de porc într-o măcelărie!

LADY: Nu-mi spui nimic nou.

VAL: Poate că te-ai gîndit că sînt totuși mai multe feluri de oameni în această lume. Dar, Lady, sînt numai două feluri de oameni: unii care sînt cumpărați și alții care cumpără! Nu! de fapt mai este un soi de oameni.

LADY: Care anume?

VAL: Acei ce nu au fost încă prinși în jocul acesta.

LADY: Și dumneata vei fi prins băiete, pînă la urmă.

VAL: Nu vreau să mă prindă.

LADY: Atunci mai bine nu te opri în orașul nostru.

VAL: Știi, există pe lume o pasăre care nu are picioare, și de aceea nu se poate așeza pe nimic, ci trebuie să dea din aripi mereu, toată viața ei, acolo sus, în cer. Acesta e un lucru stabilit. Eu am văzut o dată o astfel de pasăre: murise și căzuse pe pămînt; era de un albastru deschis, ca seninul, iar trupșorul ei nu era mai mare decît degetul dumatăle mic. Crede-mă, că-i adevărat. Avea un trup mic și gingaș ca degetul dumatăle mic și o simțeau atît de ușoară în palmă, ca un fulg de ușoară. Iar aripile ei cînd le-am desfăcut erau largi și transparente de puteai prin ele să vezi cerul. Chestia asta se numește mimetism. Nu poți deosebi

aceste păsări albastre, de culoarea cerului, și de aceea șoimii nu le pot prinde, fiindcă nu pot să le distingă acolo sus, în albastrul cerului, aproape de soare!

LADY: Dar ce se întîmplă cînd se înnoarează?

VAL: Atunci zboară atît de sus încît pînă și blestemaților de șoimi le vine amețală și se lasă păgubași. Aceste păsărele nu au picioare, trăiesc o viață întreagă cu aripile întinse în bătaia vîntului; așa dorm și noaptea, adorm în brațele vîntului cu aripile întinse. Toate păsările, cînd le-a venit ceasul somnului își string aripile și coboară pe pămînt... (Se aude o muzică.) Numai ele dorm în brațele vîntului... (Privirea lui devine gingașă și gînditoare în timp ce își ia chitara și acompaniază muzica îndepărtată.) Nu coboară pe acest pămînt decît o singură dată, cînd le vine ceasul morții.

LADY: Aș vrea să fiu una din acele păsări.

VAL: Și eu aș vrea să fiu o pasăre ca aceea, să nu m-atingă stricăciunea niciodată.

LADY: Dacă vreodată una din aceste păsărele moarte va mai cădea pe pămînt și din întîmplare o vei găsi aș vrea să mi-o arăți; fiindcă mi se pare că numai îți închipui că ar exista o asemenea pasăre. Mie nu-mi vine a crede că există o ființă pe lume care să aibă o atît de mare libertate. Nu, nu, nici măcar o libertate mică de tot. Arată-mi o asemenea pasăre și am să-ți spun: «Da, Dumnezeu a creat o ființă perfectă!» Și așa da acest magazin cu tot ce e în el, ca să pot fii acea pasăre mică, de culoarea seninului... să dorm, măcar o singură noapte, în brațele vîntului și să plutesc departe printre stele...

Jabe bate în podea. Lady se uită spre Val.

LADY: Pentru că eu dorm cu un ticălos care m-a cumpărat în sold, ca marfă scăpată de la foc. Și în 15 ani nu am

avut o singură dată un vis frumos, nici un vis... O, nu știu de ce îți spun toate acestea dumitale, un simplu străin. (*Deschide casa.*) Uite ia un dolar și du-te de mănincă la automatul de pe șosea și vino înapoi mâine dimineată, când am să-ți găsesc de lucru. Te angajez deocamdată ca vânzător și când se va deschide patiseria poate te voi folosi acolo. Trage ușa când pleci; se închide singură! Dar un lucru trebuie stabilit între noi de la bun început.

VAL: Care lucru?

LADY: Pe mine nu mă interesează minunatele dumitale calități fizice; de fapt nu mă interesezi nici cît negru sub unghie. Dacă sîntem lămurîți în privința asta, ne vom înțelege, altfel, se strică treaba! Bine înțeles, văd că ești cam sărit de pe linie, dar sînt o mulțime de oameni mult mai trăzniți decît dumneata și totuși umblă liberi, iar unii dintre ei au chiar situații foarte înalte. Te rog să-ți viți asta-n minte. Să nu te ții pe-aici de prostii. Acum, pleacă. Du-te să măninci, ești cu siguranță flămînd.

VAL: Te superi dacă las asta aici? Tovarășa vieții mele? (*Arată spre chitară.*)

LADY: Las-o, dacă ții.

VAL: Mulțumesc, Lady.

LADY: Pentru puțin.

El se îndreaptă spre ușă, în timp ce, în depărtare, se aude un lătrat minios de ciine. Se întoarce, îi zîmbește și spune:

VAL: Eu nu știu altceva despre dumneata, decît că ești drăguță, de fapt cea mai drăguță ființă din cîte am întîlnit vreodată! Am să fiu serios, cinstit și muncitor, ca să-ți plac; și de cîte ori te va necăji insomnia, am să te ajut să-ți treacă. O doamnă care se ocupă cu osteopatia m-a învățat cum se fac niște masaje la ceafă, care produc cel mai sănătos și mai natural somn. Și-acum, noapte bună.

Iese. Scurtă pauză. Apoi ea își dă capul pe spate și ride vesel, ca o fetiță. Se întoarce, ia chitara și o mîngie cu tandrețe și cu oarecare uimire, în timp ce cortina cade.

ACTUL 2

Scena I

În magazin, după amiaza, cîteva săptămîni mai tîrziu. Mesele și scaunele sînt din nou în raionul de patiserie. LADY pune jos receptorul. VAL stă afară, lingă ușă. Se întoarce și intră. Afară, pe șosea, cîteva perechi de catiri se muncesc să tragă un autocamion care a derapat pe pavajul înghețat. O voce de negru strigă «Hei-rup!»

VAL (*trece la fereastra din dreapta*): Un camion enorm de tipul Diamond a alunecat în șanț noaptea trecută și trei perechi de catiri trag să-l scoată afară... (*Se uită pe fereastră.*)

LADY (*venind din spate spre dreapta teșghelei*): Domnule, chiar acum am primit o serioasă plîngere contra dumitale, de la o femeie care spune că dacă

nu ar fi fost văduvă, bărbatul o venea aici și te bătea măr.

VAL (*un pas spre ea*): Zău? O fi fost pitica aia roșcovană?

LADY: Cum ai zis?

VAL: Am zis o femeie mică, cu părul roșu. Cu un palton în carouri, cu niște nasturi de sidex uite-așa de mari.

LADY: Am vorbit cu ea la telefon. Nu mi-a dat amănunte cum arată, dar mi-a reclamat că ai fost prea familiar cu ea. Am întrebat-o: «În ce fel? În vorbă, sau ca purtare?» Mi-a răspuns: «Amîndouă». De asta m-am temut băiete cînd te-am prevenit săptămîna trecută să nu te ții de maimuțării pe-aici.

VAL: Femeiușca aia cu părul roșu a venit să cumpere o ilustrată de felicitare, o «valentină» cum i se zice pe-aici și eu i-am spus că și pe mine mă cheamă Valentin. Cinci minute după aceea, a intrat un băiețel negru care mi-a înapoiat «valentina» cu ceva scris pe ea. Cred că o mai am... *(Se caută în buzunar și o scoate arătînd-o lui Lady care se apropie de el. Lady o citește și o rupe în bucăți, furioasă. El își aprinde o țigară.)*

LADY: Ți-a trimis un sărut cu ruj de buze... Și te-ai prezentat la adresa dată?

VAL: Nu, doamnă, pe semne că de asta se și plînge. *(Aruncă chibritul pe podea.)*

LADY: Ridică chibritul de pe podea!
VAL: Vrei să chemi polițaiul, sau ce vrei?

Ridică cu grijă chibritul și-l așvîrle afară pe ușă. Privirea ei îl urmărește din urmă. Val se întoarce mergînd lenș spre ea.

LADY: Și în fața ei mergeai în felul acesta?

VAL *(de la teighea)*: În ce fel?

LADY: Cu pașii ăștia rari și legănăți.

El o privește de aproape puțin uimit și foarte bine dispus.

LADY: Așa stăteai și în fața ei? Așa de aproape? În... poziția aceasta?

VAL: Ce poziție?

LADY: Tot ce faci evocă meren ceva.

VAL: Ce anume evocă?

LADY: Tot, tot ce povesteai că ai făcut bine ce vreau să spun. De ce crezi că ți-am dat costumul ăsta de lucru, simplu și serios?

VAL *(trist)*: Da... *(Oftoază și-și scoate haina albastră.)*

LADY: De ce-ți scoți haina?

VAL: Ți-o dau îndărăt... Pantalonii îi schimb în cabină. *(Îi dă haina și se îndreaptă spre nișă.)*

LADY: Ei! îmi pare rău! Mă auzi? N-am dormit bine noaptea trecută. Ei! Ți-am spus că îmi pare rău! N-auzi? *(Intră în cabină și se întoarce îndată cu chitara lui Val, trecînd spre dreapta. El o urmează.)*

VAL: Dă-mi chitara, Lady. Îmi găsești prea multe cusururi: eu am făcut tot ce am putut ca să fie bine.

LADY: Ți-am spus că-mi pare rău. Vrei să-ți cad în genunchi și să-ți ling praful de pe pantofi?

VAL: Eu te rog doar să-mi dai înapoi chitara.

LADY: Sint mulțumită de dumneata. Sint foarte mulțumită, crede-mă!

VAL: Nu se prea vede.

LADY: Nervii îmi sint zdruncinați. *(Îi întinde mina.)* Dă-mi mina.

VAL: Vrei să spui că nu-s concediat, că nu trebuie să plec?

Își strîng mîinile bărbătește. Ea îi dă chitara și o tăcere se lasă între ei.

LADY: Vezi, noi nu ne cunoaștem încă. Noi... de-abea acum începem să ne cunoaștem.

VAL: Așa e, sintem ca două animale străine care la început se adulmecă unul pe altul.

Această imagine o jensează. El trece pe lîngă ea, se apleacă peste teighea și-și depune chitara.

LADY: Nu chiar așa, dar...

VAL: Nu ne cunoaștem încă. Cum ajung oamenii să se cunoască între ei? Pe vremuri eu credeam că prin simpla atingere.

LADY: Prin ce?

VAL: Prin atingere, adică se ating unul de altul.

LADY *(se așază pe scaunul de încercat pantofii, care a fost adus la vitrină, în dreapta)*: A, vrei să zici prin contact... intim!

VAL: Poate... Dar mai târziu mi s-a părut că tocmai asta îi face și mai străini, mai străini ca înainte...

LADY: Atunci cum crezi dumneata că pot ajunge oamenii să se cunoască?

VAL (se așază pe tejghea): Ca răspuns la ultima dumitale întrebare, numai atita știu: nimeni nu ajunge să cunoască pe nimeni! Toți sintem condamnați la carceră pe viață, în propria noastră piele! Mă înțelegi, Lady? Ceea ce îți spun acum este purul adevăr și trebuie s-avem tăria să-l înfruntăm. Executăm pe viață o sentință de temniță grea înăuntrul singurei noastre

piei, mereu singuri cît trăim pe acest pămînt!

LADY (se ridică și se apropie de el): O, nu, eu nu sint o mare optimistă, dar nu pot să fiu de acord cu o concluzie atît de tristă.

Au o gravitate blindă, de copii: magazinul este cufundat în semiintineric. Ea se așază pe scaun, în dreapta tejghelei.

VAL: Ascultă! Mi-am trăit copilăria într-un loc numit Iazul Vrăjitoarelor. Toate rudele mele s-au risipit ca puful păpădiei. Am rămas acolo singur în marginea iazului, vinînd în sezonul

oprit și ascunzându-mă ca-un ins în afară de lege. Fii atentă! Și mereu, în tot acel răstimp de singurătate, aveam simțămîntul că așteptam ceva!

LADY: Ce anume?

VAL: Ce așteaptă fiecare. Așteptam să se întimplă ceva, orice, care să facă lucrurile, viața, să aibă mai mult sens... E greu să-mi amintesc ce fel de simțămînt era, pentru că e mult de cînd l-am pierdut, era ca o întrebare la care aștepti neapărat un răspuns. Dar, ca de obicei, ori nu întrebi ce trebuie, ori întrebi pe cine nu trebuie și răspunsul nu vine. Crezi că se oprește

lumea din mers, pentru că tu unul n-ai ce ți-ai dorit? Nu, viața merge înainte, ca și cum totul ți-ar fi fost dat; trec zile după zile și nopți după nopți, iar tu aștepti mereu ca cineva să-ți răspundă la întrebare și mergi înainte, ca și cum ți s-ar fi dat acest răspuns. Și la urmă, în fine...

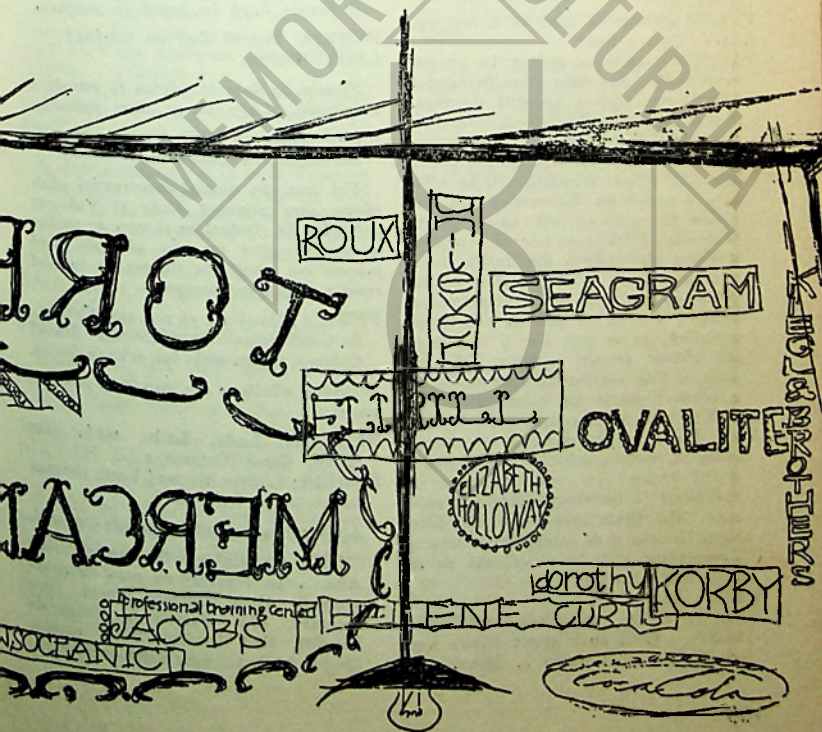
LADY: În fine ce?

VAL: În fine capeți marele răspuns amăgitor.

LADY: Care e răspunsul acela?

VAL: Nu te prefacă că nu-l știi, pentru că-l știi.

LADY: Dragostea?

VAL (*pune mina pe umărul ei*): Acesta este marele răspuns amăgitor, răspunsul lui Dumnezeu. El a păcălit mulți proști, ca mine și ca dumneata. Crede-mă, asta e adevărul, Lady, și e mai bine să-l privești în față.

Lady se uită gânditoare la Val care continuă să vorbească așezat pe un scaun lângă teșgea.

VAL: Pe iazul acela am întâlnit o fată; împlinisem 14 ani. În acea zi simteam că dacă voi visli mereu în josul lacului, până departe, voi întâlni negreșit acel lucru pe care îl așteptam de atîta vreme!

LADY: Fata de pe iaz a fost răspunsul așteptat?

VAL: M-a făcut să cred că a fost ea.

LADY: Cum a fost?

VAL: Fără veste a apărut în pragul unei colibe. Așa cum stam în fundul bărcii, am zărit-o apărînd deodată. A stat așa citeva clipe, goală, numai cu lumina zilei strălucind în jurul ei, ca o aureolă cerească. Așa mi s-a părut mie. Ai văzut vreodată cit de albă este o scoică pe dinăuntru? Așa era pielea trupului ei, alb ca o perlă. O doamnă! Îmi amintesc că o pasăre a țîșnit de undeva din iarbă și în zbor a aruncat cu aripile ei o umbră peste chipul fetei și în clipa aceea pasărea a scos un fluierat ascuțit și melodios, ca și cum i-ar fi dat fetei un anume semn al așteptat, că am sosit, și fata s-a întors, mi-a zîmbit și a intrat îndărăt în colibă...

LADY: Și te-ai luat după ea?

VAL: Da, m-am luat după ea, am zburat către ea, precum o pasăre zboară după o altă pasăre! Am crezut că mi-a dat răspunsul la întrebarea care mă chină. Mai tîrziu însă n-am mai fost sigur de asta și de atunci întrebarea a devenit tot atît de complicată ca și răspunsul. Apoi...

LADY: Apoi?

VAL: La 15 ani am părăsit Iazul Vrăjitoarelor. Cînd mi-a murit ciunele am vîndut barca și pușca... M-am dus

la New Orleans, în această haină de piele de șarpe... și nu mi-a trebuit mult ca să aflu adevărul.

LADY: Ce ai aflat?

VAL: Am aflat că afară de pieile de șarpe și alte piei de sălbăticiuni pe care le vinasem pe baltă, mai aveam ceva de vîndut. Pe mine-insumi! Iată răspunsul...

LADY: Nu, nu acesta este răspunsul!

VAL: Atunci spune-mi-l dumneata.

LADY: Nu cunosc răspunsul, dar știu că stricăciunea nu este singurul răspuns. Atîta lucru știu și eu. Dacă aș fi știut că acesta este răspunsul, aș fi luat revolverul lui Jabe, sau flaconul lui de morfină și...

O femeie intră în goană în magazin.

FEMEIA: Pot să dau un telefon?

LADY: Poftim.

Femeia se duce la telefon și introduce o monedă. Lady merge către patiserie.

LADY (*către Val*): Adu-mi, te rog, din frigider o Coca-cola.

Val iese. În timpul conversației gălăgioase care urmează, Lady și Val par cufundați în gînduri ca și cum ar medita asupra discuției lor. În ultimele două minute s-a auzit un clacson de mașină repetat, destul de aproape.

FEMEIA: Da-ți-mi, vă rog, casa Cutrere, da-ți-mi casa Cutrere. Cu David Cutrere, sau cu soția lui, oricare din ei.

Beulah năvălește din stradă în mijlocul scenei.

BEULAH: Lady, Lady, unde este Lady? Carol Cutrere a...

FEMEIA: Liniște, te rog! L-am chemat la telefon pe frate-său!

Lady stă la o masă în sala de confecții.

FEMEIA (*la telefon*): Cu cine vorbesc? Aha... În legătură cu sora dumneavoastră, Carol Cutrere. Sună, fără încetare, din clacson la stația de benzină Red Crown. Sună mereu, fiindcă bărbatul meu a dat ordin gara-

jiștilor lui să nu o servească și acum sună și sună din clacson de a strîns o grămadă de lume acolo... Domnule Cutrere, după cîte știu, dumneavoastră și tatăl dumneavoastră ați promis să nu mai permiteți acestei fete să stea în orașul nostru. Așa am înțeles noi, toți cei de aici. (*Se aude clacsonul.*)

BEULAH (*ascultă foarte emoționată și cu aprobare*): Așa! Zici bine! Spune-i că dacă... (*Intră Dolly.*)

DOLLY: A coborît din mașină și...

BEULAH: Sst!

FEMEIA: Am vrut numai să vă anunț că s-a întors în oraș și că s-a pus iarăși pe scandal. Bărbatul meu încearcă să vorbească la telefon de la stația Red Crown, cu șeriful... (*Dolly iese și se uită afară.*) Așa că dacă au să pună iar mîna pe ea, să nu ziceți că nu v-am prevenit, domnule Cutrere... (*Clacson.*)

DOLLY (*intră*): Așa! Ce bine-mi pare!

BEULAH: Unde e, unde s-a dus acum?

FEMEIA: Ar fi bine să vă grăbiți.

Da, tocmai. Noi ținem foarte mult la dumneavoastră și la tatăl dumneavoastră și la doamna Cutrere, însă Carol să nu ne ceară să o servim la stația noastră, fiindcă o vom trata cu refuz. Ea nu este... Alo! Alo... (*Lovește violent în telefon.*)

BEULAH: Co-a spus frate-său? Vine s-o ia?

DOLLY: Cheamă biroul șerifului!

Beulah iese din nou afară. Val se întoarce cu o sticlă de coca-cola pe care o dă lui Lady. Dolly se ia după Beulah.

DOLLY: Ce se mai întîmplă acum?

BEULAH (*de afară*): Priviți, priviți, toți o împing afară din stație.

O uită pe Lady în această învîlmă-gală nouă. Femeia venită de la stația de benzină dă buzna afară din magazin.

DOLLY: Unde-i Carol?

BEULAH: Se îndreaptă spre farmacia White Star.

Dolly intră înapoi și fuge spre telefon.

BEULAH (*merge spre Lady*): Lady, vreau să-mi dai cuvîntul că dacă această fată Cutrere vine aici, dumneata n-o vei servi. Mă auzi?

LADY: Nu.

BEULAH: Poftim? Ai să refuzi s-o servești, nu-i așa?

LADY: Eu nu pot să refuz pe nimeni în acest magazin.

BEULAH: Și de ce nu poți, mă rog?

DOLLY: Liniște! Vorbesc la telefon!

BEULAH: Cui îi telefonezi, Dolly?

DOLLY: Farmacistului. Vreau să mă asigur că domnul Dubinski va refuza s-o servească pe aia. (*Caută o monedă și o introduce în aparat.*) Dați-mi starmacia White Far, vreau să spun... (*lovește din picior*) farmacia White Star! Sint așa de emoționată că mă bilbli.

Lady îi înmînează băutura lui Val. Beulah e la fereastră.

DOLLY: Sună ocupat. Ce face aia? A ieșit?

BEULAH: Nu, e încă în farmacie.

DOLLY: Poate că nu vrea s-o servească.

BEULAH: Dubinski ăsta e-n stare să servească și-o maimuță cu dosul roșu dacă îi pune banii pe teighea.

DOLLY: Știu că data trecută cînd a fost aici, a stat la o masă în cafenea «Pasărea Albastră» o jumătate de oră, și chelnerița s-a făcut că n-o vede.

BEULAH: Acolo e altceva. Ția nu sînt străini, ca alții. (*Dolly se îndreaptă spre teighea.*) Nu poți boicota o persoană în acest oraș decît dacă toată lumea e de acord. Lady chiar acum mi-a spus că ea are de gînd s-o servească dacă vine aici.

DOLLY: Lady n-o să facă una ca asta.

BEULAH: Întreab-o pe ea. Mi-a spus că o va face!

LADY (*se ridică, se întoarce brusc spre femei și strigă la ele*): O nu, orice-ați spune voi, nu! N-am să refuz s-o servesc pentru că nu v_e este vouă pe plac. Pe de altă parte, sînt foarte bucuroasă că fata asta nebună îi dă

de furcă lui frate-său. *(După această izbucnire se întoarce înapoi la teighea.)*

DOLLY *(la telefon)*: Sst! Domnule Dubinski! Aici e Dolly Hamma, soția domnului Dog Hamma.

Între Carol încet prin ușa din față.

DOLLY: Spuneți-mi, vă rog, dacă mai e în farmacia dumneavoastră Carol Cutrere.

BEULAH *(o previne)*: Dolly!

CAROL: Nu, nu e.

DOLLY: Cum?

CAROL: E aici.

Beulah intră în patiserie. Carol se apropie de Val.

DOLLY: O, nu face nimic, domnule Dubinski, eu... *(Atiră furioasă receptorul și trece spre ușă.)*

O liniște în care toți privesc fix la față, din diferitele colțuri ale magazinului. Se vede că a hoinărit pe șosea toată noaptea, într-o mașină deschisă: părul ei este desfăcut, fața îmbujorată, iar ochii îi strălucesc de febră. Gesturile ei pe scenă sînt acelea ale unui animal sălbatic încolțit, fără speranțe, dar fără frică.

LADY *(calm)*: Bună ziua, Carol.

CAROL: Bună ziua, Lady.

LADY *(cordial și sfidător)*: Credeam că ești în New Orleans, Carol.

CAROL: Da, am fost. Noaptea trecută.

LADY: Te-ai întors foarte repede.

CAROL: Am mers toată noaptea.

LADY: Pe furtuna asta?

CAROL: Vintul mi-a smuls capota de la mașină dar nu m-am oprit.

Îi privește pe Val neîncetat; el o ignorează mereu: se întoarce și pune sticlele de coca-cola pe masă.

LADY *(cu o nerăbdare crescîndă)*: S-a întimplat ceva acasă, o cineva bolnav?

CAROL *(absent)*: Nu, nu cred, nu știu și nici n-am fi avut cum să știu dacă era ceva... Pot să șed?

LADY: Desigur.

CAROL *(se duce spre scaunul de la teighea și se așază)*: Ei mă plătesc

ca să stau departe de casă, așa că n-am de unde știu...

Liniște. Val trece pe lângă ea cu pas hotărît și intră în nișă.

CAROL: Cred că am febră, am impresia că am o pneumonie. Totul mi se pare atît de departe...

Din nou tăcere, întreruptă numai de șoptitul slab dintre Beulah și Dolly, în fundul magazinului.

LADY *(ușor enervată)*: Vrei ceva?

CAROL: Totul pare atît de departe, la mii de mile depărtare...

LADY: Carol, te-am întrebat dacă vrei ceva aici?

CAROL: Iartă-mă! Da...

LADY: Ce anume?

CAROL: Nu te deranja acum. Am să aștept.

Val iese din cabină cu jacheta albastră pe el.

LADY: Ce să aștepti? Nu e nevoie să stai s-aștepti, spune-mi doar ce vrei și dacă am în magazin, ți-aduc îndată.

Telefonul sună o dată.

CAROL *(vag)*: Mulțumesc, nu...

LADY *(către Val)*: Du-te la telefon, Val.

Dolly se duce la Beulah și-i șoptește ceva, foarte încet.

BEULAH *(se ridică)*: Vreau să aștept aici, ca să văd dacă o servește sau nu.

DOLLY: A spus adineauri că o servește.

BEULAH: Ce are aface, eu vreau să văd.

VAL *(la telefon)*: Da, domnule, e aici.

Am să-i spun. *(Atiră receptorul și-i spune lui Lady:)* Fratele ei a auzit că e aici și vine s-o ia.

LADY: David Cutrere nu va intra în acest magazin.

DOLLY: Oh, oh!

BEULAH: David Cutrere a fost pe vremuri iubitul ei.

DOLLY: Știu, mi s-a spus.

LADY *(se întoarce brusc spre femeii)*: Beulah! Dolly! Ce tot coteodăciți acolo? *(Venind de după teighea.)* De

ce nu vă duceți voi la Pasărea Albastră, să luați o cafea și să trîncăniți acolo cît vreți?

BEULAH: Mi se pare că ne cam dă pe ușa afară.

DOLLY: Eu nu stau niciodată acolo unde nu sînt dorită. Și pe unde nu sînt dorită, nu mai calc niciodată.

Ies amîndouă trîntind ușa.

LADY (după o pauză): Pentru ce ai venit aici?

CAROL: Să predau un mesaj.

LADY: Cui, mie?

CAROL: Nu.

LADY: Atunci cui?

Carol se uită la Lady cu gravitate, o clipă, apoi se întoarce încet ca să se uite la Val.

LADY: Lui? Lui? (Carol dă din cap încet.) Foarte bine, atunci dă-i-l, poștește, dă-i-l!

CAROL: Este un mesaj personal. Pot să-i vorbesc între patru ochi, te rog?

Lady își ia șalul din cuier.

LADY: O, pentru Dumnezeu! De la plantăție pînă aici, fratele dumitale nu face mai mult de 10 minute cu Cadillac-ul acela albastru pe care i l-a dăruit bogătană de nevastă-sa. Ascultă-mă, a anunțat că a pornit încoace. Eu însă n-am de gînd să-l las înăuntru. N-am să-i îngădui nici măcar să atingă minierul ușii mele. Cunoșc mesajul dumitale și acest tinăr îl cunoaște prea bine, nu e nimic deosebit. Vreau să știi doar că acest tinăr nu este de vînzare, în magazinul meu! Eu totuși am să ies, să mă uit cînd apare frumusețea de Cadillac. Cînd îl văd, mă întorc și te strig, dar cînd am să te strig, vreau să ieși glonț pe ușa asta; glonț, m-ai înțeles?

(Notă: Scena de sus este lungă și trebuie jucată într-un ritm foarte viu. Eventual poate fi utilă o înspărire între scena Lady-Val și scena de grup care urmează.)

Lady trîntește ușa după ea. Zgomotul acesta accentuează tăcerea care urmează. Atitudinea absentă a lui Val nu este propriu zis ostilă, dar nu întîmplătoare. Este un fel de puritate în ea, dublată de o rezervă față de chestiuni care nu-l privesc. Ține chitara cu o concentrare deosebită de tandră și-i atinge încet strunele. Fata îl privește fix: el fluieră o notă și-și acordează o strună după ea, neuitîndu-se la fată. Întrucît aceeași scenă este urmată de scena dramatică dintre Lady și David, ea va fi jucată cu oarecare reținere: Val nu trebuie să fie brutal în atitudinea lui față de Carol; între ei trebuie să existe o atmosferă ca de copii părăsiți.

VAL (cu un ton preocupat, dar blind): I-ai spus patroanei că ai un mesaj pentru mine. E adevărat, domnișoară? Ai, în adevăr, ceva să-mi spui?

CAROL (se ridică, face cîțiva pași spre el, șovăind. Val fluieră, atinge strunele chitarei și mai stringe una): Ai niște scrum pe noul dumitale costum albastru.

VAL: Acesta este mesajul?

CAROL (face un pas înapoi): Nu. Nu. A fost numai un pretext, ca să te ating. Mesajul este...

VAL: Ce anume?

Se aude o muzică — chitară.

CAROL: Aș vrea să țin în brațe ceva, așa cum ții dumneata chitara, da, așa aș vrea să țin ceva, cu această duioșie protectoare! Aș vrea să te țin pe dumneata așa. (Mîna ei s-a lăsat pe genunchiul lui, cînd el și-a întins piciorul ca să și-l rezeme pe scaunul teșghelei.) Pentru că... pentru mine ești luna de pe cer!

VAL (îi vorbește fără asprime, dar cu un ton în care se simte obișnuința și oboseala celui ce a primit adesea asemenea declarații romantice, urmate de inerențele dezamăgiri care l-au făcut să nu mai creadă în ele. Pune jos chitara și se îndreaptă spre ea): Vrei să-i pîcălești pe alții și nu te pîcălești decît pe dumneata. Ești o

fetiță firavă. Greutatea unui bărbat ți-ar zdrobi pieptul. (*O ia de mină, și-i ridică puțin mîneca de pe încheietură.*) Ce este asta? O mină de femeie? Parcă-i o rămurea pe care ar putea-o frînge și-un copil între două degete... (*Blind, oarecum neglijent, îi desface gulerul trench-coatului de pe gîtul și umerii goi. Trece ușor cu degetele de-a lungul gîtului descoperind linia unei vine.*) Fetișo, gîtul tău e atît de transparent încît ți se vede singele cum circulă prin artere. Greutatea unui bărbat te-ar sfărîma în bucățele. (*Musica se depărtează.*)

CAROL (*tresare la observația lui*): Ce amuzant! Ai nimerit exact ce se întîmplă cu mine. De fapt actul fizic al dragostei îmi face rău; însă a nu fi singură — măcar și acele citeva clipe — merită și durerea și primejdia. Și primejdia, fiindcă o sarcină m-ar omori...

VAL: Caută-ți de cale, păsărică.

CAROL: Spune-mi, de ce nu-ți plac?

VAL (*întorcîndu-se la chitara lui*): Nu-mi plac oamenii care se amestecă în viața mea.

CAROL. Cum m-am amestecat eu? Am spus cu ceva cînd am văzut ceasul vărului meu la mîna dumitale?

VAL (*scofîndu-și ceasul de pe mînă*): Poate că n-ai să crezi ceea ce am să-ți spun. Am 30 de ani și am încheiat-o, și cu lumea și cu locurile în care te învîrtești dumneata. Clubul Rendez-vous, cafeneaua Starlite, Music-bar-ul și toate celelalte. Poftim... (*îi întinde ceasul*) ia-ți îndărăt acest cronometru Rollex care arată timpul probabil, zilele, săptămînile și lunile și toate fazele nebune ale luni. Niciodată nu fusesem nimic pînă atunci și cînd am făcut-o și pe-asta, am știut că ceasul

ăsta a venit să marcheze ziua și ora cînd să le pun cruce la toate și să termin cu această lume. Ia-l înapoi și redă-i-l lui Bertie... (*Îi ia mîna și încearcă să-i pună în palmă cu forța ceasul. Ea refuză, iar el nu poate să-i deschidă pumnul. Ea plînge, dar se uită fix la el. Val respiră adînc și aruncă ceasul cu violență pe podea.*)

Acesta este mesajul meu de răspuns, pentru tine și pentru cei cu care ești înhăitată.

CAROL (*își aruncă trench-coatul*): Eu nu-s înhăitată cu nimeni. Am sperat să mă pot înhăita cu tine... (*Musica se oprește brusc.*) Să știi Piele de șarpe că aici ești în pericol. Ți-ai lepădat haina care spunea «Sînt sălbatic, sînt singur» și ai îmbrăcat o frumoasă uniformă albastră de pușcăriaș. Noaptea trecută m-am trezit cu gîndul din nou la tine. Am gonit toată noaptea cu mașina îndărăt, ca să te previn de acest pericol... (*Își acoperă gura cu o mînă tremurîndă.*) Mesajul pe care ți l-am adus era să te previn de iminența unei primejdii de moarte. Credeam că ai să mă ascuți, și ai să mă lași să te duc departe de aici, înainte de a fi prea tirziu.

Ușa se deschide brusc. Intră Lady strigînd.

LADY: Vinc fratele dumitale, pleacă imediat! El nu trebuie, nu poate intra aici!

Carol își ia trench-coatul și trece în patiserie, plîngînd. Val pășește spre ușă.

LADY: Încuie ușa, Val! Nu-l lăsa să intre în magazinul meu!

Carol se trîntește pe un scaun lîngă masă plîngînd sugrumat. Lady se retrage înapoi, în costum de vîndătoare. Este, poate, tot atît de frumos acum, ca și în tinerețe, liber, ci a unui prizonier care conduce alți prizonieri. Fața și ochii lui exprimă o aspră disperare, neîntîlnită, care e întipărită și pe chipul lui Lady.

DAVID: Unde e Carol?

VAL: Acolo, înăuntru. (Face un semn cu capul spre sala întunecoasă unde s-a retras Carol.)

DAVID (merge spre ușă): Carol! (Ea se ridică și înaintează câțiva pași, spre partea luminată a scenei.) Ai călcat înțelegerea noastră. (Carol face ușor semn cu capul dar se uită neîntrerupt la Val. David spune cu asprime:) Foarte bine. Am să te conduc înapoi. Unde-ți este trench-coatul? (Carol murmură ceva neînțeles uitându-se mereu la Val.) Unde-i este trench-coatul, unde e trench-coatul sorei mele?

Deschide ușa ca să iasă sora lui; ea privește înapoi încă o dată spre Val, cu o adâncă disperare în ochi. Val trece în fundul patiseriei. Se aude zgomotul unei uși care se închide. Carol înclină ușor capul, de parcă ar da un răspuns trist la o întrebare chinătoare și iese afară din magazin. Pauză.

LADY: Cîndva ți-am spus să nu-mi calci vreodată pragul casei.

DAVID: Am venit pentru sora mea... (Se întoarce ca să plece.)

LADY: Nu! Acuma stai!

DAVID: Mi-e teamă s-o las pe sora-mea singură în gosea.

LADY: Acuma stai, pentru că am să-ți spun ceva ce nu ți-am spus niciodată. (Se apropie de el. David se întoarce spre ea apoi se depărtează.) Cînd m-ai părăsit în vara aceea, purtam în pîntece copilul tău.

DAVID: Eu... nu știam... n-am știut.

LADY: Da. Nu ți-am scris niciodată despre asta. Pe atunci eram mindră. Dar în vara cînd m-ai părăsit, eu purtam în mine copilul tău, da, în vara cînd tatăl meu a fost ars de viu în via noastră iar tu, tu te-ai spălat pe miini de tot ce a fost și te-ai lepădat de mine, fiindcă nu eram decît fata unui biet contrabandist italian și... (vocea ei se întrerupe o clipă și face un efort extraordinar ca să reînceapă să vorbească)... ai luat-o pe aceea... fata din lumea bună... care ți-a rotunjit moșia și ți-a dat

Val se apleacă și ridică haina pe care Carol o lăsase pe podea și o întinde lui David. Acesta o aruncă brutal pe umerii lui Carol și o împinge cu forța spre ușa magazinului.

LADY (brusc, aproape șipînd): Așteaptă... te rog!

David se uită spre palier. Înărmurește, cînd o vede pe Lady coborînd scările.

DAVID (încet, cu glas răgușit): Ce mai faci, Lady?

LADY (spre Val): Val, ieși.

DAVID (cître Carol): Carol, vrei să mă aștepți în mașina mea?

niște copii... (încearcă să respire) atît de nobili...

DAVID: Eu... n-am știut.

LADY: Ei bine, acum o știi. Da, aveam un copil, copilul tău, în vara cînd m-ai părăsit, dar mi l-am smuls din trup și o dată cu el mi-a fost smulsă și inima!

DAVID: Eu... n-am știut.

LADY: Și atunci mi-am dorit moartea, dar moartea nu vine niciodată cînd o dorești tu, ea vine numai cînd n-o dorești! Atunci am vrut să mor, dar mi-am ales o altfel de moarte. Tu te-ai vîndut pe tine. Iar eu m-am vîndut pe mine. Tu ai fost cumpărat. Și eu am fost cumpărată. Și tu și eu ne-am prostituat, din vina ta, David.

DAVID: Eu... n-am știut...

Se aude o melodie la mandolină de departe «Dicitencello Vuoi».

LADY: Dar toate acestea s-au întîmplat cu mulți ani în urmă. Nu știu de ce, acum cîteva nopți am trecut pe acolo, pe lingă țărnul lacului unde tata ținea via aceea. Îți amintești? Îți aduci aminte de via tatii?

(David se uită la ea cu o privire fixă. Ea se întoarce.)

Nu, nu-ți amintești? Nu-ți amintești nici măcar asta?

DAVID: Lady, eu îmi amintesc numai...

LADY: Cum cînta tata la mandolină, și cîntecele pe care le cîntam cu el în via noastră?

DAVID: Da, eu îmi amintesc numai...

LADY: Cuore ingrata! Come le rose!

După aceea noi dispăream, iar el mă striga: «Lady, Lady» (Se întoarce spre el.) Cum puteam să-i răspund cînd gura mi-era astupată de gura ta? (Vorbește în șoaptă, aproape șuierînd, cu ochii larg deschiși apăsîndu-și gura cu palma ca și cum ceea ce a spus este de nesuportat pentru ea. El se întoarce brusc și se depărtează de ea. Se în dreaptă spre ușă. Ea face un pas către el.)

Și te rog să nu mă compătimești. Nu am ajuns așa de sus, ca tine, în această lume. Dar am un magazin care merge bine, iar dincolo este patiseria pe care o voi redeschide primăvara

aceasta: ani s-o renovez și am să fac din ea un loc de întîlnire pentru toți îndrăgostiții tineri, care vor veni, întocmai ca... (El ajunge la ușă, se oprește cu spatele spre ea.) ...ca în grădina de vară a tatălui meu, cu acele nopți de uitare, cînd ai trăit clipe care nu s-au mai repetat, de atunci, niciodată, în viața ta, David...

DAVID: Lady... asta e...

LADY: Cum este?

DAVID: E adevărat! (Deschide ușa.)

LADY: Du-te acum, am vrut numai să-ți spun că viața mea nu s-a sfîrșit atunci. (El iese în timp ce Jabe continuă să bată. Ea rămîne în picioare ca o stană de piatră, în timp ce intră Val, foarte liniștit. Lady își dă seama de prezența lui și murmură, ca o scuză:) M-am purtat ca o caraghioasă.

VAL: Poftim?

LADY (merge spre scări): M-am purtat ca o caraghioasă!

Urcă scările cu o vizibilă efortare în timp ce luminile se schimbă încet, pentru a sublinia trecerea.

Scena II

Către sfîrșitul aceleiași zile. Val este singur în magazin și pare că se pregătește să plece undeva. E un apus de soare strălucitor. O femeie corpolentă deschide ușa și rămîne în prag, puțin năucă. Este Vee Talbott.

VAL (întorcîndu-se): Bună ziua, doamnă Talbott.

VEE: Nu știu ce am la ochi. Nu mai văd aproape de loc.

VAL (apropiîndu-se de ea): Dați-mi voie să vă ajut. Probabil că ați condus mașina cu soarele în față. (O conduce spre scaunul pentru încercat pantofii, lîngă fereastra din dreapta.) Așa. Stați, vă rog, jos, aici.

VEE: Mulțumesc foarte mult...

VAL: Nu v-am mai văzut din noaptea cînd m-ați adus aici să-mi cant aljibă.

VEE: Preotul nostru nu te-a vizitat încă? Reverendul Tooker. Mi-a promis că va veni negreșit. I-am spus că

ești nou pe aici și că nu ții de nici o biserică încă. Aș vrea să vii la biserica noastră.

VAL: E foarte drăguț din partea dumneavoastră.

VEE: Este biserica episcopală a învierii.

VAL: E... perfect.

VEE: Desfă tabloul acesta, te rog.

VAL: Îndată. (Rupe hîrtia de pe pînză.)

VEE: Asta este biserica învierii. Am pictat-o din imaginație. Știi, Jabe și Lady n-au trecut niciodată pragul unei biserici și m-am gîndit că ar trebui să ațîrnăm acest tablou într-un loc unde Jabe ar putea să-l privească: asta l-ar ajuta pe bietul muribund să se întoarcă la Isus...

Val sprijină tabloul de scaunul din dreapta teighelei și se apleacă în fața pinzei ca s-o studieze serios o lungă vreme. Vee tușește nervos, se ridică, se apleacă să privească pinza, se așază nesigură înapoi. Val zîmbește spre ea cu căldură apoi se uită din nou la pinză.

VAL (*însfîșit*): Ce reprezintă asta, în tablou?

VEE: Clopotnița.

VAL: Ah! Clopotnițele, pe-aici, sînt roșii?

VEE: Nu, nu prea, dar...

VAL: Atunci de ce ați pictat-o în roșu?

VEE: Știi, eu... (*Ride nervos, ca un copil, cu o emoție crescîndă.*) Așa am simțit-o eu! Eu pictez un lucru după cum îl simt, nu după cum este el de fapt. Aparențele sînt îngelătoare, nimic nu este așa cum apare în fața ochilor noștri. Trebuie să ai viziuni, înțelegi?

VAL: Da, înțeleg, viziuni! Adică... (*Se ridică, dă din cap cu gravitate.*)

VEE: Eu pictez toate viziunile mele. De aceea mi s-a și spus că sînt o vizionară.

VAL: O!

VEE (*cu mîndrie timidă*): Cei de la zărele din New Orleans și Memphis admiră foarte mult acest lucru în opera mea. Ei numesc pictura mea «stil primitiv», primitivii erau toți vizionari. Unul din tablourile mele se află la expoziția muzeului din Audubon Park și mi s-au cerut și alte lucrări. Eu însă nu le pot picta prea repede... pentru că trebuie să aștept... viziunile, nu eu... eu nu pot lucra fără viziuni... Nici n-aș putea trăi fără viziuni!

VAL: Ați avut întotdeauna viziuni din acestea?

VEE: Nu, numai de cînd m-am născut, eu... (*Se oprește brusc dîndu-și seama de absurditatea răspunsului său. Amino-încep să ridă; pieptul ei mare se ridică și se coboară agitat de o ciudată emoție în timp ce ea se foiește pe scaunul său gesticulînd cu mîinile înclătate.*) Știi, eu m-am născut, cu un fel de vîl pe ochi! Ca o pinză de pîianjen foarte subțire. La noi i se zice căiță. E un semn că ești hărăzit să ai viziuni și într-adevăr le-am avut de cînd m-ai știu! (*Răsufă o clipă; lumina se*

stinge.) Cînd eram mică, mi-a murit o soră care tocmai se născuse. Trăise numai o zi. Au trebuit să o boteze la miezul nopții, ca să-i salveze sufletul.

VAL: Înțeleg. (*Se așază în fața ei, zîmbește și ascultă atent.*)

VEE: Preotul a venit la miezul nopții și după botez mi-a întins potirul cu aghiasmă și mi-a spus: «Te rog să golești potirul acesta, dar numai pe pămînt!»! Eu nu am vrut. Mi-era frică să ies afară, la miezul nopții cu... moartea în casă și... m-am strecurat în bucătărie. Am vărsat apa sfințită în cuveta și o, dumnezeule... cuveta s-a făcut neagră, închipuie-ți, cuveta s-a făcut absolut neagră!

Șeriful Talbott intră pe ușa din față.

TALBOTT: Mamy! Ce cauți aici?

VEE: Stăm de vorbă.

TALBOTT: Intru să-l văd, o clipă, pe Jabe, tu du-te și așteaptă-mă afară în mașină.

El urcă iar dînsa se ridică încet, își ia tabloul și se îndreaptă spre teighea.

VEE: O, trebuie să-ți spun că... de cînd am început să pictez s-a schimbat întreaga mea concepție despre viață. Nu pot explica cum s-a întîmplat asta și în ce constă diferența.

VAL: Nu trebuie să-mi explicați pentru că eu știu ce vreți să spuneți. Înainte de a începe să pictați vi se părea că nimic nu are sens.

VEE: Ce anume?

VAL: Însăși viața!

VEE (*încet, cu voce joasă*): Nu nu, într-adevăr viața nu avea nici un sens... (*Pune pinza pe chitara care se află pe teighea și se așază pe scaun.*)

VAL (*ridicîndu-se și îndreptîndu-se spre ea*): Ca soția a șerifului din regiunea Two River, ai fost nevoită să vezi

multe lucruri groaznice, întâmplate pe aici.

VEE: Da, am văzut lucruri groaznice!

VAL: Oameni bătută, pînă cad în nesimțire.

VEE: Da!

VAL: Oameni linșați!

VEE: Da!

VAL: Evadații sfișiați în bucăți de cîinii poliști.

S-a ridicat pe jumătate: acum din nou se prăbușește istovită. Val privește dincolo de ea în întunericul magazinului, iar ochii săi de obicei luminoși au acum o privire întunecată. Poate că replicile lui sînt prea dure: acest efect se poate contracara prin ezări și clipe de meditație.

VAL (se depărtează un pas): Dar citeodată violența nu operează repede. Uneori o ia cu încetul. Sînt și unele uragane care o iau cu încetul. Răutatea putrezește inimile oamenilor și putrezirea aceasta este o operație lentă...

VEE: De unde știi dumneata?...

VAL: De unde știu? Am fost martor, de aceea știu!

VEE: Ba eu am fost martoră! Și de aceea le știu mai bine.

VAL: La spectacolul acesta, din nenorocire, am avut amîndoi loc în prima bancă. (Se apleacă spre ea și-i atinge mîinile care sînt în poală. Respirația ei se întrece.) Prin urmare, așa ai început să-ți pictezi viziunile. Fără nici un plan, fără nici o învățătură, ai început să pictezi de parcă pronia ți-a atins degetele. (Ridică mina ei încet, cu gingășie, din poală.) Ai adus o pată de culoare, puțină frumusețe acestui întunecat pîntec, cu aceste două mîini subțirele, de femeie...

(Pentru înția oară ea își exprimă oroarea.)

VEE: Haite întregi de ciini?

VAL: Da.

VEE: Și care-i rup în bucăți pe fugari...

VAL: Da.

VEE: În fișii de carne vie...

(Apare Talbott pe palier și privește jos în tăcere.) Da, ai dorit puțină frumusețe! (Tandru și într-un fel ciudat duce mîinile ei la buzele sale. Ea scoate un mic pipăt. Talbott strigă:)

TALBOTT: Hei! (Vee sare speriată. El coboară.) Ia, să se termine cu prostiile astea! (Val se depărtează.) (Către Vee:) Ieși afară! Așteaptă-mă în mașină! (Se uită fix la Val, pînă cînd Vee iese, încet, complet amețită. După o pauză:) Jabe Torrance m-a sfătuit să-mi arunc nițel ochii asupra dumitale. (Se apropie de Val.) Ei, acum m-am uitat și n-am să te mai scap din ochi! (Dă din cap semnificativ și iese din magazin. În magazin s-a făcut întuneric. În timp ce ușa se închide după Talbott, Val ridică tabloul. Se duce după teighea și-l pune pe un raft, apoi își ia chitara și se așază pe teighea. Luminile se sting în timp ce el cîntă acompaniindu-se «Iarba Cerului»)

Scena III

Pe cînd cîntă, Lady coboară scara. El se ridică și aprinde becul cu abajur verde.

VAL (către Lady): Ai stat mult, sus.

LADY: I-am dat morfină. Cred că și-a ieșit din minți. Mă învinuiește de lucruri groaznice. A spus că eu îi doresc moartea.

VAL: Ești sigură că nu i-o dorești?

LADY: Eu nu doresc moartea nimănui.

Moartea este groaznică, Val. (Pauză.)

Se apropie de fereastra din dreapta.

El ia chitara și se duce spre ușă.

Trebuie neapărat să pleci acum?

VAL: Am întîrziat.

LADY: Unde? Ai vreo întâlnire cu cineva?

VAL: Nu...

LADY: Atunci mai rămii puțin. Cîntă ceva. Sint complet zdruncinată azi.

(El se întoarce și se reazemă de teighea; chitara abia se aude acoperită de dialogul lor.) M-am purtat ca o caraghioasă...

VAL: Cu fratele fetei aceleia?

LADY: Da. Mi-am călcat pe mîndrie...

VAL: Sora lui mi-a spus că a venit aici să mă prevină. Mă întreb de ce.

LADY (așezîndu-se pe scaunul de încercat pantofi): I-am destăinuit lucruri pe care o femeie mîndră ar fi trebuit să și le îngroape în ea.

Fiecare își urmărește propriile sale înduri; chitara abia se aude.

VAL: De la o vreme, nu știu de ce, mi se-ntîmplă să urlu în somn și să mă trezesc, cu inima bătîndu-mi să se spargă... Ca să mă liniștesc îmi iau chitara și cînt... Nu știu de ce, nu mă pot deprinde aici, nu mă simt în siguranță. Cu toate acestea aș vrea să rămîn.

Se oprește brusc. Se aude un lătrat sălbatic.

LADY: Sint dulăii; urmăresc vreun evadat din închisoare...

VAL: Fugi, băiete! Aleargă repede, frate! Dacă te prind nu vei mai putea alerga niciodată. Asta e... (Își stringe chitara la subsuoară și o ia spre ușă)... sigur... (Lătratul ciînilor se preschimbă într-o singură notă, acută, sălbatică.) O, ciînii l-au prins... (Pauză.) Acum îl afișie, îl rup în bucăți!

Pauză. Lătratul continuă. Se aude o împușcătură, lătratul încetează. Val se oprește cu mîna pe clanță. Privește o clipă înapoi spre ea; deschide ușa. În întuneric se aude zăierul vîntului.

LADY: Așteaptă!

VAL: Ce-i?

LADY: Unde stai?

VAL: Cînd?

LADY: Noaptea.

VAL: Stau într-o cabană la Wildwood, pe șosea.

LADY: Îți place acolo?

VAL: M-da.

LADY: De ce?

VAL: Am un pat bun, o sobă, un duș și un dulăpior cu alimente.

LADY: Nu ai vrea să-ți economisești niște bani?

VAL: N-am reușit niciodată.

LADY: Ai putea, dacă ai sta aici.

VAL: Unde, aici?

LADY: În casa asta.

VAL: Unde anume?

LADY (arătînd spre «alcov»): După perdeaua aceea.

VAL: Unde se probează hainele?

LADY: Da. E un pat de campanie. Acolo a dormit sora care l-a îngrijit pe Jabe după prima operație. Alături este o toaletă și am să chem un instalator să pună un duș cu apă caldă. Am să ți-o aranjez drăguț, ai să vezi.

Se ridică, se duce spre scară. Pauză. El nu mai deschide ușa și o privește lung.

VAL: Nu... Nu-mi place să fiu — să rămîn obligat.

LADY: Nu-i nici o obligație, dimpotrivă; îmi faci mie un serviciu. Am să mă simt mai în siguranță, știind că noaptea mai este cineva aici. Crede-mă. Și nu te va costa nimic. Ți-ai putea pune deoparte banii pe care îi dai pe chirie. Cît plătești? Vreo zece dolari pe săptămînă? Vezi, două sau trei luni de aici înainte ai putea să economisești destui bani pentru... (Face un gest larg și ride scurt, nișel stingherit.) Haide! Du-te s-o vezi. Vezi dacă-ți convine. Așa...

El însă nu se mișcă, pare că meditează.

LADY (tremurînd și ghemuindu-se de frig): Unde se pierde toată căldura din casa asta?

VAL (gînditor): Căldura se ridică...

LADY: Cu temperatura dumitale de cîine, cred și eu că nu simți frigul. Eu am învinețit.

VAL: Da, da...

LADY (așteptarea aceasta i-a devenit insuportabilă): Ei, nu ai de gând

să te uiți dacă îți convine odaia sau nu?

VAL: Am să mă duc să mă uit...

Se duce și dispare după perdea. Îndăuntru se aprinde o lumină care reliefează ciudatul model de pe perdea: un copac de aur cu fructe de un roșu aprins și păsări albe pe ramuri. Pe stradă se aude un camion; luminile lui mătură fereastra înghețată. Lady respiră adânc; scoate o sticlă și un pahar de sub tejghea și le așază, nesigur, pe tăblie. Zgomotul o sperie: după aceea ride singură. Toarnă băutura și șade pe scaunul din dreapta tejghelei. Lumina se stinge după perdea și Val iese din nișă. Ea stă țepună fără să se uite la el, în timp ce acesta fără grabă se duce după tejghea și depune chitara. Gesturile lui sînt triste, dar blinde, ca și cum s-ar fi reîntîlnit cu o dezamăgire cunoscută și prevăzută. Se așază încet pe marginea tejghelei, ia sticla și își toarnă puțină băutură cu un oftat absent. Vocea lui Lady este aspră și bruscă. Lemnăria troznește tare din cauza frigului).

LADY: Spune-mi, ești de acord, sau nu?

VAL: Niciodată nu mi-am putut permite luxul de a refuza ceea ce mi se dă gratuit. Tabloul de acolo, din perete, nu-i falmoasa «Dimineață de septembrie»? Îmi place. Ha, ha — n-are să-mi dea pace să dorm, tabloul ăsta. Cum stă ea în apă, așa zgribulită toată, cu trupul ăsta înfrigorat, toată noaptea n-are să mă lase să dorm.

LADY: O, cu temperatura și cu voința dumitale, ți-ar trebui altceva decît un tablou, ca să nu te lase să dormi.

VAL: Am glumit doar.

LADY: Și eu am glumit doar.

VAL: Dar știi cum este cînd un bărbat e singur. Nu vine în fiecare seară acasă însoțit numai de umbra lui.

Pauză. Ea soarbe o înghițitură.

LADY: Aduci fete, noaptea, în cabana aceea din Wildwood?

VAL: N-am mers pînă acolo. Dar aș vrea să mă simt liber pe chestia asta. Așa m-a învățat viața mea veche. Am lucrat întotdeauna noaptea. Și lucrul de noapte, în orice oraș, este altfel decît lucrul de zi. Chiar același oraș, noaptea, e cu totul altfel decît acela în care se lucrează ziua.

LADY: Da. Știu, îmi închipui.

VAL: Cei ce lucrează ziua, în orașe și cei ce lucrează noaptea, sînt ca și cum ar trăi în orașe diferite. Orașele au același nume dar nu mai seamănă între ele. Ca noaptea și ziua. În orice

oraș, un fel de sălbăticie se pogoară o dată cu noaptea și cei care nu dorm știu acest lucru...

LADY: Da, știu.

VAL: Am 30 de ani — totuși, e greu să le schimbi pe toate dintr-un condei; asta cere...

LADY: Timp... da...

Scurtă pauză în care timp Lady este neliniștită. El coboară de pe tejghea.

VAL: Ai fost foarte bună cu mine, Lady.

Dar de ce ții să rămîn aici?

LADY (apărîndu-se): Ți-am spus de ce.

VAL: Numai așa, ca să fie un suflet aici în timpul nopții?

LADY: Da, da!... Să păzești magazinul.

VAL: Să fiu paznic de noapte?

LADY: Da, să fii paznic de noapte.

VAL: Ți-e frică aici, singură?

LADY: Bine înțeles că da, mai ales acum!

Jabe doarme cu un revolver sub cap, dar dacă cineva face o spargere, el nu s-ar putea ridica din pat și eu altceva decît să țip n-aș putea face! Cine m-ar auzi? La telefoane, în schimbul de noapte, e una care cred că suferă de boala somnului! Oricum, nu văd de ce ești atît de bănuitor. Te uiți la mine ca și cum nu știi ce aș pune la cale contra dumitale. Există și oameni buni: eu, așa cum sînt... (Stă drept pe scaun, buzele și ochii îi sînt închiși, respiră adînc și e toată încordată.)

VAL: Înțeleg, Lady, dar... De ce stai atît de țeapănă pe scaun?

LADY: Așa! (*Ride, se sprijină de speteaza scaunului.*)

VAL: Nu ești încă în apele dumitale.

LADY: Îmi dau seama.

VAL: Destinde-te. (*Se apropie de ea.*)

Am învățat de la o doamnă, cum trebuie să manevrezi încheieturile ca să te simți moale ca o frînghie făcută colac. (*Trece în dosul scaunului ei. Ea îl privește cu încordare.*) Ai încredere?

LADY: Da, am toată încrederea în dumneata, dar...

VAL: Atunci aplică-te puțin înainte, ridică brațele și întoarce-te puțin pe scaun. (*Ea îi urmează instrucțiunile.*) Apleacă-ți capul. (*El îi mișcă capul și gîtul.*) Așa, Lady. Acum. (*El își reazemă genunchiul de spinarea ei și o îndreaptă, brusc, de șale.* Lady scoate un scurt țipăt speriat, apoi ride destinșă.) E gata.

LADY: Ha, ha! Troznește întocmai ca scindurile din casa asta înghețată, ha, ha!

VAL: E mai bine?

LADY: O, da, mult mai bine... mulțumesc...

VAL (*mîngîindu-i gîtul*): Ai o piele de mătăse. Și tenul ți-e prea alb, pentru o italiancă.

LADY: Americanii cred că italienii sînt toți oacheși. Unii sînt, ce-i drept, dar nu toți. Unii sînt blonzi... chiar foarte blonzi... Rudele din partea tatei erau bruni, în schimb, din partea mamei, erau toți blonzi. Ha, ha! (*Rîsul ei nu are sens. El zîmbește cu înțelegere în timp ce ea flectărește ca să-și acopere stînghereala. El se așază pe tejghea, aproape de ea.*) Sora bunicii mele a venit aici tocmai de la Monte Cassino, ca să moară între ai săi. Dar ea cred că oamenii mor întotdeauna singuri... fie că au sau nu au rude. Eram pe atunci mică de tot, dar îmi aduc aminte că atît de mult i-a trebuit pînă să se hotărască să moară,

încît noi aproape că uitasem pentru ce venise. Și ea era atît de liniștită, bătrînica, acolo în colțisorul ci... Mi-amințesc că am și întrebato-o, o dată: «Zia Tereza, ce simți cînd mori?». Numai un copil ar putea pune o asemenea întrebare. Ha, ha! O, și ții minte și ce mi-a răspuns. Mi-a spus: «Simți așa, ca o mare singurătate». Cred că îi părea rău că nu rămăsese în Italia și că nu putea să moară acolo, pe meleagurile pe care le cunoștea. (*Se uită la el direct pentru prima oară de cînd a menționat cabina de probă.*) Da, și precum îți spuneam, am să chem un instalator să monteze un duș cu apă caldă. Bine! (*Se ridică, se retrage stîngace. Se pare că el nu se mai interesează de ea.*) Mă duc sus, să scot niște cearșafuri curate, ca să-ți fac patul.

Se întoarce și urcă repede, aproape fugind, pe scări. El pare pierdut în gînduri, dar îndată ce ea a dispărut pe palier, spune ceva printre dinți și se duce direct la casă. Tușește tare ca să acopere sunetul cutiei pe care o deschide. Scoate un pumn de bancnote, tușește din nou să acopere zgomotul sertarului închis. Își ia chitara și iese pe ușa din față. Lady se întoarce încărcată cu cearșafuri. Prin ușa rămasă deschisă pătrunde întunericul și geamătul vîntului. Se duce spre ușă, iese puțin afară, scrutează strada prin întuneric. Apoi intră în casă, furioasă, blestemînd în italianește, închide ușa cu piciorul, sau cu umărul, și aruncă cearșafurile pe tejghea. Se duce brusc spre casă, o deschide, și descoperă furtul. Trîntește violent ușa.

LADY: Banditul! Hoțul! Hoțul!

Ridică receptorul și face un număr de telefon. Îl ține o clipă, apoi îl trîntește la loc. Se duce, dezolată, înapoi la ușă, o deschide și se uită lung în noaptea fără stele, în timp ce scena se întuneacă. Muzică: un blues — chitară.

Scena IV

În aceeași noapte, târziu de tot. Val intră în magazin, puțin nesigur, cu chitara; se duce direct spre casă și o deschide. Numără câteva bancnote dintr-un pachet mare și le depune înapoi, în casă, iar restul pachetului îl vîră în buzunarul hainei din piele de șarpe. Deodată se aud pași sus; lumina inundă palierul. El se depărtează repede de comptoar, în timp ce Lady apare pe palier, într-o rochie de casă de satin alb. În mînă are o lampă de buzunar.

LADY: Cine e acolo?

Muzica încetează.

VAL: Eu sînt.

Ea îi pune lumina în ochi.

LADY: Vni, cum m-ai speriat!

VAL: Nu te așteptai să fiu cu?

LADY: Cum puteam să știu că crai dumneata?

VAL: Credeam că știi că stau aici.

LADY: Ai plecat fără să mă anunți dacă stai sau nu. (Coboară scările, în magazin, ținînd lumina mereu asupra lui.)

VAL: Cum era să refuz un asemenea cadou?

LADY: Bine, dar puteai să spui ceva, ca să știu dacă e cazul să te aștept, sau nu.

VAL: Am crezut că e de la sine înțeles.

LADY: Nimic nu este de la sine înțeles. (El se îndreaptă spre cabina de probă.)

Așteaptă, să cobor... (Coboară ținînd mereu raza de lumină pe fața lui.)

VAL: Mă orbești cu lumina asta. (El ride, în timp ce ea ține mereu lumina pe el, apoi el se îndreaptă iarăși spre cabină.)

LADY: Patul nu este făcut, pentru că nu te așteptam.

VAL: Nu-î nimic.

LADY: Am adus jos cearșafurile și dumneata ai șters-o.

VAL: Da, eu... (Lady ia cearșafurile de pe tejghea.) Dă-mi-le. Pot să-mi fac și singur patul. Mîine va trebui să-ți găsești un alt amplotiat, Lady. (Ia cearșafurile și se duce din nou spre cabină.) A fost o seară cu noroc. (Scoate un teanc de bancnote.)

LADY: Hei! (El se oprește aproape de draperie. Ea aprinde becul cu abajurul verde de deasupra casei.) Dumneata ai deschis adineauri casa?

VAL: De ce mă întrebi asta?

LADY: Mi s-a părut că umblă cineva acolo acum cîteva minute; de aceea am coborît.

VAL: În kimonoul acesta de satin alb?

LADY: Dumneata ai deschis casa, adineauri?!

VAL: Mă întreb cîc altul putea să fie, afară de mine...

LADY: Nimeni altul, afară de dumneata, dar cineva a deschis-o! (Deschide casa și numără banii în grabă, cu un tremurat nervos, violent.)

VAL: Cum se face că așară nu ai încuiat banii în safe, Lady?

LADY: Cîteodată uit.

VAL: Asta e curată neglijență.

LADY: De ce ai deschis casa cînd ai intrat?

VAL: Am deschis-o de două ori în seara asta: o dată la plecare, ca să iau cu împrumut niște bani, și acum, a doua oară, ca să-i pun la loc. Am jucat și am cîștigat de cinci ori la rînd. Cu ce mi-a rămas pot să mă retrag din afaceri, întreg sezonul... (Pune banii în buzunar.)

LADY: Gogoși! Îmi pare rău pentru dumneata.

VAL: Pentru mine?

LADY: Da, pentru dumneata, fiindcă asta înseamnă că nimeni și nimic nu te mai poate ajuta. Pe mine m-a mișcat felul dumitale neobișnuit de a fi și de a vorbi. Povestea aceea cu păsările fără picioare care trebuie să

doarmă în brațele vântului. Mi-am zis: «Băiatul acesta este ca o pasăre fără picioare lăsată în voia vântului». Și asta mi-a muiat inima mea proastă de macaronar și am vrut să te ajut... de proastă ce sint! Am căpătat ce meritam. Eu îți făceam patul și dumneata îmi furai banii. (El se îndreaptă spre ușă.) Și sint atât de proastă, incit îmi pare rău că m-ai dezamăgit.

VAL (oprindu-se și lăsînd cearșafurile pe tejghea): Poate că te-am dezamăgit, Lady. Dar și dumneata m-ai dezamăgit.

LADY (venind de după tejghea): Cum te-am dezamăgit cu?

VAL: Mai înainte, după perdea nu fusese nici un pat. L-ai pus acolo cu un scop.

LADY: Ba era ! Era strîns, după oglindă.

VAL: Nu era nici după oglindă, mai înainte, de vreo trei ori fusesem să...

LADY (întrerupîndu-l): Am lăsat dinădins casa de bani deschisă, ca să văd dacă pot avea încredere în dumneata.

VAL: Nu-ți lipsește ni...

LADY: Nu, nu, nu, nu pot avea încredere în dumneata, acum m-am convins. Și dacă nu am încredere în cineva, nu am trebuință de el.

VAL: Perfect, n-ai să-mi dai scrisoare de recomandăție.

LADY: Ba am să-ți dau. Am să scriu că ești un mare palavragiu, fără să pot spune că ești un lucrător bun și cinstit. Și am să adaog în referință că ești un mare leneș care te vrăjește cu vorba, ca să-ți vire mina în casa de bani.

VAL: Am scos mai puțin decît îmi dătorai.

LADY: Nu amesteca una cu alta. Nu mă poți păcăli, eu văd prin dumneata ca prin sticlă.

VAL: Și ea văd prin dumneata, Lady.

LADY: Ce vezi prin mine?

VAL: Ești sigură că vrei să-ți spun?

LADY: Îmi face plăcere.

VAL: O femeie nu prea tină și îndelung neglijată, care a cules un bărbat de pe

drumul mare și l-a angajat pentru un dublu serviciu, fără a-i plăti orele suplimentare... Adică ziua băiat de prăvălie, iar noaptea bărbat la...

LADY: Doamne, nu ! Tu ! (Ridică mina ca și cum ar vrea să-l lovească.) O, doamne, nu... Ești ordinar... (Nu găsește destule cuvinte și în locul lor folosește pumnul cu care-l lovește. El o apucă de încheieturi. Ea se zbate cîteva clipe, apoi cade pe scaun, suspirînd. El îi dă drumul, cu blîndețe.)

VAL: Era firesc. Te simțai singură...

Ea plînge zdrobită cu capul pe tejghea.

LADY: De ce te-ai întors aici?

VAL: Să pun la loc banii pe care i-am luat, ca să nu-ți aduci aminte de mine ca de un ins necinstit și nerecunoscător. (Își ia chitara, se îndreaptă spre ușă, calm și grav, clătînd din cap. Ea își oprește răsufarea, apoi fuge spre el, barînd ușa cu brațele întinse.)

LADY: Nu, nu, nu pleca... am nevoie de tine !

(El se uită la ea cîteva clipe. Pasiunea sinceră din strigătul ei îl mișcă și se întoarce îndreptîndu-se spre nișă... În timp ce trage perdeaua se uită spre ea.) Ca să trăiesc... ca să continui să trăiesc !

Se aude o muzică «Cîntecul de dragoste al Lady-ei» la chitară. El trage perdeaua și aprinde lumina. Printr-o deschisătură îl vedem stînd jos cu chitara. Lady stringe cearșafurile și se îndreaptă spre cabină ca un copil fermecat. Se oprește în fața perdelei, încă nesigură, într-un tumult de simfăminte, dar chiar atunci el începe să șoptească cuvintele unui cîntec, cu auita gingășie, încît ea reușește să tragă perdeaua și să intre în «alcov». El o privește cu o anumită gravitate. Ea trage perdeaua în urma ei. Desenul bizar, cu un copac de aur cu păsări albe și fructe roșii, devine translucid în lumina de dincolo. Chitara continuă încet, cîteva clipe încă; se oprește; scena se întuneacă și numai perdeaua cabinei rămîne foarte vizibilă.

C O R T I N A

ACTUL 3

Scena I

Sîmbăta mare, dis-de-dimineață. În nișă e lumină. Val fumează, pe jumătate îmbrăcat, pe marginea patului. Lady coboară scările în fugă, gîfîind, cu părul desfăcut, în rochie de casă și papuci și-l strigă, în șoaptă, cu o voce plină de panică.

LADY: Val! Val!, Vine jos! El!

VAL (*buimac și răgușit*): Ce? Cine?

LADY: Jabe!

VAL: Jabe?

LADY: Îți jur că-e el; se dă jos; coboară aici...

VAL: Ei, și ce-i?

LADY: Pentru Dumnezeu, scoală și îmbracă-te! Sora asta blestemată i-a dat voie să coboare în magazin să vadă mărfurile. Vrei să te găsească acolo-n pat pe jumătate despuiat?

VAL: El nu știe că eu dorm aici?

LADY: Nu, nimeni nu știe că dormi aici. (*Se aud voci sus.*) O, doamne! Auzi-i, că vin.

SORA: Nu vă grăbiți, faceți un pas, stați și vă odihniți, încă un pas... (*Se aud pași pe scări, rari, tirșiiți. Sora are o voce nazală, albă, profesională.*)

LADY (*în panică*): Pune-ți cămașa! Și ieși o dată!

SORA: Acum e bine. Un pas și stai, încă un pas și stai, rezemați-vă de umărul meu, încă un pas, așa.

Val se scoală în sfîrșit. Lady, abia mai respirînd, trage perdeaua, chiar în momentul în care cei ce coboară apar pe palier. Lady se depărtează de cabină și zîmbește fals. Jabe și Sora, miss Porter, s-au

oprit pe palier și în această clipă cîțiva nori rătăciți lasă să apară soarele. O fereastră de pe palier proiectează un fascicol de raze care luminează-n plin perechea. Ei sînt o apariție bizară și înspăimîntătoare: bărbatul înalt, în costumul lui negru punosit atîrnînd pe dînsul ca un sac gol, galben la față și cu ochii arzînd de răutate, se sprijină de o femeie mică și îndesată, cu părul roșu, în halat alb scrobît, cu o voce miorlăită în care se simte acel amestec de puțin dispreț și puțină blîndețe dulceagă, al celor angajați să aibă grijă de muribunzi.

SORA: Acum stați și priviți soarele ăsta minunat care a răsărit.

LADY: Domnișoară Porter! Aici jos e foarte frig!

JABE: Ce tot spune aia acolo?

SORA: Spune că jos este frig.

LADY: Aerul... aerul nu este încă destul de cald, aerul nu s-a încălzit încă.

SORA: Dînsul dorește să coboare, doamnă Torrance.

LADY: Știu dar...!

SORA: Nici cei mai sălbatici cai nu l-ar putea ține-n loc o clipă măcar.

JABE (sleit): Să... să ne odihnim aici, o clipă...

LADY (cu vioiciune): Da! Odihnește-te o clipă, acolo...

SORA: Bine. Ne vom odihni aici o clipă.

Se așază unul lingă altul pe bancheta de sub palmierul artificial, în raza de lumină. Jabe privește la lumină ca o fiară bătrînă, rănită de moarte. Se aud zgomote surde din cabină. Pentru a le acoperi, Lady ride tare, respiră agitat, își freacă mîinile și tușește.

JABE: Lady, ce s-a-ntîmplat? De ce ești atît de agitată?

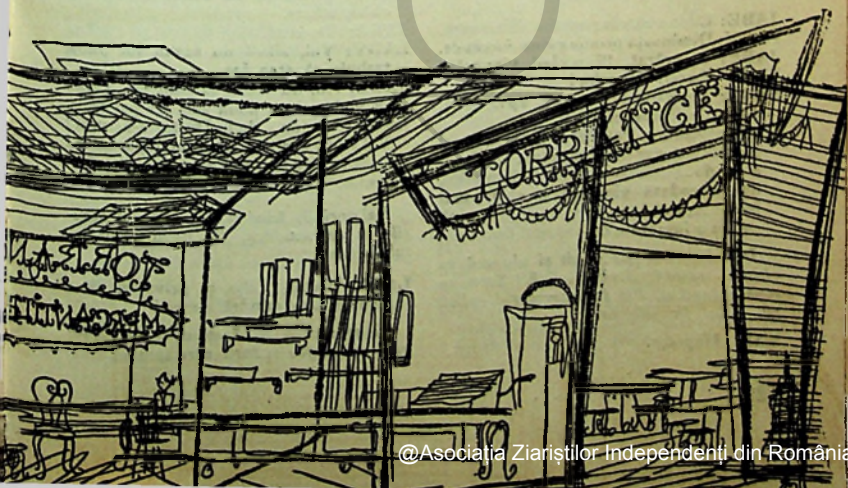
LADY: Mi se pare un miracol.

JABE: Ce ți se pare miracol?

LADY: Că ai coborît scările.

JABE: Credeai că nu voi mai putea coborî scările astea niciodată?

LADY: Nu așa curînd. Nu atît de repede, Jabe! Nu-i așa, domnișoară

Porter, că nici dumneata n-ai crezut că-și va reveni atît de repede?

Jabe se ridică.

SORA: Gata?

JABE: Gata.

SORA: Se simte foarte bine. Să bați în lemn.

LADY: Da, să bat în lemn, să batem în lemn!

(Ciocănește în teighea. Val iese ușor de după perdea în timp ce Sora și Jabe își reiau coborîtul, încet, cu pași tirșiți). Trebuie să fii atent, să nu exagerezi. Nu vreau să faci o reșută. Nu am dreptate, domnișoară Porter?

SORA: Sistemul meu este să mobilizez pacientul.

LADY *(către Val, în șoaptă, speriată)*: Cafeaua fierbe, ia cafeaua aia blestemată, de pe mașină. *(Îi face semn să intre în cabină.)*

JABE: Cu cine vorbești, Lady?

LADY: Cu... cu... Val, cu vinzătorul! I-am spus să-ți aducă un scaun.

JABE: Cine mai e și ăsta?

LADY: Val, Val, vinzătorul, nostru; nu-l știi pe Val?

JABE: Nu încă. Sint curios să-l cunosc. Unde este?

LADY: Chiar aici. Uite-l, dînsul e Val.

Val se însoarce din cabină.

JABE: E bine că vine așa de dimineată.

LADY: Dimineata prinde găina viermele.

JABE: Adevărat. Și unde-i viermele?

LADY *(tare)*: Ha, ha!

SORA: Încetîșor! Un pas, apoi stați, domnule Torrance.

LADY: Ajunul Paștilor e ziua cu cel mai bun dever din tot anul; de fapt, e a doua după ajunul Crăciunului, dar citeodată vînzarea e chiar mai bună. Așa că i-am spus lui Val să vină azi cu o jumătate de oră mai devreme.

Jabe face un pas greșit și alunecă pe ultima treaptă. Lady strigă. Sora se repede după el. Val înaintează și-l ridică pe Jabe în picioare.

VAL: Hop-așa.

LADY: O, doamne.

SORA: Ah!

JABE: Nu-i nimic, totul e în ordine.

SORA: Sintezi sigur?

LADY: Ești sigur?

JABE: Lăsați-mă să merg! *(Se clatină, se sprijină de teighea, răsuflă greu, are un zîmbet rău în priviri.)*

LADY: O doamne, doamne...

JABE: ăsta e flăcăul care lucrează aici?

LADY: Da, ăsta e funcționarul pe care l-am angajat să ne ajute.

JABE: Și cum se descurcă?

LADY: Foarte bine, foarte bine.

JABE: E tare arătos. Femeile îi dau multă bătaie de cap, nu?

LADY: Cînd ies de la liceu, fetele se înghesuie toate în magazin, ca muștele.

JABE: Dar femeile mai coapte? Nu trag la el și cele coapte? Femeile mai trecute sint cei mai buni mușterii, ele-s cu banii. Storc banii de la bărbații lor și îi aruncă în vînt! Ce salariu ai, băiete, cu cît te plătesc eu?

LADY: Douăzeci și doi de dolari și jumătate pe săptămînă.

JABE: L-ai luat ieftin.

VAL: Mai am și comisionul.

JABE: Comision?

VAL: Da. Unu la sută din toate vînzările.

JABE: O-ho? Asta nu știam.

LADY: Știam că va aduce clientelă și chiar aduce.

JABE: Te cred.

LADY: Val, adu-i un scaun lui Jabe, trebuie să stea jos.

JABE: Nu, nu vreau să stau jos. Vreau să văd ce-i cu noua sală de patiserie.

LADY: O da, da! Du-te s-o vezi! Val, Val, aprinde luminile în patiserie! Vreau să vadă Jabe cum am transformat-o. Sint chiar mîndră de ea!

Val aprinde lumina în patiserie: becurile de pe arcadă și din jurul «tonomaltului» ard.

LADY: Intră, Jabe, și privește. Sint chiat foarte mîndră de ea!

El se uită o clipă stăruitor la Lady; apoi merge foarte încet spre lumina stră-

lucitoare din sală, care are ceva spectral. În același timp se aude o muzică de circ înceată care se apropie tot mai mult. Domnișoara Porter îl susține pe bolnav de braț.

VAL (întorcându-se spre Lady): Arată ca moartea.

LADY (depărtându-se de el): Taci!

Val trece spre partea întunecoasă a teighelei.

SORA: E foarte artistic.

JABE: M-da. Artistic ca iadul.

SORA: N-am mai văzut pînă acum așa ceva.

JABE: Parcă alții au văzut?

SORA (se întoarce spre mijlocul scenei): Cine a executat aceste decorațiuni?

LADY (sfidător): Eu singură!

SORA: Cum de știi asta? E într-adevăr ceva foarte artistic.

Muzica se aude tot mai tare.

JABE (întorcându-se): Ce-i pe afară, circ, sau carnaval?

LADY: Poftim?

JABE: Parcă s-aude o muzică de circ, pe șosea.

LADY: Nu e nici o muzică de circ. E reclama noastră; se anunță că astă seară va avea loc deschiderea Patiseriei Torrance.

JABE: Ce zici că este?

LADY: Anunță deschiderea patiseriei noastre, și mergo prin toate cartierele: dimineața au fost în Glorious Hill și după masă prin Sunset și Lyon. Vino repede să-i vezi, acum trec prin fața magazinului. (Aleargă emoționată să deschidă ușa din față, în timp ce micul taraf de jazz se aude tot mai aproape).

JABE: Domnișoară Porter, vezi ce nevastă isteată mi-am luat? Vrei să-mi spui cît mă costă toată daravla asta blestemată?

LADY: Ai să te miri și tu cînd ai să afii cît de puțin te costă (Vorbește cu o vioiciune aproape isterică.) I-am angajat numai pentru un cîntec.

JABE: Și cît face asta?

LADY (încizînd ușa): Nimica toată, șapte dolari și jumătate pe oră. Și colindă tustrele orașelc din districtul Two River.

Muzica se depărtează.

JABE (cu o furie reținută): Domnișoară Porter, ce zici, ce nevastă isteată mi-am luat? Nu-i așa că mi-am luat o nevastă foarte isteată? (Stinge luminile din sală.) Taică-su, «Macaronarul», era tot așa de isteț, pînă cînd l-am ars de viu.

Lady tresare ca și cum ar primi o lovitură.

JABE (cu un rinjet sinistru, reținut): Avea o circiumă de vară pe țărml de nord al Lacului Lunii. Patiseria asta nouă parcă-mi amintește nițeluș de ea. El, însă, a făcut o greșală, o mare greșală, pe vremuri, le-a dat de băut și la negri. Și atunci noi i-am dat foc de viu. L-am ars și pe el și casa, și livada și via, tot. «Macaronarul» a pierit luptîndu-se cu focul. (Se întoarce.) Cred că ar fi bine să mă duc sus.

LADY: Cum ai zis, Jabe? Ai zis NOI?

JABE: Simt un fel de junghi aici...

SORA (luîndu-l de braț): Ei, să ne întoarcom sus.

JABE: Da, poate că e mai bine să mă întorc...

LADY (aproape strigînd): Jabe, cum ai zis? Noi l-am ars? Ai zis NOI, nu-i așa, sau n-am auzit eu bine?

JABE (lîngă scard se oprește, se întoarce): Da, am zis NOI. M-ai auzit foarte bine, Lady.

SORA: Un pas și stai, încă un pas și iarăși stai; luați-o încetisor.

Urcă încet spre palier. Taraful de jazz trece chiar prin fața magazinului; se și vede crainicul-clown, sau numai se aude strigînd prin megafon.

CLOVNUL: Atențiune, doamnelor și domnilor, astă seară, nu uitați, că astă seară se deschide Patiseria Torrance.

Băuturi fine la discreție, surprize și cadouri gratuite, nu uitați, deschiderea festivă a patiseriei.

Pleacă. Jabe și Sora dispar după palier. Muzica se stinge treptat. Sus se aude un strigăt răgușit. Sora aleargă înapoi pe scări.

SORA: A început să-i curgă sînge pe gură! Are hemoragie! (*Aleargă spre telefon.*) Dați-mi casa doctorului

Buchanan! (*Se întoarce spre Lady:*) Soțul dumitale are hemoragie!

Muzica se mai aude încă destul de tare. Lady pare că nici nu a auzit ce i-a spus Sora. Către Val:

LADY: Ai auzit ce-a zis? A zis NOI am făcut asta, NOI i-am ars casa — via — livada — NOI i-am dat foc de viu...

Scena se întuneacă și muzica se depărtează.

Scena II

În aceeași zi la apusul soarelui. La ridicarea cortinei, Val este singur. Stă nemișcat în mijlocul scenei aproape de avanscenă, într-o atitudine încordată, de sălbăticie încolțită; cu capul întors spre culisele din stînga, parcă ar privi afară dincolo de casă, ușor încruntat, la pîndă. După o clipă murmură ceva și corpul său se destinde; ia o țigară, se îndreaptă spre intrarea magazinului, deschide ușa și privește afară. A plouat tot timpul și va mai ploua încă, însă în momentul de față e senin: soarele apare brusc printre nori, cu o mare strălucire; și aproape în același moment, nu prea departe, se aude un strigăt de femeie, un strigăt îngrozit și disperat; strigătul se repetă pe măsură ce femeia se apropie. Pe partea cealaltă a vîrunei apare Vee Talbott. Pare nebună; orbecînd cu gesturi șepene, își apără ochii cu un braț, în timp ce cu mîna cealaltă pipăie vitrina căutînd ușa și respirînd greu. Val se apropie de ea, îi ia brațul și o conduce în magazin. Ea rămîne cîteva clipe epuizată, abia respirînd, cu ochii închiși, sprijinită de geamul oval al ușii, apoi strigă răgușit:

VEE: Sint... am orbit!

VAL: Nu vezi de loc?

VEE: Nu! Nimic...

VAL (*o așază pe scaun lîngă țighele*): Stai jos aici, doamnă Talbott.

VEE: Unde?

VAL (*o împinge încet*): Aici.

Vee se ghemuiește pe scaun, gemînd.

VAL: Ce s-a întîmplat cu ochii dumitale, doamnă Talbott?

VEE (*răsufletă adînc*): Am avut o viziune, aceea pe care am așteptat-o și pentru care m-am rugat toată viața mea.

VAL: Ai avut o viziune?

VEE: Am văzut ochii Mintuitorului meu! Ei m-au orbit. (*Se apleacă înainte acoperindu-și ochii în plînd suferință.*) Ah, mi-au ars ochii!

VAL: Stai rezemată.

VEE: Globul ochilor îmi arde ca focul...

VAL (*se depărtează*): Mă duc să-ți pun ceva rece pe ochi.

VEE: Știam că se apropie, o, am avut multe semne!

VAL (*din patiserie*): Trebuie să-ți dea un șoc groaznic o asemenea viziune... (*El vorbește grav, dar blind. Scoate din răcitor cîteva bucăți de gheață pe care le înfășoară în batistă.*)

VEE (*cu naivitatea unui copil, în timp ce Val se apropie de ea*): Am crezut că îmi va apărea în ziua patimilor lui, adică ieri, și am așteptat să-l văd atunci. Dar m-am înșelat și am fost dezamăgită. Ziua de ieri a trecut și nimic, nimic deosebit nu s-a întîmplat, însă... astăzi... (*Val îi pune batista pe ochi.*) ...după amiază mi-am luat inima în dinți și am fugit de-acasă să mă rog în biserică pustie și să meditez la ziua de mîine. În timp ce mergeam pe

drum, dintr-o dată toate vălurile... (Pronunță acest cuvânt: *vălurile*, cu *tremur în glas*...) mi s-a părut că toate vălurile au căzut de pe ochii mei! O lumină, ah, ce lumină! Nu am văzut o asemenea strălucire niciodată! Mi-a străpuns globul ochilor ca niște ace!

VAL: Lumina?

VEE: Da, da lumina. Dumnezeu știi, sigur că știi, că noi trăim în lumină și umbră, da, noi trăim într-o lume de lumină și de umbră.

VAL: Da. Lumini și umbre. (Dă din cap cu multă înțelegere și simpatie. Sînt ca doi copii care au descoperit sensul vieții, simplu și liniștit, undeva pe un drum de țară.)

VEE: O lume de lumini și umbre, așa e lumea în care trăim și asta te zăpăcește...

Un bărbat privește prin geamul vitrinei.

VAL: Da, aceste lumini și umbre se amestecă între ele.

VEE: Da, și atunci... (ezită, pentru a-și aminti de viziune)... am auzit un tunet îngrozitor! Și cerul s-a despicat în două! Și acolo pe locul unde s-a despicat cerul am văzut, crede-mă, am văzut, DOI OCHI ENORMI, STRĂLUCITORI, AI LUI! Și apoi... (ridică ambele brațe și face un gest larg pentru a descrie o furtună apocaliptică)... mina lui! Invizibilă! Pe care eu n-am văzut-o, dar m-a atins, aici! (Ia mina lui Val și o apasă pe pieptul ei mare care respiră greu.)

TALBOTT (apare în sala nouă, furios): Vee!

Ea sare în picioare și-și aruncă compresa de pe ochi. Scoate un strigăt scurt și se dă înapoi clătînindu-se de o groază amestecată în privirea ei cu extaz, disperare și credință, toate laolaltă.

VEE: Tu!

TALBOTT: Vee!

VEE: Tu!

TALBOTT (înaintează): Vee!

VEE (pronunță cuvîntul «ochii» în două silabe): O-chii! (Cade în genunchi apucîndu-l pe Val cu brațele. El o prinde ca s-o ridice. Cîțiva bărbați se uită prin geamul vitrinei.)

TALBOTT: Pleacă de lingă ea, nu pune mina pe soția mea! (O apucă brutal și o trage spre ușă. Val vrea s-o ajute pe Vee.) Să nu te miști de aici. (La ușă, către Val.) Mă întorc imediat.

VAL: Nu plec nicăieri.

TALBOTT (către Dog, în timp ce iese cu Vee): Dog, du-te înăuntru și stai cu flăcăul ăsta.

O VOCE (de afară): Șeriful l-a prins făcînd curte nevestii-sii.

O altă voce repetă cuvintele. Dog Hamma intră și se postează tăcut lingă ușă, în timp ce de afară se aude continuu un murmur de voci agitate. Scena ce urmează trebuie interpretată ca și cum ar fi o împlinire oarecare, ca și cum s-ar reprezenta lucruri obișnuite și banale.

VAL: Ce vrei de la mine?

Dog nu spune nimic dar scoate din buzunar un cuțit cu arc și merge spre dreapta. Intră Pee Vee. Prin ușa deschisă se aud voci.

VOCI (de afară): Stricatul ăla petrece cu...

— Adevărat! Ar trebui să-l...

— Să-l tăiem pe stricatul ăla.

VAL: Ce vreți?

Pee Vee închide ușa și rămîne tăcut lingă el și desface un cuțit cu arc, Val se uită de la unul la altul.

VAL: E ora șase. Magazinul e închis.

Vocile oamenilor se aud ca un foșnet de frunze uscate. Val se îndreaptă spre ușă și dă piept în piept cu Talbott.

TALBOTT: Băiete, ți-am spus să nu te miști de-aici.

VAL: Eu... nu mă duc nicăieri...

TALBOTT: Dă-te înapoi, sub lumina aceea.

VAL: Care lumină?

TALBOTT: Aia. *(Arată. Val trece după tejghea sub abajurul verde)*. Vreau să te am la vedere pînă răsfoiesc niște fotografii ale unora căutați de poliție.

VAL: Eu nu sînt căutat de nimeni.

TALBOTT: Un flăcău frumos ca tine, întotdeauna are căutare.

Bărbații chichotesc. Val stă sub lumina arzătoare a becului cu abajur verde. Talbott răsfoiește niște fotografii pe care le-a scos din buzunar.

TALBOTT: Ce înălțime ai, băiete?

VAL: Nu m-am măsurat.

TALBOTT: Cît cîntărești?

VAL: Nu m-am cîntărit.

TALBOTT: Ai vreo cicatrice, sau semne particulare pe față, sau pe corp?

VAL: Nu.

TALBOTT: Descheie-ți cămașa.

VAL: Pentru ce? *(Nu se execută.)*

TALBOTT: Dog, descheie-l la cămașă! *(Dog se repede și-i rupe cămașa pînă la brîu.... Val face un pas înainte, bărbații își îndreaptă virful cuștelor spre el; el se dă înapoi)* Așa, băiete, stai acolo. Cu ce te-ai ocupat înainte?

Pe Wee se așează pe scări.

VAL: Cînd anume?

TALBOTT: Înainte de a veni aici.

VAL: Am umblat, am cîntat...

TALBOTT: Ai cîntat?

DOG *(înaintînd)*: Cu ce?

PEE WEE: Cu ce se-nclintă muierile. *(Dog rîde.)*

VAL: Din gură și la chitară. *(Își aduce chitara de pe tejghea.)*

TALBOTT: Ia dă încoace chitara aia.

VAL: Uită-te, dar n-o atinge. Numai oamenii care iubesc cîntecul au voie s-o atingă. *(Bărbații se apropie.)*

DOG: De ce zîmbești, băiete?

PEE WEE: Nu zîmbește. I s-a strîmbat gura de frică. *(Rîd amîndoi.)*

TALBOTT: Ce scrie pe ea?

VAL: Nume...

TALBOTT: Ale cui?

VAL: Antografe ale unor oameni care iubesc, sau au înbit cîntecul.

Bărbații citesc tare toate numele de pe chitară: Bessie Smith, Leadbelly, Wood Guthrie, Jelly Rollmorton etc. Ei se apleacă ținînd moreu cuștele îndreptate spre corpul lui Val. Dog atinge chitara și o trage spre el. Val sare deodată cu o agilitate de pisică pe tejghea. Aleargă de-a lungul ei lovindu-i cu picioarele cînd vor să pună mina pe el. Sora coboară în fugă pe palier.

DOMNIȘOARA PORTER: Ce se petrece aici?

TALBOTT *(în același timp)*: Oprește-te! Stai!

Jabe strigă răgușit de sus.

DOMNIȘOARA PORTER *(agitată, aproape deodată cu Jabe)*: Unde e doamna Torrance? Am sus un om muribund și nevasta lui a dispărut... *(Jabe strigă din nou.)* Am avut sute de cazuri dar niciodată n-am văzut o soție care să arate atîta indiferență față de... *(Jabe strigă din nou, vocea ei se pierde în timp ce urcă din nou sus.)*

TALBOTT *(acoperînd cuvintele soriei)*: Dog! Pee Wee! Plecați de la tejghea. De ce nu urcați o leacă sus, să-l mai vedeți pe Jabe? Lăsați-mă pe mine, să-l dăscălesc pe flăcăul ăsta. Hai, duceți-vă sus.

PEE WEE. Hai, Dog...

Se duc sus. Val rămîne, gîfîind, la tejghea.

TALBOTT *(se așază pe scaunul de încercat pantofii lîngă fereastră)*. După ce a rămas singur cu Val, în purtarea lui este o ciudată blîndețe, sau o jenă, ca și cum i-ar recunoaște onestitatea și i-ar fi rușine de ieșirea bestială dinainte: În regulă, băiete, dă-te jos de pe tejghea, n-am de gînd să-ți ating chitara.

Val sare de pe tejghea.

TALBOTT: Dar vreau să-ți spun ceva. Există pe la noi un oraș care are la intrare o tablă mare pe care s'ade scris: «Negrule, să nu te apuce apusul soarelui în acest oraș». Asta e tot ce

spune acolo, nu amenință, nu nimic, numai atîta scrie: «Negrule, să nu te apuce apusul soarelui în acest oraș». (*Ride răgușit. Se ridică și face un pas spre Val.*) Ei, fiule! Tu nu ești negru și nici orașul nostru nu-i ăla cu tabla de care-ți spusei; dar, fiule, eu zic să-ți inchipui că ai văzut și tu o tablă pe care șade scris: «Băiete, să nu te apuce răsăritul soarelui în acest oraș.» Am spus «răsăritul» nu «apusul» pentru că acum e deja seară și nu mai aveai cînd să-ți faci bagajul, pînă la apusul soarelui. Dar mă gîndesc că, dacă ții la acest instrument din mîinile matala, așa cum te arăți că ții, și vrei să mă scutești și pe mine de vreo dandana, n-ai să aștepti mata ziua de mîine, să te

apuce răsăritul soarelui în acest oraș. Lămurit, băiete?

Val se uită fix, fără expresie, respirînd agitat.

TALBOTT (*mergînd spre ușă*): Sper că ne-am înțeles. Mie nu-mi place violența.

Se uită înapoi și dă din cap către Val, de lingă ușă. Apoi iese afară, în lumina apusului de soare. În depărtare latră cîinii. Se aude muzică: «Dog Howl Blues» — chitară. Pauză, în care Val rămîne nemișcat, legănînd chitara în brațe. Apoi privirea lui, depărtată și tulburată, se schimbă brusc, de parcă a gonit un gînd. Trage perdeaua de la cabină, intră și închide perdeaua după el. Luminile se sting.

Scena III

O jumătate de oră mai tîrziu. Lumina este acum aproape ireală. În magazin se disting numai siluetele stilpilor și alte cîteva obiecte, ca: palmierul de pe palier și vișade-vie artificială și fantomatică din raionul de patiserie. Priveliște oferită de geamul vitrinei devine acum fundalul acțiunii: un vînt zătător gonește norii, ascunzînd mereu fața lunii, așa încît peisajul cînd se luminează fantastic, cînd se întuneacă. Dulăii poliției sînt neliniștiți: lătratul lor furios izbucnește la răsîmpuri. Un felinar prinde cîteodată silueta unui pieton care trece cu o grabă misterioasă pe stradă strigînd ceva cu glas surd, sau ridicînd un braț ca pentru un salut către cineva nevăzut, ca o umbră prin regatul umbrelor. La ridicarea cortinei, sau cînd este luminată din nou, nu e nimeni pe scenă, dar se aud pași pe scări, Dolly și Beulah pătrund în magazin, chemînd în șoaptă:

DOLLY: Dog!

BEULAH: Pee Wee!

EVA TEMPLE (*apare pe palier și le interpelează cu tonul superior al celor cărora li s-a acordat privilegiul de a asista la ultimele clipe ale unui muribund*): Vă rog, nu faceți găllăgie! Domnul Binnings și Domnul Hamma, bărbății dumneavoastră, sînt sus, cu Jabe. (*Continuă să coboare. Apoi apare și Sister pe palier, suspinînd.*) Sister, ai griji cum cobori.

SISTER: Ajută-mă, sînt frîntă.

Eva ignorează cererea ei și se uită spre cele două femei.

BEULAH: Tot mai sîngerează?

EVA: Se pare că hemoragia a încetat. Sister, Sister, adună-ți puterile, în viață fiecare trebuie să trecem prin asemenea încercări.

DOLLY: A intrat în comă?

EVA: Nu. Vărul Jabe este conștient. Sora Porter spune că pulsul este deosebit de bun, pentru un om care a pierdut atîta sînge. Bine înțeles că i-au făcut o transfuzie.

SISTER: Chiar două, din alea, știi.

EVA (*se duce spre Dolly*): Da, și l-au îndopat cu glucoză. După asta i-a revenit puterea ca prin minune.

BEULAH: Ea e sus?

EVA: Cine?

BEULAH: Lady.

EVA: Nu! După ultimele informații, a fost văzută intrînd la Cosmetica din Glorious Hill.

BEULAH: Nu mai spune.

EVA: Întreb-o pe Sister.

SISTER: Se gătește de zor pentru...

EVA: Cheful de inaugurare a patiseriei. Ia, aprinde acolo luminile, Sister.

Sister aprinde luminile și se dă la o parte. Sala patiseriei decorată festiv este «a giorno». Dolly și Beulah scot exclamații de surpriză.

EVA: Desigur că purtarea ei nu este normală. S-a ținut complet, dar în situația ei asta nu e o scuză. Și cînd a telefonat acum o oră, pe la cinci, nu era pentru Jabe, o nu, nici măcar nu i-a rostit numele. A întrebat numai dacă Ruby Schiopol a trimis lada cu cogniac. Da, pur și simplu asta a întrebat și mi-a trînit receptorul în nas mai înainte ca eu să pot... (*lese prin dreapta.*)

BEULAH (*intră în patiserie*): O, acum înțeleg. Acum înțeleg ce a vrut să facă. Lună electrică, stele de poleială, viță de vie artificială. A transformat sala, în grădina de vară a lui taică-său, de pe Lacul Lunii.

DOLLY (*care stă pe scaun, brusc*): Vine, uite-o că vine!

Surorile Temple se retrag în fundul patiseriei în timp ce Lady intră în magazin. Ea poartă un fulgarin cu glugă și ține în mînd pungi mari de hirtie și o cutie de carton.

LADY: Continuați, doamnelor, nu vă jenați, palmele mele sînt gata încinse!

BEULAH (*vine în centrul scenei*): Lady, oh, Lady...

LADY: Pot să știu de ce mă strigi cu vocea asta de bocitoare?

(*Aruncă pe spate gluga; ochii ei strălucesc. Pune pe tejghea pungile cu cumpărături și cutia.*) Val! Val! Unde este băiatul care lucrează la noi? (*Dolly*

dă din cap.) Pariez că s-a dus să ia un bîstec cu garnitură franțuzească la «Pasărca Albastră», din cel de 95 de cenți... (*Zgomot în patiserie.*) Cine e acolo în patiserie; tu ești, Val?

Surorile Temple ies de acolo și trec, țepene, prin fața ei.

LADY: Plecați, fetelor? (*Ele ies din magazin.*) Au și plecat! (*Ride și aruncă pe tejghea mantaua de ploaie, rămînînd într-o rochie foarte decoltată, cu un corsaj tivit cu panglici de satin purpuriu; la gît poartă un triplu șirag de perle.*)

BEULAH (*cu tristețe*): De cînd ne cunoaștem noi, Lady?

LADY (*se duce după tejghea, despachează și scoate niște pălării de hirtie și fluieră*): De multă vreme, Beulah. Tu îți mai amintești cum au sosit rudele mele aici. Au venit cu un vapor încărcat cu banane din Palermo, prin Caracas. Tatăl meu avea o flașnetă și o maimuță pe care o cumpărase în Venezuela. Eu nu eram mai mare decît maimuța, ha, ha! Îți mai amintești de maimuță? Omul care i-a vindut-o tatăl spunea că era pui. L-a păcălit pe bietul tata: maimuța era bătrînă, de-abia se ținea pe picioare, ha, ha, ha. În schimb era îmbrăcată într-un costum grozav de frumos. (*Vine în fața tejghelei.*) Avea un costum de catifea verde și o căciuliță roșie și o tamburină cu care făcea cheta, ha, ha, ha. Flașneta cînta și maimuța dansa, în lumina soarelui ha, ha! — «O sole mio», tra-la la-a-a! (*Se așază pe scaun lîngă tejghea.*) Într-o zi, maimuța a dansat prea mult la soare și cum era foarte bătrînă a căzut jos și a murit. Tata s-a întors spre spectatori, a făcut o reverență și-a spus: «Reprezentăția s-a sfîrșit, maimuța a murit» Ha, ha!

Scurtă pauză. Apoi Dolly, cu venin:

DOLLY: Nu-i nemaipomenit, ce tare poate să fie Lady?

BEULAH: Da, o foarte tare! Hm...

GEORGE TOOKER (SUA)

Metroul din New York

Mamă și fiică

AMAL AMIN AWAD (R.A.U.)

LADY: Pentru mine reprezentația nu s-a sfârșit, și maimuța n-a murit încă! (Brusc.) Val, tu ești, Val?

Cineva a intrat în sala patiseriei iar curentul de aer a scuturat tare clopoșii de la lămpi. Lady se repede spre ușă să vadă cine e și se oprește brusc. În fața ei este Carol, îmbrăcată cu un trench-coat și o beretă albă de marină, cu borurile trase în jos.

DOLLY: Ei, iată-ți primul mușteriu, Lady.

LADY (merge după tejghea): Carol, localul nu este deschis încă.

CAROL: Afară e o firmă mare care spune «astă-seară deschiderea».

LADY: Nu pentru dumneata.

CAROL: Trebuie să rămân aici câteva clipe. Țștia mi-au oprit mașina, fiindcă, știți, eu nu mai am permis; mi-a fost anulat și acum trebuie să găsesc pe cineva ca să mă treacă dincolo de riu.

LADY: Poți lua un taxi.

CAROL: Am auzit că tinărul care lucrează la dumneata pleacă la noapte și ziceam că...

LADY: Cine a spus că pleacă?

CAROL (apropiindu-se): Șeriful Talbott. Șeful poliției a fost de părere să-l cant și să-l rog să mă ia și pe mine, când va trece el riul.

LADY: Cred că ai fost prost informată.

CAROL: Unde este? Nu-l văd aici.

LADY: De ce tot vii mereu aici, să-l plictisești pe băiatul ăsta? Nu vezi că nu-l interesezi de loc? Și de ce ar pleca el de aici tocmai în astă seară?

Se deschide ușa patiseriei în timp ce ea iese de după tejghea.

LADY: Val, tu ești Val?

Apare vrăjitorul, mormăind niște vorbe și ținând ceva în mână. Beulah și Dolly fug spre ușă, strigând: «Pleacă de aici, că ne deochi».

CAROL (se apropie de centrul scenei): A, Unchiul! Strigătul choktaw! Hai! Îți dau un dolar pentru asta.

Lady se dă la o parte cu un gest de enervare. Negrul dă din cap și lăsându-și pe spate gîtul zăbircit scoate un șir de sunete ascuțite care cresc și se sparg într-un urlet sălbatic. Strigătul produce o reacțiune violentă în casă. Beulah și Dolly fug din magazin, Lady nu se mișcă, dar rămâne cu răsufierea tăiată. Dog și Pee Wee coboară scările în fugă, cu bastoanele în mână il dau pe negru afară, fără s-o mai consulte pe Lady, în timp ce nevestele lor strigă, pe trotuar: «Pee Wee! Dog!» Val dă la o parte brusc perdeaua cabinei și apare ca și cum chiotul negrului pe el l-ar fi chemat. Sus, în camera bolnavului, se aud strigăte răgușite ce se sting treptat, istovite. Carol vine în avanscenă și se adresează spectatorilor și ei însăși.

CAROL: A mai rămas încă ceva sălbatic, în această țară. Pe vremuri țara aceasta a fost sălbatică, și bărbaiții și femeile erau și ei sălbatici. Dar în sufletele lor exista un fel de blîndețe și de gingășie, a omului față de om. Acum însă, țara aceasta este foarte rău bolnavă, s-a otrăvit cu neon, ca aproape toate țările acum... Mă duc să aștept afară în mașina mea. (Către Val): Este cel mai rapid obiect pe patru roți din tot districtul Two River.

Iese din magazin. Lady privește la Val cu ochii mari întrebători, cu mîna dusă la gît.

LADY (brăvind, cu o duritate prefăcută): Ei, nu te duci după ea?

VAL: Nu mă duc după nimeni, fiindcă n-am venit cu nimeni. Și știți bine că n-am venit aici cu nimeni.

LADY: Atunci, pune-ți jacheta albă. Am nevoie astă-seară de serviciile dumitale în sala nouă.

Val o privește nemîșcat câteva clipe.

LADY (Bate din palme de două ori): Hai, mișcă-te, mișcă-te, nu te mai holba așa la mine. Peste o jumătate de oră sosește rapidul cu turiști pentru deltă și toată lumea vine încoace.

Trebuie să pregătești ghița pentru cocktailuri!

VAL (*ca și cum ar crede-o nebună*): Să pregătesc ghița pentru cocktailuri? (*Se duce spre teighea.*)

LADY: Și telefonează-i lui Ruby Schiopul că mai am nevoie de o duzină de Seagram, tot șapte stele. Știi cum să vinzi băuturile pe sub masă? Nu face nimic. Am plătit ce trebuie poliției, așa că totul e în regulă. (*Răsufă greu, duce mîna la piept.*) Dar să știi un lucru! Bagă de seamă să nu vinzi minorilor. Nici un strop de alcool, minorilor. Și dacă nu ești sigur de vîrstă, cere-le permisul de conducere. Oricine s-a născut înainte de... Stai să văd, scazi din o mie nou sute...

O să fac mai tîrziu socoteala. Ei! Mișcă-te mai repede! Nu căsca gura!

VAL (*își pune chiara pe teighea*): Dumneata caști gura, Lady, nu eu.

LADY: Ți-am spus o dată să te miști, parcă ești adormit.

VAL: Mi se pare că dumneata ești cea adormită; ce zici, Lady, nu vrei poate să-ți fac o ceașcă dublă de cafea neagră, ca să te întremezi nițeluș, pentru reprezentția de adio? (*Tonul său de glumă este blînd, aproape tandru, însă hotărîrea lui de a pleca a fost luată: parcă s-a și întors la barurile de noapte, la artiștii și girls-urile din localurile de mîna a doua. Stă la teighea în timp ce ea se foiește prin magazin. În clipa în care trece pe lângă el, Val o prinde de brațul gol și o atrage spre sine.*)

LADY: Ei, ce ai?

VAL: Ai să termini o dată să te sucești de colo-colo ca un pește-n cirlig?

LADY: Du-te și pune-ți haina albă și...

VAL: Stai jos. Vreau să-ți vorbesc.

LADY: Nu am timp.

VAL: Trebuie să discut ceva cu dumneata.

LADY: Nu acum.

VAL: Nu poți deschide astăzi, un local de noapte, aici.

LADY: Poți să pariezi pe scumpa ta viață că am să-l deschid!

VAL: Nu, pe viața mea n-am să pariez.

LADY: Atunci, pe viața mea. Bună, sau rea, cu...

VAL: Viața ta este a ta, și a mea este a mea... (*Îi dă drumul și ridică trist din umeri.*)

LADY: Văd că nu înțelegi nimic. Acolo sus e omul care a dat foc grădinii de vară a tatălui meu, iar eu mi-am pierdut în focul acela viața, da, și nu una, ci trei vieți deodată; acolo s-au pierdut trei vieți, două trăite și una netrăită... Am ajuns să fac o crimă îngrozitoare din cauza lui! (*O clipă rămîne încrămîntă.*) Vreau ca acest om să vadă grădina de vară redeschizîndu-se tocmai acum cînd moare el. Vreau să audă cum se redeschide-n veselie aici, astă seară! Tocmai acum cînd moare. Trebuie, trebuie, nici o putere din lume nu mă mai poate opri. La naiba, înțelege că nu eu vreau asta, însă trebuie, e ceva care trebuie făcut, pentru a îndrepta lucrurile. Și pentru că nu vreau să fiu cea înfrîntă! Mă înțelegi? Mai ales pentru asta, pentru că nu vreau să fiu înfrîntă! Acum, o dată pentru totdeauna, în viața mea! (*Îl îmbrățișează.*) Îți mulțumesc, că ai stat aici, lângă mine, că ești alături de mine! Să te binecuvînteze Dumnezeu pentru asta..., Acum, te rog, du-te și pune-ți jacheta albă.

Val o privește și pare că încearcă să ia o hotărîre, cumpănînd între îndemnul inimii lui curate și ceea ce l-a învățat viața de cînd a părăsit Iazul Vrăjitoarelor. Apoi oftează, ridică din umeri, intră în cabină și scoate de sub pat valiza cu lucrurile lui. Lady ia de pe teighea tichiile de carnaval, trece în patiserie și le distribuie pe mese. Vrea să se întoarcă, dar se oprește brusc văzîndu-l pe Val ieșind din cabină îmbrăcat în haina lui de șarpe, cu bagajul în mîndă.

LADY: Asta nu e jacheta albă, e scurta din piele de șarpe, cu care ai venit aici.

VAL: Am venit cu ea și plec cu ea.

LADY: Ai spus că pleci?

VAL: Da, doamnă, așa am spus, că plec.
Rămîne numai o mică chestiune de rezolvat, cu salariul.

S-a întîmplat lucrul de care ea s-a temut cel mai mult. Este ceea ce în lupta de tauri se cheamă «clipa adevărului» cînd matadorul pîntește taurul între coarne și-i dă lovitura mortală.

LADY: Va să zică o ștergi, nu?

VAL: Mi-am luat tot bagajul. Vreau să prind autobuzul de Sud.

LADY: Nu mai spune! Și crezi că mă poți duce de nas! Minți! domnule. Te așteaptă afară ea, în mașina ei luxoasă, și tu...

Se aud pași pe scări. Ei se depărtează unul de altul, Val pune valiza jos și se retrage în umbră, în timp ce sora Porter apare pe palier.

SORA PORTER: Doamnă Torrance, sînteți jos?

LADY (pășeste către scară): Da, sînt aici. M-am întors.

SORA PORTER: Poți să urci puțin, să discutăm ceva despre domnul Torrance?

LADY (strigînd): Am să urc îndată. *(Sus se închide ușa. Lady se întoarce spre Val.)* Foarte bine, domnule. Mi se pare că ți-e frică de ceva.

VAL: Am fost amenințat că dacă rămîn voi fi omorît.

LADY: Am plătit și am plătit foarte mult, ca să fiu apărată în acest district și sub această protecție te afli și tu.

VAL: Nu, doamnă. Aici sorocul meu s-a încheiat.

LADY: Vorbești de parcă ai fi făcut pușcărie aici, la mine.

VAL: M-am încurcat mai mult decît aș fi vrut, Lady.

LADY: Da, și cu mine ce va fi?

VAL *(se apropie de ea)*: Aș fi putut pleca aseară înainte de întoarcerea dumitale, dar am vrut să-ți spun ceva ce n-am spus nimănui pînă acuma. *(Pune o mînd pe umărul ei.)* Am,

pentru tine, o iubire adevărată, Lady! *(O sărută.)* Am să te aștept la hotarul acestui district oriunde și oricît ai să vrei tu.

LADY *(se dă înapoi)*: O, nu vorbi de iubire, nu-mi vorbi mie. E ușor să spui «Iubesc, iubesc» cînd afară, la ușă, te așteaptă să evadezi tinerețea nerăbdătoare!

VAL: Îți amintești ce ți-am spus despre mine, în noaptea cînd ne-am întîlnit aici?

LADY: Da, îmi amintesc de multe. De temperatura cînelui și de o păsărică, o, da, fără picioare, care trebuie să doarmă în brațele vîntului.

VAL *(o întrerupe)*: Nu, nu asta.

LADY: Și cum ai fi în stare să ții o femeie pe jăratîc fără să clipești. Eu am spus atunci: «Palavre!» Retrag răspunsul acela: ești în stare! Poți să lași o femeie să ardă și apoi să calci cu tălpile pe cenușa ei, ca să fii sigur că jarul s-a stins.

VAL: Ți-am vorbit atunci, despre plecarea de la...

LADY: Cît ai stat în acest serviciu? E singurul mi se pare, în care ai stat atît de mult?

VAL: Prea mult.

LADY: Ai stat patru luni și cinci zile, domnule. Foarte bine! Deci, ce bani îți datorez?

VAL: Ți-am spus să nu socotești decît...

LADY: Salariul net. Pot să-ți dau toate cifrele pînă la ultimul ban. Optzeci și cinci de dolari, nu, nouăzeci. O nimeca toată, domnule. Știi cît ți-ar fi revenit de fapt? Dacă ți-ar fi revenit... Nu am nevoie de hirtie ca să socotesc, pot s-o fac pe dinafară. Ai avea de primit cinci sute optzeci și șase de dolari. Dar, domnule... *(se sufocă)* dacă ții să pleci acuma, astăzi seară, fără preavizul obligator... nu vei primi absolut nimic! Un zero cît tine... *(Cineva urlă la ușă: «Hei, deschideți!» Ea fuge la ușă, strigînd: «E închis, închis, plecați!» (Val se duce spre casă. Ea se întoarce la el, gîfîind.)* Bagă de seamă ce faci! Dacă

umbli-n casa de bani îți jur că deschid ușa și am să strig în gura mare că angajatul meu îmi jefuiește magazinul!

VAL: Lady...

LADY (înnebunită): Ce e?

VAL: Nimic, ai...

LADY: Ce o?

VAL: Ai strigat destul și așa. Am să plec și fără banii tăi.

LADY (vine în mijlocul scenei): Atunci nu m-ai înțeles! Vei rămâne aici, cu sau fără plată.

VAL: Mi-am luat bagajul. (Își ia geamantanul de jos. Ea îi sare înainte și-i smulge chitara.)

LADY: Atunci mă duc sus să-mi-l fac eu! Și am să iau asta cu mine, ca să fiu sigură că mă aștepți, pînă cînd sînt...

VAL (pune valiza jos și înaintază spre ea): Lady, ce faci...

LADY (ameninșînd cu chitara ridicată): Să nu cumva...

VAL: Ce faci cu...

LADY: Să nu te apropii!

VAL: Cu chitara mea!

LADY: O țin ca să fiu sigură, pînă cînd...

VAL: Lady, de azi dimineață ești nebună!

LADY: Sînt mai de mult, nu de azi dimineață. Am de gînd să păstrez pe «tovarășa de viață» pînă îmi fac bagajele! Da, mă duc să-mi fac bagajele și să plec, dacă pleci tu, să plec după tine! (El face un pas spre ea. Ea trece pe după 'teighea.) La asta nu te-ai gîndit? Ce crezi că aveam să fac după plecarea ta? Ce crezi? Să stau aici, într-un magazin plin de sticle și cutii, în timp ce tu pleci departe, călătorind mereu pe cine știe unde, fără ca eu să pot afla nici măcar unde să-ți scriu... Nici măcar atît...

VAL: Am să-ți trimit adresa.

LADY: O, mulțamesc, mulțamesc. Și ce să fac cu adresa ta, să mă uit la ea ca la perdeaua asta? Să-i spun: «O draga mea adresa, în locul lui călător-mă tu, strînge-mă și ai grijă să-mă fii credincioasă!» (Scoate un

strigăt înăbușit; își apasă buzele cu palma.)

El înaintază prudent, cu mina întinsă spre chitară. Ea se retrage, mușcîndu-și buzele, cu ochii în flăcări. Jabe bate deasupra, în tavan.

LADY: Să nu te apropii! Vrei s-o faci țandări?

VAL: Auzi, bate sus...

LADY: Știu! E moartea care-mi bate la ușă! Crezi că nu aud cum bate, poc, poc, poc? Parcă i s-ar ciocni oasele între ele... Întrebă-mă și am să-ți spun cum e cînd te culci în pat cu moartea, colo sus. Mi se încrețea carnea pe mine la atingerea lui. Dar am îndurat și asta. Cred că inima mea știa că într-o zi cineva se va pogori să mă scoată din acest infern! Ai fost tu acela. Și iată-mă! Trăiesc din nou! (Își reține cu greu suspinele care o sufocă: continuă, mai calmă și mai dirză): Nu vreau să mă ofilesc în beznă de aici! Să-ți intre asta bine în cap! Acuma, ascultă! Tot ce este în acest blestemat magazin îți aparține, nu numai salariul tău, ci tot ce a adunat Moartea aici, însă Moartea trebuie să moară mai înainte de a fugi noi de aici... Înțelegei în sfîrșit ce-ți spun? Atunci du-te și schimbă-te. Astă seară va fi spectacolul de gală. (Intră în patiserie. Val fuge după ea, o ia de brațul care ține chitara. Ea se smulge de lîngă el, cu violență.) Zdrobește-mă și am să te zdrobesc! Am s-o fac, dacă tu... (Pași repezi pe scări.) O, domnișoara Porter!

Îl împinge pe Val spre cabină. Lady pune chitara pe 'teighea. Sora coboară scările.

SORA PORTER (coborînd atent): Ați lipsit mult de-acasă.

LADY: Da, adevărat, aveam o mulțime de... (Vocea ei se pierde. Se uită în ochii celeilalte cu o urd aproape orăbă.)

SORA PORTER: O mulțime de...?

LADY: Lucruri... lucruri de care trebuie să mă îngrijesc... (Respiră adînc și-și apasă mîna pe piept.)

SORA PORTER: Mi se pare că te-am auzit strigînd la cincva adineaori.

LADY: Da. Era un turist beat care a făcut scandal pentru că nu am vrut să-i vind whisky.

SORA PORTER (*mergînd spre uşă*): O, domnul Torrance şi-a luat medicamentul şi doarme.

LADY: Asta e bine. (*Se aşază pe scaunul pentru probat pantofii.*)

SORA PORTER: I-am făcut o morfină, la cinci.

LADY: Spune-mi, domnişoară Porter morfină asta nu slăbeşte inima?

SORA PORTER: Cu timpul, da.

LADY: În cît timp, în mod obișnuit?

SORA PORTER: Depinde de vîrsta pacientului şi de inima lui. De ce întrebaţi?

LADY: Domnişoară Porter, nu-i posibil ca bolnavii să fie ajutaţi să scape?

SORA PORTER: Ce vreţi să spuneţi cu asta, doamnă Torrance?

LADY: Să li se scurteze suferinţa.

SORA PORTER: O, înţeleg ce vreţi să spuneţi. (*Închide cu zgomot poşeta.*) Înţeleg ce vreţi să spuneţi, doamnă Torrance. Dar omorul este omor, indiferent de împrejurări.

LADY: Nimeni nu a vorbit de omor.

SORA PORTER: Aţi spus «să li se scurteze suferinţa».

LADY: Da, așa cum oamenii miloși scurtează suferinţa unui animal, cînd este...

SORA PORTER: O fiinţă omenească nu este un animal, doamnă Torrance. Şi eu nu sînt de acord cu aceia care...

LADY: Nu-mi ţine aici o predică, domnişoară Porter. Am vrut numai să ştiu dacă...

SORA PORTER (*întrerupînd*): Nu ţin nici o predică, am răspuns numai la întrebarea dumitale. Dacă vrei pe cineva care să scurteze viaţa soţului dumitale...

LADY (*sărînd în sus, întrerupînd*): Dar cum îndrăzneşti să spui că eu...

SORA PORTER: Mă întorc la zece şi jumătate.

LADY: Nu!

SORA PORTER: Poftim?

LADY (*iese de după teighea*): Să nu te întorci la zece jumătate, să nu te mai întorci de loc.

SORA PORTER: De obicei doctorul hotărăşte.

LADY: De data aceasta hotărăşte soţia pacientului.

SORA PORTER: Asta o vom discuta cu doctorul Buchanan.

LADY: Am să-i telefonez eu în chestiunea aceasta. Dumneata nu-mi plăci, şi nu cred că eşti soră de profesie, ai nişte ochi reci. Cred că-ţi face plăcere să-i vezi pe alţii suferind.

SORA PORTER: Ştiu de ce nu-ţi plac ochii mei. (*Închide cu zgomot poşeta.*) Nu-ţi plac ochii mei fiindcă ştii că văd cam multe.

LADY: De ce mă fixezi așa?

SORA PORTER: Nu te fixezi pe dumneata, mă uitam la perdea. Parcă arde ceva acolo, iese fum! (*Se îndreaptă spre cabină.*) O!

LADY: Nu, nu te duce! (*O apucă de braţ.*)

SORA PORTER (*o dă brutal la o parte şi ajunge la perdea. Val se ridică de pe pat, desface perdeaua şi o priveşte rece*): O, scuzaţi-mă! (*Se întoarce spre Lady.*) Cînd am fost chemată să iau în primire acest caz, Vinerea trecută, m-am uitat la dumneata şi mi-am dat seama îndată că erai însărcinată... (*Lady scoate o exclamaţie.*) Şi am ştiut de asemenea, uitîndu-mă la bărbatul dumitale, că nu el era cel în cauză.

LADY: Mulţumesc că mi-ai confirmat o veste atît de bună de care eu nu eram sigură.

SORA PORTER: N-am impresia că-ţi este prea ruşine.

LADY (*exaltată*): Nu, nu-mi este ruşine de loc. Simt o... o mare bucurie!

SORA PORTER (*cu venin*): Atunci de ce nu chemi muzica şi clovnul, să anunţe fericitul eveniment?

LADY: Fă-o dumneata pentru mine şi ai să mă scuteşti şi de cheltuială!

Du-te și bate toba în tot tirgul. Să știe toți!

Sora iess. *Val se duce repede la ușă și o încuie.*

VAL: Este adevărat ce ți-a spus?

Lady se îndreaptă spre tejghea, uluită; privirea ei se încălzește treptat. Pe tejghea zac pălăriile și trompetele de bal.

VAL (*într-o șoptă răgușită*): Este adevărat, sau nu, ce ți-a spus femeia aceea?

LADY: Vorbești ca un băiețș speriat. VAL: Acum are să le spună asta tuturor.

Pauză.

LADY: Trebuie să știi un lucru...

De-abia acum e periculos pentru tine să mai rămii aici... Ia-ți bani din casă și pleacă repede. Ia cheile de la mașina mea și traversează riul, fugi oriunde, în alt ținut. Misiunea ta aici a fost împlinită.

VAL: Prin urmare este adevărat...?

LADY (*se așază pe scaun*): Da, e mai adevărat decît cel mai sfînt adevăr! Port iarăși viață în trupul meu, pomul uscat a înflorit din nou! Tu mi-ai dat viață; acum, poți pleca.

El îngenunchează grav în fața ei, îi ia încet degetele încălețate și le duce la buze încercînd să le încălzească cu răsuflarea lui. Ea stă dreaptă, încordată, privind departe, dincolo de el.

VAL: De ce nu mi-ai spus pînă acum?

LADY: Cînd o femeie nu a avut copii ani de zile, ca mine, este foarte greu să creadă că mai e în stare să nască! Pe vremuri, aveam în livada din fața casei noastre un mic smochin. Nicio dată nu legase rod și toți ziceau că e sterp. Timpul trecea pe lângă el, primăveri după primăveri, zădarnice, și copacul începuse aproape să se usuce... Și deodată, într-o zi, am descoperit o mică smochină verde în pomul despre care se spunea că nu leagă rod. (*Strînge în mînd o trompetă de hîrtie aurită.*) Am fugit prin livadă strigînd: «Tată, tată, smochinul nostru

face smochine!»! Era un lucru atît de minunat, după zece primăveri sterpe, ca micul smochin să rodească, încît merita o sărbătorire. M-am dus în cămară, am deschis cutia unde țineam jucăriile pentru pomul de Crăciun și am scos de acolo globurile, clopoștii de sticlă, păsările și chipurile colorate. Am împodobit smochinul cu clopoșei și păsări de sticlă, cu țurțuri și stele argintii, pentru că pomul meu cîștigase bătălia cu timpul și dăduse rod! (*Se ridică în extaz.*) Desfă cutia aceea! Desfă cutia cu jucării pentru pom și pune-le toate pe mine, și împodobește-mă, pune toți clopoștii și toate păsările de sticlă și stelele și beteala și zăpada! (*Într-un fel de delir, își pune o pălărie aurită de carnaval și suflă din trompetă, urcînd în fugă treptele, cu un aer comic grotesc. Val încearcă s-o oprească, dar ea se smulge din mîinile lui și fuge spre palier suflînd din trompetă și strigînd:*) Am învins, am învins, te-am învins, Moarte! Trupul meu va da rod! (*Apoi brusc se clatină, își pierde răsuflarea și se retrage de pe palier. Se întoarce cu un șipăt și coboară treptele, clătînîndu-se ca un orb, cu o mînd spre Val, în timp ce sus pe scări se aud pași greoi și o respirație hordicioare. Ea geme.*) O, doamne, O, doamne...

Jabe apare pe palier lîngă palmierul artificial din stînga dintr-un verdea murdar; el poartă o haină de casă de un roșu închis, pîlăit, care atrînd larg pe corpul lui slab și gîlbejit. Într-adevăr pare a fi întruchiparea morții și a răutății așa cum se uită-n jos, aplecîndu-se să vadă prin întinericul magazinului și să descopere victima.

JABE: Hoții! Hoții! (*Apucîndu-se cu o mînd de trunchiul falsului palmier, el ridică cealaltă mînd în care ține un revolver și trage în jos, în magazin. Lady scoate un șipăt și se repede să-l acopere pe Val cu trupul ei. Jabe se tîrîște cîțiva pași și trage din nou;*

glontele o atinge și ea suspină lung «Ah.» Trage din nou; un lung «Ah» este repetat. Ea se întoarce să-l privească, mereu protejindu-l pe Val cu corpul ei. Pe față i se citesc toate patimile și tainele vieții și ale morții, iar ochii ei au o lucire plină de ură în care înțelegi și sfidarea și resemnarea. Însă revolverul este gol. Jabe mai trage, fără gloanțe, de câteva ori, apoi îl aruncă spre ei: coboară și trece pe lângă ei, strigând răgușit: «Am să vă ard de vii! L-am ars pe tatăl ei și am să vă ard și pe voi! (Deschide ușa și se repede în stradă urlind): Săriți! Vinzătorul îmi jefuiește magazinul, mi-a împușcat nevasta! Vinzătorul îmi jefuiește magazinul, mi-a omorât nevasta!»

VAL. Te-a nimerit?

LADY: Mă tem că... da...

Sînt cuprinși de o stranie mindrie și demnitate. Ea se întoarce către el, cu acel zîmbet pe care îl au oamenii cînd vor să se scuze că nu se pot exprima prea bine, iar el o privește grav, ridicînd o mînd ca și cum ar vrea s-o oprească să spună asta. Ea clatină din cap încet și arată spre strălucirea nepămîntească ce vine din livada ei închipuită și începe să se miște, puțin cam nesigur, spre ea. Muzică. Lady intră în patiserie și o îmbrățișează cu acea privire pe care o are un om cînd îți ia rămas bun pentru ultima dată de la un loc drag pe care trebuie să-l părăsească.

LADY: Reprezentația s-a afîrșit. Mai-muța a murit...

Muzica se aude mai tare pentru a acoperi zgomotul pe care îl face Moartea în sala de alături. Apoi se oprește brusc. Prin vitrina magazinului se văd silueta, care îndreaptă lumini de lanternă înduntru, apoi cineva încearcă să forțeze ușa din față. Val strigă:

VAL: Încotro s-o iau?

Se întoarce și fuge prin lumina clar-obscură a patiseriei și nu se mai vede.

Se aude lovituri, ceva se prăbușește cu un trosnet. Năvălesc bărbați în magazin, iar întunericul se umple de voci, răgușite, care urlă.

VOCI DE BĂRBAȚI (urlind): Ține-

ți-vă pe lângă pereți! E înarmat!

— Sus, pe scări, Dog!

— Jack, în patiserie!

Se aude un strigăt sălbatic în fundul magazinului.

— L-am prins! L-am prins!

— L-au prins!

— O funie, aduceți o funie.

— Aduceți o funie din magazin!

— Eu am adus ceva mai bun decît o funie!

— Ce ai adus?

— Ce are, ce a adus?

— O TORTĂ!

— Isuse...

(O clipă de tăcere.)

— Vîno încoace, ce naiba mai aștep-tăm?

— Așteaptă o clipă, vreau să știu dacă ia foc!

— Așteptați, așteptați.

— Priviți aici!

Prin întuneric izbucnește o flacără albastră. Ea tremură puțin pe silueta lui Carol, care a apărut în patiserie. Răsună strigăte și amenințări; feroase, chipurile urmăritorilor iau, în lumina tulbure, înfățișări infernale.

— Arde!

Toți fug afară. Strigăte confuze. Un zgomot de motor, care dispare repede. Se face aproape liniște, un ciine latră în depărtare. Apoi apare Vrăjitorul ducînd o boccea de haine pe care după ce le examinează le aruncă, pe toate, jos, afară de o haină din piele de șarpe, pe care o ține în mîini, fascinat.

CAROL (repede, cu voce blîndă): La ce te uiti așa, unchiule? Vîno încoace și arată-mi. (El se apropie de ea.) O da, asta e jacheta lui din piele de șarpe. Am să-ți dau un inel de aur pe ea.

(Își scoate încet din deget inelul. Undeva se aude un strigăt de durere. Ea ascultă atent pînă cînd strigătul se pierde, apoi dă din cap cu înțelegere.) Animalele sălbatice își lasă pielea în urmă, își lasă în urmă pielea lor curată și dinții și oasele lor albe, și acestea sînt semne în drumul lor pentru ca cei de-o ființă cu ele să le urmeze și să le afle acolo unde sînt.

Strigătul se repetă mai îngrozitor decît la început. Apoi din nou se pierde. Ea își pune jacheta pe umeri, ca înfiorată de frig; face un semn cu capul către bătrînul

negru și-i întinde inelul. Apoi merge spre ușă, dar se oprește la mijlocul drumului, fiindcă șeriful Talbot intră cu o lampă de buzunar în mînă.

ȘERIFUL: Nimeni nu se mișcă! Să nu miște nimeni! (Ea trece pe lângă el ca și cum nu l-ar vedea și iese. El strigă furios) Oprește-te! Stai aici! (Se aude rîsul ei răsunînd afară. El se ia după ea strigînd:) Stai! Stai!

Se pogoară tăcerea. Negrul privește-n sus cu un zîmbet anumit, în timp ce cortina se lasă încet.

[Ilustrații de Costin Postia

T. L. MOTÎLEVA

DOSTOIEVSKI ȘI LITERATURA MODERNĂ

Faima mondială a lui Dostoievski este excepțional de mare. Operele sale au fost traduse în zeci de limbi. Critica literară străină despre Dostoievski, extrem de voluminoasă, se completează în fiecare an cu noi cărți. Puternica influență a lui Dostoievski asupra literaturii mondiale este nelindoielnică: acest fapt a fost relevat în repetate rânduri, atât în literatura sovietică cât și în cea străină.

Cu cât mai adînc va fi studiată însăși creația lui Dostoievski, cu atât mai precis se va putea face lumină și în problemele influenței sale internaționale. Dar de pe acum este locul să ne punem întrebarea: ce a dat el literaturii mondiale?

★

Sînt larg cunoscute observațiile lui A. M. Gorki relativ la influența lui Dostoievski asupra literaturii mondiale: « Dostoievski se bucură de reputația de a fi știut să creeze în persoana eroului din însemnări din viața subterană, cu o desăvîrșită măiestrie a cuvîntului, tipul egocentricului, al degeneratului social. Cu satisfacția unui om care se răzbună cu sete pentru propriile sale dureri și suferințe, pentru rătăcirile sale din tinerețe, Dostoievski a arătat, prin eroul său, pînă la ce mîrșăvie poate ajunge un individualist din stîlul tinerilor care s-au rupt de viață, din secolele 19 și 20. Omul acesta al său intrunește cele mai caracteristice trăsături ale lui Friederich Nietzsche și ale marchizului Des Esseintes, eroul romanului lui Huysmans De-a-n doaselea, ale

Discipolului lui Paul Bourget și ale lui Boris Savinkov, autor și erou al operei sale, ale lui Oscar Wilde, Sanin Arșbașev și ale multor alți degenerați sociali, creați de anarhica influență a condițiilor neomenoase din statul capitalist».

Tochmai aici este contradicția centrală din creația lui Dostoievski. Făuritorul chipurilor lui Raskolnikov și Stavroghin a realizat o demascare incomparabilă, pe plan mondial, a amoralismului și egoismului. Prin aceasta, el a ajutat majoritatea cititorilor săi din Rusia și din străindătate să înțeleagă mai profund răul generat de regimul bazat pe exploatare. Prin aceasta, el a dat în mâinile omenirii o armă puternică pentru lupta împotriva forșelor întunecate ale trecutului. Dar unele trăsături ale acestor principale figuri zugrăvite de Dostoievski puteau fi interpretate și prelungite în direcția anti-umanismului, a decadentismului. De aici se înțelege că influența lui Dostoievski asupra scriitorilor străini n-a fost de loc numai o influență binefăcătoare.

Dostoievski a găsit destui adepți în rândul oamenilor de literă ai reacțiunii imperialiste. Motivele anti-revoluționare din *Posedații* au reînviat în noi variante și la Bourget în romanul *Discipolul* și la Barrès în romanul *Desrădăcinași*: ambii scriitori au folosit moștenirea lui Dostoievski pentru a lupta împotriva ideilor democratice. Knut Hamsun, chiar și în tinerețe, în epoca sa cea mai bună, a imitat laturile slabe ale creației lui Dostoievski în poetizarea făcută mizantropilor solitari, incapabili de legături cu oamenii normali și sănd-toși, înlocuind iubirea și prietenia cu tirania și chinuirea reciprocă. Împrumuturi directe din romanele lui Dostoievski, în special din *Posedații*, nu sînt greu de descoperit în operele lui André Gide. Este semnificativ că Gide, ca și Wilde, considera drept merit deosebit al lui Dostoievski priceperea de a arăta « dualitatea » omului, « conviețuirea simțămîntelor contradictorii ». Tălmăcind conținutul ideologic al creației dostoievskiene în spiritul sacrificiului creștinesc, Gide în același timp imprima multor eroi ai romanelor sale trăsăturile arbitrului individualist, ale amoralității, egocentrismului. În romanul lui André Gide, *Beciurile*, Vaticanului, tîndrul Lascadio, dezechilibrat, lipsit de principii morale, săvîrșește un omor fără nici-un scop, pur și simplu ca să-și dezvăluie mai deplin personalitatea. În înșășișarea unor asemenea caractere, la Gide se simte vădit amestecul de admirație și ironie, dar nu există nici umbră din acel tragism, acel protest lăuntric împotriva răului social dominant, care însușește cele mai bune opere ale lui Dostoievski.

La timpul său, eroul însemnărilor din viața subterană mărturisea despre dorința lui de-a « deveni insectă ». Au trecut zeci de ani și eroul cunoscutei nuvele a lui Franz Kafka, *Metamorfoză*, trezindu-se o dată dimineața, a descoperit că s-a transformat într-o monstruoasă insectă de dimensiuni nefirești... În nuvela sa, Kafka — într-o formă mistificată și intenționat cifrată — înșășișază tragedia unui mic-burghez, apăsător de forțe sociale distrugătoare. Franz Kafka, în mare măsură elev al lui Dostoievski, n-a fost cîtuși de puțin un reacționar. Dar cultul lui Kafka, dezvoltat artificial în literatura burgheză contemporană, servește acelor pături sociale care sînt interesate în înțepoșarea și crearea de confuzii în conștiința oamenilor muncii. De la Dostoievski și pînă în ziua de astăzi, multe fire se întind spre « neagra » literatură decadentă, care se străduiește să înșășișeze pe om ca pe o ființă murdă, iremediabil viciată, jalnică și neputincioasă.

În realitate, Dostoievski, demonstrînd dezagregarea personalității, generată de relațiile burgheze, cu pasiunea unui umanist autentic, jînduia după o altă viață, curată și cinstită. Fiecare pagină din opera sa strigă: nu se poate trăi astfel! Scriitorii decadenți, imitîndu-l pe Dostoievski în demonstrarea

descompunerii personalității omenești, ridică această dezagregare la rangul de ideal, afirmând: așa trebuie să fie! Între Dostoievski și epigonii săi din apus, din lagărul burghezo-decadent, este o deosebire colosală, o adevărată prăpastie.

Mult mai substanțială este influența pe care a exercitat-o Dostoievski asupra scriitorilor realiști din secolul 20.

Este elocventă, în acest sens, mărturia lui Romain Rolland. După cum se știe, locul întâi în simpatiile literare ale lui Rolland îl ocupa Tolstoi, și ulterior Gorki. Dar Rolland amintea și cât de mult a însemnat pentru el Dostoievski, unul din cei mai mari maeștri ai realismului rus. « Tragediile lui Eschil și dramele lui Shakespeare nu puteau zgudui sufletele contemporanilor lor mai adânc decât ne-au tulburat Idiotul, Frații Karamazov, Anna Karenina și uriașa epopee... Război și Pace ». Principalul element prin care ne emoționau și ne învățau aceste cărți, după cuvintele lui Rolland, este « Iubirea înfocată pentru adevăr... obsesia adevărului atît de vie, directă și trepidantă, că se năruiau zidurile dintre cititor și întreaga lume ». Pasiunea pentru adevăr, afirmarea adevărului necrușător în artă, iată ceea ce vedea și aprecia în primul rînd autorul lui Jean Christophe în romanele lui Dostoievski.

Marii scriitori realiști, apăruiți în Apus la sfîrșitul secolului 19 și începutul celui de-al 20-lea, au învățat de la Dostoievski înțelegerea profundă a contradicțiilor vieții, știința de a demasca egoismul de fiară al proprietarilor, măiestria de a înfățișa personalitatea oprimată și în suferință. Ei se interesau puțin de lucrările publicistice reacționare ale lui Dostoievski și uneori nici măcar nu le cunoșteau. Ei vedeau în Dostoievski în primul rînd un realist, un inovator de mari proporții.

Numele lui Dostoievski se întîlnește de multe ori în scrisorile talentatului scriitor democrat, Charles-Louis Philippe. Dostoievski l-a atras fără îndoială pe Charles-Louis Philippe nu numai prin forța realismului său, dar și prin poetizarea suferinței, a umilinței. O asemenea poetizare îl caracterizează și pe Philippe. Dar în cele mai bune opere ale sale el redă cu extremă finețe și exactitate psihologia abrutizării, a oprîmării, chinurile oamenilor umanist francez este direct legată de moștenirea lui Dostoievski.

În același sens a învățat de la Dostoievski și tînrul Bernhardt Kellerman. Influența directă a scriitorului rus se imprimă asupra unuia din primele sale romane, Idiotul (« Der Tor », 1908). Înrudirea cu romanul cu același nume al lui Dostoievski se vedește aici nu numai în unele elemente ale subiectului, nu numai în caracterul personajului central, dar mai ales în tendințele ideologice. Eroul bizar și rupt de realitate al romanului, vicarul Grau, neagă civilizația întemeiată pe egoism și se adresează burtă-verzilor obtuși care-l înconjoară, propovăduind, naiv și încăpățînat, omenia. Critica societății burgheze este la Kellerman incomparabil mai puțin ascuțită decât la învățătorul său rus. Dar în această operă timpurie și imperfectă din multe puncte de vedere, a lui Kellerman, s-au ivit acele sincere năzuințe umaniste, care, ulterior, l-au dus pe scriitorul german la o luptă activă pentru pace.

Măiestria psihologică a lui Dostoievski a influențat mult mai rodnic pe scriitorii din alte țări în cazurile cînd această măiestrie i-a ajutat să dezvăluiască

aspectele esențiale ale realității sociale. Poate să pară paradoxală compararea lui Dreiser cu Dostoievski, dar temeiuri pentru o asemenea comparație există. Deosebiriile dintre cei doi scriitori sint, firește, foarte mari. Aceste deosebiri constau în special în faptul că Dreiser n-a dat niciodată dovadă de înclinație spre patologice sau misticism, precum și în faptul că, în tabloul vieții creat de Dreiser, profilul lumii materiale (dezvăluit în descrieri foarte lungi și uneori greoaie) are o importanță egală și uneori chiar mai mare decît lumea intelectuală și spirituală a omului. Din afirmațiile lui Dreiser se știe că, din moștenirea clasică a literaturii europene, cei mai dragi îi erau Balzac și Tolstoi. Totuși, legătura cu tradiția lui Dostoievski este foarte vizibilă într-una din cele mai puternice opere ale lui Dreiser *O tragedie americană*.

O tragedie americană are, de fapt, ca temă, crima și pedeapsa. Se înțelege că și pe plan ideologic și ca subiect, se deosebește simțitor de renumita operă a lui Dostoievski. Totuși, ambele aceste romane, clasice prin orientarea lor, sint opuse numeroaselor opere din literatura burgheză de crime și aventuri, ai căror autori tind spre o acțiune captivantă, pur exterioară și îi silesc pe cititori să admire cînd dibăcia criminalului, cînd perspicacitatea apărătorilor justiției. În *O tragedie americană* ca și în *Crimă și pedeapsă*, înfățișarea omului și a pedepsei lui este tratată nu din punct de vedere al crimei, ci dintr-unul social-etic și servește ca un mijloc pentru dezvăluirea contradicțiilor radicale ale societății și moralei burgheze.

O mare însemnătate pentru scriitorii apuseni din secolul 20 avea acea latură din creația lui Dostoievski, în care realismul are cele mai strînse contingențe cu curentele anti-realiste: avem în vedere arta de-a reproduce un psihic bolnav, rănit. În acest domeniu, Dostoievski a făcut descoperiri artistice neîndoielnice, dar s-a vădit și acea viziune denaturată, în multe falsificată, asupra lumii, care-i era proprie chiar autorului *Idiotului*. Înclinația lui Dostoievski pentru patologice, tratarea subiectivă a acestei teme, toate acestea atrăgeau spre el pe decadenți și uneori îi îndepărtau pe scriitorii-realiști, crescuți în tradiții clasice. Este ilustrativă, de pildă, atitudinea atent critică față de Dostoievski a lui John Galsworthy, care, recunoscînd marele talent al scriitorului rus, îl considera totuși «dezechilibrat» și influența sa «demoralizatoare» — (H. V. Marrot, *The Life and letters of John Galsworthy*, New York, 1936). Dar, în alte cazuri, marele scriitor reușea să găsească la Dostoievski-psihologul, elementul care deschidea căi neîndoielnice pentru cunoașterea aspectelor esențiale ale vieții reale: și tocmai Dostoievski a știut să redea cu o nemaivăzută forță tragedia ființei cugetătoare, singuratice, aflată în impas — tocmai el, ca nimeni pînă atunci, a înfățișat contradicțiile fără ieșire din conștiința individualistă burgheză.

În această ordine de idei, este interesantă atitudinea lui Thomas Mann față de Dostoievski. Comparîndu-l pe Tolstoi cu Dostoievski, Thomas Mann îl prefera nestrămutat pe primul, deoarece pe el îl cucerea la Tolstoi «o sănătate fără moarte și un realism nemuritor» (Thomas Mann, *Gesammelte Werke*, Bd. 10 Berlin 1955). Totodată îl aprecia la un nivel înalt pe Dostoievski tocmai ca psiholog și simțea deosebirea principală dintre el și scriitorii decadenți, chiar și cei mai talentați. În articolul scris în 1946, «Despre Dostoievski cu simțul măsurii», Thomas Mann vorbește amănunțit despre Dostoievski ca maestru al înfățișării sufletului bolnav și îl opune lui Proust: «Truaturile psihologice, inovațiile și subterfugurile francezului reprezintă pur și simplu un amuzament în comparație cu descoperirile febrile ale lui Dostoievski, ale omului care a trecut prin iad. Oare ar fi putut Proust să scrie Raskolnikov,

acest roman despre crimă, uriaș în toate timpurile? Cunoștințele pentru aceasta i-ar fi ajuns, dar conștiința, mă tem că nu...» (Ibid).

Măiestria de psiholog a lui Dostoievski s-a vădit, în felul său, în ultima operă a lui Thomas Mann, monumentalul roman Doctorul Faustus.

În studiul autobiografic, Apariția Doctorului Faustus, Thomas Mann menționa că, în cursul muncii la acest roman, a recitat «apariția halucinantă a diavolului în fața lui Ivan Karamazov». Tocmai în spiritul acestei scene este scris unul din epizodele centrale ale Doctorului Faustus, și anume dialogul dintre compozitorul Adrian Leverkühn și diavolul. La Thomas Mann, ca și la Dostoievski, chipul semi-simbolic al diavolului, care, cu impertinență și sarcasm provocator, își afirmă puterea sa asupra eroului romanului, este rodul fanteziei bolnăvicioase a eroului însuși și totodată întruchiparea laturilor înăpoeite și josnice ale personalității sale. În dialogul dintre Leverkühn și «eul» său josnic «diavolesc», prin învelișul de coșmar al patologiei și misticismului, apar foarte realist trăsăturile tipice ale individualistului burghez, ale egocentricului, care îi disprețuiește pe oamenii simpli și merge în mod logic spre o deplină prăbușire morală, spre nebunie și pieire. Doctorul Faustus este o operă profund contradictorie și ca ideologie și pe plan artistic; atitudine autorului față de eroul său bolnav și arogant include, pe lângă critică, respect și simpatie. Este evidentă legătura organică a artistului cu societatea burgheză, cu curente moderne ale artei și gândirii burgheze. Dar în general, Doctor Faustus dezvăluie foarte veridic și necruțător eșecul spiritual al personalității burgheze-egoiste, decăderea culturii burgheze în epoca imperialismului. Tradițiile lui Dostoievski s-au vădit aici, în ultimă analiză, în mod fertil.

Printre realiștii critici din Europa occidentală, de după epoca revoluției din Octombrie, un loc remarcabil îl ocupă Ștefan Zweig, unul din cei mai înzestrați fii spirituali ai lui Dostoievski din literatura străină. Creația lui Zweig s-a complicat sub puternica influență a artei moderniste burgheze; concepțiile sale sociale erau în cel mai înalt grad confuze și nebulosae. Ștefan Zweig era mult influențat de iluziile liberale naive și aceasta slăbea receptivitatea sa față de criticismul social al lui Dostoievski. Omul, lumea sa sufletească, erau zugrăvite de Zweig ca o luptă veșnică între instincte tenebroase și pasiuni trainice; iar măiestria lui Dostoievski — psihologul — era percepută de el sub aspectul acelor teorii idealiste iraționaliste, care se bucurau de o mare influență în Europa occidentală după primul război mondial. Dar totodată, moștenirea lui Dostoievski l-a ajutat pe Zweig să înțeleagă conflicte de viață reală și să găsească pentru ele o întruchipare expresivă din punct de vedere artistic.

Durerea pentru om — iată ceea ce e prețios, ceea ce simțim și în creația adânc contradictorie și eronată din multe puncte de vedere a lui François Mauriac. Legătura dintre Mauriac și Dostoievski este pomenită de critica franceză: o recunoaște însuși Mauriac. «Noi toți, sau aproape toți — spune el — purtăm adânc amprenta lui Dostoievski.»

Adevărat că la Mauriac sînt multe cu care nu poți fi de acord. Este cu adevărat lipsită de perspective viața pe care-o zugrăvește în romanele sale. Egocentrist, neurastenic, maniatic, stăpînit cînd de orgoliul de castă, cînd de-un erotism patologic, cînd de goana turbată după bogăție și putere, iată eroii romanelor lui Mauriac, în care aproape invariabil e vorba de crime care se săvîrșesc sub oblăduirea legilor burgheze, de oameni cu o viclenie perfidă. Concentrarea excepțională a atenției artistice asupra manifestărilor celor mai monstruoase, mai animalice și mai morbide ale personalității omului, îl întru-

dește îndeaproape pe Mauriac cu literatura decadenșilor. Citeodată, cititorului romanelor sale i se pare că Mauriac vede rădăcina răului în însăși natura omenească, în povara păcatului inițial care îl copleșește. Dar, pătrunzînd mai adînc în principalele opere ale lui Mauriac, ne convingem că artistul motivează viciile care îi stăpînesc pe eroii săi prin circumstanțe foarte reale și tipice în felul lor. În cele mai bune din cărțile sale, prin logica imaginilor lui artistice, el pronunță un verdict acuzator nu naturii omenești, ci societății capitaliste, claselor sale guvernante, cufundate în egoism și avariție josnică. Talentul necruțător al lui Mauriac, care reproduce cu atîta forță atmosfera apăsătoare și infectată a cotidianului burghez, este capabil să descopere în acest cotidian nu numai ceea ce respinge prin grosolănia sa, dar și ceea ce merită compasiune. Spiritul umanismului dostoievskian trăiește în acele opere ale lui Mauriac care dezvăluie tragismul izolării omenești, al prigoanei și oprinării: este de ajuns să amintim cu cită durere sufletească este înfățișată de el drama mizeriei mindre din povestirea Onoare de familie, sau cu cită milă usturătoare povestea el despre pieirea unui copil bolnav, de care nimeni n-are nevoie și pe care nimeni nu-l iubește, în nuvela Maimuța.

Durerea pentru om, iată granița care separă în literatura occidentală modernă pe artiștii adevărați, cinstiți, chiar dacă uneori sînt confuzi, de fașeurii și snobii decadenși. Multe discuții a provocat în rîndul cititorilor sovietici povestirea lui Erskine Caldwell, în mijlocul multîmii. Pe cititorii sovietici îi surprinde, citeodată și supără, concepția tenebroasă asupra vieții pe care o cuprinde această povestire. Dar nu se poate nega că tragedia unei familii muncitorești care și-a pierdut pe cel care cîștiga plînea și a coborît pînă la fundul vieții, este înfățișată în această povestire cu o forță neobișnuită, cutremurătoare. Noi nu știm dacă Caldwell se gîdea la Dostoievski cînd a scris această povestire. Dar situația psihologică descrisă de artist (mama vinde trupul fetiței ei mai mari în etate de zece ani pentru a-i hrăni pe cei mai mici), ne silește să ne amintim și scene din familia Marmeladovilor și altele, dintre paginile cele mai amare ale lui Dostoievski despre oamenii săraci. Tradiția lui Dostoievski îi ajută pe mulți scriitori din lumea capitalistă să vadă optimismul fals și suficient al exploataților. Și nu e puțin lucru aceasta!

Dar ce le dă oare moștenirea dostoievskiană acelor scriitori din străinătate, situați pe înaintate poziții ideologice?

Se înțelege că oamenii de litere din țările străine, însușiți de idealuri socialiste, apreciază moștenirea lui Dostoievski în mod foarte critic, căuțînd să separe din ea ceea ce este nesănătos și și-a trăit traiul, de elementul sănătos și permanent. Respingînd partea anti-revoluționară din creația lui Dostoievski, ei apreciază în ea acele calități datorită cărora el intră în puternicul torent al realismului critic rus.

Tema dostoievskiană apărută în romanul Morții rămîn tineri de Anna Seghers, este strîns legată de căuțările teoretice și creatoare ale scriitoarei: pe ea o interesează puternic problema rolului literaturii beletristice în educația democratică a maselor. În articolul «Ideologia napoleoniană a puterii în romanele lui Tolstoi și Dostoievski», publicat în 1948, Anna Seghers compară Crimă și pedeapsă cu Război și pace. În ambele opere clasice ale literaturii ruse, ea găsește ceva comun: condamnarea egoismului și a moralității burgheze. Ambele romane, fiecare în felul său, prin mersul acțiunii, prin structura imaginilor, resping «ideologia napoleoniană a puterii»: dacă în Război și pace este arătat eșecul expediției lui Bonaparte în Rusia, în Crimă și pedeapsă,

morala napoleoniană suferă un eșec în concepția despre lume a eroului. Ambele romane, după părerea Annei Seghers, contribuie la formarea conștiinței cititorului contemporan în spiritul ideilor antiimperialiste.

Influența marelui artist nu se reduce niciodată la totalul împrumuturilor individuale. Ea este infinit mai complicată și incomparabil mai vastă. În operele scriitorilor progresiști, învățătura primită de la Dostoievski numai foarte arareori se descoperă într-o formă directă. Dar pentru toți marii maeștri ai cuvîntului, apăruiți în secolul 20, moștenirea lui Dostoievski ca romancier reprezintă una din cele mai importante părți componente ale culturii spirituale artistice, în care au crescut și au fost educați.

Dostoievski a îmbogățit literatura mondială cu noi mijloace realiste pentru descoperirea acutelor contraste sociale, pentru demascarea inechității sociale, pentru înfățișarea suferințelor oamenilor simpli, oprimați de regimul proprietății individuale. El a luminat viața sufletească a omului sub unghiuri ignorate pînă la el. I-a ajutat pe mulți scriitori din apus să vadă mai clar putreziciunea principiilor de viață capitaliste, inumanitatea moralei burgheze, a egoismului burghez. Toate acestea dau dreptul actualilor luptători pentru pace și viitorul mai bun al popoarelor să slăvească cu recunoștință memoria sa nemuritoare și tragică.

BATARA LUBIS (INDONESIA)

Care cu boi

NGUYEN KIM DONG (R.D. VIETNAM)

Tinere fete

POARTA DE BRONZ

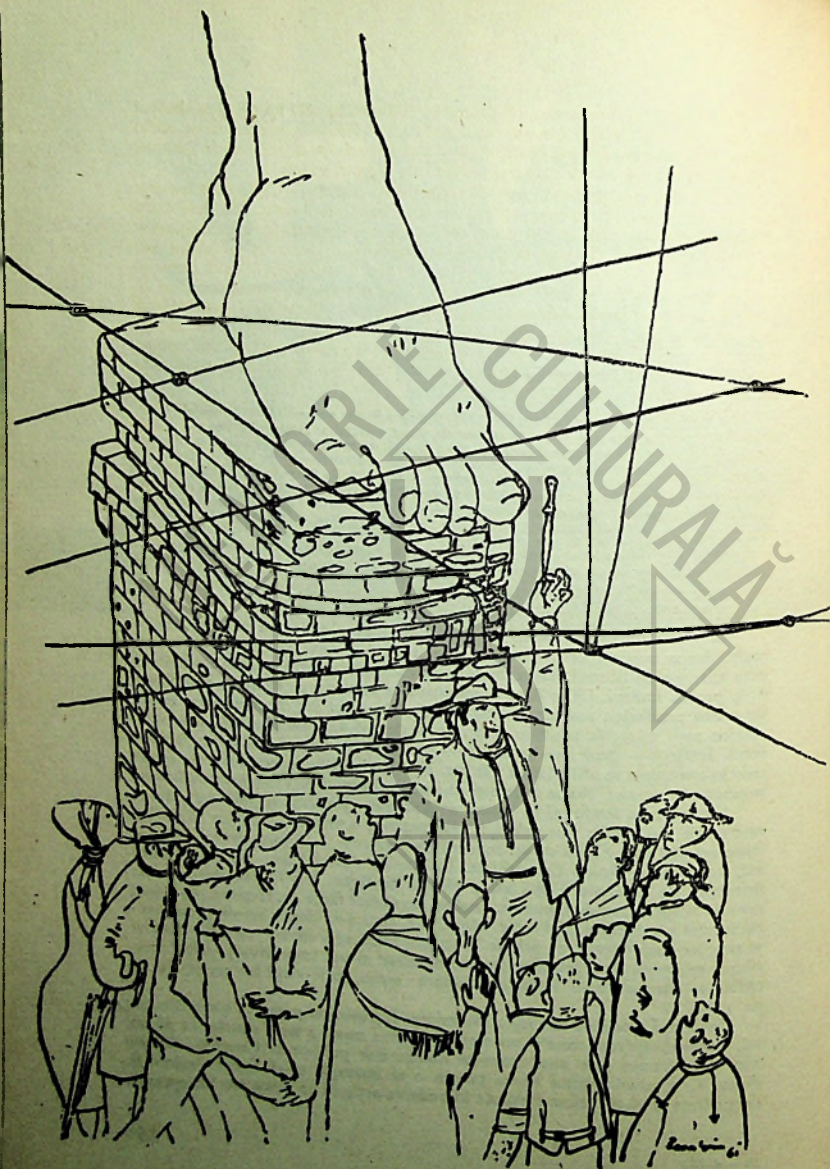
Intre anii 1955 — 1958, Tadeusz Breza, autorul cărții *Poarta de bronz*, a lucrat la Roma în calitate de atașat cultural al Ambasadei Polone.

În această perioadă el s-a hotărât să strângă material pentru o eventuală lucrare. Notele sale s-au referit în «exclusivitate» la Vatican. Breza și-a explicat această «specializare» prin aceea că, în timpul sederii sale în Italia, a întâlnit numeroși italieni și ne-italieni convinși că pentru Italia este hotărâtor ceea ce se decide al di la del Fiume, dincolo de Tibrul, la Vatican, deci. O expresie analoagă este «dincolo de poarta de bronz» fiind vorba în acest caz de una dintre intrările principale ale cetății Vaticanului. De aici și titlul acestei cărți, relatând numeroase întâmplări autentice, din care scriitorul încheagă un tablou edificator și inedit. Reproducem însemnările date la Roma, 4 martie, 1957.

Roma nu este un teren propice pentru minuni și pentru exhibiții de sfințenie. Roma este sceptică. A văzut prea multe. Și apoi aici, minunile se află prea aproape de Sfântul Scaun. Situația se complică și prin spiritul de imitație, tipic pentru italieni. Chiar dacă o minune sau semnele de sfințenie manifestate de vreun preafabricat reușesc să-i convingă pe cei din jur, imediat râsar ca din pământ zece miracole similare și douăzeci de indivizi asemănători care strică totul. Însfîrșit — după cum spune R. — problema devine și mai spinosă deoarece în apropiere se află Sfântul Părinte. El trebuie să fie în centrul a tot ce este suprapămîntesc aici. Nu se cade nici să-l acoperi glasul nici să-i întunece chipul.

Totuși, bine înțeles și la Roma se întâmplă câteodată o minune! Teoria este teorie, principiile sînt principii, dar practica e practică. Se pare că ultimul mare scandal în legătură cu un miracol l-a provocat la Roma, acum vreo zece ani, un oarecare Bruno Cornachiola. Înainte de război fusese salariat la Intre-ani, un oarecare Bruno Cornachiola. Înainte de război făcea pe fascistul, în timpul războiului s-a alăturat unei secte. Mai târziu, cînd s-au depus stăruințe pentru a se preciza unele lucruri cu privire la această sectă, el a afirmat că secta avea un singur țel, acela de a întreține printre membrii ei ura împotriva papei. Cornachiola se dăruise într-o asemenea măsură sectei, încît visul lui era să-l ucidă pe papă.

Proiectul ăsta nu-i mai ieșea din minte. Îl pusese la punct în toate detaliile lui, ba își cumpărase chiar și un cuțit. În prima marți a lunii martie, în ajunul zilei de miercuri care este rezervată audiențelor publice la Catedrala Sfântul Petru, Cornachiola părăsi Roma pentru o zi întreagă, să-și fiarbă veninul în singurătate și să-și oțelească voința în vederea acțiunii ce urma s-o întreprindă.

Locul ce și l-a ales pentru a fi singur cu el însuși se afla aproape, și anume, era vorba de o grotă din apropierea mănăstirii Tre Fontane, înălțată chiar acolo unde a fost decapitat Sfântul Pavel, al cărui cap, lovindu-se de trei ori de pământ, a făcut pământul să plîngă prin trei fîntîni care curg și astăzi.

Cornachiola a pătruns în grotă cu cuțitul și cu o sticlă de Chianti. A început mai întîi să se joace cu cuțitul, să facă exerciții împungînd aerul. Deodată simți că nu mai e singur. La un pas de el zări o făptură cerească în care recunosc pe Maica Domnului. Îl ruga să-și vină în fire și să renunțe la proiectul lui. Asta a și făcut. Miercuri, Cornachiola nu s-a dus la catedrala Sfîntul Petru și nu s-a dus acolo nici în zilele următoare. Zi de zi venea la grotă, socotind că n-are dreptul să tăinuiască miracolul și că locul cel mai nimerit de unde trebuia să-l vestească lumii era chiar grota unde se săvîrșise. Dar în martie prea puțină lume pleacă din Roma după amiezile în excursie. De aceea Cornachiola nici nu a prea avut cui să povestească întîmplarea. Totuși s-a încăpățînat să se ducă zi de zi la grotă.

Și bine a făcut, fiindcă în primăvară situația s-a schimbat. Numărul vizitatorilor crescuse, dar nu toți îl mulțumeau pe Cornachiola. Duminicile erau bune, fiindcă atunci se iveau familii întregi care se instalau în tufșurile umbroase ce înconjurau grota. Erau dispuși să asculte tot ce le istorisea Cornachiola și priveau cu evlavie cuțitul și sticla de vin din care, în marșea de pomină, Cornachiola nu băuse mai mult de un păhărel. În zilele săptămînii însă nu veneau familii, ci perechi. Mănăstirea este departe de arterele principale iar grota, cu pădurea ce o înconjoară încă și mai departe, constituia așadar un loc ideal, frecventat de ani de zile în scopurile cunoscute. Totuși, Cornachiola nu se putea împăca cu această stare de lucruri. Nu pentru că perechile ar fi refuzat să-i asculte povestea, nu se dădeau în lături de la ascultat. Ci pentru că, după aceea, își vedeau netulburăți de ale lor. A doua zi dimineață și în primele ore ale după amiezii, după ce cu o zi mai înainte se perindaseră pe acolo un număr considerabil de perechi neînfrînte, Cornachiola rămase la el acasă. Își închină tot timpul tîcluirii unui anunt, în care scop folosi o bucată mare de placaj. Textul suna astfel:

«Acel ce este apăsător de păcate să vină aici și să lepede povara greșelilor sale la picioarele Mariei. Prea Curata Fecioară Maria ce mi s-a arătat, așteaptă să i te spovedești și nu va zăbovi să te adape din cupa milosteniei sale. Maria este dulcea mamă a tuturor păcătoșilor. Iată ce a făcut pentru mine cel mai înrăit dintre păcătoși. Pentru mine, dușman al bisericii și al Sfintei Fecioare, sluga lui Satana, membru al unei secte care dorea să aprindă în suflete ura împotriva Papei. Chiar aici, în această grotă, mi s-a arătat Prea Sfînta Fecioară poruncindu-mi să mă întorc în sinul Sfintei noastre Biserici Catolice și Apostolice, ceea ce făcui-am, îmbogățit cu semnele și revelațiile cu care mi s-a arătat mie. Nesfîrșita milostenie a învins pe dușmanul și pe vrăjmașul care se află acum la picioarele ei cerșindu-i îndurare și iertare. Iubiți-o pe Maria, Maica noastră a tuturor. Iubiți Biserica noastră, voi toți și toți cei apropiați vouă, căci ea este mantia care ne acoperă și ne apără de focul gheenei care a cuprins acum întreaga lume. Rugați-vă fierbinte și din toată inima și feriți-vă din toate puterile voastre de păcatul trupescesc. Cornachiola Bruno.»

Erau cam ceasurile șase după amiază, așadar mai era lumină, cînd s-a întors Cornachiola la grotă ca să ațarne, chiar în ziua aceea, tăblița pe care își scrisese anunțul. Din prag, înțelese că grota era ocupată. Un vlăjgan se aciuase acolo cu dragăța lui. Cornachiola se cutremură de silă. Dar se cutremură și de o spaimă pur omenească. Fiindcă vlăjganul sări în picioare considerînd, pe

semne, că intrusul îl contempla de prea multă vreme. Cornachiola se retrase și începu să plîngă. Exact în acel moment auzi un lătrat furios și văzu o cățelușă roșcată, pricăjită, care intră glonț în grotă. Ca la atingerea unci baghete magice lacrimile amare ale lui Cornachiola se transformară în lacrimi de bucurie. O zări mai întîi pe pingăritoarea lăcașului sfînt atacată de cățelușă care o mușca de pulpă. După aceea îl văzu și pe pingăritor cu pantalonii ferfeliiți. Cățelușă sărea, lătra, mușca cît doi, cît trei dulăi, ferindu-se în același timp cu o nemai-văzută agilitate de loviturile de picior ale celor doi dușmani. Într-o clipă, nu mai rămase nici urmă din respectiva pereche. Iar cățelușă lingea mîinile lui Cornachiola, gudurindu-se veselă pe lingă el. Cornachiola o boteză Lilla.

Încetul cu încetul, cuțitul, cățelușă, anunțul dădură rezultate. Tinerii evitau păduricea din jurul grotei, mai ales că acum nu lipseau pelerinii nici în timpul săptămîinii. Iar duminica veneau cu miile. Oamenii stăteau și ascultau, priveau cuțitul, mîngiau cățelușă, intrau plini de evlavie în grotă, bărbații scoțindu-și pălăria, iar femeile cu basmale legate pe cap și acoperindu-și umerii goi, așa cum este obiceiul aici cînd pășești în biserică. Cornachiola le arăta locul unde îi apăruse Sfînta Fecioară. După aceea, le arăta locul din grotă care devenise, pare-se din voința celui de sus, un sanctuar din clipa cînd cățelușă îi alungase pe cei doi păcătoși. După ce vizitau grotă, pelerinii poposeau prin pădurile din jurul grotei ca să se odihnească și să mănînce. Acum numele lui Cornachiola începu să apară și prin cotidiane. Reporterii fotografi valorificară toate elementele miracolului cu excepția cuțitului, întrucît cenzura italiană interzice publicarea de fotografii prezentînd orice fel de instrumente ale crimei. Se îmbulzea atîta lume încît pelerinajul și vizitarea durau pînă seara tîrziu. Atunci se ivi și un negustor de luminări. După ce le cumpărau, vizitatorii le aprindeau în grotă. Era foarte frumos! Cînd ieșeau din grotă îi învăluia întunericul și întrucît Cornachiola trebuia să vegheze în permanență în grotă, îi însoțea Lilla. În august, Cornachiola trebui să renunțe la colaborarea cățelușei fiindcă urma să nască. Faptul acesta nu putea firește să umbrească întru nimic frumusețea isprăvii ce-o săvîrșise cînd, îmboldit de un îndemn supra-pămîntesc, alungase perechea de păcătoși care profanaseră grotă. Cornachiola consideră totuși că e mai bine să nască departe de grotă. O luă la el un înalt demnitar al Acțiunii Catolice, comandorul Carlo Rossi, și o instală în splendida lui casă din Via Rabattino, unde făcă cinci pui.

Trecu așa un an. La începutul celui de al doilea, cei de la Sfîntul Oficiu începură să-și pună întrebarea ce să facă cu istoria asta. Cornachiola ajunsese din ce în ce mai cunoscut. Avea prieteni bogați și protectori. Printre vizitatorii se zărea ici colo cite o sutană sau cite un veșmînt de călugărie. Miracolele nu au însă o viață ușoară pe pămînt. Nu le dau pace îndoile: îndoiala oamenilor bisericii și a autorităților administrative, precum și obișnuita îndoială omenească, sceptică și laică. Miracolul trezește în om multe simțăminte înalte, dar și foarte multe pomiri dintre cele mai josnice. Curiozitatea, necuviința, vanitatea, pofta, de a avea discipoli. Și iată că într-o zi se ivi vlăjganul, păcătosul, pingăritorul, pe care îl mușcase cățelușă și, pocăit, începu să-și expună cicatricele de pe picioare. După o vreme, se ivi un al doilea care făcu același lucru. Se încăierară, dar nu asta a fost cel mai rău. Pînă la urmă se învoiră și începură să vină la grotă cu schimbul. Lucrurile au mers așa pînă în primăvara anului 1949. Într-o bună zi, Cornachiola a fost invitat la Sfîntul Oficiu. Se sîtu de vorbă cu el și după aceea, el nu se mai arătă la grotă. Dar mai înainte ca presa sau opinia publică din Roma să fi apucat să comenteze faptul, în ziua Imaculatei Concepțiuni a Sfîntei Fecioare, mulțimea dreptcredincioșilor adunați în catedrala Sfîntului

Petru auziră cu uimire glasul unui om de rînd recitînd o litanie, apoi zăriră un bărbat în straie de penitent care înmîna papei, mai întîi biblia sectei ce-și propusese ca scop suprem ura împotriva persoanei sale, apoi un cuțit. Papa primi aceste obiecte. După ce i le înmînă papei, Cornachiola ingenunchie și ceru să fie iertat. Obținu iertarea păcatelor. Tîmp de trei ani nu se mai auzi nimic despre el. Unii spuneau că și-ar fi deschis o prăvălioară în provincie, alții că s-ar fi călugărit.

Dar numele lui îl țineau minte zeci de mii de oameni, toți cei care veniseră să vadă grota. De aceea, nu se miră nimeni cînd, într-o frumoasă zi, dădură peste numele lui pe lista candidaților partidului democrat creștin, pentru apropiatele alegeri comunale.

Ieși la alegeri și, devenind astfel părinte al orașului, a luat loc în Capitoliu. Cuțitul, biblia respectivei secte, precum și anunțul scris pe tăblița de placaj și sechestrare a doua zi după vizita lui Cornachiola la Sfîntul Oficiu, se odihnesc undeva în beciurile palatului din Piazza del S. Ufficio. La intrarea în grota nu mai vinde nimeni luminări. Prin păduricea din jur toate se petrec iar ca odinioară. Despre cățelușa Lilla, unii susțin că ar fi murit, iar alții că s-ar afla tot la țară la același domn comandor.

În romînește de OLGA ZAJCIK

Ilustrații de PERAHIM

KRIȘAN CIANDAR

UN INDIAN ÎNTORS DIN AMERICA

Krișan Ciandar (născut în 1912) este un cunoscut scriitor progresist indian de limbă urdu și neobosit activist pe tărâm social. Creația sa cuprinde peste treizeci de volume — romane, nuvele, schițe, drame, studii critice.

De o largă popularitate se bucură, îndeosebi, povestirile sale inspirate din cea mai vie actualitate.

Dintre operele publicate în ultimii ani se remarcă romanele: «Cinci-zece și două de cărți» și «Căr senin». Schița satirică «Un indian întors din Americă» a apărut în culegerea intitulată «Rupla și floarea».

Ce întâlniri stupide se pot petrece în lume. Tocmai coborisem din autobuz la stația «Churchgate» și mă îndreptam spre hotel fără să mă uit nici în dreapta nici în stînga, cînd iată că cineva se apropie de mine pe la spate și strigă pe neașteptate:

— Hey, kid! ¹⁾

¹⁾ Hai, băiete!

Luat prin surprindere, făcui o săritură ca de două picioare înălțime. Revenind pe pământ, nu mai nimerii pe trotuar, ci drept în coșul unui vinzător de năut. Într-o clipită, coșul se prefăcu în bucăți, năutul se rostogoli pe jos, iar vinzătorul începu să mă ocărăscă cum îi venea la gură. Nici nu apucau bine să mă întorc să văd cine era derbedeul care-mi tulburase echilibrul, cînd o labă grea mă bătu pe umăr și aceeași voce repetă și mai tare:

— Hey, kid!

Mă întorsei furios. În fața mea, rizînd cu gura pînă la urechi, stătea coșcogeamite vlăjgan în haine bleumarin și cămașă pictată cu pepeni verzi pe fond albastru. Și pentru că eu, de miniat ce eram, îmi pierdusem darul vorbirii, el prinse a bîlbîi:

— Don't you know me? , Sînt Djagmohan Kapria.

Acum îl recunoșteam, bine înțeles.

— Țicnilă! Îmi scăpă fără voie. Tu ești oare? Ia te uită, e chiar Djagmohan Kapria! Și-i scuturai mina cu bucurie.

La școală, Djagmohan răspundea prompt la porecla «Țicnilă». Nici acasă nu era tratat cu mai multă considerație: îi spuneau ba Djag, ba Djag-Djag, ba pînă și nevasta îl striga Djag-Dji, ceea ce, la drept vorbind, nu era altceva decît «Țicnilă».

Minia îmi trecu ca luată cu mîna.

— Nu te-am văzut de vreo trei ani. Pe unde mi-ai umblat tot timpul? îl întrebai.

— Am fost în State.

Ciudat lucru, toți care-au fost în America, o denumesc pur și simplu «state». Cum se mai descurcă ei cînd vor să spună «state», nu-i prea ușor de priceput.

— Ce te-a apucat să mergi tocmai acolo?

— Am să-ți povestesc totul de-a fir-a-păr. Hai cu mine la hotel. Am tras la «Har-Park».

Ne îndreptarăm spre hotel, cînd mă auzii strigat din urmă de vinzătorul de năut. Mă întorsei spre el.

— Ce-i, frate?

— Păi cum, sahib? Mi-ai prăpădit coșul, mi-ai risipit năutul, mi-ai răsturnat tava cu jăratîc și mă mai și întrebați ce să fie?

Gesticula cu năduf în fața mea, mai-mai să-mi atingă nasul.

Țicnilă trase deodată fermoarul de la buzunar, scoase un portofel de piele galbenă, trase la rîndu-i fermoarul de la portofel, scoase o hîrtie de cinci rupii și o întinse vinzătorului. Acesta luă bancnota și începu s-o examineze cu băgare de seamă, vrînd parcă să vadă dacă nu cumva n-are și ea vreun fermoar. În cele din urmă, încredințîndu-se că banii sînt așa cum trebuie să fie, vîrî hîrtia în buzunar. Ne depărtasem binișor, dar omul încă mai striga în urma noastră, cu o mirare prefăcută ce aducea a batjocură:

— Mai mare minunăția!

Ceea ce, cu siguranță, ne viza pe unul din noi.

Ajunghînd la hotel, ne-am gîndit ca mai întîi să ne odihnim în camera lui Djagmohan. Avui astfel prilejul să mă uit la el mai bine.

De cînd ne-am văzut ultima oară, a devenit mai spătos, s-a împlinit la corp și a căpătat obiceiul să vorbească repede și fără întrerupere. Înainte de călătoria sa în America, vorbea firesc ca toți oamenii: acum însă fiecare

²⁾ Nu mă recunoștii!

sunet scos de el nimerea mai întâi în nas și numai după ce zăbovea un timp acolo, era în sfârșit slobozit pe nări. Am avut chiar impresia că acest fel de a vorbi îi influențează până și structura frazelor, fiindcă toate sunau neobișnuit de rotunjite. Astfel pronunțată, limba noastră maternă căpăta o rezonanță de oarecare rafinament, cuvintele simple și cunoscute dobîndeau un înțeles deosebit. La un moment dat observai cu surprindere că de fapt, ascultîndu-i atent vorbele, luam seama nu atît la conținutul lor, ci mai ales la felul cum erau pronunțate. Îmi adusei aminte de timpul cînd locuiam împreună cu Djagmohan la Mantgumari și stăteam la școală în aceeași bancă. Umbla pe-atunci cu un turban enorm ce-i aluneca pînă peste nas și cu un tahmud ¹⁾ mult prea lat pentru el. Mi-adusei aminte și de cîntecul pe care băieții l-au scormit pe seama lui:

*Țicnilă, zăpăcilă,
Îți plîngem de milă,
Porți pe capu-ți de nebun
Un ceaun.*

De aici i se trăgea și porecla de «Țicnilă». Acum, ascultînd trîncănelile lui mă pomenii fredonîndu-i în surdina cîntecul. Djagmohan amuți fisticit. După un timp, mă rugă jalnic:

— Ascultă, frate, ai putea să nu mai îmi spui Țicnilă. Doar m-am întors din State, am trecut printr-o școală serioasă...

— Dar ce te-au învățat acolo?

— M-au învățat cum se extrage ulei.

— Din ce?

— Din cadju ²⁾

— Păi și la noi se extrage ulei din cadju!

Vrînd să schimbe vorba, Djagmohan se apucă să-mi arate lucrurile aduse din America. În primul rînd, pantofii — pe ei îi prețuia cel mai mult — vreo zece sau douăsprezece perechi, toate cu lăntișoare atîrnînd într-o parte. Pui un astfel de pantof în picior, tragi de lăntișor, fermoarul se închide și pantoful vine ca turnat. Pantalonii lui aveau fermoare cu lăntic în loc de nasturi, buzunarele hainei, la fel. Fermoare și lăntișoare erau peste tot: pe cămăși, la pulovere chiar și la ciorapi. Djagmohan îmi arătă apoi un calendar. Pe fiecare filă se răsfața o miss americană goală-goluță. Sucii și răsucii calendarul în mînă și-l întrebai, uimit:

— Unde sînt fermoarele? Doar sînt goale pușcă.

Djagmohan zîmbi cu indulgență la adresa ignoranței mele, puse cu grijă calendarul în toc și trase fermoarul respectiv.

— Cred că recunoști acum că America este o țară minunată?

— Ai dreptate, Țicnilă. În țara aceasta totul, începînd cu ciorapii bărbătești și sfîrșind cu femeile, poartă lăntișoare de fier.

Fără să înțeleagă aluzia mea, Djagmohan dădu din cap cu entuziasm.

— Sure, sure.

Țicnilă însoțea aproape fiecare frază cu cîte un «*sure*» sau «*sine*». Dacă un lucru îi plăcea în mod deosebit, atunci slobozea un «*haky*» fără nici o noimă. La el pantalonii erau «*sine*», puloverul «*haky*»; cămașa «*sine*»,

¹⁾ Fișie de pînză purtată în jurul coapselor
²⁾ O varietate de arahide.

cravata «haky». E timpul să vorbesc și despre cravatele lui Țicnilă, cu totul remarcabile și demne de atenție. Erau niște cravate cu două fețe, putînd fi purtate, după plac, cînd pe-o parte, cînd pe alta. Și ce desene aveau! Unele imitau ornamentele de pe țesăturile vechi, ori de covoare, iar altele, niște mizgălituri de parc-ar fi fost minjite de-un copil fără minte. Unele dintre ele aveau niște noduri așa de mari, încît păreau mai degrabă bune pentru gîtul unui măgar, nu altceva. Țicnilă scoase o cravată din grămadă și mi-o flutură înaintea ochilor. Pe o parte era închipuit un joc de cuvinte încrucișate, pentru dezlegarea căruia se promitea un premiu, iar pe cealaltă parte, era înfățișată o frumoasă femeie dormind.

— Și ce semnificație are desenul ăsta? întrebai eu.

— Cine are cap, să priceapă!

— Nu, zău, spune-mi.

— Ghicește singur.

— Dacă mi-ar fi fost dat să mă înfrupt din înțelepciunea americană, poate c-aș fi fost în stare să ghicesc. Deocamdată însă nu mă pot lipsi de ajutorul tău.

— *Sure, sure!* — se înecă de plăcere, aprobînd, Țicnilă. Uite, această cravată vrea să sugereze: ziua, dezleagă cuvinte încrucișate, iar noaptea fă-ți drum în dormitorul femeilor!

— Alah fie lăudat, curată înțelepciune! exclamai fără voie.

— Iar acum, admiră și exemplarul acesta.

Cravata despre care era vorba avea și ea două fețe. Pe o parte se vedea o pipă din care se ridicau rotocoale de fum, pe cealaltă parte niște pantofiori cu tocul cui, unul zvrilit în partea de sus a cravatei, celălalt, în cea de jos.

— Ei, ghici, ce înseamnă asta? mă întrebă Țicnilă.

— Dacă fumezi, te bate nevasta.

— Ha-ha-ha! se veselii Djagmohan. Mare prostănac ești, frățioare!

— Ce să mai zic atunci de tine? Țicnilă ai fost, Țicnilă ai rămas — răs-punsei eu cu obidă.

Djagmohan mă bătu pe umeri.

— Ei, nu te supăra! Cravata asta e făcută special pentru seară. De to duci la bar, leag-o așa ca să se vadă pipa. Bea vin și privește piciorușele zvelte ale fetelor frumoase. Și de-o să-ți placă una, întoarce cravata pe partea cealaltă, și invit-o la dans. Înțelege, dans-dans: un pantof în sus, altul jos, la o distanță de douăzeci și cinci, cam ca la rock-and-roll! Ha-ha-ha!

Djagmohan își scoase cămașa — o cămașă obișnuită — și își puse alta, cu un guler foarte lat, așa de lat încît sub el ai fi putut lega nu una, ci patru cravate. Dar prietenul meu se mulțumi să-și pună una singură — aceea cu tocurile înalte și pipa fumegîndă. Și fiindcă se înserase, iar la Bombay nu fusese încă introdus «regimul sec», Țicnilă mă conduse la barul hotelului.

— Ce bei? mă întrebă el.

— Whisky, numai whisky, răspunsei eu. Ei, și dac-o să mă rogi, o să adaog și puțin sifon.

— Ce băutură barbară! Pe-asta o beau numai englezii și anglo-indienii. Mai bine bea coca-cola și mestecă gumă.

— Vezi-ți de treabă! Găsește ceva mai nou!

— O, baby! Astăzi te tratez cu un nou cocktail american.

Țicnilă se îndreptă spre bar și, mîngîindu-și cordonul de piele de crocodil, începu să explice barmanului ce băuturi să amestece. Domnul știe încotro îi minase fantezia, dar după o lipsă de vreo cincisprezece, douăzeci de minute,

cînd se reîntoarse, își freca palmele de plăcere. În urma lui venea chelnerul, care ne puse în față cite un pahar plin cu o licoare cafenie, ce aducea mai degrabă a urină de cal, decît a vin. Pe fundul paharului zăcea o măslină.

Am gustat acest înspăimîntător amestec; era respingător, amar, cu un miros stătut. Cît pe-acî să-mi vină rău. Ca să-mi schimb gustul neplăcut, am pescuit măslinele din pahar și am luat-o în gură. Uf! Gura mi se aprinse, de parcă înghițisem oțet concentrat.

— Ia ascultă, Țicnilă, ăsta-i cocktail sau acid sulfuric? urlai eu.

Țicnilă își savura cocktailul ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat și flecărea într-una. Două-trei pahare din această otravă îl aduseră într-o stare stranie: fixa îndelung tavanul, cu privirea pierdută, cufundată în reverie.

— O, mi-am amintit de «*căței fierbinți*» — suspină el.

— Ciudată denumire! Și ce înseamnă mă rog, «*căței fierbinți*»?

Mă lămuri că astfel se zice în America la crenvurști.

— Atunci căței fierbinți cum se numesc?

Se uită la mine cu o privire fixă, fără o clipire, și din nou își îndreptă ochii spre tavan.

— O! Dar șnițelul hamburghez!

— Ce fel de pacoste o mai fi și asta? mormăii eu.

Țicnilă începu să explice cu de-amănuntul. Din povestirea lui lungă și plicticoasă reținui doar că șnițelul hamburghez se face din pește.

— Prost mai ești! mă supărai eu. Pentru asta trebuia să te duci în America? În fiecare casă poți găsi aici un astfel de șnițel.

— O! Base-ball! mai oftă el iarăși.

Au mai trebuit încă douăzeci de minute ca să-i demonstrez că base-ball nu e altceva decît «*macardanda*», adică același joc pe care îl jucam în copilărie. Acum o mie de ani, la poalele munților Himalaia, departe, foarte departe de America, strămoșii noștri jucau și ei «*macardanda*». Mare scofală — base-ball!

— Dar «*nickling party*»? exclamă în extaz Țicnilă.

— Ce mai e și «*nickling party*»?

Ochii lui Țicnilă căpătară deodată o lucire onctuoasă.

— Principiul prim și fundamental al lui «*nickling party*» este următorul: nici un bărbat n-are voie să se apropie, în tot cursul serii, de propria-i nevastă. Toți bărbații îmbrățișează soțiile altora, iar soțiile lor stau toată seara în brațele altor bărbați. O! O! N-am să uit niciodată o asemenea seară la Cincinnati!

Și Țicnilă se cufundă în amintiri. Căței fierbinți, femei pline de foc, sticle goale, capete goale. Deodată simții că îmi vine greață.

Îl întrebai pe Țicnilă:

— Altceva mai interesant n-ai văzut în America?

Nu mă înțelege.

— Ce anume să văd?

— Pe Paul Robson l-ai văzut?

— Cum? Ce?

— Ai văzut sau ai citit versurile lui Walt Whitman? Ai văzut copiii grăbindu-se dimineața la școală?

— Ia uită-te la el! Îți închipui că m-am dus în State ca să pierd timpul cu asemenea nerozii!

M-am simțit cuprins de o furie fără margini.

Îl apucal pe Țicnilă de cravată. Vorbeam încet, silindu-mă să nu țip:

— Ai adus scirboșenia asta din America. Pe o parte e fumul de țigară, pe alta un dans deșănțat, pe o parte, joc de noroc, pe alta — trădare. Pe o parte e Truman, pe alta — bomba atomică! Dar aceasta este doar America ta. America mea e alta. Eu aș găsi acolo altă cravată, cu portretul lui Abraham Lincoln pe o parte, și cu un negru muncitor pe alta, cu Walt Whitman pe o parte și cu un docher american pe cealaltă, cu un părinte iubitor pe o parte și cu o soție credincioasă pe alta, cu eroicul Peekskill pe o parte și cu porumbelul păcii pe alta. O asemenea cravată aș purta-o cu dragoste fără s-o mai scot vreodată.

Djagmohan își trase cravata din mlinile mele și-i slăbi puțin nodul. Aștind priviri fixe spre tavan îmi aruncă:

— Văd că ai rămas tot un nenorocit care se ține de politică!

Peste câteva momente începu să se lamenteze.

— Mă înăbuș în această țară barbară. Oh, de-aș putea pleca din nou în State!

— Într-adevăr, de-ai putea să pleci!

Toată ura mea se revărsă în aceste vorbe. El însă nu le observă sarcasmul.

— Numai, ce-aș mai putea învăța? mă întrebă el, nerăbdător, că de-o bursă, m-aș învîrți eu!

— De data asta n-ar strica să înveți cum să scoți untul din creierii oamenilor. Sînt sigur că pentru așa ceva vei căpăta bursa. Și în America ai să poți studia acest lucru la perfecție: stîlpii societății de-acolo — experți în materie — o să-ți împărtășească cu dragă inimă din experiența lor.

Cu aceste cuvinte, mă ridicai și părăsii în grabă sala.

După ce plecai, Țicnilă rămase un timp nemișcat, uitîndu-se buimac în urma mea. Apoi îi căzu privirea asupra unei frumoase portugheze care, cu un pahar de vin în față, bătea tactul cu palma pe masă în ritmul jazzului. Avea niște picioare, o nebunie!

— Haky! spuse tare Țicnilă.

Și, grăbit, prinse să-și întoarcă cravata pe cealaltă parte.

În romînește de ELENA CELAC

de vorbă cu:

GALINA NIKOLAEVA — la Moscova

SIMONE DE BEAUVOIR — la Paris

GALINA NIKOLAEVA

Galina Nikolaeva împlinește 50 de ani. Adresându-i urări cu acest prilej festiv, redacția «Secolului 20» a rugat-o să răspundă la cîteva întrebări, în legătură cu creația și preferințele ei literare. La data și ora convenită, autoarea *Bătăliei în marș*, ne-a transmis, prin telefon, punctul ei de vedere, precum urmează.

— Ultima dumneavoastră lucrare, *Bătălia în marș*, este una din cărțile care au înregistrat cele mai mari succese de librărie ale anului.

G. N.: Sînt foarte mulțumită că romanul meu a fost editat în România și dacă el îl va ajuta pe cititorul român să cunoască mai îndeaproape și să iubească mai mult țara noastră, cu voi fi cu atît mai fericită.

— Care sînt preferințele dumneavoastră ca cititoare?

G. N.: În ce privește preferințele mele personale, cărțile cele mai dragi îmi sînt: *Donul liniștit* al lui Șolohov și *Înfrîngerea* lui Fadeev. Din lucrările mai recente, apreciez în mod deosebit *Viii și morții* de Konstantin Simonov. Romanul zugrăvește primele zile tragice și grele ale războiului. El este în cea mai mare măsură viu, autentic și veridic.

Din scriitorii occidentali, cel mai mult îmi plac: Remarque, Cronin, Mitchel Wilson (*Fratele meu mi-este dușman*), Hemingway, *Povestirile* lui Caldwell.

— După succesul internațional al *Bătăliei în marș*, aveți în perspectivă vreo nouă lucrare de mari proporții?

G. N.: În prezent, lucrez la un ciclu de povestiri despre oamenii sovietici. Am ales forma relatării la persoana întâi. Povestitoarea este o femeie bătrână, care ne vorbește despre copiii și nepoții ei. În această lucrare mă atrage îndeosebi limba pe care-o folosește eroina mea. Este acea limbă suculentă și plastică, vorbită de popor. Aș vrea ca fiecare din aceste povestiri să fie un izvor de învățăminte.

— Forma confesiunii directe este întotdeauna atrăgătoare. Faptul că ați ales-o pe aceasta intervine ca o variație în stilul dumneavoastră obișnuit?

G. N.: Da. Pentru că varietatea procedeeelor artistice este o minunăție însușire a metodei realismului socialist. Ea permite artistului să dezvăluie în adâncime, multilateral și veridic, lumea interioară a omului, să surprindă în cele mai fine nuanțe gândurile și năzuințele sale, să întărească în cititor credința în victoria dreptății, a echității.

— Credeți că există deosebiri esențiale între literatura scrisă de bărbați și cea scrisă de femei?

G. N.: O deosebire esențială între ei nu poate exista. Poate fi vorba numai de talente diferite. Sunt femei ale căror opere au o robustețe masculină și adeseori citim opere scrise de bărbați, care amintesc de «migala croșetei femeiești». Total constă în specificul talentului scriitorului.

— Dar care sînt, după dumneavoastră, factorii de care depinde succesul unei opere?

G. N.: În primul rînd, este vorba, iarăși și mereu, de talentul cu care este scrisă o operă, de caracterul popular al temei, de expresivitatea, luminozitatea imaginilor, care pot emoționa mii și mii de cititori.

Se pare că nu există nici o diferență

pentru nici unul dintre noi

Jaume

enescu

15/II 612

(Un fierbinte salut scumpilor cititori români)

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

SIMONE DE BEAUVOIR

Prejuita scriitoare franceză, Simone de Beauvoir, romancieră și eseistă remarcabilă, soția lui Jean-Paul Sartre, a acordat unui ziar parizian, cu prilejul editării primelor volume din *Memoriile ei*, un interviu din care reproducem:

— De când reflectați asupra condiției femeii? Vă gîndeți la această problemă cînd erați foarte tînără? Ați suferit pe această temă?

S. B.: Nu. Am explicat, în *Memoriile unei fete cuminți*, că am avut, din acest punct de vedere, o tînerete privilegiată. Cînd studiam la Sorbona mi se părea comod și plăcut să fiu femeie.

— De ce v-ați scris *Memoriile*?

S. B.: Să poți deveni o intelectuală, o scriitoare, era o problemă care se punea altfel pentru o fată din generația mea decît pentru o fată de azi. De aceea am scris *Memoriile unei fete cuminți*. M-am gîndit că ar putea fi interesantă această istorie.

— Cum a început la dumneavoastră «trezirea conștiinței»?

S. B.: N-aș vorbi despre o «trezire a conștiinței»; nu mi se pare justă această expresie. Dar, de fapt, n-are mare importanță. Adevărul e că într-o zi mi-am dat seama că nu mai cred în Dumnezeu. De mult găseam contradictoriu să crezi în Dumnezeu și să rîmii în secolul tău... Citeam cărți pe ascuns, era un păcat, știam asta și mă simțeam foarte singură pentru că, în ochii mamei, ai învățătoarelor, ai prietenilor, era îngrozitor să-ți pierzi credința. Devenai un fel de oaie răătăcită. Mi-am păstrat taina, dar am trăit doi sau trei ani într-o stare de permanentă stinghereală: ca și cum eram vinovată că am dreptate...

— Nu citeați, în tînerete, lucrările filozofilor?

S. B.: La încheierea primului meu an de licență, m-am hotărît să uez filozofia. Nu se făcea tocmai substanțial, filozofia, la Sorbona, pe atunci. Ni se preda un idealism spiritualist, extrem de vag. Hegel, Marx nu erau nici măcar pomeniți. Nu i-am cunoscut decît mai tîrziu. Am început să discut cu cîțiva studenți, citeam, comentam. Totuși, preferam literatura. Vocea filozofilor mi se părea prea impersonală.

— Aveați un țel?

S. B.: Înainte de orice încercam să mă apăr de mediul meu, să mă justific în raport cu el. Dar cînd mă întrebam: ce să fac? nu vedeam răspunsul. Îmi spuneam că nu merită să trăiești, dar țineam mult să trăiesc. Îmi spuneam că nici un țel nu merită eforturile mele, dar în același timp îmi duceam cu îndrîjire munca. Teoretic, eram dinainte sceptică. În practică, munceam mult, vroiam să înțeleg. Și, din ce în ce mai mult, vroiam să scriu. Aceasta a devenit o necesitate.

— Ca să deveniți romancieră?

S. B.: Da, vroiam să scriu și romane. Vroiam să vorbesc personal oamenilor, cum unii scriitori mi-au vorbit mie.

— Cum au fost primite *Memoriile*?

S. B.: Tirajul lor enorm m-a surprins și, oarecum, m-a stîngerit. Credeam că nu vor interesa decît un mic număr de oameni. De fapt, succesul acesta mi s-a părut de rău augur: prea multe femei s-au recunoscut în

Memoriile mele numai sub un unghi minor, acela care mă interesează cel mai puțin (copilăria burgheză etc. ...). Unele mi-au scris ca să mă poftescă la dejun, spunându-mi: e exact copilăria mea, break-ul meu, guvernanta mea... (în ceea ce mă privește nu avusesem guvernantă, dar ele schimbau puțin lucrurile, după cum le convenea). Or, de fapt, adevărata istorie începe abia când eu ies din mediul meu și nu când mă mai aflu încă într-însul.

Alte cititoare, dimpotrivă, sînt femei de vîrstă mea, care au dus, într-un fel, aceeași luptă pe care o duceam și eu pentru o viață intelectuală. Am primit multe scrisori din partea unor femei-profesoare.

Dar ceea ce m-a emoționat cel mai mult au fost mărturiile unor femei tinere și ale unor fete de 25 pînă la 30 de ani, care mi-au scris că, pentru ele, condițiile de viață nu s-au prea schimbat: sub regimul unei aparente libertăți ceva mai mari, se regăsesc aceleași constrîngeri, aceleași supravegheri și, în mare parte, același conflict între muncă și viața așezată. În fond, e firesc: de vreme ce lumea în care trăiesc nu s-a schimbat economic și social, situația femeii n-a evoluat nici ca față de aceea descrisă în *Memorii*...

— Veți continua să vă scrieți *Memoriile*?

S. B.: Desigur! Eram hotărîtă de îndată ce terminasem primul volum. Mi-am spus: iată-mă la 20 de ani plecată pentru existență, eram liberă, vroisem să scriu și ce-am făcut apoi? Am scris cărți, da, dar de ce acele cărți și nu altele? M-am gîndit că ar trebui să-mi povestesc primele încercări literare. În același timp, m-am întrebat asupra raporturilor mele cu epoca. Ca să mă repun în atmosfera tinereții mele, am recitit hebdomadarele vremii, *Vendredi*, *Marianne*, și cărțile pe care le citisem. Mi-am putut da seama cît de mult eu — și Sartre însuși care avea totuși idei foarte ferme și foarte personale în multe privințe — am fost purtați de valul contemporaneității. De acel val pe care-l urmau toți intelectualii *de stînga*.

— V-ați decis deci să vă povestiți toată viața?

S. B.: Cu excepția — cum o spun și în introducere — acelor sectoare de care nu voi vorbi. Există unele aspecte care țin de un ordin cu totul privat și pe care le-am omis categoric. Ești obligat la multă discreție cînd un altul e amestecat în ceea ce faci. Dar spun esențialul din ceea ce a avut pentru mine o anumită semnificație.

— Pînă unde continuă volumele, imediat următoare?

S. B.: Pînă la sfîrșitul războiului. Acest hotar mi s-a impus mai mult prin împrejurările momentului decît ca hotar de vîrstă. Voi povesti anii dinainte de război, pe care i-am trăit într-o destul de mare inconștiență politică, apoi voi vorbi despre război și despre felul în care mi-a adus el revelația legăturii mele cu evenimentele contemporane. Această perioadă a coincis cu aceea a debutului meu literar: prima carte mi-a apărut în 1943. E, de asemenea, momentul în care am făcut cunoștință cu mulți scriitori de stînga...

— Care sînt azi relațiile dumeavoastră cu o societate pe care o respingeți profund?

S. B.: La 20 de ani mă gîndeam că ar trebui să trăiesc departe de ea, să rămîn înafara ei; acum, cred dimpotrivă că trebuie să lupt împotriva ei. Eram și atunci de stînga, teoretic, dar practic aveam o atitudine de dreapta, socoteam că scriitorul trebuie să rămînă apolitic. Războiul mi-a arătat cît de mult depindem de restul lumii și cît de solidară eram cu ea.

IMAGINEA PREZENTULUI ÎN LUME

VL. SOLOUHIN

«PICĂTURA DE ROUĂ»

Povestirea *Picătura de rouă*, a lui Vladimir Solouhin — publicată mai întâi în revista *Znamia* nr. 1 și 2/1960 și apoi în volum — are un evident caracter autobiografic: ea descrie anii de copilărie ai scriitorului, pe care și i-a petrecut în « micul sat Olepino », așezat undeva, pe țărmul pitoresc al apei Vorșă.

Scriitorul ține însă să arate chiar de la începutul cărții ce anume înțelege el prin autobiografie: « Autobiografia — notează autorul — nu constă din descrierea ta însuși, ci din descrierea a tot ceea ce ai văzut și ai iubit pe pământ ». Aceste cuvinte ajută în mare măsură la înțelegerea metodei de creație a tinărului scriitor, care a devenit cunoscut ca portretist și excelent peisagist liric încă de la apariția cărții *Drumuri în regiunea Vladimir* (1957).

Picătura de rouă reprezintă un pas înainte în evoluția artistică a lui Vladimir Solouhin. Ca și cartea scrisă anterior, *Picătura de rouă* este străbătută de la un capăt la altul de un lirism subtil.

Dragostea față de « micul sat Olepino », față de natura și oamenii săi, reprezintă de fapt dragostea pentru țara sovietică însăși. În « micul Olepino », aflat undeva în imensele spații ruse, se reflectă — așa cum într-o « picătură de rouă » — se reflectă o întreagă lume însorită — viața imensei și puternicei țări care, trese reflectă prin suferințele războiului, a devenit și mai puternică. Imaginea artistică a « picăturii de rouă », « care s-a adunat în palma verde a frunzei din nemărginita luncă înflorită », repetindu-se, capătă un profund sens generalizator.

Înțelegând « propria sa descriere » ca o descriere « a tot ceea ce a văzut și a iubit pe pământ », autorul a reușit să dea cu multă măiestrie tablouri de o profundă forță generalizatoare, ale realității sovietice, ale oamenilor sovietici. Din acest motiv, povestirea lui Solouhin este numită pe bună dreptate de unii critici sovietici « enciclopedie poetică » a copilăriei de la țară. Mai bine spus — a copilăriei din satul colhoznic, deoarece în cartea lui Solouhin este descris — a copilăriei din satul colhoznic rus. Pentru eroul autobiografic al *Picăturii de rouă*, colhozul este « o stare firească a lumii înconjurătoare »: « *Pot să vă mărturisesc că, de*

fapt, nu am apucat, nu am văzut și prin urmare, nu îmi amintesc satul de dinainte de colhoz».

Povestind despre generația mai vîrstnică din satul natal, și dezvoltînd istoria fiecăreia din cele 36 de case pe care le numără Olepino, scriitorul a zugrăvit însăși istoria «micului sat Olepino, așezat pe țărmul unui mic delușor, lângă micul țărm Vorșan»; el a făcut o serie de portrete vii ale oamenilor ruși, despre care autorul vorbește cu multă dragoste, uneori cu umor, dar niciodată cu dulcegării sentimentale, dezvoltînd și acele fenomene negative pe care le-a observat în jurul său. Scriitorul subliniază faptul că, o dată cu colhozul, viața oamenilor a devenit mai îmbelșugată, iar cultura a pătruns tot mai adînc în viața fiecărui colhoznic. Solouhin preamărește poezia și frumusețea muncii colhoznice.

Munca fizică în condițiile satului liber de exploatare — accentuează scriitorul — constituie izvorul unor noi emoții, a unor mulțumiri sufletești depline, devenind o chestiune de onoare. Noua poezie a muncii colective de la sat este redată cu o deosebită sensibilitate artistică de către Solouhin în scenele de masă ale cîntecului de fin și ale treierîșului.

Simțul pregnant al contemporaneității, redarea veridică a vieții, previziunea luminoasă a viitorului, toate aceste trăsături au făcut ca povestirea lui Vladimir Solouhin să se bucure de mult succes în rîndul cititorilor sovietici.

V. Ș.

OAMENI ȘI UMBRE

НАШ
Современник

Naș Sovremennik, almanah literar-artistic și politico-social, organ al Uniunii Scriitorilor din R.S.F.S.R., editat de Literaturnia

gazeta, inițiază o amplă discuție despre reportaj, discuție la care sînt invitați să ia parte reporterii, criticii și cititorii almanahului.

Discuția este deschisă de articolul *Oameni și umbre*, semnat de A. Rubașkin. De la bun început, autorul articolului găsește greșită calificarea făcută de unii critici reportajului ca un fel de precursor al unei viitoare opere literare — poem, roman, nuvelă, povestire. Judecînd în felul acesta, se diminuează semnificația de sine stătătoare a reportajului în literatură. Trezînd la problema în sine, A. Rubașkin constată că în literatura sovietică apar excelente reportaje

de călătorii, cuprinzătoare, avîntate și sugestive, dar numai arareori reportajele izbutesc să prezinte cu măiestrie portretele contemporanilor noștri, în toată complexitatea lor.

În literatura modernă, scrie autorul, un loc de seamă îl ocupă reportajul bazat pe generalizare, unde omul este înfățișat aproape la fel ca în povestire sau nuvelă. Dar modul pregnant publicistic, documentar, de prezentare a evenimentelor situează lucrările de felul acestora undeva la hotarul dintre genuri. Autorii izbutesc să creeze chipuri de oameni sugestive, care se întipăresc în memoria cititorului, V. Ovecikin oferindu-ne în această privință un exemplu din cele mai bune. Dar, scrie autorul articolului, reportajele bazate pe generalizare au, în ultima vreme, un caracter ilustrativ, ele fiind un fel de articole beletristice care, adeseori nu reușesc să aducă ceva nou în modul de înfățișare a oamenilor. Desigur, aceasta nu înseamnă că în reportaje nu pot să apară chipuri de oameni abia conturate, oameni doar amintiți, că, în sfîrșit, nu pot să existe «reportaje de reflecție», asemănătoare, de pildă, unui monolog liric; necesar însă este ca în majoritatea reportajelor să nu întîlnim colhoz-nici «în general», muncitori «în

general», savanți «în general». Eroii reportajelor trebuie să fie concreți, chiar dacă uneori nu li se dau numele.

Autorii de reportaje cad în păcatul șablonizării atunci cînd creionează în cîteva rînduri drumul străbătut de eroi în viață, astfel încît, uneori, ai impresia că aceștia completează o fișă personală. E drept că o astfel de fișă cuprinde adesea date extrem de prețioase. Dar nu e mai puțin adevărat că, de multe ori, autorii de reportaje consideră că, de vreme ce biografia omului «vorbește de la sine», își pot permite ca în loc să povestească despre om, să se mărginească a-i completa fișă personală.

A. Rubașkin insistă în articolul său asupra limbii «reportajelor-portret». Adeseori, în lucrările de acest fel, autorii îi pun pe eroi să vorbească în limba reportajelor pe care le-au citit mai înainte. Aceasta se întîmplă, scrie autorul articolului, deoarece, de multe ori, reporterul începînd să ia note prea devreme, interlocutorul lui se simte încătușat și de aceea nu-și poate dezvălui sufletul. Eroul reportajului trebuie lăsat să vorbească degajat în limba lui, căci fără o limbă vie, firească, nu poate exista nici un fel de literatură — scrie în încheiere autorul articolului.

I. B.

STELE IN PLINĂ ZI

Cea mai recentă carte a Olgăi Berggolț, *Stele în plină zi*, este scrisă sub formă de memorii, de jurnal intim. Materialul autobiografic, care stă la baza ei, se identifică însă cu autobiografia spirituală a unui mare colectiv: «*orice cetățean al patriei mele se va recunoaște în aceste pagini, va găsi în ele propriile lui sentimente și gânduri*» — spune autoarea. Iar noi am putea adăuga: orice om sovietic din generația Olgăi Berggolț, trezit la viața conștientă o dată cu salvele eliberatoare ale lui Octombrie 1917, a trăit momente asemănătoare, a participat cu întreaga lui ființă la elanul constructor al primelor cincinale; inima lui a sîngerat în zilele aspre ale Marelui Război pentru Apărarea Patriei. Oricine a simțit pulsul țării în momente de grele încercări, de înfringeri vremelnice, ca și în cele de apoteoză ale victoriilor istorice, nu poate să nu se regăsească în această carte. În acest sens, cartea Olgăi Berggolț nu este numai «*istoria unui suflet omenesc*» «*spovedania unui fiu al veacului nostru*» — cum o numește însăși autoarea — ci «*romanul liric*» al epocii de grandioase transformări, pe care eroicul popor sovietic o desăvîrșește, urcînd spre «*stele în plină zi*» — simbol cu semnificații filozofice multiple.

Nu atît noutatea materialului impresionează în această carte, cît modul de tratare, acea viziune amplă și cuprinzătoare, a cărei perspectivă istorică se degajă din experiența revoluționară a trecutului și prezentului.

Incursiunile în trecutul istoric îndepărtat sau în *Țara copilăriei* cu fantasmele ei plămuite între vis și realitate, prilejuiesc scriitoarei evocarea celor mai bune tradiții populare, iar amintirile personale despre perioada eroică de după Revoluție—comsomolul, integrarea în rîndurile Partidului Comunist, activitatea publicistică — se împletesc într-un tot unitar cu reflecțiile despre epoca actuală, despre contemporani, despre universul lor spiritual cu eroica lui cotidiană, cu conștiința datorii împlinite, cu visele și năzuințele spre viitor. Dar, fie că privirea scriitoarei se îndreaptă retrospectiv spre trecut, fie că scrutează viitorul, cartea emoționează în primul rînd prin căutarea febrilă a unor criterii etice înaintate, în măsură să corespundă condiției umane superioare, care de pe acum se prefigurează în pragul comunismului. Sînt criterii de solidaritate umană în numele fericirii și a păcii pe pămînt, sînt criterii de identificare totală a intereselor personale cu cele colective, cînd «*individul se contopește cu colectivitatea*», devine o părțică a ei inseparabilă.

Sînt zguduitoare scenele din tragica blocadă a Leningradului, emoționante, prin simplitatea lor umană cîteva figuri abia creionate de muncitori, femei anonime, surori de ocrotire și, mai cu seamă, portretul moral al tatălui scri-

itoarei — medicul patriot Feodor Berggolț — întruchipare a devotamentului eroic până la ultima suflare.

Peste toate încercările vremii răzbate cu vigoare o notă majoră: este apoteozarea vieții și a fericirii; este neclintita încredere în forțele biruitoare ale omului, în mintea și brațele care muncesc, crează, desăvîrșesc; este plinitudinea bucuriei de a trăi.

Ideile decurg și se amplifică într-un strîns raport de cauzalitate, într-o înlănțuire logică; prin ele vibrează intens forța sentimentului, căci pentru Olga Berggolț, unitatea, «sincronismul total între idee și sentiment» este principiul suprem al integrității morale a omului.

«Mi-am deschis sufletul în fața voastră lăsîndu-vă să priviți, întocmai cum ai privi în adîncul unei fîntîni, la întunericul și lumina dinăuntru. Priviți-I! — se adresează Olga Berggolț cititorilor în partea finală a primei părți din însemnările sale lirice. — Și dacă veți vedea acolo măcar o pîrticică din voi înșivă, măcar o parte din calea pe care ați urmat-o, înseamnă că ați văzut stele în plină zi, înseamnă că ele s-au aprins în sufletul meu și vor străluci tot mai puternic în acea «carte de căpătîi», care se află întotdeauna în fața noastră, mereu înainte, carte pe care și eu și voi, neobosiți, o căutăm mereu...»

T. G.

Gravură în lemn de FAVORSKI (U.R.S.S.)

lucru: este vorba de scena cînd Valgan, după ce a fost demascat, vine la Bahirev. Acest lucru spune foarte mult, scrie Sofia Nels. Dacă Bahirev ar fi fost numai dușmanul personal al lui Valgan, atunci n-ar fi avut nici un rost ca Galina Nikolaeva să-i pună față în față în finalul cărții. Valgan însă, continuă autoarea articolului, începe să înțeleagă că Bahirev este dușmanul lui personal numai în măsura în care el este dușmanul acelor principii după care se conduce Valgan.

Acest mic detaliu face ca cititorul să aibă nădejde, să creadă chiar în schimbarea eroului. Această privire aruncată asupra viitorului eroului, a făcut posibil ca cititorul să nu vadă în Valgan un dușman, un «emigrant intern»; Valgan nu

este Grațianski, eroul lui Leonov din romanul *Pădurea rusească*, el este un om sovietic care «a înțeles eronat, fals, de-a-ndoaselea, interesele statului sovietic, un empiric care a pierdut perspectivele dezvoltării societății sovietice». Iată cum o scenă care ar putea fi socotită neînsemnată aruncă o lumină asupra viitorului unui erou.

În societatea socialistă — scrie autoarea în încheierea articolului — oamenii și faptele lor pot fi înțelese numai în perspectiva viitorului. În operele literare, unde marile evenimente istorice sînt redată prin destine individuale, o simplă rază de lumină, îndreptată asupra viitorului eroului, va putea ajuta la înțelegerea tendinței procesului istoric.

N. R.

Autoportret

Cartoonul de ERIC LIPINSKI (R.P. POLONĂ)

ȘANTIER LITERAR BULGAR

Șantierul literar al scriitorilor bulgari se arată extrem de activ. Pentru anul în curs sînt anunțate să fie predate editurilor numeroase lucrări. Gheorghe Karaslavov, secretarul Uniunii Scriitorilor bulgari, ales recent membru al Academiei de Științe din R. P. Bulgaria, autorul nuvelei *Tango*, de curînd tradusă în romînește, va termina cea de-a treia parte a amplului său roman *Oameni obișnuiți*, care va înfățișa evenimentele din anul 1919 și marea grevă a feroviarilor bulgari din 1919—1920. De asemenea, el își va termina drama inspirată din nuvela sa *Măselarița* și va scrie o piesă din viața și munca intelectualilor.

Dimităr Talev, autorul valoroasei trilogii *Sfeșnicul de fier*, pregătește, în continuare, un nou volum, care va duce mai departe acțiunea romanelor sale despre răscoala populară macedoneană din anul 1903.

Fecundul prozator St. T. Dascalov va publica un grupaj de trei nuvele din viața colectivîștilor. În prima este vorba de doi președinți de colectivă, amîndoi comuniști, oameni cinstiți și devotați, dar acționînd fiecare în felul său și purtîndu-se diferit față de oameni. Care din ei procedează cel mai bine? Cel care merge pe-un drum bătătorit sau cel care caută mereu? În a doua nuvelă, autorul încearcă să afle dacă a intervenit ceva nou între relațiile intime dintre oamenii de astăzi și în ce constă acest element nou? În cea de-a treia nuvelă, eroul este un visător care se bucură de cele mai mărunte realizări zilnice ale sale și este mereu frămîntat de simțăminte noi.

Poetul Mladen Isaev va publica un volum de versuri pentru copii și altul pe teme actuale. Tot versuri vor prezenta: Nicola Furnadjiev și Veselin Hancev, acesta din urmă inspirîndu-se din viața muncitorilor de la marele centru industrial, KREMIKOVŢI.

Ludmil Stoiانov pregătește drama *Lupta pentru libertate*, în care va evoca viața marelui poet revoluționar Hristo Botev.

Nu mai puțin activă se arată tînăra generație de scriitori, poeți și prozatori, ale căror nume se întîlnesc tot mai des în publicațiile literare. Vasil Levcev, Vladimir Bașev, Naiden Vilcev, Damian Damianov, Mihail Marinov, Kristio Stanișev, Atanas Mociurov, Nicola Tiholov, I. Toromansk și alții sînt tineri scriitori talentați, care se inspiră din realitatea socialistă a patriei lor.

GH. D.

POEZIA CONTEMPORANĂ CEHOSLOVACĂ

În editura *Artia* din Praga, a apărut, în limba franceză, o antologie a poeziei cehoslovace contemporane. Cele două sute de pagini în octavo, editate în condiții grafice excepționale, reprezintă pentru iubitorii de literatură, care nu cunosc limbile cehă și slovacă, o posibilitate de contact larg și cuprinzător cu una din cele mai interesante poezii contemporane. Traducerile aparțin unui valoros poet belgian, Charles Moisse, care, în colaborare cu Helena Helceletová, a împlinit un act util de cultură.

și Laco Novomeský: primul a fost muncitor, cel de-al doilea a trăit printre muncitori. O fire frământată și complexă este Jan Kostra. Pavol Horov trece de la suprarrealism mai întâi la o simplitate în care manifestă viguros ura împotriva cotropitorilor și apoi la entuziasmul construcției socialiste. Din generația adolescenților în timpul războiului, Ctibor Stitnický, Vojtech Mihalik și Milán Lajčiák dau o poezie politică și socialistă, care respiră adinc conștiința răspunderii sociale a poetului.

De sigur că această prezentare rapidă și în mod necesar schematică nu poate constitui decît o indicație vagă despre bogăția și varietatea tematică și artistică a poeziilor cehă și slovacă. Dar antologia însăși, cu toată cuprinderea ei, pare, la lectura notelor bio-bibliografice de la finele e volumului, o imagine la scară redusă. Este însă o imagine serioasă și folositoare tuturor îndrăgostiților de adevărata poezie.

M. R.

TINERI PROZATORI CEHI

plamen

Făcînd bilanțul aportului pe care l-au adus, în anul 1960, tinerii prozatori cehi la îmbogățirea literaturii din țara lor, Jiří Hájek scrie în primul număr pe acest an al revistei *Plamen*:

«Cînd, în 1959, Milan Jungmann vorbea despre situația prozei scriitorilor tineri, era nevoit să pomenească autori și cărți pe care nu le cunoștea încă nimeni... Dar, în anul trecut, afirmarea acestor prozatori a devenit un fapt și pentru cercurile largi ale cititorilor».

Dacă acum un an, spune el, Jungmann, citind manuscrisele noilor scriitori, a întrezărit perspectiva unei schimbări în stare să creeze o atmosferă literară nouă, astăzi prima etapă a acestei schimbări a fost parcursă, iar rezultatele sînt și mai concludente, punînd în balanță ecoul pe care aceste lucrări l-au trezit în opinia publică. Orientarea generală a creșterii tinerilor, principalele lor preocupări, experiența și trăsăturile caracteristice ale conturului lor artistic sînt acum vizibile. Și dacă mai adăugăm că acești noi veniți «nu au de gînd să sară peste trepte, că nu ne comunică decît ceea ce au trăit și au gîndit, putem afirma cu toată bucuria că prin ceea ce au spus, în primele lor lucrări, au dat dovadă de o poziție atît de autentică și de o adăziune atît de intimă la viața socială, încît au cucerit aproape instantaneu atenția și încrederea cititorilor».

După unele considerații generale, criticul ceh analizează în amănunțime volumul de nuvele *Fructul necopt* de Rudolf Černý și *Maria* de Alexandr Kliment, înmănunchind lucrări făcînd parte din genul scurt. Trăgînd concluziile considerațiilor sale, Jiří Hájek afirmă: «creșterea ulterioară a

Expoziția cărții din RDG

Vorbind despre «Expoziția cărții germane» nu ne vom ocupa de conținutul cărților și revistelor din domeniul beletristicii, artei, literaturii tehnice sau științifice, pe care expoziția le cuprinde, ci ne vom opri doar asupra câtorva exemplare, ce din punct de vedere al prezentații lor grafice se înscriu în buna tradiție a țării în care s-a născut tiparul. Seriozitatea cu care în Germania Democrată este privită problema aspectului grafic al lucrărilor se oglindește și prin existența în cadrul Facultății de Artă Plastică din Leipzig a unei secții în care

Aus fünf
Jahresheften
sozialistischer
Lyrik
Ein Lied, ein gutes Wo

studenții se specializează în «arta prezentării grafice a cărții». Și într-adevăr, într-o bună parte a lucrărilor expuse se poate vorbi de o autentică preocupare pentru ținuta artistică a oricărui material tipărit, de la simpla broșură pînă la albumul de artă.

Iată de pildă volumul Micul testament de François Villon, ilustrat de Hans Grundig, în care măiestria ilustrațiilor este pusă în valoare atît de paginație cît și de prezentarea textului — realizat grafic tot de desenator, în strînsă legătură cu caracterul caligrafic al desenului.

Varietatea și ingeniozitatea prezentării grafice a lucrărilor — caracteristica acestei expoziții — diferă de la autor la autor, de la operă la operă.

Una dintre copertile ce ne-a atras cu deosebită atenția, prezintă pe un fond deschis în câteva trăsături de pensulă figura avîntată a unui tînăr. Coperta despre care vorbim îmbracă o culegere de versuri intitulată *Ein lied, ein gutes Wort*.

Fotografia, judicios folosită poate, ilustra sugestiv un text literar așa cum ne dovedește și volumul închinat celor ce au pierit în lagărul de exterminare de la Buchenwald.

Un alt capitol în care ilustratorii germani își dovedesc din nou talentul și priceperea este acela al ilustrațiilor pentru cei mici. Traducerea pentru copii a *Amin-tirilor* lui Creangă s-a bucurat de atractiva copertă a ilustratorului Paul Kimpke. Gama bogată de expresie a cunoscutului grafician Werner Klemke, ilustratorul versurilor lui Maiacovski în ediție germană ni se descoperă într-o nouă formă: aceea a ilustrațiilor pentru copii. De data aceasta gin-

DAS WOLKENSCHAF

gășia caracterizează lumea înfățișată în povestirea: *Das Wolken-schaf* și desenul lui Klemke urmărește prin culoarea pastelată a imaginilor create să fie cît mai aproape de înțelegerea cititorilor.

Albumele de artă ale colecției Seeman sau volumele editate în colecția *Artiștii contemporani*, completează ansamblul lucrărilor prezentate în cadrul expoziției și ne demonstrează o dată mai mult calitatea tipăriturilor și a reproducerilor de artă germane.

MARINA VANCI

FRANS
MASEREEL

ORZUL ȘI GRÎUL

Am mai povestit scurta istorie de mai jos (în legătură cu pictura). Cred că se potrivește tot atît de bine la literatură.

Mă aflam într-o seară, cu cîțiva ani înainte de război, la un revelion, cu cîțiva cunoscuți — negustori de cereale. Discuția documentată despre piața cerealelor mă depășea. Dar iată că, spre sfîrșitul mesei, gazda ne-a făcut o surpriză fermecătoare: un mic dar pentru fiecare, însoțit, simbolic, de o coro-niță de spice coapte și pline, unele golașe, altele bărboase. Și, neștiutor, am întrebat care-i grîu și care-i orz. A urmat o clipă de tăcere. Apoi zimbete și, în sfîrșit, un rîs general: nici unul dintre domnii de față nu era în stare să răspundă...

Aceasta nu-i împiedica cîtuși de puțin să fie tare inteligenți, tare luminați, tare competenți, tare bogați specialiști în grîne. Dar niciodată nu și-au dus investigațiile în direcția aceasta care, totuși, mi se pare că ar fi trebuit să fie cea dintîi pentru ei: să deosebească orzul de grîu. Evident, din pricină că speculațiile lor (iertat fie-mi jocul de cuvinte...) nu se desfășurau la un atare nivel. Preocupările lor începeau de la cerealele în stare de vagoane, de vapoare. Grîul sau orzul era pentru ei o materie mitică, invizibilă, care se găsea doar în silozuri sau într-un port, sau într-un antrepozit, și care era deplasată prin telegrame ori prin telefon, în cursul unui pasionant joc de calcule, de riscuri și de discernămint. Niciodată nu le-a trecut prin minte să se intereseze de ea în starea ei *reală*.

Cîți scriitori nu fac la fel? De cîțiva ani, citesc cu mare interes, sub pana romancierilor din tînăra gardă, concepțiile lor despre ceea ce trebuie să fie, după opinia lor, starea de spirit a scriitorului față de munca sa. Am găsit în aceste concepții multă știință, multă reflecție, multe cunoștințe, multă inteligență, sinceritate și, de asemenea, multă distanță trufașă față de ideile cu totul diferite ale predecesorilor. Dar n-am găsit ceea ce căutam. Am găsit vederi strălucitoare, uneori chiar pătrunzătoare, despre arta noului roman, dar n-am găsit nimic despre ceea ce arta însăși este în *realitate* — cărei adînci necesități omenești îi răspunde ea: pe scurt, solide studii despre circulația cerealelor, întocmite de economiști foarte calificați, dar care par să se îngrijească prea puțin de ceea ce poate fi, în sine, natura orzului sau a grîului — sau a literaturii.

Mai mult sau mai puțin, acești scriitori *refuză* să răspundă la faimoasa întrebare: De ce scrieți? Asemenea întrebare li se pare, spun ei, nepotrivită. Nu scrii «*pentru*», nici «*pentru asta*», nici «*pentru aceea*» (și cu atît mai puțin «*pentru aceștia sau pentru aceia*») — spun ei — scrii pentru ca să scrii, și-atîta tot; pentru sine.

voastră de a scrie (presupuneți «pentru nimic»). Vă privește, totuși după cum se cam zice: «dacă vouă nu vă place ceva, nu-i împiedicați și pe alții să le placă» — pe cei care se încăpățânează să gindească clar că a scrie sau a picta (chiar pentru tine însuși) nu înseamnă niciodată a oua un ou: ci dimpotrivă a proclama de fiecare dată, de la începuturi, că omul este liber și rebel. Că e de fiecare dată o revoltă prometeică. De fiecare dată un act de răsculare, un etern 14 Iulie asediind o eternă Bastilie — acest zid de ignoranță inacceptabilă, împotriva căreia umanitatea se revoltă încă de cînd a început să gindească.

GABRIELE MUCHI (Italia) — Studiul de portret

TREPTTELE LUI MICHEL BUTOR

— Există, din punctul dumneavoastră de vedere, o literatură *de stînga* și o literatură *de dreapta*?

La această întrebare, Michel Butor a răspuns fără echivoc:

— Pentru mine nu există o literatură de dreapta. Există doar o literatură care nu prezintă nici un interes.

— Nu-i recunoasteti literaturii de dreapta nici o calitate?

— Nici o calitate, a răspuns iar, net, Butor. Desigur, « ca să prindă » trebuie
și ca să arate ceva, să fie « bine făcută »; însă, pentru mine, ea nu are decît calități
aparente.

— N-are nici o oarecare valoare estetică?

— A, nu! Pentru mine nu există posibilitatea de a separa esteticul de filozofia existenței. Orice operă de artă trebuie să aibă o anumită perspectivă, o putere să răspundă la situații reale.

Michel Butor, figură reprezentativă a tinerei generații în literatura franceză, e un scriitor care militează ferm pentru punctul de vedere exprimat mai sus. Ca majoritatea intelectualității luminate a Franței de azi, el a înțeles că arta și îndestruc-tibil legată de concepția asupra lumii și de funcția ei socială, a înțeles limpede că trebuie să fie de partea stângii, dușman intransigent al dreptei. Dreapta înseamnă pentru el partea cea mai evident reacționară a orînduirii burgheze: fascism, îngnă-pentru direa libertăților democratice, colonialism, război imperialist. Alături de alți intelectuali, Butor a scris « Manifestul celor 121 », pentru independența Algeriei.

Generația lui Butor e o generație de intelectuali dezamăgiți de societatea în care trăiesc, de clasa în care s-au născut; ea caută, împotriva societății ei, orizonturi noi. Ignorînd însă, în esență, concepția proletariatului revoluționar și lupta acestuia, singura în stare să aducă efectiv orizonturile unei noi societăți, Butor, ca mulți alții, nu poate depăși limitele individualismului burghez. Viziunea sa asupra problemelor actuale ale omului e contradictorie și rămîne într-un impas fatal. Literatura lui însăși rămîne în urma propriilor sale teorii literare, și ele contradictorii, deși exprimind cu o înaltă eleganță intelectuală cele mai bune intenții. Criticul Butor (care a luat, în 1960, pentru volumul său *Répertoire*, marelui premiu la critici franceze) încearcă să-și expliciteze pozițiile pe care opera lui artistică i le reflectă relativ.

... cum? Rezonanță ? Representând o anumită nuanță a așa-zisului

[illegible]

În două direcții se îndreaptă eforturile lui Butor, cu evidente bune intenții, însă condamnate la eșec prin mărginirea ideologică.

In doua cazuri la care prin marginea teoriei
insă condamnăte la oec prin marile forme noi care să asigure o putere mai mare
Pe de o parte, în însuşii această integrare. Adevărata «integrare»,
a integrării. Pe de alta parte, ar trebui să fie, cum Butor însuşi afirmă teoretic,
înţelesă ca reflectare a realităţii, ai trebului să fie, cum Butor însuşi afirmă teoretic,
capabilă de a răspunde «la situaţi reate». Pentru aceasta, «integrare» nu poate
fidel selectie şi ierarhizare, tipizare, şi nu o oglindire «integrală» a cotidianului,
fi decit selecţie şi fără sens. Sensul reflecţiei artistice constă într-un raport
dintre senşul realităţii şi viziunea scriitorului. Butor, pare, adeseori, să vadă acest

sens în însăși utilizarea detaliilor cotidiene de către roman, care le « integrează » prin forme specifice. În acest fel, între *romanul-cântare* al lui Butor și *romanul-descripție* al lui Robbe-Grillet nu e o diferență calitativă, atita vreme cît Butor își închipuie integrarea drept o acumulare maximă a elementelor oferite obiectivului, o epuizare a acestor elemente, fără trierea lor în perspectiva unei interpretări ideologice. (Practic, nici un fel de roman nu poate renunța la triere, deși o poate face mai semnificativ sau mai puțin semnificativ.) În principiu, Butor vrea o literatură care să nu fie « simplu divertisment sau lux » ci « să aibă un rol esențial în interiorul mecanismului social și ca expresie metodică ». În realitate, atît funcția socială cît și cea « metodică » a literaturii lui Butor sînt restrînse sau eșuate.

Funcția socială, Butor și-o limitează, de fapt, conștient, înțelegînd în mod greșit amploarea tematicii actuale. El vrea să pună cu acuitate problemele cele mai arzătoare ale epocii, dar situîndu-se, static, pe pozițiile intelectualității burgheze. Situarea aceasta constituie pentru el un impas fără ieșire, pe care-l constată cu tragism. Nu poți scrie — spune el, just — decît despre mediul tău. « Vorbînd despre burghezi ești un scriitor burghez » — conchide însă, subapreciînd posibilitatea scriitorului de a-și depăși clasa și mediul, de a vorbi despre burghezie de pe pozițiile proletariatului, ca și despre proletariatul însuși. Butor are impresia că o « literatură proletară » nu poate fi scrisă decît de muncitorii înșiși, cu condiția acumulării culturii necesare. « Or, se întreabă el sincer, cine are azi posibilitatea de a-și însuși această cultură? Numai cei ce aparțin, vrînd nevrînd, burgheziei. » De la o constatare critică justă asupra societății burgheze, el ajunge astfel la o falsă dilemă, după care scriitorul provenit din burghezie ar fi fatal condamnat să rămînă în cadrul strîmt al individualismului burghez.

De-aici, în ciuda intențiilor și a talentului, caracterul redus al « integrării ». Romanele lui Butor *nu răspund*, de fapt, *la situații reale*, cum dorește el, decît în hotarele dramatismului unor intelectuali burghezi aflați în situația lui: dorînd o eliberare și negăsind-o. Romanul care i-a adus în deosebi celebritatea, *Modificarea*, e simptomatic. Léon Delmont, eroul romanului, se zbate să iasă din condiția sa printr-o eliberare din căsnicia lui burgheză. Cécile pare să ofere, în acest sens, perspectiva modificării necesare. Dar, în cele din urmă, Léon rămîne cu soția sa și renunță la Cécile. De ce? Nu pentru că n-ar mai iubi-o pe Cécile; pentru că și-a dat seama că nici relațiile, visate, cu aceasta, nu i-ar fi adus evaziunea reală, că ar fi ajuns inevitabil la aceeași mușcătură. Mai mult: că aceeași ar fi fost situația în cazul oricărei alte iubiri, pentru că Léon Delmont caută ceea ce nu poate obține doar prin iubire. Adevărata modificare constă deci, în ultimă instanță, în conștiința « damnării » sale. Pentru « a se salva », el scrie o carte. Abia aici se dezvăluie și relativul sens constructiv al romanului lui Butor, cum îl explică el însuși: « Dacă pentru Léon nu există nici o ieșire, aceasta ar putea exista însă pentru noi toți, și alții, copiii săi, vor fi cu atît mai puțin condamnați cu cît el le va fi arătat de ce a fost el condamnat. El își va pune întreaga viață în slujba unei transformări a realității pe care el însuși nu o vede încă. . . »

Din păcate, căutarea « formelor noi », la Butor, nu permite, cum dorește el, « o mai mare integrare » ci o adeseori informă reflectare a vieții. Romanele lui, care vor să devină o « expresie metodică », impun cititorului o complicată sistematizare a lecturii, pretinzînd să-l facă a vedea lumea în întreaga ei varietate, cu toate situațiile și receptările ei suprapuse și intercalate. E ceea ce a încercat Butor mai întîi cu romanul său *L'emploi du temps* (« Întrebuințarea timpului »).

Cel mai recent roman al lui Butor, *Degrés* (« Trepte »), apărut în 1960, e mai mult decît cele de pînă acum o carte în care autorul face reflecții asupra capaci-

tății de integrare a romanului. Subiectul, în sine, nu e decât un pretext. Profesorul Pierre Vernier și-a pus în gând să scrie o carte în care să-și descrie «integral» clasa, cu cei 31 de elevi ai ei și cu cei 11 colegi care predau diferite discipline. În acest scop, el vrea să-și noteze *tot* ce se petrece în clasă, atât la orele sale cit și ale colegilor săi, precum și *tot* ce fac elevii și colegii săi înafara școlii. Evident observația directă e insuficientă și profesorul trebuie să recurgă la a imagina scene la care nu poate fi martor. El e silit să-și închipuie cum *trebuie să se petreacă* anumite momente din viața elevilor și a profesorilor. Pentru a-și putea duce la capăt întreprinderea, el începe numeroase anchete printre colegi, dar, mai ales, îl câștigă pe nepotul său Pierre Eller, elev în clasa sa, la întreaga acțiune. Nepotul, elev, devine, astfel, informatorul curent al profesorului său. Acesta, pe de altă parte, încearcă să refacă, mental, fiecare oră de pregătire a colegilor săi, fiecare oră de clasă a lor, pregătindu-se el însuși în toate disciplinele predate — ținând pasul programei analitice și al planului fiecărui coleg, citind publicațiile cu circulație printre elevi etc. În felul acesta, timpul nu-i mai ajunge, cariera îi e compromisă, ca și legătura lui sentimentală. Nepotul însuși ajunge într-o postură dificilă, ca «spion» printre colegii săi de clasă. Profesorul Vernier nu-și termină cartea și se îmbolnăvește de moarte, prin uzură nervoasă.

Care e sensul acestui roman? Dacă ne referim la subiectul însuși — nici unul. Tragedia profesorului Vernier care nu izbuteste să-și ducă la capăt întreprinderea e fără sens, ca și întreprinderea însăși: oare sensul real al vieții unui colectiv de elevi și profesori poate fi sezișat doar prin «descriere totală» a unor cazuri individuale? Ce concluzii pedagogice, etice, sociale rezultă? Semnificația profundă a unui anumit mediu, a unei anumite colectivități, nu poate rezulta decât din pătrunderea raporturilor sociale, a integrării individului în colectiv, a definirii acestuia în raport cu colectivul, privit ca unitate a unor diversități, antagoniste sau nu. Dar cartea are un sens profund, cu voia sau fără voia autorului, pentru selecție și fără ierarhizare, nu ajunge nicăieri. Tragedia profesorului Vernier poate fi tragedia lui Butor însuși. Romanul său arată impasul teoriei sale. Din întreaga carte, masivă (388 de pagini, format N.R.F. mare) rămin, izolate, nenu-mărate pagini de intens realism, din păcate fără coordonarea lor într-o direcție semnificativă. Admirabilul stil al lui Butor, care înfringe perioadele obișnuite, căpătând o amploare excepțională, e sacrificat adeseori unei manii a fișelor suprapuse, încercându-l peste măsură.

Butor s-a străduit, ca și în *L'Emploi du temps*, să găsească forme noi pentru a structura timpii și unghiurile ce se întretaie în desfășurarea descripției sale «integrale».

Pentru cărțile mele precedente, povestește el — îmi făcusem planuri și scheme pe o foaie, pe o suprafață plană. Însă pentru *Degrés* am fost obligat să construiesc un model... în spațiu: servindu-mă de foi suprapuse, cu un plan vertical care traversează seria acestor foi». Inovația, ca atare, poate fi interesantă. Efortul scriitorului — lăudabil. Rezultatul a fost apreciat de critica franceză ca un roman «geologic», «un roman al straturilor», «al densității» etc. Din punct de vedere însă al confruntării cu reala bogăție a vieții, din sensul ei adică, «Treptele» lui Butor sînt departe de a constitui o treaptă mai departe.

S. BR.

«PLICTISUL» ÎN IREALITATE

Anunțat de multă vreme romanul *La noia* al lui Alberto Moravia, al cărui titlu nu poate fi redat tocmai exact de cuvîntul românesc *plictis*, avînd în același timp și înțelesul de dezgust, de vid sufleteșc, vine să dezvolte o temă prefigurată încă de prima sa carte, *Gli indifferenti* («Indiferenții»), și care circulă mai mult sau mai puțin explicit în întreaga sa operă. Dacă vina realistă a scriitorului a dat uneori creații de mare valoare ca «Povestiri romane» sau *La Ciocciara*, în care întîlnim personaje de un dramatism autentic, de astă dată Moravia a înclinat mult balanța în favoarea existențialismului, preluînd problematica frecventă a acestui curent filozofico-literar. (Prima carte a lui Sartre se intitula *La nausée* («Greața»).

Într-un interviu acordat cu un an în urmă ziarului parizian *l'Express* scriitorul își prezenta cartea ca pe o tentativă de a sugera impasul intelectualului, al artistului contemporan, și — în înțeles mai larg — impasul general al creației artistice în epoca noastră. Concluziile scriitorului în ceea ce privește soarta artei în condițiile actuale, artă pe care el o vede dizolvată într-un artizanat superior, sînt încredințate eroului principal, purtătorul unei semnificații deprimante — un pictor care nu mai pictează. Victimă a acestei «noia», eroul lui Moravia a devenit obișnuitul erou existențialist, cunoscut din literatura lui Sartre sau Camus, acel tip de «străin», de *instrăinat* mai bine zis, care împinge divorțul dintre el și realitate pe plan metafizic, neînțelegînd cauzele sociale ale răului și atribuindu-le unui implacabil și neînțeles eșec, căruia îi este în mod fatal sortit omul. Cu toate acestea, noul roman al lui Moravia nu ocolește în întregime analiza socială a fenomenului. În lungul monolog al eroului, revine cu insistență explicația pe care o furnizează el însuși stării sale de spirit, ca o stare generată de mediul de clasă, de condițiile materiale și morale ale burgheziei, condiții favorabile lenei, plictisului, sterilității în artă.

Revista *Tempo presente* care se arată în mod particular încîntată de acest roman elimină însă din preocupările sale cauzele sociale ale fenomenului descris de Moravia pentru a elogia tocmai acele elemente în care se exprimă limitele scriitorului, și care îl împiedică să facă o analiză complexă a unui fenomen contemporan real.

Nicola Chiaromonte în articolul *Moravia și viermele conștiinței* («Moravia e il tarlo della coscienza»), exprimîndu-și părerea că *La noia* este romanul «poate cel mai reușit din toată opera lui Moravia», analizează această «noia» moraviană, refăcînd filiera ei filozofică, la baza căreia îl aflăm pe filozoful reacționar Heidegger. Definind plictisul moravian ca pe o «condiție interioară nemotivată și persistentă în același timp care, în afară de faptul că minează însăși posibilitatea de a încerca stări sufletești diferite și schimbătoare, contagiază lumea exterioară, făcînd-o descurajantă și inadecvată, nu pentru un cusur sau altul, ci în totalitate, și o dată pentru totdeauna», criticul își dezvăluie poziția ideologică eronată, inexactă chiar în ceea ce-l privește pe Moravia. Criticul ocolește cu supleță stăruința plină de interes pe care o pune Moravia ca să demonstreze că una din cauzele acestei «noia» este bogăția, starea materială opulentă de care se bucură eroul. Deși nu destul de precizat, caracterul social al «noiei», care exprimă de fapt starea de spirit a burgheziei în faza actuală, constituie unul din elementele pozitive ale romanului lui Moravia. Dacă scriitorul ar fi subliniat mai ferm caracterul de clasă

al acestui plictis și al acestei neputințe artistice, pe care o încearcă eroul său, și ar fi împiedicat ca racilele de care suferă o clasă socială în declin să poată fi, cu relativă ușurință, trecute asupra genului omenesc în general, romanul lui ar fi adus o importantă contribuție la cunoașterea vieții intelectuale și artistice contemporane. Interpretarea unilaterală a criticului de la *Tempo presente* nu face decât să sublinieze, fără voia lui, carențele romanului, care stau tocmai într-o oarecare imprecizie a caracterizărilor sociale (ceea ce și facilitează asemenea interpretări).

În orice caz interpretarea dată de Nicola Chiaromonte romanului lui Moravia relevă o ingenioasă tentativă de a mistifica conținutul social pe care trebuie să-l aibă literatura și anume înnobilind racilele lumii capitaliste și prezentându-le drept motive de neliniște metafizică.

Este adevărat că în romanul *La noia* critica vieții intelectuale și artistice din mediul marii burghezii nu este dusă la ultimele ei consecințe și că scriitorul se angajează mai mult pe drumul romanului existențialist în loc să dezvolte o analiză realistă a unui fenomen social evident, dar interpretarea dată de revista *Tempo presente* ignorează pe nedrept și nu tocmai întimplător unul din înțelesurile cele mai interesante și mai semnificative ale romanului lui Moravia.

G. H.

SCRISOARE DIN SYDNEY

Într-un articol intitulat *Scrisoare din Sydney*, tânărul dar cunoscutul poet și dramaturg australian Ray Mathew, reintors în patrie după o lungă ședere în Anglia și alte țări ale Europei, împărtășește cititorilor revistei *London Magazine* impresiile sale asupra vieții culturale din Australia.

Cercurile oficiale din țara sa nu fac nimic pentru a încuraja dezvoltarea literaturii și artei, ba dimpotrivă, vor să insuflă neîncredere în forțele autohtone și astfel să submineze întreaga activitate australiană pe acest tărâm. « Scriitori cu reputație — arată Ray Mathew — locuiesc în suburbii, la mare distanță de centrul orașelor, angajați în slujbe care le procură plinea, sau trăiesc de azi pe mâine... În Australia scrisul nu este o profesie, ci mai degrabă o excentricitate inofensivă sau un viciu... » Nici critica literară nu-l mulțumește, pentru că iată ce spune în continuare: « Critica literară în Australia dă dovadă de foarte multă ignoranță; este făcută de scriitori, pentru bani... Cei mai buni critici, cei care pretind că se pricepe, întâmpină greutăți în publicarea articolelor, nu au timp să lucreze și nici bani ».

Concluzia la care ajunge Ray Mathew este că, în general, în Australia, arta este extrem de prost răsplătită. Din scris nu pot trăi decât cei care crează opere siropoase, insipide, iar în ceea ce privește pe muzicieni, numai cei care au posibilitatea să compună muzica pentru filmele oficiale.

Trist dar adevărat. Credem însă că Ray Mathew ar fi trebuit să pomenească de « Asociația scriitorilor australieni », de « Societatea australo-asiatică a cărții », de « Grupul scriitorilor realiști » din Sydney, care se opun cu înverșunare tendințelor oficiale de anihilare a culturii naționale și fac eforturi eroice pentru ca să dezvolte și să consolideze tradițiile realiste din secolul XIX, să apere cultura australiană de influențele nefaste ale decadentismului englez și american.

S. D.

LITERATURA AFRICII, UN BUN AL POPORULUI!

În timpurile străvechi, în Africa existau state mari, imperii întinse. Popoarele acestor state și-au creat o cultură și literatură proprie. Această literatură are izvoarele sale, tradițiile sale și continuitatea sa. Mult mai târziu, pătrund în Africa, cu intenții dușmănoase, colonialiștii care însă n-au reușit să altereze specificul literaturii africane, și tradițiile ei clasice.

Ce forme și ce genuri literare există în Africa zilelor noastre?

În primul rând, în ciuda tuturor greutăților, la noi există totuși o literatură scrisă, ce-i drept, puțin dezvoltată în comparație cu cea orală. Este important de subliniat că scrierea și limba scriitorilor africani n-au fost împrumutate întotdeauna de la arabi sau europeni. Folosirea limbii arabe de către scriitorii africani datează din secolele IX și X, iar a caracterelor latine și a limbilor europene — de la începutul cotopirilor coloniale.

Literatura scrisă, cu elementele de împrumut poate fi caracterizată în modul următor:

1. *Literatura scrisă cu alfabetul arab, în limba arabă.*

Este o literatură străveche, folosită de oameni cu înaltă cultură, de cronicarii Sudanului de vest ca Timbuktu Mahmud Kati, originar din Sudan.

2. *Literatura scrisă cu alfabetul arab, în limbile africane.*

Cunoscută în Senegal sub numele de «Volofal», este reprezentată, de pildă, prin cîntecele poetului Mustafa Ka.

3. *Literatura scrisă cu caractere latine ori cu alte caractere, în limbi europene.*

În timp ce cea de-a doua categorie a literaturii este străveche și populară, această literatură este foarte recentă și nu de proveniență populară. În ea trebuie inclusă aproape întreaga literatură africană contemporană.

4. *Literatura scrisă în limbile africane, cu caractere latine.*

De origină recentă, această literatură devine din ce în ce mai populară. Reprezentantul ei este scriitorul poporului bantu Tomas Mofolo (1877—1948), care a scris romanul istoric *Ceaka*, al cărui erou este unul din conducătorii poporului zulus.

În afară de literatura scrisă cu caractere de împrumut, există de asemenea și literatura scrisă în limbile și în alfabetul local.

Dar și mai dezvoltată este literatura orală de toate genurile. Dacă luăm, de pildă, limba poporului volof din Senegal, constatăm că creația populară orală a dat în această limbă o serie întreagă de opere literare, de cele mai diferite genuri. Aceste genuri sînt:

1. *Epopeea.* Ea este creată de *balamkafi* — poeți, gînditori, istorici și muzicieni care nu se rup niciodată de popor, sînt legați zi de zi de acesta și exercită asupra lui o influență pozitivă.

2. *Poezia lirică*, este sfera de activitate a *riikașilor* și a altor compozitori și poeți specializați în cîntece de dragoste. Ei nu sînt numai autorii epistolelor de dragoste, nu sînt numai cîntăreți ai iubirii, dar și pețitori care ajută la încheierea cununilor și uneori la defacerea acestora.

3. *Satira*. Este genul *bandkașilor*, cîntăreți populari, dansatori neobosiți, autori de glume frivole, jongleri periculoși ai cuvîntului.

4. *Basmul*. Genul *lebkașilor*. Dintre *lebkași*, face parte de pildă, Amadu Kumba din Birago. Uneori *lebkașii* își desfășoară activitatea ca muzicanți, dar de cele mai multe ori ca povestitori și moralisti.

Mai trebuie menționați *barekașii* și *barekașii*, luptători și războinici. Un astfel de poet dansează, recită, sau cîntă operele sale improvizate, înfățișînd în mod simbolic în ritmul dansului acțiunile la care va recurge în luptă.

Un mare interes îl prezintă poezii *takanoi*. Ei reinnoiesc în permanență vechile cîntece instructive, ocupîndu-se în tabere speciale de pădure « mlarie », cu educarea tinerilor care urmează să participe la ceremonia rituală pentru consfințirea lor ca membri cu drepturi depline ai tribului.

În sfîrșit în ultima vreme pretutindeni se dezvoltă rapid genul dramatic. Ca și în Harlemul newyorkez, actorii improvizează adesea direct pe scenă.

După ce am examinat sumar genurile literaturii orale a Senegalului, să căutăm să scoatem în evidență trăsăturile ei principale.

În primul rînd literatura noastră este o literatură activă. Scriitorul nu trăiește într-un « turn de fildeș », și dacă « se ridică în înaltul cerului », face acest lucru numai pentru ca să vadă mai bine unde trebuie să pună ferm piciorul pe pămînt. El este adesea dansator sau luptător în cadrul competițiilor populare, iar publicisții noștri de azi sînt de obicei oameni politici activi.

În al doilea rînd literatura noastră este populară. Totul vine de la popor, totul se îndreaptă spre popor. Poporul asistă la toate fazele versificării și interpretării. El participă la creație, o aprobă și o sprijină. Poporul împărtășește simpatii artistului sau le dezaprobă, exprimîndu-și sentimentele în dans, cîntec sau prin aplauze. Cînd spun popor, mă refer la masele populare cele mai largi. O operă literară nu va fi recunoscută ca atare dacă ea nu a fost prezentată în piața deschisă a așezării, în fața întregului popor, ci undeva într-un salon în fața unui grup de cunoscători și esteși privilegiați.

În al treilea rînd literatura noastră urmărește scopuri practice. Poetul sau prozatorul este, în același timp, un moralist, un educator. La noi nu au ce căuta producții literare lipsite de sens practic. Poezia și proza africană sînt prin natura lor ritmice, muzicale. Citirea unei opere literare în fața poporului este însoțită de acompaniamente muzicale, de dansuri sau de jocul unui actor. Literaturii de noastre îi rămîn străine felurile șiretlicuri cupide, iar pe plan filozofic ea servește ca un mijloc de influență în domeniul social.

Imperialismul a exercitat asupra literaturii africane o influență nefastă și i-a adus prejudicii dintre cele mai grave. Voi aminti pe scurt în ce constă aceste prejudicii.

1. Distrugerea directă a monumentelor și documentelor literare a fost o urmărire a negopului cu sclavi și a cotropirilor coloniale. Colonialiștii au distrus templele, inscripțiile pe plăcile de pămînt ars. Ulterior succesorii primilor colonialiști au ars și au jefuit colecții valoroase de biblioteci de familie, monumente ale literaturii africane, așa cum s-a întîmplat cu biblioteca lui Bonnel din Mézières.

2. Denaturare. « Civilizatorii » au căutat să folosească editarea literaturii africane în scopuri de îmbogățire. În acest scop se fabrica o literatură specială pentru amatori de exotic. O asemenea literatură nu se bucură de respectul africanilor.

3. Falsificarea și simplismul. A fost creat un gen de literatură de proastă calitate în care africanii sînt înfățișați ca niște « copii mari », inferiori, incapabili să gîndească de sine stătător. Acest lucru este pe placul colonialiștilor.

4. Asimilarea. Asimilarea imperialistă se concretizează prin editarea de cărți scrise de autori africani care expun într-o limbă străină, se fac purtătorii de cuvânt ai colonialiștilor și nu ai poporului lor. Această literatură reacționară, deși își soarbe materialele din izvoare africane, este totuși otrăvită de influența negustorilor de sclavi și a feodalilor care au trădat și trădează poporul, lăsându-l la cheremul cotropitorilor străini.

Răspunzând cerințelor mișcării de eliberare națională, a luat naștere și se dezvoltă o nouă literatură africană progresistă. Ca un exemplu demn de remarcat poate fi citat Camerunul unde, concomitent cu dezvoltarea luptei de eliberare națională, s-a născut o literatură tinăra progresistă, ai cărei reprezentanți demni sînt Eza Boto, Benjamin Matip și Ferdinand Oyono.

În Senegal scriitorii și poeții încep să joace un rol din ce în ce mai mare în lupta poporului pentru eliberare. Din acest grup de intelectuali progresiști fac parte de asemenea publiciști și «lectorii» care folosesc limba franceză sau limba volof. «Lectorul» este un om politic activ. În zilele demonstrațiilor populare el iese în stradă împreună cu poporul. În timp ce își ține expunerea, el trebuie să recurgă la procedee polemice, și în felul acesta între el și marele public are loc un fel de dialog. El dă sfaturi cum să se acționeze. Textele folosite de el constituie de asemenea o producție literară și anume una activă, populară, care stimulează pe auditori la activitate. «Proza» orală a «lectorului» aduce o contribuție certă la fondul general al esteticii și eticii africane.

Pentru a-și atinge scopul, literatura noastră nouă nu trebuie să rămînă numai la criteriile naționale deja cunoscute, ci să caute să le îmbogățească. Literatura noastră nouă trebuie să fie națională. Pentru aceasta este necesar ca scriitorii africani să fie cetățeni liberi ai patriei lor, este necesar ca întreaga Africă să-și redobîndească din nou libertatea.

DACĂ MAI ADORMI,
NU-ȚI MAI CITESC
NIMICI

(«VIE NUOVE»)

NOTE DESPRE LITERATURA TURCĂ

Cumhuriyet (« Republica »), influent ziar turcesc de centru, a găzduit în coloanele sale, în pragul acestui an, doi scriitori, reprezentanți a două generații, între care se întinde o perioadă de patru decenii: Reşat Nuri și Fakir Baykurt. Romanul postum al primului scriitor, intitulat *Ultimul refugiu*, descrie viața artiștilor ambulanți din Anatolia, iar cel mai tânăr romancier turc Fakir Baykurt se ocupă în *Al zecelea sat*, de o problemă foarte acută în Turcia și anume situația dezastroasă a învățămîntului la sate. Prezența în același ziar a realiștilor Reşat Nuri, adeseori idilic, și Fakir Baykurt, cu vădite tendințe naturaliste, ne oferă prilejul de a trece în revistă, în linii generale, evoluția prozei turcești contemporane.

Împreună cu Halide Edip, Yakup Kadri, Suat Derviş și alții, Reşat Nuri începe să publice la sfîrșitul primului război mondial. În nuvelele și romanele acestor prozatori, este considerabilă influența străină, mai ales cea franceză — și nu întotdeauna cea mai bună. Într-un stil uneori dulceag, alte ori străbătut de accente puternice de naționalism exaltat, ei tratează diferite teme sociale și, încurajați de reformele lui Atatürk, abordează chiar probleme considerate periculoase pînă atunci, ca părăsirea modului de viață oriental, laicizarea concepțiilor de viață etc.

Această orientare domină literatura turcă pînă în anii 1930, cînd, după poetul Nazim Hikmet, apare și prozatorul de mare valoare: Sabahattin Ali. Acest remarcabil nuvelist (mai puțin romancier) publică în revista de stînga *Resimli Ay*, a soților Sertel, puternice lucrări realist critice, unele din ele realizate sub influența poetului revoluționar Nazim Hikmet, marcînd primii pași ai literaturii turcești în direcția realismului socialist.

Sabahattin Ali și, paralel cu el, Sait Faik, Sadri Ertem, Reşat Enis, Kemal Tahir (obligat să trăiască ani de-a-rîndul în surghium și lipsit de posibilitatea de a publica) Fahri Celil, Memduh Şevket (primul, renumit om de știință, celălalt fost secretar general al partidului republican popular, ambii realiști-critici) și alții, pregătesc terenul noii generații de scriitori progresiști reprezentînd și azi literatura turcă democratică.

Scriitorii « noii generații » încep să publice în ajunul celui de al doilea război mondial, luptînd împotriva a ceea ce este fals, decadent și reacționar în literatură, împotriva fasciștilor turci tolerați și chiar sprijiniți de oficialități, înfruntînd o prigoană sistematică.

Orhan Kemal, Aziz Nesin și ceva mai tirziu Yaşar Kemal scriu sub influența lui Sabahattin Ali și a unor scriitori străini ca Maxim Gorki, Mihail Șolohov, Ernest Hemingway, Panait Istrati etc. Atît acești scriitori turci cît și alții, aflați azi în emigrație, luptă pentru drepturile democratice ale cit și alții, demască aservirea țării monopolurilor occidentale și conștientizînd nefastele ale participării Turciei la pacte și alianțe agresive.

Astfel Orhan Kemal, unul dintre primii scriitori turci care abordează problemele clasei muncitoare, a creat o serie de romane foarte reușite, în ciuda unor elemente naturaliste. Yaşar Kemal este autorul celui mai apreciat roman turc al zilelor noastre, *Ince Memed*, iar Aziz Nesin prin schițele sale umoristice-satirice a cucerit o faimă care a trecut de mult granițele Turciei. Toți acești scriitori, precum și alții, au fost traduși în U.R.S.S. și diferite alte țări, făcînd astfel cunoscute în lume năzuințele poporului turc pentru o viață mai dreaptă, pentru pace și prietenie între popoare.

Z. Y.

IUBIREA ȘI MAREA ÎN KERALA

Thakaji Śivaṣankara Pillai, considerat cel mai talentat scriitor actual din Kerala, este autorul a circa două sute de povestiri scurte și al citorva romane dintre care mai cunoscute sînt: *Radidangaji* (« Două măsuri ») — o poveste impresionantă din viața țăranilor din Kerala — și *Cimmin*, roman de mare succes în întreaga Indie, distins cu premiul Academiei Sahitya din Delhi.

Acțiunea romanului *Cimmin* se petrece printre pescarii de pe coasta Kerali. O veche tradiție indiană leagă soarta pescarului aflat în larg de fidelitatea nevestei sale.

În ciuda sfaturilor mamei sale, Karuttamma iubește un tînăr, pe Parikutti și este iubită de el. Între ei se ridică barierele de netrecut ale castelor. Karuttamma este o săracă fiică de pescar, o hindusă, iar Parikutti fiul unui negustor bogat, un musulman.

Rînduielele care călăuzesc viața pescarilor din Kerala o silesc însă pe Karuttamma să se căsătorească cu Palani, un tînăr pescar, om ciudat și închis. Karuttamma și Parikutti își iau rămas bun.

Chiar de la sosirea în satul lui Palani, pe alt țărm, Karuttamma e întîmpinată de o lume ostilă, intolerantă, plină de bănuiele și prejudecăți. Zvonul că frumoasa nevestă a lui Palani ar iubi pe altcineva, pătrunsese și aici. Clevetirile însoțesc pretutindeni viața tinerii perechi, otrăvind-o.

Căminul lui Palani este considerat ca dezonorat, iar Palani privit ca un om primejdios, care periclitează viața celorlalți pescari cu care merge la pescuit în aceeași barcă. Toți se feresc de el. Palani încearcă să reziste singur prejudecăților nedrepte. El reușește să obțină totuși o barcă și pleacă cu ea în larg. Într-o zi, dragostea, dorul, disperarea pe care nu și le mai poate înăbuși, îl mină pe Parikutti în satul lui Palani. Și cînd, pe țărm, cei doi îndrăgostiți se sărută, în larg se dezlănțuie furtuna. Atacat de rechini, strivit de furtună, Palani pier. Cei doi îndrăgostiți, de asemenea, pier și ei în mare.

« Fulgerul, tunetul și vijelia se contopeau. Cerul coborise și marea urcase. Spațiul pierise. Apa ștersese cerul, care se încesase în adîncurile oceanului.

Ceva străpungea din cînd în cînd crestele valurilor. Era epava bărcii lui Palani, cu corpul pescarului. Degetele înțepenite ale omului se mai agățau, poate, de lemnul salvator. Atunci furtuna apucă barca. Pentru o clipă, trupul se ridică drept și țeapăn ca un catarg, înainte de a aluneca pe veci în adîncurile apei.

Și atunci, aproape în același moment, o singură stea apăru sus, pe cer. Era steaua care călăuzește pescarii ce revin acasă, la țărm. Dar în acea noapte ea abia licărea, palid și întunecat ».

Sfîrșitul fatalist al cărții ar putea conduce la concluzia că autorul însuși sugerează legătura transcendentă dintre moartea lui Palani și infidelitatea Karuttammiei. Și totuși, de-a lungul întregului roman, Thakaji Śivaṣankara Pillai se ridică cu toată țăria împotriva castelor, împotriva prejudecăților și superstițiilor strivitoare. Dînd acest sfîrșit cărții sale, autorul vrea să sublinieze ideea, conturată adesea în cuprinsul romanului, că omul nu poate înfrînge singur nici natura, nici societatea. În acest sens trebuie înțeleasă zădărnicia eforturilor

lui Palani. Boicotul social generat de superstiții îl împing pe Palani să plece *singur* în larg și să moară, după cum tot lui îi cad pradă și cei doi îndrăgostiți.

Romanul lui Thakaji Šivaṅkara Pillai este străbătut de o mare tensiune dramatică, de dinamism și bogăție de idei, exprimate în stilul liric tradițional al literaturii indiene. Calitățile sale l-au făcut iubit și citit în întreaga Indie. În prezent se pregătește traducerea sa simultană în limbile rusă, cehă și engleză.

V. D.

POEZIA NEPALULUI

În Nepal, țara cu cele mai înalte piscuri din lume, s-a dezvoltat în ultimii ani o poezie care caută să reflecte diversitatea vieții poporului nepalez.

Tradiția de a scrie în limba nepali — limba maselor largi ale poporului — este legată de poetul Bhanubhakta Acearia (1812—1868), denumit pe bună dreptate «adikavi» (primul poet) și «mahakavi» (marele poet). A urmat apoi o perioadă întunecată pentru istoria Nepalului. Despotismul familiei Rana a avut repercursiuni și asupra poeziei. Singura poezie acceptată și sprijinită a fost cea de la curte, care proslăvea pe tirani. În schimb adevărații poeți, exponenții năzuințelor poporului, au fost persecutați și siliți să emigreze în India. Unul dintre ei, Dharmidhar Koirala, a pus bazele poeziei patriotice nepaleze. Tema poeziilor sale este durerea arzătoare pentru patria în suferință, dorul chinuitor după țara de care este despărțit. «Blestemată fie viața, dacă ea nu poate să-ți fie închinată ție, Nepalul meu!» spune el într-una din poezii.

În anii 30—40 ai secolului nostru, poezia patriotică nepaleză cunoaște o serie de reprezentanți de seamă ca: Lakṣmiprasad Devkota, Siddhicearan Śrestha, Balkriṣṇa Sam, Vidjai Bahadur Malla, Kedarman Vijathit. Rupînd hotărît cu vechile canoane care îngreădeau sursa de inspirație a poeziei, ei aduc în centrul creației lor omul și anume pe reprezentantul păturilor celor mai de jos.

Anul 1951, anul răsturnării tiraniei lui Rana — moment de cotitură în istoria Nepalului — a marcat o nouă etapă în viața țării. Avîntul mișcării populare s-a resimțit și în poezie. Contemplația și pesimismul, care colorau înainte poezia nepaleză, au căzut în desuetudine. Înviorată, poezia nepalită a început să devină clară și melodioasă, cu o rimă nouă, energică, cu imagini vii și luminoase. Entuziasmul, încrederea în viitorul țării, străbat întreaga creație a poeților progresiști nepalezi printre care se numără: Gkhimire, Lakṣmiprasad Devkota, Balkriṣṇa Sam și alții.

Fruntașii noii poezii nepaleze au participat la conferința de la Delhi a scriitorilor din Asia și la conferința de la Taşkent a scriitorilor din țările Asiei și Africii.

Împotriva reacțiunii interne, care încearcă din nou să înăbușe mișcarea populară, poezia nepaleză progresistă își spune cuvîntul.

După un articol din SOVREMENII VOSTOK

PE DRUMUL SOARELUI

Literatura de limbă engleză a încetat de mult a mai fi monopolul metropolei britanice. Din trunchiul acestei literaturi, vechi de peste un mileniu, s-au desprins lăstari care au înfipt rădăcini proprii și își deschid flori cu forme, culori și parfumuri proprii. O antologie — **PE DRUMUL SOARELUI**, « Following the sun »: 17 povestiri din Australia, India, Africa de Sud (Seven Seas Books, Berlin, 1960) — care să îmbrățișeze în două sute de pagini producția nuvelistică reprezentativă a unui teritoriu înscris între paralele și longitudini atât de depărtate încât să cuprindă India, Australia și Africa de Sud, devine prin forța lucrurilor un mozaic. Și totuși alcătuitoarea unei asemenea antologii, Gertrude Gelbin, a realizat coeziunea dorită — și nu numai pe un singur plan.

Unii dintre autorii prezenți în antologie sînt renumiți înăuntrul țării lor; cîțiva au dobîndit faimă mondială; alții sînt abia la începutul activității lor literare. Însă fiecare dintre ei are ceva de spus și mesajul fiecăruia, mai vibrant sau mai voalat, este mesajul ideilor de progres ale omenirii.

Acțiunea acestor nuvele se petrece fie în imediata actualitate, fie în trecutul apropiat, și pune în evidență probleme de importanță majoră, la ordinea zilei ca: discriminarea rasială, lupta dîră a comuniștilor, solidaritatea celor ce muncesc, reacția omului simplu împotriva războiului rece, lupta împotriva superstițiilor, subjugarea nu numai economică dar și morală a popoarelor din colonii.

Cele patru nuvele indiene sînt datorate unor scriitori care au participat la lupta de eliberare a Indiei. Deși abordînd teme diferite, ele au ca trăsătură comună un ton degajat, plin de fină ironie. Prolificul scriitor punjab Balwant Gargi (la vîrsta de 40 de ani are la activul său opt piese de dimensiuni obișnuite, treizeci și cinci de piese într-un act, precum și numeroase nuvele și schițe) povestește cazul unui flăcău de o excepțională forță fizică, capabil să alerge fără oprire pe distanța de 100 mile. Sfătuit de consătenii lui mai vîrstnici să meargă în audiență la maharajah pentru ca acesta să-i înlesnească plecarea la Londra, tînărul își irosește talentul așteptînd zadarnic luni și ani de zile să fie primit de înălțimea sa. Cu această nuvelă autorul a cîștigat premiul întîi la concursul național de piese literare scrise.

Scriind nuvela *Umbrela* la persoana întîi, Kwajda Ahmad Abbas își creează posibilitatea de a satiriza prin procedul auto-ironiei atitudinea de ploconire a unora dintre indieni în fața « superiorității rasiale » a europenilor. Acțiunea se petrece între așiritul celui de al doilea război mondial și eliberarea Indiei de sub jugul britanic. Eroul povestirii, un celibatar trecut de prima tinerețe, umil corector la o gazetă, se consideră un gentleman. În calitate de gentleman, el îndură insultele redactorului șef, ale corectorului șef și ale colegilor săi, fără să crîcnească. Un Tommy (soldat britanic n. n.) beat, îl palmuiește pe stradă fără nici un motiv — din distracție. « Timp de o clipă — spune eroul — m-am gîndit că i-aș putea da și eu o palmă — tot din distracție. Dar instinctele și educația mea de gentleman m-au reținut și am hotărît să nu mă cobor pînă la nivelul unui bățuș. »

Dintre scriitorii australieni reprezentați în antologie, doi sînt cunoscuți cititorilor noștri. Frank Hardy, vice-președintele Asociației scriitorilor austra-

lienii și fondatorul Grupării scriitorilor realiști, ne-a vizitat acum doi ani țara. El a semnat nuvele și articole în gazetele noastre literare, iar romanul său *Putere fără glorie* a apărut și în traducere românească. Katharine Sussannah Prichard s-a făcut cunoscută la noi cu romanul *Mile de aur*, apărut la începutul deceniului trecut.

Nuvela lui Frank Hardy, *Bancnota de zece șilingi*, ne înfățișează figura unui comunist, în timpul campaniei de strângere de ajutoare pentru victimele șomajului din anul de criză 1933. Fără adăpost, suferind, până în pragul leșinului, chinurile foamei și ale frigului (acțiunea se petrece în luna iunie, corespunzătoare lunii decembrie în emisfera noastră), comunistul Johnson rezistă ispitei de a-și oferi cu o mică parte din banii colectați un adăpost călduros măcar pentru o noapte sau o mâncare omenească într-un restaurant. Johnson ne amintește figura *Mexicanului* de Jack London.

Majoritatea temelor din nuvelele sud-africane abordează problema discriminării rasiale la care este supusă populația de culoare din acest colț al lumii. Ezekiel Mphahlele în *Viii și mortii*, redă sugestiv atitudinea crispată a albilor față de negri. Brutalitatea inconștientă, produs al educației rasiste, a doi tineri albi care masacrează în bătaie un tânăr kafru pentru simplul motiv că acesta îndrăznește să meargă la braț pe stradă cu o femeie mai deschisă la culoare decît el, este descrisă cu multă forță artistică în nuvela *Simbătă după amiază* de Phyllis Altman. Autoarea alunecă însă din păcate uneori în naturalism mai ales atunci cînd ne prezintă cu cruditate unele amănunte lubrice.

Toate bucățile cuprinse în antologie, fără excepție, sînt scrise de pe pozițiile realismului. Iar genul scurt, așa cum remarcă în prefață și alcătuitoarea antologiei, se dovedește a fi forma cea mai indicată pentru o literatură combativă. Într-adevăr, nuvela, ca și poezia, poate lua atitudine mai promptă față de problemele actuale ale vremii.

D. D.

Prezentarea artistică: *Eugen Mihăescu*
Tehnoredactarea : *Andronica Popescu*
Corectura : *Lida Igiroianu*

Tiparul și planșele
executate la Întreprinderea: poligrafică nr. 4, București

EMILIO GRECO (Italia) — *Studiu de portret*

MEMORIE CULTURALĂ

Lei 7